

Riksdagens protokoll

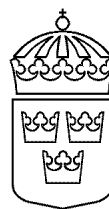
2000/01:45

Tisdagen den 12 december

Kl. 09.00 – 11.43

13.00 – 16.27

18.00 – 22.27

Protokoll
2000/01:45

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 6 december.

2 § Anmälan om inkomna faktapromemorior om förslag från Europeiska kommissionen, m.m.

Andre vice talmannen anmälde att följande faktapromemorior om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och överlämnats till utskott:

2000/01:54 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv i fråga om de nominella vikterna för kaffe- och cikoriaextrakt *KOM (2000) 568* till näringsutskottet

2000/01:55 Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om medlemsstaternas åtgärder i fråga om krav på allmänna tjänster och slutande av avtal om allmänna tjänster avseende persontransporter på järnväg, väg och inre vattenvägar *KOM (2000) 7* till trafikutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Socialutskottets betänkande 2000/01:SoU6

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 2000/01:AU5 och AU1

Näringsutskottets betänkanden 2000/01:NU2 och NU6

4 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 8 december

SfU1 Anslag inom socialförsäkringsområdet (utgiftsområdena 10, 11 och 12)

Mom. 1 (principer för socialförsäkringarna)

1. utskottet
2. res. 1 (m)
3. res. 2 (kd)
4. res. 3 (c)
5. res. 4 (fp)
6. res. 5 (mp)

Förberedande votering 1:

14 för res. 4
15 för res. 5
272 avstod
48 frånvarande
Kammaren biträdde res. 5.

Förberedande votering 2:

15 för res. 3
17 för res. 5
271 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 5.

Förberedande votering 3:

37 för res. 2
17 för res. 5
249 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 2.

Förberedande votering 4:

72 för res. 1
36 för res. 2
194 avstod
47 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

150 för utskottet
72 för res. 1
81 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v

För res. 1: 72 m

Avstod: 37 kd, 15 c, 13 fp, 16 mp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 5 (sjuklön)

1. utskottet
2. res. 10 (v)

Votering:

139 för utskottet

39 för res. 10

124 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 1 kd, 9 fp, 16 mp

För res. 10: 37 v, 2 fp

Avstod: 72 m, 36 kd, 15 c, 1 fp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 5 fp

Mom. 9 (försäkringsmedicinsk utbildning)

1. utskottet
2. res. 16 (fp, m, kd, c)

Votering:

164 för utskottet

138 för res. 16

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 37 v, 15 mp

För res. 16: 72 m, 37 kd, 15 c, 13 fp, 1 mp

Frånvarande: 19 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 14 (rehabiliteringsorganisation)

1. utskottet
2. res. 23 (kd)
3. res. 24 (c)

Förberedande votering:

44 för res. 23

15 för res. 24

243 avstod

47 frånvarande

Kammaren biträdde res. 23.

Huvudvotering:

167 för utskottet

37 för res. 23

98 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 1 fp, 16 mp

För res. 23: 37 kd

Avstod: 71 m, 15 c, 12 fp

Frånvarande: 18 s, 11 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 15 (närståendepenning)

1. utskottet

2. res. 26 (fp, c)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 18 (översyn av arbetsskadeförsäkringen)

1. utskottet

2. res. 30 (v, mp)

Votering:

139 för utskottet

53 för res. 30

111 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 15 c, 11 fp

För res. 30: 37 v, 16 mp

Avstod: 72 m, 37 kd, 2 fp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 20 (utbyte av yrkesskadelivränta)

1. utskottet

2. res. 32 (v)

Votering:

249 för utskottet

53 för res. 32

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 71 m, 37 kd, 15 c, 13 fp

För res. 32: 37 v, 16 mp

Frånvarande: 18 s, 11 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 26 (höjning av pensionstillskottet)

1. utskottet

2. res. 35 (c)

Votering:

283 för utskottet

15 för res. 35

4 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 72 m, 37 v, 33 kd, 13 fp, 16 mp

För res. 35: 15 c

Avstod: 4 kd

Frånvarande: 19 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Ulla-Britt Hagström (kd) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 29 (efterlevandepensioner)

1. utskottet
2. res. 38 (fp, m)

Votering:

180 för utskottet

122 för res. 38

1 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 14 c, 16 mp

För res. 38: 72 m, 37 kd, 13 fp

Avstod: 1 c

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 31 (barnomsorgskonto)

1. utskottet
2. res. 40 (fp, m, kd, c)

Votering:

166 för utskottet

137 för res. 40

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 16 mp

För res. 40: 72 m, 37 kd, 15 c, 13 fp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 32 (familjepolitikens inriktning i övrigt)

1. utskottet
2. res. 41 (kd)
3. res. 43 (mp)

Förberedande votering:

40 för res. 41

13 för res. 43

249 avstod

47 frånvarande

Kammaren biträdde res. 41.

Huvudvotering:

171 för utskottet

38 för res. 41

94 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna

För utskottet: 113 s, 10 m, 37 v, 11 fp

För res. 41: 37 kd, 1 fp

Avstod: 62 m, 15 c, 1 fp, 16 mp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Henrik S Järrel och Cristina Husmark Pehrsson (båda m) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 34 (höjning av garantinivån/garantibeloppet)

1. utskottet
2. res. 44 (kd)
3. res. 45 (c)
Förberedande votering:
39 för res. 44
15 för res. 45
249 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 44.
Huvudvotering:
177 för utskottet
37 för res. 44
89 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 112 s, 36 v, 13 fp, 16 mp
För res. 44: 37 kd
Avstod: 1 s, 72 m, 1 v, 15 c
Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 35 (pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse)

1. utskottet
2. res. 46 (fp, m, c)
Votering:
201 för utskottet
102 för res. 46
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 113 s, 37 v, 35 kd, 16 mp
För res. 46: 72 m, 2 kd, 15 c, 13 fp
Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 38 (2,5-årsregeln)

1. utskottet
2. res. 48 (fp, m, kd, c)
Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 40 (utbyggd föräldraförsäkring)

1. utskottet
2. res. 50 (mp)
Votering:
213 för utskottet
16 för res. 50
73 avstod
47 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 113 s, 37 v, 35 kd, 15 c, 13 fp
För res. 50: 16 mp
Avstod: 71 m, 2 kd
Frånvarande: 18 s, 11 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Prot. 2000/01:45
12 december

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU6 Vissa ålderspensionsfrågor, m.m.

Mom. 2 (utbetalning av handikappersättning vid bosättning utomlands)

1. utskottet

2. res. (v)

Votering:

266 för utskottet

36 för res.

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 72 m, 37 kd, 15 c, 13 fp, 16 mp

För res.: 36 v

Frånvarande: 18 s, 10 m, 7 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU7 Underhållsstöd vid växelvis boende

Mom. 1 (underhållsstöd vid växelvis boende)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

229 för utskottet

71 för res. 1

1 avstod

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 37 v, 36 kd, 15 c, 13 fp, 16 mp

För res. 1: 71 m

Avstod: 1 kd

Frånvarande: 19 s, 11 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 2 (samarbetssamtal)

1. utskottet

2. res. 2 (c)

Votering:

250 för utskottet

15 för res. 2

38 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 113 s, 34 m, 37 v, 37 kd, 13 fp, 16 mp
För res. 2: 15 c
Avstod: 38 m
Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

FiU14 Ändring i riksbankslagen
Kammaren biföll utskottets hemställan.

5 § Beslut om utskottsbetänkande som slutdebatterats den 11 december

SoU1 Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Mom. 1 (målen)

1. utskottet
2. res. 1 (m, kd, c)

Votering:

178 för utskottet

124 för res. 1

1 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 12 fp, 16 mp

För res. 1: 72 m, 37 kd, 15 c

Avstod: 1 fp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 8 (översyn av tandvårdsförsäkringen)

1. utskottet
2. res. 3 (kd)
3. res. 4 (fp)
4. res. 5 (mp)

Förberedande votering 1:

15 för res. 4

17 för res. 5

271 avstod

46 frånvarande

Kammaren biträdde res. 5.

Förberedande votering 2:

37 för res. 3

16 för res. 5

250 avstod

46 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Huvudvotering:
165 för utskottet
37 för res. 3

101 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 15 c

För res. 3: 37 kd

Avstod: 72 m, 13 fp, 16 mp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Prot. 2000/01:45
12 december

Mom. 11 (tandläkarnas verksamhet)

1. utskottet

2. res. 7 (m, kd, c)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 16 (utredning av transsexuellas situation m.m.)

1. utskottet

2. res. 10 (v, fp, mp)

Votering:

232 för utskottet

68 för res. 10

3 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 71 m, 37 kd, 11 c

För res. 10: 37 v, 3 c, 12 fp, 16 mp

Avstod: 1 m, 1 c, 1 fp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 17 (spelberoende)

1. utskottet

2. res. 12 (v, mp)

Votering:

199 för utskottet

54 för res. 12

50 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 71 m, 13 c, 2 fp

För res. 12: 1 m, 37 v, 1 fp, 15 mp

Avstod: 37 kd, 2 c, 10 fp, 1 mp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Lars Lindblad (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 20 (Alkoholinspektionens roll)

1. utskottet

2. res. 13 (mp)

Votering:

284 för utskottet

17 för res. 13

2 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 72 m, 36 v, 36 kd, 15 c, 12 fp

För res. 13: 1 kd, 16 mp

Avstod: 1 v, 1 fp

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Helena Höij (kd) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 23 (regler för bilstöd till handikappade)

1. utskottet

2. res. 14 (m, kd, c)

Votering:

178 för utskottet

122 för res. 14

1 avstod

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 37 v, 13 fp, 16 mp

För res. 14: 71 m, 37 kd, 14 c

Avstod: 1 c

Frånvarande: 19 s, 11 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Mom. 24 (utredning av hjälpmedelsfrågorna)

1. utskottet

2. res. 18 (fp)

Votering:

165 för utskottet

13 för res. 18

124 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 15 mp

För res. 18: 13 fp

Avstod: 72 m, 37 kd, 15 c

Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 4 fp, 1 mp

Mom. 26 (apoteksmonopolet)

1. utskottet

2. res. 19 (m, kd, c)

Votering:

177 för utskottet

123 för res. 19

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 36 v, 13 fp, 16 mp

För res. 19: 71 m, 37 kd, 15 c

Frånvarande: 19 s, 11 m, 7 v, 5 kd, 3 c, 4 fp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 2000/01:45

12 december

6 § Forskningspolitik, utbildning och universitetsforskning samt studiestöd

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU6

Forskningspolitik (prop 2000/01:3 och skr. 2000/01:28),

utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU1

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning (prop. 2000/01:1 delvis) samt

utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU2

Utgiftsområde 15 Studiestöd (prop. 2000/01:1 delvis).

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Forskningspolitik

Anf. 1 PER BILL (m):

Fru talman! Låt mig inledningsvis yrka bifall till reservation 1 under mom. 1 och reservation 2 under mom. 2. Naturligtvis står vi bakom övriga reservationer, men för tids vinnande ska vi votera bara på dessa.

I snabb takt sker en omvandling i Sverige från ett industrisamhälle till ett globalt kunskapssamhälle. Den inledande delen av omvandlingen har gått bra. I vissa regioner har den gått riktigt bra. Kunskapskluster av både Europaklass och världsklass har vuxit fram. Några viktiga framgångsfaktorer ska vi diskutera i dag, nämligen en bra högre utbildning och en riktigt bra och relevant forskning. Tyvärr kommer vi dock mycket lite att diskutera någonting annat som också har varit en definitiv framgångsfaktor, nämligen de stora forskningsföretagen. Det är företag som Ericsson, Pharmacia och Astra som vi ska lyfta på hatten för. De tillsammans med det övriga näringslivet står för tre fjärdedelar av den forskning som vi i Sverige är så stolta över. Det betänkande som vi behandlar i dag står för ungefär 25 % av den svenska forskningen.

Det är lite synd att vi inte ägnar lite mera tid åt de 75 procenten. Vad är det vi måste göra för att se till att företag som Ericsson, Astra och Pharmacia, som egentligen kan ses som globala företag, ska finnas kvar i

Sverige, ska trivas här och lägga sin forskning här? Tyvärr finns det ingenting om detta i propositionen.

Propositionen var oerhört emotsedd. Det var stora förväntningar. Vi har hört många vackra ord om forskningens frihet från utbildningsministern. Vi såg fram mot en samlad forskningsproposition som vi ser bara en gång vart fjärde år. Framför allt efter Carl Thams förödande insatser var det många som var mycket spända över vad vi skulle kunna se i denna forskningsproposition.

Jag låter mig säga att det är något bättre än under Carl Thams tid. Tyvärr är det långt ifrån konkurrenskraftigt. Det behövs mer. När den här forskningspropositionen presenterades var det i en kaskad av artiklar och pressmeddelanden. Det var nya miljarder till forskningen. Det var stora satsningar på bioteknik och materialvetenskap, humaniora och samhällsvetenskap. Sakta men säkert när vi tittade på vad som fanns bakom de fina orden var det inte så mycket.

De nya forskningsmiljonerna har presenterats som nya en, två och t.o.m. tre gånger förut. Jättesatsningarna på bioteknik och materialvetenskap m.m. visade sig vara ganska små satsningar. De statliga forskarskolorna visade sig vara både underfinansierade och dessutom centralstyrda.

Dessvärre saknades många av de viktiga frågorna i forskningspropositionen. Det är frågor om måluppfyllelse, hur det har gått, vad vi har gjort och vad vi kan göra bättre. Allt sådant lyser med sin frånvaro. Det som var mest märkvärdigt var att den mest centrala av alla frågorna, nämligen hur resurserna ska fördelas inom Vetenskapsrådet, sades det ingenting om. Att veta hur många hundra miljoner som ska satsas på medicinska forskningen, hur många hundra miljoner som ska gå till naturvetenskap och teknik och hur många hundra miljoner som ska satsas på humaniora och samhällsvetenskap under budgetperioden är naturligtvis oerhört avgörande för den svenska forskningen, inte bara för debatten här i dag.

Fru talman! I en tid när länderna i vår omvärld satsar mycket stora summor på grundforskning och högkvalitativa forskningsinstitut, vissa lägger fram planer på att dubbla sina forskningsanslag, är det oroande att se att den forskningsproposition och den budget vi har i dag med lite nöd och näppe klarar av inflation och löneökningar.

Jag är övertygad om att vad Sverige behöver är en politik som gör att varje individ får möjligheter att förverkliga sina drömmar och sina livsprojekt. Det betyder att vi måste se till att individen sätts i centrum i den högre utbildningen och forskningen.

Universiteten och högskolorna har i socialdemokraternas Sverige alltmer blivit någon typ av tayloristiska produktionsapparater, där det ska produceras x läkare, y tandläkare och z veterinärer. Om den typen av politik någonsin har fungerat, gör den det inte längre. Vi lever i ett globalt kunskapssamhälle där människor flyttar ut från Sverige, flyttar in till Sverige, där universitetsutbildning ofta bara är en grund för det man ska ägna sig åt när man är arbetsverksam.

Fru talman! I det moderata förslaget anslår vi till högre utbildning och forskning nästan 5 miljarder kronor mer än regeringen och stödpartierna. Av dessa medel satsar vi drygt 1 miljard kronor på ökad grundutbildning, nästan 2 miljarder på ökad grundforskning och ca 1½ miljard går till strategiska satsningar på två nya stiftelsehögskolor. Dessutom

avsätter vi en halv miljard kronor som grundbelopp för att skapa ett nationellt institut för hälsa och medicin.

Starka och självständiga universitet och högskolor är en förutsättning för forskningens frihet. De senaste sex åren har anslagen till grundutbildningen urholkats med 15–20 %. Denna utveckling måste vända. Vi vill nu påbörja en successiv återuppbyggnad av anslagen till grundutbildning genom att tillföra universitet och högskolor ökade resurser med över 1 miljard kronor under den kommande treårsperioden. Anslagen ska utgå till universitet och högskolor som en ökning per plats. Vi vill dessutom aktualisera en annan princip för platsfördelning och resursfördelning som bygger på dels en grundresurs till universitet och högskolor, dels för övrigt att studenternas fria val och kvaliteten i utbildningen ska väga tungt.

Vi vill också öka anslagen till forskning och forskarutbildning vid universitet och högskolor, de s.k. fakultetsanslagen. Dessa åtgärder ska ses som en förstärkning av den fria forskningen och en förstärkning och viktig finansiering av Sveriges doktorander. Vi vill avskaffa det vetenskapsråd som är på väg att införas. Vi vill i stället skapa tre självständiga ämnesråd. Vi vill substantiellt öka anslagen till ämnesområden för teknik och naturvetenskap, framför allt för att kunna möjliggöra ökade satsningar på IT och materialvetenskap. Sedan vill vi satsa extra pengar på medicin. Senare vill vi dessutom utveckla till en ny organisation en motsvarighet till USA:s National Institutes of Health. Även humaniora och samhällsvetenskap får avsevärt större resurser i det moderata förslaget.

Vi är övertygade om att den typen av breda satsningar på breda områden är betydligt mer effektiva än att försöka att i detalj med pekpinne styra forskningsresurser till enstaka områden.

Våra satsningar syftar till att ge svensk forskning möjlighet att mäta sig med de allra bästa konkurrentländerna.

Sverige behöver en forskningspolitik som medverkar till att vårt land får en möjlighet att bli en framstående aktör i det snabbt framväxande globala kunskapssamhället. Det behövs starka och självständiga universitet. Det behövs också en mångfald av forskningsfinansiärer. Det är därför vi med ganska stor oro ser framväxten av Vetenskapsrådet – singularis – som ska tycka till om i stort sett varenda krona som finansieras via Vetenskapsrådet.

Det behövs också ett företagsklimat som gör att vi kan behålla de stora företagens forskning i Sverige, locka hit andra företag samt göra det möjligt för en ny generation av små och medelstora företag att växa upp och bli Sveriges nästa Ericsson.

Att förmå utveckla och behålla attraktiva forskningsföretag är en väldigt viktig del av en nationell forskningsstrategi, kanske t.o.m. viktigare än flera av de saker som vi ska diskutera här de kommande timmarna.

Anf. 2 BRITT-MARIE DANESTIG (v):

Fru talman! Den proposition som vi ska behandla i dag är resultatet av ett mycket konstruktivt samarbete mellan regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. I arbetet med propositionen har vi varit överens om att grundprinciperna i svensk forskningspolitik bör vara följande:

Sverige ska behålla och också utveckla sin ledande ställning som forskningsnation. Det är staten som ska ansvara för forskningens frihet.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Det är en viktig uppgift. Staten har också huvudansvaret för grundforskningen och för forskarutbildningen.

I den här propositionen föreslås en ökad satsning på forskning med nästan 1,3 miljarder kronor under perioden 2000–2003. Alla vetenskapsområden förstärks och vissa områden får ytterligare förstärkning.

För att upprätthålla en hög kvalitet inom forskningen föreslås en förändrad avvägning mellan fasta och rörliga forskningsmedel. En proportionellt större andel av universitetens och högskolornas forskningsresurser kommer nu att erhållas efter prövning hos externa forskningsfinansiärer. Det här ökar konkurrensen om forskningsmedlen. Vi menar att detta också kommer att möjliggöra en starkare profilering av lärosätenas forskning och en arbetsfördelning som skapar förutsättningar för en ökad samverkan mellan olika lärosäten.

En ökad samverkan även med industriforskningsinstituterna bör eftersträvas. Instituterna är ett komplement till högskolorna och utgör, som vi ser det, en viktig länk mellan forskningen och produktionen. De har definitivt förutsättningar att utvecklas till ännu slagkraftigare instrument för industriell förnyelse.

En annan viktig utgångspunkt för förslaget är att Sverige som framträdande forskningsnation, på grund av vår relativa litenhet, behöver genomföra en ökad kraftsamling och fokusering på ett antal viktiga områden. Det har varit vägledande för skapandet av den nya myndighetsorganisationen och också för satsningen på åtta strategiska forskningsområden. Totalt satsas 612 miljoner kronor på biovetenskap och bioteknik, IT-forskning, materialvetenskap och materialteknik, humaniora och samhällsvetenskap, det konstnärliga området, utbildningsvetenskap, vård- och omsorgsforskning samt miljö och hållbar utveckling.

Att dessa områden prioriteras betyder inte att forskningens frihet får beskäras. Forskarnas frihet att själva definiera, formulera och söka svaren på sina vetenskapliga frågeställningar är en mycket viktig princip i svensk forskningspolitik. Både forskningens kvalitet och nytta är beroende av att forskarna själva får välja ämnesområde, inriktning, avgränsning, metod, osv.

Forskningspolitiken måste utformas med respekt för såväl det fria sökandet efter kunskap som de inomvetenskapliga bedömningarna och samhällets behov av prioriteringar. Till detta återkommer jag lite senare i mitt anförande.

En viktig utgångspunkt för förslaget har också varit det förestående generationsskiftet inom svensk forskning. En stor del av dagens forskarutbildare är 55 år eller äldre, vilket innebär stora pensionsavgångar under de kommande åren. I propositionen görs därför betydande satsningar på att förnya forskarutbildningen och främja rekrytering av en ny generation unga forskare. 16 forskarskolor med inriktning på grundforskning skapas till en kostnad av 214 miljoner kronor. Skolorna ska var och en utbilda 25 doktorander, vilket innebär totalt 400 under fyra till fem år. Genom den här modellen med en värdehögskola och ett antal partnerhögskolor utvecklas samarbete och samverkan mellan lärosätena.

Handledarutbildningens betydelse inom forskarutbildningen betonas också och en bestämmelse införs i högskoleförordningen om att varje lärosäte med forskarutbildning ska anordna handledarutbildning. Rådet

för högskoleutbildning får också 5 miljoner kronor bl.a. för att utveckla handledarutbildningarna.

Unga forskare ska kunna fortsätta att forska efter avlagd doktorsexamen. Därför får det nya vetenskapsrådet 110 miljoner kronor för s.k. rekryteringsanställningar och särskilda medel till framstående unga forskare.

Möjligheter till forskning efter doktorsexamen förbättras också genom att universiteten får möjlighet att inrätta fyraåriga tjänster som biträdande lektor, som efter prövning kan övergå till fast anställning. I övrigt ska tjänsterna motsvara forskarassistenttjänsterna. Verksamheten ska bedrivas på försök i fem år och sedan utvärderas med hänsyn till hur rörligheten och jämställdheten har påverkats.

Det gläder mig särskilt att det i propositionen ges ytterligare stöd för jämställdhetsarbetet. Där föreslås att en positiv särbehandling ska användas när man rekryterar till nya forskarskolor och för rekryteringsanställningar genom att det underrepresenterade könet ges företräde. I propositionen framhålls också att utbildning i jämställdhetsarbete och genusperspektiv ska ingå i handledarutbildningen.

I det här sammanhanget vill jag också uttrycka mitt partis tillfredsställelse med att vi fått gehör för en forskarskola med genusvetenskap och att den inrättas i Umeå. För genusforskning går också öronmärkta pengar till Vetenskapsrådet. Vi tycker också att det är bra att forskarutbildningen i humaniora förstärks med 37 miljoner kronor vid sju av universiteten.

Vänsterpartiet står alltså bakom den forskningspolitiska propositionen och yrkar därför bifall till den.

Men i samband med att den forskningspolitiska propositionen behandlades i utbildningsutskottet behandlades även ett antal motioner från den allmänna motionstiden, däribland en vänsterpartistisk motion om forskningsprogrammet om militär underrättelse- och säkerhetstjänst, det s.k. MUST-programmet, varav en av hemställanspunkterna berör den övergripande relationen mellan vetenskap och politik. Motionens andra hemställanspunkt med konkreta förslag till åtgärder för att rädda forskningsprogrammet kommer senare att behandlas av andra utskott.

Forskning är ett verksamhetsområde där det måste finnas klara gränser för den politiska styrningen och för vad politiska organ ska besluta om. Utan en genomtänkt ansvarsfördelning kan etiska problem uppstå. Viktiga värden kan riskera att gå förlorade och allmänhetens förtroende för forskning kan skadas. Relationen mellan vetenskapen och politiken får aldrig bli av det slaget att misstankar kan uppstå om att forskningen utnyttjas i politiskt syfte och gör forskarna till politiska verktyg och underleverantörer. Forskningsuppdrag kan och bör aldrig vara lösningen på aktuella politiska problem och dilemman.

Vi menar att MUST-programmet aktualiserar och tydliggör den principiella frågan om balansen mellan forskarstyrd och beställarstyrd forskning. För oss är det viktigt att slå fast att det är forskarna själva, inte finansierarna, som ska definiera forskningsproblemen. Ett regeringsuppdrag får inte vara av sådan specifik och avgränsande karaktär som MUST-programmet.

Med detta yrkar jag bifall till Vänsterpartiets reservation nr 6.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Anf. 3 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag har två frågor till Britt-Marie Danestig.

Britt-Marie Danestig säger att det har varit ett konstruktivt samarbete inom majoritetskonstellationen, men någon typ av vänsterpartistiska avtryck måste det väl finnas. Vad är det som är guldornen ur Vänsterpartiets synvinkel i den här forskningspropositionen?

Det andra är lite mer en kritik. För några år sedan trodde jag att Britt-Marie Danestig och jag var överens om att doktorandereformen var någonting mycket illa genomtänkt, någonting som gör att färre personer doktorerar och som dessutom leder till sämre kvalitet på avhandlingarna. Varför har det blivit så tyst sedan ni har blivit en del av regeringsunderlaget?

Anf. 4 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Ett samarbete, oavsett var det sker, är ju ett ömsesidigt givande och tagande och en process som leder fram till någonting. Så har det varit i det här fallet också. Jag tror inte, tycker inte, att jag här i dag ska referera den processen. Det var svaret på första frågan.

Den andra frågan gällde kritik mot doktorandereformen, en kritik som jag och mitt parti delar med Per Bill. Det är några år sedan, tror jag, som vi var uppe här i talarstolen och kritiserade den reformen. Då hade vi farhågor för vilka konsekvenser den skulle få. Dessa farhågor har delvis besannats, måste jag säga. Vad vi nu har kunnat se har vi faktiskt under den här mandatperioden fått något mjukare övergångsregler. Det har hjälpt en del av de studerande. Nu har tiden gått, och det behövdes ju också en uppstramning av doktorandutbildningen.

Jag tycker att den här propositionen är väldigt inriktad just mot de unga forskarna och mot forskarutbildningen. Den ger uttryck för en väldigt positiv syn på just doktorandutbildningen och doktorandernas möjligheter under och efter utbildningstiden.

Anf. 5 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag hade inte alls förväntat mig att Britt-Marie skulle berätta någonting om själva processen. Det förstår jag. Däremot måste det ju finnas några saker – positiv särbehandling, jämställdhet eller någonting – som får hjärtat att ticka lite extra snabbt. Det var mer det jag var intresserad av.

Sedan det andra. Jag kan inte se annat än att det här med forskarutbildningen är de statligt dirigerade forskarskolorna, där 900 doktorander ska produceras på 4–5 år. Man har ju glömt alla de tusentals doktorander som i dag saknar finansiering i Sverige. Om dem har åtminstone inte jag hittat många ord i de 150 eller 200 sidor som propositionen är på.

Anf. 6 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Nu ska jag tala om för Per Bill – och jag antydde det i alla fall i mitt anförande – att vi är väldigt nöjda med jämställdhetsavsnittet och väldigt glada över bl.a. det stöd som genusforskningen får. Det samma gäller den forskarskola som kommer att upprättas i Umeå. Det finns också andra guldornar i den här propositionen.

Jag tror att det vore olyckligt att i dag riva upp doktorandereformen. Däremot tror jag att vi ska ägna oss åt att försöka få så trygga villkor för

doktoranderna som möjligt. Jag håller med Per Bill om det han sade i sitt anförande, att det nu behövs en satsning på humaniora och samhällsvetenskap. Det gäller både grundutbildningen och doktorandutbildningen.

Anf. 7 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! Låt oss säga att jag skickar iväg mina barn till affären och säger till dem: Nu får ni gå iväg. Ni får köpa vad ni vill, men det ska vara frukt för absolut inte mer än fem kronor och godis för inte mer än tre kronor och det ska vara si och det ska vara så. Så ska ni gå den här vägen. Det är den rätta vägen. Och så ska ni göra det här och det här och så ska ni vara tillbaka efter en och en halv timme. Då har jag naturligtvis sagt att ja, ni kan göra vad ni vill – men under mycket starka restriktioner.

Fru talman! I ett demokratiskt samhälle är det fria yrkesvalet och den fria kunskapsbildningen viktiga fundament för samhällsutvecklingen. Genom att människor själva väljer sin utbildningsväg och forskares olika uppfinningar får styras av samhällsutvecklingen och den riktning som de tänker i utvecklas samhället successivt. Det finns ingen klar och en gång för alla given bild av hur samhället ska se ut i framtiden. Det är ju just det som är så fascinerande med den demokratiska processen; att det är vi som lever nu och det uppväxande släkte som kommer som hela tiden är med i en process och formar hur det ska bli om 30, 40 eller 50 år.

Vad vi vet är att forskning och högre utbildning är oerhört starka styrfaktorer, om inte t.o.m. de starkaste, för hur detta framtida samhälle ska gestalta sig. Det finns värden som vi upplever som oerhört viktiga, i det här fallet för mig de demokratiska värdena som handlar om frihet och djup respekt. Jag menar att det är med respekt som vi ser tillbaka på forntidens eller äldre tiders pionjärer, sådana som har arbetat, levt och gjort sina val. Det har inte alltid i samtidens ögon varit de goda valen. Men vi respekterar dem och ser att de har blivit goda val när vi tittar i backspegeln.

Med samma respekt måste vi också se på människor i dag i akademien, ungdomar som väljer sin utbildning, forskare som väljer sitt forskarämne, forskare som vill ha en specifik forskarutbildning som passar deras livssituation. Vi måste ha samma respekt för dem, de som har olika önskemål och behov. Därför är friheten oerhört viktig för den rådande utvecklingen och för demokratin.

När Britt-Marie Danestig talar om betydelsen av frihet för forskare håller jag och vi från vårt parti med om det till punkt och pricka. Men bekymret är att friheten begränsas av restriktioner i fråga om hur det hela ska gå till, vilket innehåll det ska ha och hur formerna ska utvecklas. Det var det jag ville visa med bilden av ett barn som går till affären – eller om det handlar om att nu ska vi forska och vara kreativa inför framtiden. Javisst, ge dem friheten. Men om den begränsas starkt av olika restriktioner i form och innehåll och i resurstilldelning blir friheten inte mycket värd. Där finns det naturligtvis en skärningspunkt mellan frihet och tvång. En sak vet vi. Det är att kreativiteten inte utvecklas av tvång.

Vi kan t.ex. ta Vetenskapsrådet. Det har makten att fördela medel till forskarna. Men universitetsstyrelsernas och fakulteternas roll försvagas genom att man lyfter upp fördelningen till en ny nivå. Då kommer det i stället att finnas ett konkurrensförfarande mellan forskarna som går ända

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

upp i Vetenskapsrådet. Det hade varit bättre att universitetsstyrelserna hade fått kvarhålla makten och att forskarna hade fått konkurrera inom det egna universitetet.

För oss kristdemokrater är det givet att makten ska ligga på lägsta effektiva nivå. Är då detta förslag – det är en fråga som man kan ställa till vår utbildningsminister – en misskreditering, ett sätt att säga att universitetsstyrelserna inte har klarat sin roll? I så fall tycker jag att det är bättre att säga det. Men varför lyfta upp det på en ny nivå när ändå friheten inte finns eftersom pengarna de facto är öronmärkta sånär som på 30 miljoner år 2003? Vi tror inte på den utvecklingen; att centralisera, att se till att många forskare får jobba mer med att skriva ansökningar och konkurrera om ansökningar än de kanske har tid att forska. Detta har hittills varit ett problem. Och problemet kommer att kvarstå.

Vi vill värna om den fria grundforskningen, och vi ser med oro på att det blir så knapp tilldelning av basanslagen till lärosätena. Vid varje uppvaktning i utbildningsutskottet och vid olika tillfällen när jag har varit ute och besökt lärosäten återkommer man hela tiden till att de enskilda forskningsinstitutionerna på lärosätena inte har medel att bygga en god forskningsmiljö där man kan stå upp för god kvalitet så att forskarna sedan kan dra hem externa pengar och arbeta vidare. Det måste på de olika lärosätena få finnas tillräckliga resurser för en god forskningsmiljö som innebär att man garanterar grundforskningen.

Vi har särskilt den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen som med den tilldelning som regeringen ger ligger på 12 % i relation till naturvetenskap och teknik som har 56 %. Medicin har enbart 20 % och utbildningsvetenskap 1 %. Det är en tilldelning som man gör till olika områden, och där är vi bekymrade.

Säger den här tilldelningen någonting om hur regeringen vill att framtidens samhälle ska vara? Då blir jag orolig. Jag tror nämligen att om vi ska hålla oss i framkant så måste vi fortsätta att ha en rejäl medicinsk forskning med rejäla miljöer. Vi vet redan nu att kostnaderna för människor inte bara i fråga om mänskligt lidande utan också i fråga om rena sjukvårdskostnader, i fråga om pengar, minskar om man har en god koppling till forskning.

Vad vill då kristdemokraterna? Jo, vi skulle vilja jobba för en fördelning som hellre innebär 40 % till naturvetenskap och teknik på sikt, därför att de kan få in medel från många andra som är intresserade av teknik och naturvetenskap i kommersiella intressen. Vi vill göra en höjning så att medicin får 30 %. För några år sedan var det faktiskt 40 %, men regeringen har sänkt det till 20 %. Nu vill vi i alla fall höja det till 30 % och tro att vi ska få en god medicinsk forskning som är till nytta och glädje för samhällets medborgare.

Samhällsvetenskap och humaniora vill vi ska få 20 %. Vi vill satsa på långsiktig och god forskning när det gäller utbildning och skola och satsa 3 % på detta. Vi tycker inte att det är rimligt med 1 % för detta och samtidigt ha enstaka och mindre projekt på t.ex. Skolverket. Vi tycker att det är bättre att göra en kraftsamling och få en god forskning när det gäller skolan för att klara av skolans problem, inte bara de nuvarande utan också inför framtiden.

Det finns flera exempel på centralstyrning. Det som jag nu har nämnt gäller fördelningen av medel som i sin tur styr själva innehållet i forsk-

ningen. Vi har talat om styrningen som innebär att lärosätena inte längre får fördela medel till sina forskare. Ska inte de som vet mest om vad forskarna går för kunna fördela medlen så att den bästa kompetensen tas till vara? Nej, då har man från regeringen valt att lägga direktiv och regleringsbrev så fast att man bestämmer uppifrån.

Vi har en tredje del, och det är forskarutbildningen med forskarskolorna där man satsar rejält nu. Ja, det är väl egentligen rätt så bra att också denna form får utvecklas. Men varför har man inte tagit sig an de andra problem som finns i forskarutbildningen och försökt att göra den flexibel? Vi har massor med resurser som skulle kunna tas till vara till förmån för forskningen och till förmån för samhället. Samtidigt kan jag vända på det: Varför ska inte någon som har gått vuxenutbildningen på ett smidigt sätt kunna arbeta och kanske forska bredvid om det är en bra modell för honom eller henne?

Vi vill ha flexibilitet när det gäller formerna för forskarutbildning. Många gånger har jag tagit mig själv som exempel, men man är sig själv närmast. När man vet att man har fått möjligheter som har funnits tidigare så blir man bekymrad när regeringen genom en hård centralstyrning, som jag tycker att detta är, ändrar inriktning och tar bort de möjligheter som har varit guldkorn för många människor och förhindrar nutidens människor att ta till vara och få den möjligheten.

Det är inte heller likgiltigt för forskningen hur grundutbildningen ser ut, den grundutbildning som nu styrs igenom regeringens dimensionering av utbildningsplatser i olika ämnen. Jag återkommer till detta när vi ska debattera nästa område som handlar om vuxenutbildning.

Jag vill återigen säga att frågorna om högre utbildning och forskning är så viktiga när det gäller styrning, när det gäller ansvarsfördelning och när det gäller ansvaret för framtiden att de inte kan få behandlas kortsiktigt av en regering som är relativt svag. Dessa frågor måste vara långsiktiga till sin karaktär. De måste därför vara föremål för breda politiska lösningar. Stabilitet och långsiktighet kan bara garanteras om man har en bred politisk majoritet kring sakfrågorna.

Detta fick egentligen vi i oppositionen ett löfte om i debatten här i kammaren i juni. Åtminstone tolkade jag det som ett löfte. Men vår utbildningsminister har inte infriat det. Trots att vi i oppositionen har visat ett enat motstånd mot centralisering och beredskap till överläggningar så har Thomas Östros inte inbjudit till ett enda samtal över partigränserna.

Regeringen tycks beakta dagens behov. Och skälen för detta kommer väldigt ofta, men de är kortsiktiga till sin karaktär. Vi vill också ha en långsiktighet. Jag menar att man genom att gynna en utveckling som innebär att man öppnar upp och ökar flexibiliteten och ökar friheten för andra att fondera medel i forskningen, att vara med genom stiftelsehögskolor där vi får möjlighet att på ett annat sätt styra utvecklingen, genom andra fria högskolor som ger en bredd, lägger vi också grunden till ett gott demokratiskt samhället. Det måste finnas en balans.

Grunden för dagens och morgondagens samhälle byggs nu. Kristdemokraterna vill rädda den för demokratin helt oumbärliga fria akademien. Samhällets styrning får aldrig innebära en begränsning av ungdomars möjligheter till kunskap, lärosätenas självbestämmande och forskarnas frihet.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Fru talman! Jag står självklart bakom samtliga reservationer och särskilda yttranden som kristdemokraterna har skrivit i samband med utskottsbehandlingen av betänkandet. Men för tids vinning yrkar jag bifall till reservation 3 under mom. 2 i utbildningsutskottets betänkande 6.

Anf. 8 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Yvonne Andersson betonade vikten av forskarnas frihet i likhet med vad jag själv gjorde i mitt anförande.

Jag skulle vilja ställa några frågor när det gäller frihetsbegreppet. Yvonne Andersson tog upp balansen, eller avvägningen, mellan de fasta och de rörliga resurserna. I den här propositionen finns det en medveten, vill jag säga, tanke att konkurrensutsätta eller pröva forskningen utifrån vetenskapliga kriterier på ett något tydligare sätt än tidigare genom att utsätta den för extern bedömning. Yvonne Andersson ser inte något positivt i det. Allt stelnar ju i sin form, och det är väldigt viktigt att unga forskare får möjligheter att få forskningsanslag. Det tror jag att de kan få i stor utsträckning nu när de söker. Det är också viktigt för dem som så att säga har mycket på fötterna att vi får denna prövning, så att vi vet att vi satsar dessa stora pengar som samhället faktiskt satsar på rätt saker.

Jag tycker att det hos kristdemokraterna också finns ett avståndstagande från, eller nästan en rädsla för, allt som handlar om naturvetenskap och teknik.

Ser inte Yvonne Andersson att väldigt många stora och svåra frågor som vi faktiskt lever med i dag och som handlar om överlevnad och livskvalitet – energiförsörjningen är en oerhört viktig framtidsfråga men det gäller också klimatförändringar och hela miljöproblematiken – naturligtvis måste få sin lösning inom området naturvetenskap och teknik? Vidare gäller det väldigt mycket annat som hör ihop exempelvis med nanotekniken där vi kan förbättra människors livskvalitet genom att använda den för att få konstgjorda ögon eller öron osv.

Anf. 9 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tror på konkurrens, på en balans mellan konkurrens och en gedigen resurstilldelning så att vi får forskningsmiljöer. Vi har ju börjat få en obalans i systemet som innebär att det inte finns tillräckligt mycket medel och resurser för att bygga upp forskningsmiljöer på lärosätena, som jag menar ska garantera grundforskningen. Detta gäller även de områden som andra intressenter inte är lika intresserade av, nämligen humaniora och samhällsvetenskap samt andra ämnen som är viktiga för samhället men som kanske inte direkt är viktiga i fråga om ett slags tillväxtpotential i materiell bemärkelse.

Jag tror alltså på att det ska finnas konkurrens. Det ska finnas forskningsråd av olika slag där man kan söka projekt men det hindrar inte att tillräckligt med resurser ges för en rejäl grundforskning på lärosätena. Detta är särskilt viktigt för de mindre universitet och forskningsinstitutioner som vi har och som ännu inte har hunnit bygga upp den forskningsmiljö som krävs.

Vad gäller den andra frågan kan jag säga att det inte finns någon rädsla hos kristdemokraterna för en utveckling i sig av naturvetenskap och teknik. Men om den ensidigt får utvecklas tror inte jag att den bringar till ett mjukt och mänskligt samhälle. Tvärtom är jag orolig för att det

mitt i den materiella välfärden blir alltför många människor som inte orkar leva utan som på eget grepp slutar sitt liv därför att de inte finner meningen i livet – de mänskliga värdena har inte uppmärksamats. Därför tror jag på en balans också här.

Jag är bekymrad över att t.o.m. Vänsterpartiet stöder regeringen i en alltför ensidig utveckling. Staten måste, menar jag, ta ett extra ansvar för de mänskliga värdena och för de kulturella värden som vi behöver.

Anf. 10 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag delar inte Yvonne Anderssons uppfattning när det gäller balansen. Vad som är en bra nivå tillhör självklart de saker som kan diskuteras. Jag tycker att den nivå som vi har kommit fram till i den här propositionen tillgodoser de båda viktiga delarna – alltså både detta med trygga forskningsmiljöer på universitet och högskolor och möjligheten för forskare att på lika villkor konkurrera om forskningsmedel; detta för att vi ska kunna driva fram utvecklingen på ett bra sätt. De avvägningarna tycker jag har också gjorts på ett bra sätt.

På Yvonne Andersson låter det lite grann som att grundforskningen enbart bedrivs utifrån fakultetsanslag men så är det inte. I den här propositionen gör vi en kraftfull satsning mot grundforskningen. Vi betonar den och även den tvärvetenskapliga forskningen, just genom satsningar på vetenskapsråden och de under vetenskapsråden liggande ämnesråden.

Anf. 11 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag kan också se att ni har försökt finna en balans men jag menar att de som sitter med i Vetenskapsrådet, så som detta har organiserats, kommer att få en sådan makt över lärosätena och den grundforskning som ska bedrivas att den fria forskningen är i fara. Jag tror att det finns många småskaliga projekt och annat som inte kan konkurrera och kämpa med storskaliga projekt men som har ett stort värde för samhällets utveckling och framtid.

Jag skulle vilja passa på och ta ett exempel när det gäller balansen mellan naturvetenskap och teknik samt humaniora och samhällsvetenskap. Vi har satsat på en nollvision inom trafiken och det tycker jag är jättebra. Det har vi ställt oss bakom. Enligt den senaste rapporteringen är vi nu nere i 580 dödsolyckor i trafiken men samtidigt är det mer än 1 500 personer som har begått självmord och 15 000 personer som har försökt att göra det. I det sammanhanget har vi de mänskliga aspekterna, meningen med livet. Jag menar att vi ska satsa på att inte få dödsolyckor i trafiken men vi ska också satsa på att människor omkring oss upplever meningen med livet och inte upplever att de försvinner i en teknifiering där de inte känner igen sig.

Därför tror jag att de mänskliga värdena också är viktiga. Det är vad jag hävdar när jag säger att jag vill åstadkomma en balans. Det ena utesluter inte det andra. Däremot kan vi satsa hårt på båda fronterna. Därför vill jag ha en balans och dessutom föra ned det så att vi får en meningsfull akademisk frihet för dem som arbetar på respektive lärosäte.

Anf. 12 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! Forskning handlar om frihet och mångfald. Den fria och kritiska forskningen är det viktigaste inslaget i ett öppet samhälle. Det är

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

en huvuduppgift för forskningspolitiken att slå vakt om det öppna samhället och att stimulera ett fritt kunskapssökande. Många av de viktigaste upptäckterna som gjorts är ju resultatet av att det fria och förutsättningslösa sökandet har skett i form av grundforskning. Det är genom upptäckterna inom grundforskningen som basen läggs för en framgångsrik framtida tillämpad forskning och för utvecklingsarbete.

Mångfalden i forskningen är också avgörande. Det handlar självfallet om en mångfald av forskare och forskning men lika mycket om en mångfald av högskolor och olika inriktningar. Utifrån det gäller det att vi ger högskolorna en chans att utvecklas och profilera sig och framför allt att vi ger dem ekonomiska friheter och förutsättningar för det.

Centerpartiets uppfattning är att de fasta forskningsresurserna är en förutsättning för möjligheterna att, genom hög kvalitet, konkurrera om de rörliga medlen.

Precis som Yvonne Andersson var inne på har den här fördelningen under ett par decenniers tid förskjutits mellan de fasta forskningsresurserna och de övriga. Givetvis gäller detta för samtliga högskolor och för de nya universiteten, som måste ges möjligheter att bygga upp konkurrenskraftiga forskningsmiljöer inom något eller några områden.

Därför anser jag och Centerpartiet att de fasta forskningsresurserna till landets högskolor ska öka i både absoluta och relativa tal. Att ge större – inte villkorade, som regeringen föreslår – resurser direkt till forskare och lärosäten är just ett av de viktigaste sätten att öka den forskarstyrda forskningen och därmed den akademiska friheten.

Utifrån dessa grundprinciper anser Centerpartiet att regeringens proposition *Forskning och förnyelse* är en besvikelse – den centraliserar resurser och beslut och minskar universitetens och högskolornas frihet. Men forskningspolitiken ska ju syfta till att stärka forskarnas och lärosätenas makt över resurserna, vilket också innebär att det fria kunskapssökandet stärks. Den bör också syfta till att fler högkvalitativa forskningsmiljöer byggs upp vid fler lärosäten.

Därför ser vi propositionen som ett nederlag. Regeringen stärker sitt grepp om forskningen i stället för att öka forskningens frihet. Resurserna centraliseras, som sagt, och detaljstyrs också i viss mån.

Det mänskliga perspektivet på kunskap och utveckling som här får representeras inom humaniora och samhällsvetenskap sätts i vissa fall på undantag.

Jag skulle vilja fråga utbildningsminister Thomas Östros, som många gånger tidigare har pratat om ökad frihet och om goda och starkare resurser till högskolorna och universiteten, hur de tidigare orden kan stämma överens med den proposition som vi i dag kan se framför oss.

Fru talman! I våras ställde sig Centerpartiet avvaktande till den organisationsproposition som då kom. Vi menade, liksom flera gånger tidigare, att en bredare parlamentarisk förankring skulle komma till stånd när det gäller så stora frågor som de om organisationsförändringar och om den framtida forskningspolitiken. Vi vill ha en hållbar och stabil forskningspolitik. Så blev tyvärr inte fallet.

När forskningspropositionen kom i höstas visade det sig i stället att regeringen utelämnat en av de viktigaste punkterna i förslaget, nämligen den om resursfördelningen för den nyinrättade centrala forskningsfinansieringsmyndigheten, Vetenskapsrådet. Detta innebar att regeringen

själv ansåg sig stå för de ramar som riksdagen tidigare satt upp. Vi, liksom flera partier, ansåg detta helt orimligt. Och en kort tid därefter kom regeringen med ett förslag till fördelning.

I *Forskning och förnyelse* anger regeringen vidare hur det beslutade resurstillskottet de närmaste åren i stort sett i detalj ska fördelas till förmån för Vetenskapsrådets egna prioriteringar. Regeringen tar med andra ord på sig uppgiften att själv agera vetenskapsråd och stå för de bedömningar som forskarsamhället rimligen självt borde göra. Trots vackra ord om förnyelse och förändring inom forskningen, om nya forskningsområden och forskningens frihet är prioriteringarna dessutom ganska konventionella och förutsägbara. Regeringens agerande innebär, som vi ser det, ett ingrepp i den fria forskningen och sprider osäkerhet om statsmakternas ambition att även framåt låta forskningen vara fri i Sverige. Regeringen borde därför ha avstått från att i detalj reglera hur resurstillskottet till Vetenskapsrådet ska användas den kommande perioden.

Propositionen tar också upp ett antal andra delar. Det kan handla om en diskussion om de s.k. overheadkostnaderna. Vi i Centerpartiet har i princip inget emot att externa forskningsfinansiärer ska stå för uppkomna kostnader, men vi har sett det som orimligt att definitivt slå fast en nivå för hur stort påslaget ska vara mot bakgrund av den mångfald av former för extern forskningsfinansiering som finns. I stället borde man göra en genomgång för att visa vilka kostnader som ska kompenseras.

Fru talman! Det behövs en bättre koppling mellan grundutbildning och forskning inom högskolan. De högre studierna ska vara forskningsförberedande, och det behöver satsas mer resurser på att finansiera doktorandtjänster inom samtliga prioriterade områden.

Regeringen sätter upp relativt höga mål för antalet doktorander, och det tycker vi är väldigt bra, även om det är svårt att se hur medelstillsdelningen motsvarar målet. Regeringen stärker också sitt grepp över svensk forskning och vidare centraliserar beslutsfattandet över forskningen och forskarutbildningen till de stora universiteten genom sitt förslag om forskarskolor. Partnerhögskolorna kommer med förslaget att hamna i en beroendeställning i förhållande till fakultetsnämnderna vid de utsatta universiteten.

Det är ju lite bekymmersamt vad gäller de nya universiteten och högskolorna med vetenskapsråd, som rimligen borde få än större möjlighet att själva styra över resurser för forskning och forskarutbildning. Det bör t.ex. innebära att forskarskolor etableras även vid de nya universiteten och högskolorna. Det bör också innebära att man garanterar lärosätenas möjligheter att rekrytera till forskarskolor och lärosätenas lika inflytande över dem. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag som innebär en organisation enligt vad jag beskrivit ovan.

Forskarutbildningen bör också utvärderas, och de forskarstuderandes situation ser vi ska funderas över och diskuteras i en föreslagen studie-social utredning, som vi återkommer till i nästa avsnitt.

Vad gäller resursfördelningen anser vi att det är angeläget att öka resurser till teknik, medicin och naturvetenskap och att se till att dessa balanseras av öknings också till samhällsvetenskap och humaniora, inte minst för att belysa vad de tekniska och medicinska framstegen betyder ur ett mänskligt perspektiv för att främja ett tvärvetenskapligt förhåll-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

ningssätt i alla discipliner där all forskning bör belysas allsidigt. Utifrån den utgångspunkten höjer vi anslaget för samtliga tre ämnesråd.

För att få överblick av forskningspolitiken har vi lagt fram ett förslag, som vi gjort många gånger tidigare, om att föra fram en samlad forskningsbudget där all offentlig forskningsfinansiering redovisas. Det förslaget har vi som sagt lagt fram även detta år.

Fru talman! Centerpartiet har drivit på utbyggnaden av högskolorna och utbildningsplatser runtom i landet. Det absolut viktigaste är nu att satsa på grundutbildning och forskning. Därför behöver högskolorna och universiteten ett andrum för att kunna satsa på nya lärartjänster och kvalitetsutveckling.

Dagens forskningsfinansieringssystem anser vi bör förändras. Men forskningens framtid beror inte helt och fullt på hur vi organiserar den utan på hur vi kan säkra den akademiska friheten och forskarnas möjligheter. Det beror också på resurser till forskningen. Centerpartiet vill decentralisera och stärka den fria forskningen. Vi vill ha en stark grundforskning, ge större, inte som regeringen villkorade, resurser direkt till forskare och lärosäten. Vi vill ha en ökad högre utbildning i hela landet, där många får möjlighet till utbildning och forskning av hög kvalitet.

Fru talman! Jag står självfallet bakom alla Centerpartiets reservationer, men jag väljer att yrka bifall till reservation 1 under mom. 1 och reservation 4 under mom. 2.

Anf. 13 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! För hela Sveriges utveckling är kvaliteten på forskningen av helt avgörande betydelse. En liberal forskningspolitik har genom åren haft helt andra utgångspunkter jämfört med politik som grundar sig på socialism eller konservatism. Begreppet frihet är ett nyckelbegrepp för liberaler, frihet för studenterna att välja studieinriktning, frihet för forskningen att välja inriktning och frihet för universitet och högskolor att styra sig själva.

Forskningen måste ha en bred bas som står fri både mot politiska och mot kommersiella intressen. Därför syftar Folkpartiets politik till att öka universitetens och högskolornas autonomi. Vi vill att en större andel av de statliga forskningsresurserna ska fördelas direkt till olika lärosäten. Riksdagen ska göra prioriteringar mellan vetenskapsområden, men beslut om enskilda forskningsuppdrag ska i första hand fattas på vetenskaplig grund. Därför ska ledamöterna i högskolestyrelser, vetenskapsråd och stiftelser inte tillsättas politiskt. Därför ska inte heller regeringen utse ordförande i högskolornas styrelser.

För dem som hoppades på en ny forskningsstrategi var tyvärr regeringens proposition *Forskning och förnyelse* en stor besvikelse. I princip är propositionen mera en utförliga beskrivning av budgetförslaget för 2001, men den innehåller i liten utsträckning en beskrivning av regeringens strategi. Men på en punkt ger propositionen ett tydligt besked – detaljstyrningen och centralstyrningen av svensk forskning kommer att öka. Regeringen skriver också i propositionen att andelen anslag som går direkt till högskolor och universitet, fakultetsanslagen, ska minska. De forskarskolor som inrättas är också ett exempel på centralplanering och uppifrånperspektiv på forskning. Det är väl inte riksdag och regering som

ska bestämma vilka högskolor som ska samarbeta. Det klarar de bra att utveckla själva.

En liberal forskningspolitik syftar precis tvärtom till att öka den delen av anslagen som går till fakultetsanslagen och att låta högskolorna själva bestämma hur forskarskolor och samarbete ska växa fram. Det är inte möjligt att på förhand avgöra om forskning inom ett visst område kommer att medföra samhällsnytta eller inte. Det som i dag framstår som onyttigt och ointressant kan i morgon vara värt den största uppmärksamhet. Historien om vetenskapens största landvinningar är ett bevis för detta.

Nästa år, 2001, ersätts de gamla forskningsråden med regeringens nya vetenskapsråd. Vetenskapsrådet ska enligt regeringen fördela över 1,7 miljarder till olika vetenskapsområden. Det var nog många som blev minst sagt förvånade när det inte stod något i regeringens proposition om hur dessa pengar ska fördelas mellan olika vetenskapsområden. Samtidigt fanns det andra detaljförslag om vetenskaplig utrustning och olika projekt m.m. för ganska små summor pengar. Men beträffande den stora summan visste vi ingenting.

Sedan kom regeringen med en komplettering, en liten skrivelse där det föreslogs hur vetenskapsrådets pengar ska fördelas nästa år. Den stora nya organisationen som är regeringens flaggskepp i den nya forskningspolitiken, det s.k. vetenskapsrådet, avfärdas med en liten skrivelse på några sidor som innehåller en tabell över hur pengarna ska fördelas. Men riksdagen och forskningen har inte fått veta omfattningen på resurserna för den närmaste planeringsperioden, dvs. tre år. Och det finns ingenting om långsiktig strategi.

Jag tror att det hade funnits goda förutsättningar för att ha en bred diskussion över alla partigränser om forskningsinriktningen. Inte minst Folkpartiet hade gärna ställt upp på det. Men regeringen valde i stället att presentera en, som det verkar, mycket snabbt ihopkommen liten skrivelse utan strategidiskussion inför framtiden.

Fru talman! I Folkpartiets budgetförslag stärker vi forskningsresurserna totalt. Vi föreslår en ökning av de totala anslagen till forskning och forskarutbildning med 1 ½ miljarder på tre år. Det behövs verkligen mer pengar till forskarutbildning. Det finns i regeringens budget bara pengar till hälften av de doktorer som enligt regeringen behöver utbildas.

Dessutom vill Folkpartiet att andelen som går direkt till fakultetsanslagen ska öka. Utöver de pengar som jag har nämnt föreslår vi för nästa år att varje universitet ska få ökade egna forskningsresurser med 6 miljoner.

När det gäller Vetenskapsrådet vill vi överlämna till de tre ämnesråden som ingår i Vetenskapsrådet att utifrån vetenskaplig bedömning prioritera forskningsprojekt. I vårt budgetförslag får de tre ämnesråden mer pengar att fördela och det blir mindre kvar som i förväg binds upp av riksdag och regering.

I Folkpartiets budget får det humanistiska vetenskapsområdet en större del av resurserna. Humanistisk och även samhällsvetenskaplig forskning har under senare år fått en krympande andel av resurserna. Historien visar att humanvetenskaperna är en nödvändig förutsättning för att beslut om framtidsfrågor ska grunda sig på ett brett kunskapsunderlag.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Problemställningar inom ny teknologi, miljö eller internationella frågor måste också innehålla etiska, historiska och allmänmänskliga aspekter. Även här handlar det om att tona ned synen på att kunskap alltid ska gå att översätta till kortsiktig nytta. Dessutom visar det sig att humanistiskt utbildade människor har mycket goda möjligheter till anställning på de mest skilda typer av arbetsplatser.

Fru talman! Folkpartiets budget för den högre utbildningen och forskningen genomsyras av kvalitetstänkande och av respekt för forskningens frihet. Det är inte genom detaljstyrning som riksdagen ska fördela pengar utan genom att utveckla och förfina utvärdering och uppföljning. Dessutom blir det alltmer uppenbart att forskningen i Sverige behöver en rejäl resursförstärkning jämfört med i dag. Denna resursförstärkning föreslår Folkpartiet i sin budget, en budget som är helt igenom finansierad. Jag hoppas att debatten framöver ska visa fler partier i riksdagen att Sverige behöver större satsningar på forskning och på utveckling.

Fru talman! Avslutningsvis nöjer jag mig med att yrka bifall till Folkpartiets reservation nr 1 under mom. 1 och till reservation nr 5 under mom. 2.

Anf. 14 INGER LUNDBERG (s):

Fru talman! Det är en förmån att få vara med och presentera en spännande proposition i en spännande tid.

Vid mynningarna till de älvar i norra Västerbotten där min farfar och hans kamrater en gång flottade timmer börjar nu Internet Bay. Så kallar många ungdomar det område som sträcker sig från Skellefteå upp över norra Finland. Det har inspirerats av hängivna forskare vid Luleå universitet, utvecklats ur tankar från andra sidan Atlanten, från KTH och andra lärosäten i vårt land.

Häromveckan läste jag i Nerikes Allehanda om en Örebrokvinna som drabbats av Parkinson. Hon kan börja plugga nu igen tack vare de forskningsinsatser som har lagt grunden till L-Dopa. På gamla verkstadsindustrier prövas materialteknik som ger nya förutsättningar för morgondagens produkter och produktionsprocesser.

Sverige är tillsammans med Förenta staterna det land i världen där varje invånare satsar mest pengar på forskning. Propositionen visar att Sverige – trots att vi har haft tuffa sparmål – tillhör de få länder som har orkat fortsätta att satsa nya offentliga medel på forskning under 90-talet.

Alltsedan Tage Erlanders tid har stöd till svensk forskning – inte minst grundforskning – varit en grundsten i socialdemokratisk politik. Det har också haft bred förankring i riksdagen. Det ger resultat.

Tillsammans med Schweiz toppar vårt lands forskare listan över publicerade artiklar per invånare. Svenska forskare nämns med respekt. Samtidigt satsar svenskt näringsliv stora pengar på forskning och utveckling, 2,7 % av BNP. Det är mycket, också sett mot den statliga satsningen. Per Bill har rätt. Vi ska vårda den forskningen. Det gör vi bl.a. genom att ha en kreativ och utvecklande utbildningsmiljö i Sverige som gör att unga människor orkar, vågar och vill satsa på forskning och kreativa lösningar.

Den näringslivsfinansierade forskningen har ett starkare fokus på utvecklingsarbete och tillämpad forskning än den som stöds med skattepengar.

Forskningspropositionen bygger på ett gediget arbete av Utbildningsdepartementet. Den har arbetats fram i samarbete mellan de tre samarbetspartierna. Men det är också en proposition där väldigt många och inte minst den allmänna debatten satt viktiga spår.

Det började med den parlamentariska utredningen Forskning 2000. Den slog fast statens ansvar för grundforskningen och markerade att vi efter en tid av mycket kraftiga satsningar på tillämpad forskning – inte minst genom forskningsstiftelserna – måste säkra grundforskningens starka roll i Sverige. Forskning 2000 slog också fast behovet av att stärka resurserna till teknik och naturvetenskap.

Parallellt med Forskning 2000 arbetade utredningen *God sed i forskningen*. Den har satt viktiga spår i propositionen, inte minst vad gäller deklarationen om lärosätenas ansvar för god forskningssed.

Staten har tillsammans med näringslivet genom Industriförbundet och IVA stimulerat till en spännande framtidsanalys i den breda studien Teknisk Framsyn. Forskare och praktiker från breda områden i samhället har sökt några av de grundbultar som kan bidra till ett Sverige i harmonisk tillväxt.

Bland de områden som Teknisk Framsyn särskilt har lyft fram finns områden där nya pengar satsas i forskningspropositionen. Det handlar om IT, bioteknik, materialteknik, utbildning, men också om vård och omvårdnad. De senare är områden som tidigare inte varit lika mycket i fokus i den allmänna forskningsdebatten.

Lärosätena har gjort stora insatser för att formulera forsknings- och kunskapsstrategier. Arbetet har drivits på varje enskilt universitet och varje enskild högskola. Det har haft ett dubbelt värde. Det har påverkat propositionens utformning och också stärkt det enskilda lärosätets möjlighet till profilering och samverkan med alla.

Framgångsrika försök med forskarskolor har satt spår i det förslag som nu ligger på riksdagens bord. En gemensamt insikt om vårt ansvar för ekologisk uthållighet har satt spår hos oss alla och måste genomsyra det arbete som utförs inom alla kunskaps- och forskningsområden.

Jag tror inte att jag är orättvis om jag deklarerar att visst har Gunnar Goudes och Miljöpartiets envetna bevakning av miljöperspektivet under arbetet med propositionen haft betydelse både för medelstilldelningen och för markeringar i propositionen.

Den forskning som utförs vid universitet och höskolor spelar en avgörande roll för Sverige som forskningsnation. Det har varit ett begränsat utrymme för stora satsningar under de tuffa sparår vi nu har bakom oss. Jag kan ändå vara stolt över att vi kan konstatera att de fasta forskningsanslagen har kunnat öka trots det stora saneringsarbete samhället har gått igenom. Nu finns det resurser att gå vidare. Totalt ökar resurserna för satsning på universitet och höskolor med årliga ca 650 miljoner de närmaste åren. Det är mycket pengar.

Det svenska forskarsamhället ska präglas av samverkan och förmåga till kraftsamlingar. Det kan vi åstadkomma genom att ta vara på möjligheter i hela landet. En betydande del av de fasta forskningsresurserna avser nya universitet som Karlstad, Örebro och Växjö. De genomför nu mycket kraftiga öknings på forskningsområdet. Antalet professorer har t.ex. mer än fördubblats de senaste åren.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Forskningspropositionen innehåller också förslag till förstärkningar av fasta forskningsresurser vid övriga högskolor med målet att alla lärosäten ska ha möjlighet att utveckla och förstärka sina forskningsprofiler och erbjuda sina studenter närkontakt med forskningen.

Särskilda pengar satsas på att förstärka de fasta forskningsresurserna för humaniora vid de gamla universiteten. Ju svårare framtidsfrågorna blir, desto viktigare är det att dagens utveckling är väl förankrad i trygg kunskap om frågor som människans historiska arv, filosofi, kultur och etik.

Fru talman! Propositionen innehåller en kraftig förstärkning av rådsresurserna. Det nyinrättade Vetenskapsrådet kommer år 2003 att disponera ytterligare nästan en halv miljard kronor för satsningar på grundforskning. Rådets uppgift är att tillsammans med ämnesråden stödja forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden.

Rådet ska ta ansvar för vissa för hela forskarsamhället gemensamma frågor som finansiering av dyrbar vetenskaplig utrustning och internationell forskningssamverkan. Rådet har också ansvar för att utveckla forskningsinformation och dialog. Kraven ökar när nu varje medborgares framtid blir alltmer beroende av forskarsamhällets framsteg, och kraven på kloka beslut om hur vi människor ska ta vara på forskningens frukter ökar.

I resurserna till Vetenskapsrådet finns också särskilda pengar till genusforskning. Där spelade tidigare FRN en viktig roll. Vetenskapsrådet kommer att få en viktig roll för forskningen inom enskilda vetenskapsområden. Huvuddelen av pengarna tillförs råden utan särskilda anvisningar. Men där finns också medel för att kraftsamla kring viktiga framtidsområden. Det handlar om IT, bioteknik, materialteknik, humaniora, vård, konst, utbildning och miljö.

Låt mig bara nämna några ord om de tre områden som tidigare inte uppmärksammats lika mycket som nu.

Det gäller först satsningarna på forskning kring utbildning och lärande. Här satsas 114 nya miljoner i forskningspropositionen. Till det kommer nya pengar till Skolverket. Sveriges möjligheter att ge alla medborgare en god utbildning kommer att ha avgörande betydelse för våra möjligheter att lyckas som kunskapsnation. Då behöver lärarutbildningar och människor på fältet tillgång till engagerad och högkvalitativ pedagogisk och didaktisk forskning.

Jag är förvånad över att det parti som talar högst och bredast om den svenska skolan, Folkpartiet, inte ansett det mödan värt att stödja en sådan satsning hos Vetenskapsrådet. Kanske är det så illa med dagens skolpolitik hos Folkpartiet att den inte tål att konfronteras med seriösa forskares analyser.

Sedan gäller det satsningarna på vårdvetenskap. Jag är stolt och glad över att propositionen och betänkandet gör påtagliga markeringar av behovet av forskning kring vård och omvårdnad både i resurser till Vetenskapsrådet och genom en särskild forskarskola. Detta är en tung samhällssektor. Den är inne i så svåra omdaningar att forskarsamhällets stöd är nödvändigt.

Slutligen gäller det satsningen på konstnärlig utbildning. 20 miljoner är inte våldsamt mycket pengar. Men det är ett tydligt uttryck för att

regeringen har förstått den kraft som ligger i samspelet mellan kultur, humaniora och de tekniska och medicinska framsteg som görs på olika samhällsområden.

De satsningar som görs i betänkandet har dubbla syften. Det första är att genom hög kvalitet, profilering, fokusering och samverkan öka vår gemensamma kunskap. Det andra är att säkra att Sverige både nu och i framtiden har tillgång till engagerade och skickliga forskare.

Svensk forskning står inför ett generationsskifte. Därför görs rejäla satsningar på en fortsatt utbyggnad av forskarutbildningen. Den får stöd av de 16 nya forskarskolor som kommer att spela en viktig roll för att stimulera till bättre forskarutbildning, att bygga nätverk och fånga upp nya forskarbegåvningar.

Lärosätenas ansvar för utbildning och stöd till handledare markeras. I betänkandet slås också fast behovet av goda karriärmöjligheter för unga forskare. Till rådens uppgifter hör att fördela betydande resurser. År 2003 finns 110 nya miljoner till rekryteringsanställningar och individuella bidrag till framstående unga forskare.

Herr talman! Forskningspropositionen ger resurser och inriktningar som ska säkra och utveckla Sverige som framstående forskningsnation. Forskningsministern, som snart står inför att samordna dialogen om EU:s forskningspolitik, kommer säkert mer initierat än jag att kunna berätta om det internationella samarbete där Sverige är en viktig medaktör.

Låt mig därför ägna sista delen av mitt anförande till några små påpekanden kring de reservationer som står som alternativ till dagens betänkande. Det är ingen enkel uppgift, herr talman.

Oppositionen är egentligen bara enig när den skäller på regeringen. Sedan spretar det åt alla håll.

Moderaterna gör satsningar på ett *institute of health* till sin huvudfråga. Där står det ensamt mot sina övriga borgerliga kolleger.

Centern vill minska satsningarna på de äldre lärosätena och göra de kraftfulla satsningarna på nya universitet och högskolor ännu större.

Moderaterna säger nej till varje tanke på att ta någon regional hänsyn.

Kristdemokraterna vill föra in kraven på kristen etik och västerländsk humanism som vägledande för svensk forskning. Alla vi övriga partier är eniga om att det är både farligt och dumt. Vad som är värre är att Moderaterna t.o.m. säger nej till att lagreglera kraven på god forskningssed.

Folkpartiet säger nej till Vetenskapsrådets satsning på utbildningsvetenskap, medan Kristdemokraterna vill öka anslaget.

Herr talman! Man kan nog konstatera att det är tur för svenska folket att det har valt den regering det har valt.

Herr talman! Riksdagen kan genom att ge anslag och förutsättningar på viktiga områden skapa en god grund för svensk forskning. Men ingen av oss kan göra jobbet. God forskning handlar om hängivna insatser från enskilda forskare som tålmodigt och passionerat söker nya sanningar och ifrågasätter gamla. Genom IT och moderna kommunikationer har de fått nya möjligheter att kommunicera mellan lärosäten och över nationsgränser.

Det handlade förr nästan bara om män. Det handlar i dag om kvinnor och män som tillsammans som goda kamrater söker sig fram över nya fält. Ett vet vi, och det är att deras förmåga till engagemang kommer att spela en avgörande roll för allas våra möjligheter i framtiden.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Herr talman! Hur var det skalden sade? Det är passionen som öppnar dörren för de nya framstegen. Det är fantasin som driver våra fabriker. Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 15 PER BILL (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ägna replikerna till en av de viktigaste frågorna, nämligen doktorandernas situation och doktorandfinansieringen.

I Sverige finns i dag någonstans mellan 18 000 och 24 000 doktorander. Det är lite beroende på om man räknar alla som är inskrivna eller bara dem som är tillräckligt aktiva. Vi har redan fått höra i dag att ungefär hälften av dem saknar ordentlig finansiering. Man är ute på universitet och högskolor mycket tydliga med att det är ett av de stora problemen.

Tyvärr står det väldigt lite i forskningspropositionen om detta. Däremot handlar ganska många sidor om 400 nya doktorander under fem år i de statligt dirigerade forskarskolorna.

Hade det inte varit bättre att satsa en del av de här pengarna på att se till att det finns en ordentlig finansiering för dem som redan finns i systemet? Hade det inte varit bättre att se till att de allmänna villkoren för doktorander blir bättre? Hade det inte varit tid att titta på de utvärderingar som har gjorts av den s.k. doktorandreformen och hur den på många ställen har lagt en våt lovikkavante över alltihop?

Anf. 16 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Syftet med forskarutbildningsreformen var just att skapa stabila förutsättningar för doktoranderna. Det var mycket starka protester. Socialdemokratin var, vill jag minnas, ensam med Centern om att driva igenom reformen. Det blev också protester från studenternas sida.

Jag träffade för en tid sedan Sveriges Förenade Studentkårer, som sade: Vi är mycket positiva till den här forskarutbildningsreformen.

Den är inte färdig än. Det finns saker att göra när det gäller finansieringen för de forskarstuderande. De är naturligtvis inte nöjda, och det ska de inte vara. Men vi har fått ett stabilare system som säkrar att fler människor har möjlighet att snabbt och effektivt gå igenom en forskarutbildning och möjlighet att gå och jobba som disputerad forskare.

Sverige har ett förhållandevis generöst system på många områden för forskarutbildningen. I propositionen tar vi steg vidare genom bl.a. de forskarskolor som kommer att finansiera ett mycket stort antal doktorander.

Anf. 17 PER BILL (m) replik:

Herr talman! Stabilt men mycket knapert, är väl vad de svenska doktoranderna får inrikta sig på de närmaste åren.

Jag ser detta som ett problem ur flera synvinklar, men kanske framför allt därför att Inger Lundberg säger att det måste gå fort. Det är dags att sluta tänka enbart i någon typ av produktionstekniska termer! En doktorsavhandling som måste vara färdig på 4,0 år kommer i åtta fall av tio, skulle jag gissa, att ha en sämre kvalitet än de avhandlingar som läggs fram i dag. Då får reformen inte bara till följd att det blir knapert för

doktoranderna. Då får den också till följd att kvaliteten på de svenska avhandlingarna sjunker – visserligen från en hög nivå, men ändå.

Prot. 2000/01:45
12 december

Anf. 18 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är oerhört viktigt att vi har hög kvalitet på våra doktorsavhandlingar i Sverige. Det är också viktigt att vi har en bra utbildning. Det är därför som det i propositionen finns förslag om att ställa krav på handledarutbildningen och handledarna.

När man under den förra mandatperioden formulerade forskarutbildningsreformen var det just mot bakgrund av att så många doktorander fick ett för dåligt stöd och en för dålig uppbackning. Viktiga ungdomsår och viktig forskning gick förlorade för dem för att de inte i inledningen av sitt forskararbete fick den uppbackning och det stöd som de behöver.

Jag tycker inte alls att det är orimligt att se en fyraårig forskarutbildning som grund för forskarna under förutsättning att vi har – och det är det vi jobbar för och har kommit långt i Sverige med – en vettig grundfinansiering och en bra uppbackning under forskarutbildningen.

I propositionen finns kraftfulla satsningar på postdoktorala tjänster. Det är inte minst viktigt för de unga människor som väljer en forskarutbildning i dag.

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Anf. 19 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Inger Lundberg sade i sitt anförande att hon tycker att det är tur att den regering som sitter i dag sitter. Och det är det väl kanske – för dem som inte riktigt orkar tänka själva eller tycker att det är jobbigt att ha valfrihet. Det är ju så regeringen agerar! Den tror sig i själva verket veta bättre än människor gör själva. De kan själva agera, och vet själva hur de har det i sina familjer när det gäller maxtaxan eller skolan t.ex. Det gäller också forskningen, som här, och forskarskolor, som jag ska komma in på nu.

Jag tycker att forskarskolor är en bra idé. Men jag tycker inte att sättet man gör det på är bra, med den centraliserade tanke och den oerhörda nonchalans som man visar universitet och högskolor runtom i landet. Från centralt håll och på förutbestämt sätt säger man: Den och den skolan och ni ska göra det här, och du ska göra det här osv. Sedan får ni som inte får något tilldelat vara med vid sidan om och fundera på hur ni kan vara med, och hur de som ska gå i forskarskolan ska göra osv.

Hur fungerar egentligen detta dubbla budskap? Inger Lundberg sade också att det är viktigt att stärka de enskilda högskolornas och universitetens lika möjligheter och den frihet som de har. Hur går egentligen de här två sakerna ihop, Inger Lundberg?

Anf. 20 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! De forskarskolor som nu föreslås i forskningspropositionen har sin grund i de forskningsstrategier och det arbete som gjorts ute på de enskilda lärosätena.

Det är riktigt att det finns en mycket tydlig politisk markering i det. Den tydliga och mycket starka politiska markering som vi vill göra från majoritetens sida gäller behovet av samverkan mellan olika lärosäten. Vi har en decentraliserad organisation i Sverige. Där är Centern och socialdemokratin överens om värdet av att ha forskande lärosäten i hela landet.

Samtidigt är ju Sverige en relativt liten forskningsnation, och därför är det viktigt att vi hittar möjligheter för lärosätena att samverka. På många punkter är samarbetet bra, men det behöver stimuleras oerhört mycket mer. Här ger forskarskolorna på strategiska områden utifrån de förslag som har lagts fram av de enskilda lärosätena i sina forskningsstrategier en mycket stor möjlighet. De ger möjlighet både till en bättre forskarutbildning och fler forskarutbildade och till bra samverkan med hög kvalitet på alla lärosäten i landet. Är det inte tur att detta förslag har lagts fram, Sofia Jonsson?

Anf. 21 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att förslagen om att vi ska stärka friheten och ge större resurser till högskolorna och universiteten runtom i landet är bra. Enligt de förslagen är friheten stor. Men det är den inte med majoritetens förslag i propositionen. Man går inte alls den vägen, utan man gör precis tvärtom. Har inte Inger Lundberg lyssnat på vad man bl.a. från Örebro universitet har sagt både om propositionen och om forskarskolorna? Man är starkt kritisk. Man funderar på hur man ska kunna ha lika möjligheter och rättigheter och ett bra inflytande på de forskarskolor som kommer till stånd.

Per Bill var inne på en annan fråga och diskuterade den: Vad händer med det fåtal – för det är bara ett fåtal – studenter som får möjlighet att gå i de här skolorna? Hur ska vi stärka resten – alla de doktorander som finns?

Centerpartiet har lagt mycket pengar till forskningen runtom på landets högskolor och universitet, men också till att stärka doktoranderna och till fler doktorandtjänster. När ska Socialdemokraterna ta det steget?

Anf. 22 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Socialdemokratin gör med samarbetspartierna en kraftfull satsning på forskning och forskarutbildning och på lärosätena i propositionen. Det vet Sofia Jonsson.

När det gäller frågan om forskarskolor och de nya universiteten har regeringen valt att inte lägga ut enskilda forskarskolor eller värdskap för dessa på de nya universiteten. I stället – och det vet Sofia Jonsson också – görs en mycket kraftfull ökning under en fyraårsperiod av de fasta forskningsanslagen för de nya universiteten. Det ger dem möjlighet att själva välja. De kan välja modellen med forskarskolor med nätverk eller om de i första hand vill bygga upp andra former av nätverk. De står i en situation nu där det krävs oerhört mycket kreativitet, nytänkande och profilering från deras sida. Jag tror därför att denna bedömning har varit riktig.

Anf. 23 ULF NILSSON (fp) replik:

Herr talman! Inger Lundberg gav en ganska bra översikt över de utredningar vi har haft. Hon uppehöll sig, tror jag, flera minuter vid Forskning 2000.

Det enda intressanta som Inger Lundberg glömde att säga var att idéerna i Forskning 2000 går i en helt annan riktning än det beslut vi fattar i dag. Forskning 2000 betonade ju universitetens frihet, den fria grundforskningens betydelse. Det vi ser i beslutet i dag är att de pengar

som fakulteterna själva disponerar över minskar, att regeringen på olika nivåer går in och styr forskarskolor. Ibland går man väldigt långt och talar om pengar till assistenttjänster etc. Man kan nästan säga att regeringen då beter sig närmast som en institutionsstyrelse eller fakultetsnämnd, så det vi beslutar om i dag går i totalt motsatt riktning jämfört med den frihet som Forskning 2000 talade om.

Över huvud taget, herr talman, har vi under ungefär 8–10 år, kanske mindre än 8 år, bevittnat ett antal steg som minskar universitetens autonomi. Vi har sett hur man har placerat politiskt tillsatta personer i stiftelser och politiskt tillsatta nyckelpersoner i forskningsråd och nu i ämnesråd. Och den här utvecklingen fortsätter med det här beslutet.

Avslutningsvis, herr talman, gjorde Inger Lundberg ett stort nummer av att Folkpartiet tar bort 20 miljoner till utbildningspolitik. Det är ju för att vi tycker att ämnesråden ska ha mer att bestämma över. I vårt budgetförslag ger vi 500 miljoner mer till forskning än vad regeringen gör. Det blir mycket mer utbildningspolitisk forskning av de resurser som Folkpartiet föreslår än av det regeringen har.

Anf. 24 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är möjligt att Ulf Nilsson har rätt när det gäller utbildningspolitiken ute på fakulteterna. Men Ulf Nilsson vet precis lika väl som alla andra i utbildningsutskottet att det har varit viktigt att verkligen göra en fokusering på utbildningsvetenskap. Han vet att vi trots mycket stora forskningsanslag på lärosätena har en försvinnande liten strimma av utbildningsvetenskaplig forskning. Det är absolut nödvändigt att vi får en kraftfull ökning av den pedagogiska och didaktiska forskningen.

Sedan, Ulf Nilsson, till Forskning 2000. Grundforskningens viktiga roll har en direkt koppling till den grundsyn som fanns i Forskning 2000, och även till synen på naturvetenskap som jag nämnde tidigare. Men det är också så att Forskning 2000 har varit föremål för remissbehandling. Det fanns förslag i Forskning 2000 som vi har tagit avstånd från, t.ex. förslaget om att inte stå fast vid den tredje uppgiften vid lärosätena.

Det är som jag sade tidigare inspiration och diskussion från mycket breda kretsar på lärosätena och i den allmänna debatten som har lett fram till den forskningsproposition som nu föreligger.

Anf. 25 ULF NILSSON (fp) replik:

Herr talman! Det verkar ändå nästan som om Inger Lundberg och jag är överens om att är det någon riktning vi kan se med det här beslutet så är det att de beslut som universitet och forskare fattar själva minskar. Och det är ju bra att vi är överens om det. Men det stämmer inte med vad Forskning 2000 en gång tänkte.

Jag tycker att vi borde vända riktning. De medel som universitet och högskolor bestämmer över själva ska i stället öka. De medel som Vetenskapsrådet får ska i så stor utsträckning som möjligt befrias från politisk öronmärkning.

Anf. 26 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Det här är struntprat, Ulf Nilsson. De fasta forskningsanslagen ökar ute på lärosätena, och det vet Ulf Nilsson.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Däremot är en relativt stor andel av de nya pengarna riktade till Vetenskapsrådet. Men Ulf Nilsson vet också att Vetenskapsrådet är ett råd där forskarna har majoritet och där grundforskningen står i fokus. Vi får icke någon minskning av de resurser som man på lärosätena har att besluta om, tvärtom. Man förstärker de fasta forskningsresurserna med denna forskningsproposition.

Anf. 27 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag tror att min replik kommer alldeles lägligt. Jag hade hoppats att Inger Lundberg tillika med några av oss andra hade dragit nytta av beräkningar som har gjorts av vår personal på utbildningsutskottets kansli.

Vi kan mycket väl följa penningströmmarna från den gamla organisationen till den nya och se att med de löneförändringar som har skett är det inte så mycket av en ökning. Det måste väl ändå vara ett etiskt problem för Socialdemokraterna och stödpartierna att man så kraftfullt går ut i pressmeddelanden och i andra lägen och talar om denna jätteökning som har skett samtidigt som man kanske inte har förhört sig om hur löneförhandlingarna har utvecklats och om att medlen som lärosätena får är inkluderade löneuppräknings. Vi kan ju räkna om en hel del av de poster ni talar om, och då är det inte mer än 2,1–2,2 % löneuppräkning. Och man räknar ju med 2,5–3 % i många fall.

Jag kan dessutom säga att det enbart är utbildningsvetenskaplig forskning, pengar för dyrbar vetenskaplig utrustning och övrig forskningsfinansiering som har fått tillskott.

Det här tycker jag är viktigt när man går ut brett och säger att det har blivit så oerhört mycket mer pengar. Mina erfarenheter när jag har varit ute på lärosätena är inte att man jublar över forskningspropositionen rakt över. I stället undrar man över hur regeringen har tänkt sig att man ska överleva på de olika lärosätena med andra kostnader som inkluderas.

Hur ser ni på detta? Jag tycker att det är ett etiskt problem att man går ut oerhört starkt med någonting som folk sedan kommer att uppleva som: Vad var det egentligen vi fick?

Anf. 28 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Som gammal kommunalpolitiker måste jag säga att den dag som man ute på en enskild institution jublar över politikernas satsning på nya pengar finns det anledning att vara lite orolig. Självfallet är det så att det kommer att vara och är knappt om pengar. Men det görs här viktiga nysatsningar.

Sedan vill jag säga till Yvonne Andersson att vi inte har påstått att det är någon gigantisk ökning. Men 1,3 miljarder under den här perioden är mycket pengar och ger förutsättningar för viktiga satsningar på viktiga områden. Sedan tror jag att det är viktigt, Yvonne Andersson, att inte blanda ihop å ena sidan uppräknings 2001 i budgeten, å andra sidan de totala volymökningar som sker fram till 2003.

Anf. 29 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är lite dråpligt med uppräknings hit eller dit. Kvar finns att ett visst antal kronor går till ett lärosäte. Från de

pengar som man reellt kan använda till forskning måste man ändå ta bort de pengar som går till löner. Det säger väl sig självt.

När vi talar om forskningssatsningar talar jag om det man faktiskt kan forska på. Den delen har inte ökat på det sättet.

Jag tycker också att det är viktigt att lite ödmjukt tala om att i realiteten har man inte ifrån vare sig riksdagen eller regeringen kunnat följa penningströmmarna i svensk forskning eftersom de har varit väldigt disparata och finns på olika sätt. Men om man följer det som har kommit från olika råd osv. in i den nya organisationen som ni har beslutat om kommer det ju att synas hur mycket som i realiteten är en ökning. Det sker en förändring i svensk forskning. Det tycker jag är renhårigt att säga. Det finns några områden där de reella pengarna blir en viss ökning. Det finns andra områden där det sker förändringar i styrningen. Men denna mastodontiska utveckling när det gäller medicinsk omvårdnad, humanistisk, samhällsvetenskaplig och teknisk forskning och allt som det talas om på olika sätt är inte i realiteten sann, enligt min mening.

Anf. 30 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Yvonne Andersson har alldeles rätt i att vi har haft en splittrad forskningsorganisation i Sverige. Det var ju därför som regeringen i våras lade fram en proposition om en ny myndighetsorganisation.

Då vill jag minnas att Kristdemokraterna, Centern och Folkpartiet motarbetade den. I dag har jag uppfattat att era tre partier har accepterat och ser positivt på den organisation med Vetenskapsrådet som vi har i dag.

Den kommer att ge större möjlighet till kraftsamling och fokusering, och säkert också överblick. Den kanske inte blir lika svår att hantera från lärosätens och enskilda forskares sida. Det ligger naturligtvis också en kvalitet, en viktig sådan, i att det finns många aktörer. Det gör det, genom stiftelserna, vår samverkan i EU:s sjätte ramprogram etc.

Anf. 31 GUNNAR GOUDE (mp):

Herr talman! Många av de tidigare talarna har sagt att det är en efterlängtd proposition. Det är ett stort steg som tas när det gäller finansiering av svensk forskning. Vi får en ny organisation för finansieringen. Min uppfattning är att många av de problem som fanns med den gamla organisationen har lösts. Mycket av styrningen av medlen ligger i organisationens struktur. Jag skulle vilja säga några ord om de stora fördelarna med den nya organisationen.

Vi kan påminna oss hur den gamla organisationen såg ut och hur den har vuxit fram. Vi började någon gång på 60-talet, då utbyggnaden av svensk forskning hade sin start. Sedan har den successivt byggts på, så att Sverige nu är en av de främsta nationerna i världen när det gäller satsningar på forskning.

Utbyggnaden skedde i små steg. Vi gjorde satsningar inom olika områden av den tillämpade forskningen. Det var skolforskning och arbetslivsforskning. Man startade särskilda små råd eller organisationer som delade ut pengar till forskning som arbetade med arbetsmiljö, kommunikationsforskning, trafiksäkerhet osv. Det ledde till en mycket splittrad organisation för finansiering. Den var splittrad på en mängd olika till-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

lämpningsområden. Det ledde också till att grundforskningen kom på efterkälken.

Den snabba utbyggnaden av tillämpad forskning hade inte full mot-svarighet när det gäller grundforskningen. Det var en farlig utveckling. Den ledde till en risk för att grundforskningen inom vissa sektorer skulle halka efter och framför allt för att forskarutbildningen inte höll den takt som krävdes för att den tillämpade forskningen skulle få en bra utveckl-ing med god kvalitet. Forskarutbildning sker som regel inom grundforsk-ningens ram.

Det fanns två problem när arbetet på den nya organisationen för finansiering tog fart. Det ena var en obalans mellan grundforskning och tillämpad forskning. Det andra problemet var en splittrad, otydlig och kanske inte alldeles effektiv organisation för finansiering av tillämpad forskning.

Med det nya systemet har vi fått en tydlig struktur. Vetenskapsrådet har fått uppgiften att finansiera grundforskningen. Det är en fördel för regering och riksdag, när pengarna ska styras ut, att vi har ett tydligt mål för grundforskningen. Vetenskapsrådet har ansvaret. En majoritet i sty-relsen är forskare, vilket borgar för att grundforskningens kvalitet kan komma att utvecklas på ett riktigt sätt framöver. Vi har också de tre äm-nesråden inom Vetenskapsrådet, tidigare forskningsråd, för områdena humaniora-samhällsvetenskap, naturvetenskap-teknik och medicin.

I den tillämpade forskningen samlas flera av de små råden. Man sam-lade kraften i två forskningsråd för tillämpad forskning, med en bra föku-sering på de två områden som i t.ex. regeringsdeklarationen har angivits som viktiga för utvecklingen av det svenska samhället. Man talar ju om en utveckling mot ett socialt och ekologiskt långsiktigt hållbart samhälle. Vi har fått ett forskningsråd med tonvikten på de sociala frågorna och ett forskningsråd med tonvikten på miljöfrågor, ekologiska frågor. Det är en enkel och tydlig struktur. När vi nu fattar beslut om hur pengarna ska gå ut till forskningen leds de tydligt till grundforskningen och till två väsent-liga områden för tillämpad forskning.

Miljöforskningen är speciellt intressant ur Miljöpartiets synvinkel. Den hittar vi i ett av tillämpningsområdena. Den finns naturligtvis också med i grundforskningsproblematiken. Vi är nöjda med satsningen på miljöforskning. Vi tycker att vi har fått bra gehör för de problemen. Det har inte alls varit någon stridsfråga.

Miljöpartiet står bakom budgetförslaget i dess helhet, eftersom vi har samverkat med regeringen på den punkten, och naturligtvis också forsk-ningsbudgeten. När det gäller forskningspropositionen har vi i högsta grad varit med i samverkan. Det samarbetet har skett på ett fruktbart sätt, tillsammans med Vänsterpartiet och regeringen.

Nu har vi en bra struktur. Samtliga borgerliga partier har sagt att Ve-tenskapsrådet skulle vara en hårt styrande instans. Per Bill nämnde att rådet styrde varje krona till forskningen. Det är inte alls vad som står i förslaget i forskningspropositionen. Tvärtom betonas hela tiden forsk-ningens frihet. Forskarna är i majoritet. Dessutom delar riksdagen ut pengar direkt till de tre ämnesråden. Dem ska inte Vetenskapsrådet dela ut. Däremot är det viktigt att Vetenskapsrådet behåller en del pengar för att kunna göra insatser av övergripande karaktär, för att få tvärvetenskap-lig forskning att fungera på ett bra sätt. Det är precis samma organisation

som vi i riksdagen tidigare har beslutat om ska gälla ute på universiteten, när vi delar ut pengar till vetenskapsområdena. Då kan universitetets styrelse behålla en viss procent för att göra insatser som gynnar tvärvetenskaplig forskning. Det är oerhört viktigt. En allt större del av forskningen får en tvärvetenskaplig eller mångvetenskaplig karaktär.

Det är ett bra förslag och ett steg i rätt riktning. Vi ser också att det har skett förstärkningar på samtliga områden. Ingen har sagt att det är försvagningar. Från oppositionens sida talar man naturligtvis om att förstärkningarna inte är tillräckligt stora. Det ska man väl göra.

Ramen har vi tagit i vårbudgeten, så den var given. Nu handlar det om fördelningen inom ramen. Det är inte rätta tillfället att diskutera ramens storlek.

Det är två andra frågor som är de stora problemen. Ingen har berört dem. Jag kan kort beröra dem. Det gäller de pengar för finansiering av forskning som vi inte disponerar i riksdagen eller regeringen. Det är en mycket stor del av forskningsresurserna i landet. Jag tänker på stiftelsepengarna, löntagarfondsstiftelserna. De sågs under förra mandatperioden som ett stort problem. Den andra delen är EU-medlen. Tillsammans utgör de medel som är betydligt större än det som totalt sett delas ut av samtliga forskningsråd. EU-medlen t.ex. ligger i storleksordningen 2 miljarder, varav hälften går till näringslivet. Det kan jämföras med Vetenskapsrådets 1,7 miljarder.

Jag kan kort säga när det gäller stiftelserna att samarbetet med de forskningsråd som har funnits tidigare har varit mycket gott. Det har utvecklats på ett bra sätt. Man kan säga att stiftelserna genom den här samverkan har inordnats i den svenska forskningspolitiken, har en naturlig plats där och en tydlig funktion – även om vi inte kan hantera den direkt från riksdagen, vilket jag tycker hade varit en fördel om vi hade gjort. Den utvecklingen har varit gynnsammare än vad vi som har varit skeptiska mot den kanske kunde tro.

När det gäller EU-pengarna är det däremot ett stort problem. Ni vet att det ska ske en motprestation av den som tar emot pengar från EU. Låt oss säga att Uppsala universitet får 100 miljoner. Då ska man alltså själv skaka fram 100 miljoner från någon finansiär i Sverige. Universitetet självt lär knappast orka med det. Dessutom är EU den enda organisation som är befriad från de administrativa kostnaderna. "Befriad" är inte rätta ordet, för man säger helt enkelt att man inte ställer upp på att betala administrativa kostnader. De 18 % som vi nu kommer att besluta ska gälla för *overhead*-kostnaderna betalar inte EU, inte heller lokalkostnaderna. Säg att vi lägger till 7 % för lokalkostnaderna, vilket är i underkant, så blir det 25 %.

Detta betyder att om Uppsala universitet får 100 miljoner ska man skaka fram ytterligare 100 miljoner från någon annan bidragsgivare. Därtill kommer 25 % av 200 miljoner, som är 50 miljoner. Det är då 150 miljoner som ska skakas fram för varje 100 miljoner som man får in. Det är klart att det är ett oerhört ingrepp när det gäller styrningen av svensk forskning.

Forskarna söker bidrag i EU, och man bestämmer nere i Bryssel, beroende på vilka områden som har prioriterats och vad som kan sökas, vem som får anslagen. Det ligger alltså utanför det som direkt kan styras

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

från forskningsråden. Vetenskapsrådet och forskningsråden har ingen direkt påverkan.

Jag tror att det skulle löna sig om man ägnade större intresse åt hur man ska organisera den EU-finansierade forskningen. Det är alltså en mycket stor del av pengarna det handlar om. Jag ser det som nästa steg att det blir en bra styrning från svenskt håll när det gäller t.ex. ansökningarna: att underlätta ansökningarna inom vissa områden, gå samman och kraftsamla och få en lösning på det problemet.

Jag hade tänkt att inte gå in på några detaljer i propositionen – det är så många som har gjort det. Vi i Miljöpartiet har alltså varit med i utarbetandet av det här förslaget och står helt bakom det. Vi tror att det är ett bra förslag. Det ska bli spännande att se hur forskningsråden och Vetenskapsrådet nu kommer att hantera de nya resurserna. Friheten är stor, som sagt var, och vi kan gissa att det kommer att bli en bra utveckling framöver.

(forts.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 11.43 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 13.00.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 13.00.

6 § (forts.) Forskningspolitik, utbildning och universitetsforskning samt studiestöd (forts. UbU6, UbU1 och UbU2)

Forskningspolitik (forts.)

Anf. 32 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa samma fråga till Gunnar Goude från Miljöpartiet som jag ställde till Vänsterpartiet: Vilka avtryck är just miljöpartistiska? Namnvägen kan man gissa en del av dem, men det vore bra att få lite mer detaljer.

Sedan vill jag ta upp en annan sak som förvånar mig lite grann. Normalt brukar Miljöpartiet förknippas med decentralisering och beslut på lägsta nivå. Därför vore det spännande att höra en förklaring till att ni har gått med på den centralistiska överbyggnaden i Vetenskapsrådet.

Vidare måste jag få lägga till en detalj. Kanske skulle jag ha sagt att ni mörkade varje krona. Alla pengarna till Vetenskapsrådet och dess underavdelningar saknades ju i forskningspropositionen. Det var först i samband med en skrivelse som vi fick veta något om vart de här pengarna ska gå, men bara preliminärt om vart de ska gå under år 2001.

Anf. 33 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Detta med decentralisering är kanske den viktigaste invändningen från ert håll. Jag har hört det där flera gånger och tycker att det inte alls stämmer med verkligheten att vi har centraliserat det hela. I stället ges en mycket stor frihet till Vetenskapsrådets styrelse att själv bestämma hur forskningsmedlen ska hanteras på den nivån. När det gäller ämnesråden kommer pengarna direkt från riksdagen. Meningen är inte att Vetenskapsrådet ska fördela pengarna på ämnesråden. De är också självständiga med sina självständiga styrelser, med forskare i majoritet.

Jag tycker alltså att förslaget faktiskt genomsyras av just en decentralisering, i den bemärkelsen att forskarsamhället har det avgörande inflytandet över hur medlen ska användas.

Se den tabell som kommit i efterhand – som jag betraktar som ett olycksfall i arbetet – mer som ett resultat av tryckfelsnisse! Självklart ska riksdagen bestämma just hur mycket medel som ska gå till de olika ämnesrådena. Det tror jag är rätt så klart. Naturligtvis finns ingen bakomliggande tanke på att försöka mörka.

När det gäller miljöfrågorna ska jag inte gå in på vad som är miljöpartistiskt. Det var i stor enighet som forskningspropositionen togs fram. Vi kan väl glädjas över ett kraftigt miljöstöd i den. Samtliga partier står bakom det, så vi har inte haft någon strid i de frågorna. 500–600 miljoner kronor går alltså till svensk miljöforskning. Dessutom kommer 70 miljoner från EU. Det är alltså en bra täckning av behovet när det gäller miljöforskning i Sverige. Det ska alla tre partierna ha äran av, men det är klart att det gläder Miljöpartiet.

Anf. 34 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag blev lite förvånad över överbyggnaden när det gäller Vetenskapsrådet. Det blir ju ett fåtal byråkrater eller f.d. politiker eller någon enstaka forskare som då har en oerhörd makt över mycket pengar.

Jag trodde att Miljöpartiet och Moderaterna var relativt överens om vikten av att ha en mångfald av forskningsfinansiärer utan att gå till den extrem som fanns tidigare när vi väl var väldigt överens över alla blockgränser om att vi hade en plottrig forskningsfinansiering. Det förvånar mig alltså lite grann att Gunnar Goude så enkelt och så frivilligt släpper ifrån sig nästan 2 miljarder kronor till några få forskningsbyråkrater.

Gunnar Goude måste ha en viss respekt för oss i minoriteten. När vi läser propositionen finner vi inte att det, trots att det rör sig om ungefär 2 miljarder, sägs ett enda ord om den saken, medan det finns mycket tydliga hänvisningar till anslag om 3 miljoner kronor. Således är det inte konstigt att vi blir oroad. Ska alltihop läggas i en klump hos Vetenskapsrådet? Hur mycket ska ligga centralt och hur mycket ska ligga på de olika underråden? Om det här fick vi inte veta någonting. Tyvärr är skrivelsen också mycket oklar om hur mycket som ska ligga centralt och hur mycket som ska ligga nere hos de enskilda ämnesråden.

Anf. 35 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker fortfarande att frågan om decentralisering är lite allvarlig. Naturligtvis är det en missuppfattning på den punkten. Det är inte alls ett fåtal byråkrater som ska styra Vetenskapsrådet, utan i sty-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

relsen finns en mycket stark majoritet av forskare som väljs via elektor-församlingar ute på universitet och högskolor. Jag tror inte att de på nå-got sätt tänker sig att börja agera som ett slags byråkrater i det samman-hanget, utan de kommer väl att ta sitt ansvar och arbeta för forskningens bästa – som man gjort tidigare också i forskningsråden. Det finns alltså en god svensk tradition på området.

Detta med missen med tabellen är något som jag bara kan lite utifrån. Jag vet inte i detalj hur tabellen kom till, utan jag konstaterar bara att den kom efter det att propositionen hade lagts fram. Delvis berodde det nog på att vi hade ett väldigt trängt läge när forskningspropositionen lades fram parallellt med statsbudgeten. Det var mycket siffror i svang. En del kom via forskningspropositionen och arbetet på departementet, och en del kom via centrala förhandlingar. Per Bill vet mycket väl att det är ytterst ont om tid och ett pressat läge i sådana sammanhang. Att ge sken av att vi försökte mörka på den punkten tycker jag är att göra en lite felaktig vinkling. Det känns faktiskt inte riktigt ärligt.

Anf. 36 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Gunnar Goude sade att det rådde stor enighet i diskuss-ionen och när propositionen och betänkandet om forskningspolitiken sedan lades fram, och det kan ju vara sant. Detsamma sades om kommit-tén Forskning 2000, där Gunnar Goude också satt med. Man var väldigt sams och överens om hur viktigt det är med forskningens frihet, med mångfald och med stora och starka fasta forskningsresurser till högsko-lorna och universiteten. Men jag menar att det blir en konflikt däremel-lan. Hur ser Gunnar Goude på att man var så överens i kommittén Forsk-ning 2000 – där Gunnar Goude, som sagt, också satt med – och den, som jag ser det, ganska stora förändringen i och med den proposition som vi nu har att behandla?

Anf. 37 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att det viktiga med kommittén Forskning 2000 var att man väldigt tydligt förde fram att det är angeläget att ha en forsk-ning som utvecklas under största möjliga frihet. Vad som ständigt stod på dagordningen i den kommittén var frågan om hur vi skapar kreativa mil-jöer.

Däremot gick man inte i detalj in på förslaget om hur organisationen skulle se ut. Den saken kom ju sedan en annan kommitté att arbeta med. Jag tror att den organisation som vi nu har mycket väl kan fånga upp det som Forskning 2000 höll fram som så viktigt, nämligen forskningens frihet – att det är forskarna som ska styra valet av forskningsprojekt osv., att grundforskningen får en fast karaktär och att man inte från riksdag och regering börjar försöka pilla på och styra valet av forskningsprojekt. Detta ligger alltså på Vetenskapsrådet och på de två forskningsråd som har forskarmajoritet ute. Vidare går pengar direkt ut till universiteten och vetenskapsområdena där vi inte heller pillar i det hela, utan det är univer-siteten som har bestämmanderätten. Jag tycker att decentraliseringen där och forskningens frihet återspeglas i förslaget.

Anf. 38 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag håller inte riktigt med Gunnar Goude i den frågan. Han talar om de kreativa miljöerna som en av de viktigaste aspekterna. Jag ser inte riktigt att det förslag som vi har framför oss speglar det eller ger de möjligheterna. Vi kan se att de fasta forskningsresurserna inte är tillräckliga, att man för en politik där vi ska bestämma centralt hur t.ex. forskarskolor ska byggas upp, att man styr skolorna på ett helt annat sätt än man har gjort tidigare.

En annan sak som Miljöpartiet och Gunnar Goude har varit inne på tidigare är hur vi ska utveckla doktorandtjänsterna och stimulera forskarmiljöerna för att få fram yngre forskare som kan få en riktig tjänst som doktorand.

Anser Gunnar Goude att de diskussionerna är tillfredsställande med det förslag som vi har nu, eller anser Miljöpartiet att man skulle kunna utveckla detta vad gäller doktorandtjänsterna och resurser till det framöver?

Anf. 39 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! När det gäller doktorandtjänsterna är det lite lustigt. Vi är kolossalt eniga om argumenten. Vi talar för forskningens frihet, kreativa miljöer osv. Vi har en organisation som vi alla är överens om i varje fall inte kan lägga något hinder för att få just det som vi önskar. Frågan är då om resurserna är tillräckligt stora för att man ska få en utveckling som går tillräckligt snabbt då det gäller t.ex. doktorandtjänsterna. Där har man uttalat tydligt i forskningspropositionen från regeringen att man avser att bygga ut antalet doktorandtjänster framöver, naturligtvis i den takt som man har ekonomi för. Men utbyggnaden har varit relativt stor, och den sker fortöver också. Det finns även i den här propositionen en utbyggnad av antalet doktorandtjänster. Det är viktigt. Men det är viktigt att ni ska driva på på den punkten. Vi får hålla oss inom ramen nu när vi fördelar medlen. Jag tror att vi i varje fall har markerat tydligt att vi också arbetar för att få fler doktorandtjänster.

Jag ska kort beröra forskarskolorna. Det är alltså så att forskarskolorna är någonting som har varit på försök dels i FRN:s regi, dels i stiftelseregion – någon högskola också. Det försöket har utfallit väldigt väl.

När det nu är fråga om hur man ska få i gång forskarutbildning och forskarkontakter mellan de små och medelstora högskolorna och universiteten när den aktualiseras, är det naturligt att ta ett initiativ för att få i gång verksamheten snabbt. Det var inte så att regeringen hittade på ämnen själv för forskarskolorna, utan det skedde ett förarbete där universitet och högskolor fick ge sina synpunkter och lämna förslag. Jag tror att det här är en bra start. Det ska sedan utvecklas vidare och gå över i den ordinarie universitetsverksamheten, decentraliserat beslut. Det räknar man med ska vara gjort inom fyra fem år.

Anf. 40 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Gunnar Goude nämnde här tidigare i sitt anförande att man just i samband med Forskning 2000 försökte lösa problematiken med balansen mellan grundforskning och tillämpad forskning och hur det skulle fördelas. Han tyckte att det förslag som vi debatterar i dag skulle lösa den problematiken. Där tog han EU-medlen som exempel på hur

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

man kan få icke statliga pengar till forskningen. De pengarna kan knappast vi råda över. Men det är intressant att diskutera huruvida de kan komma oss till del om vi har så lite fakultetsanslag som nu på lärosätena.

Jag är nämligen orolig för att precis det som Gunnar Goude tror att vi är överens om är vi inte överens om. Organisationen är vi inte överens om, men vi är överens om målet, den fria forskningen osv. Men hur organisationen ska kunna bidra till detta är vi inte överens om. Att dra nytta av externa EU-medel kräver en insats, och det nämnde Gunnar Goude själv. 100 miljoner krävs som egen insats för att få 100 miljoner, och sedan får man lägga till 50 miljoner.

Det här tycker jag är en intressant del att diskutera, men det handlar inte enbart om hur mycket pengar vi har utan faktiskt också om organisationen som inte heller möjliggör att dra nytta av externa medel utan att det också finns en rejäl del på lärosätet. Det är den här ekvationen vi måste få att gå ihop. Vi kan inte vinna pengar på Bingolotto om vi inte har pengar till lotten. Det är lite grann det resonemanget vi måste våga ta itu med.

Anf. 41 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag håller med Yvonne Andersson om att det är ett problem hur man ska få en bra styrning och ett bra utnyttjande av EU-medlen. De är en rätt stor del i relation till de medel som vi anslår via riksdagen för forskning. Det är alltså inga små summor.

Jag försökte i mitt anförande att säga att det här är ett problem som vi måste ta itu med och få en organisation för. Det aktualiseras genom att de som tidigare har svarat för motprestationerna när EU-medel har kommit upphör med den verksamheten – STINT t.ex., vilket framgår av forskningspropositionen, NUTEK i viss mån osv. Flera av dessa faller bort. Då är problemet naturligtvis ännu större: Hur ska det här organiseras? Det har inte kommit något förslag än. Jag är inte säker på att fakultetsmedlen är rätta vägen att gå. Det är svårt att precisera vilka fakulteter som kommer att få anslag. Jag tror inte att fakultetsmedlen är rätta vägen. Men som sagt bör det naturligtvis beaktas när man försöker hitta en bra form för både styrning och motfinansiering av EU-medlen.

Anf. 42 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är bra att vi är överens om problembilden. Jag har inte känt att vi har varit det tidigare. Jag säger inte att fakultetsmedlen är *rätta* vägen, om den rätta vägen finns, men det är *en* väg. Vi kristdemokrater har talat om att med ökade fakultetsmedel och grundfinansiering ges en frihet att hitta andra möjligheter. Det kan vara att söka EU-pengar, att tillsätta andra projekt, att konkurrera med andra forskningar via ett annat forskningsråd. I det här fallet har regeringen bestämt sig för Vetenskapsrådet.

Det som jag tycker är oerhört viktigt är att man har någon väg. Då måste jag säga att vi från vårt håll tycker att det är väsentligt och oerhört viktigt att ni som stödparti till regeringen hjälper till att finna någon väg, om ni säger nej till fakultetsanslagen. Vi tycker fortfarande att det är väldigt bra med mycket i fakultetsanslag. Det skulle garantera både friheten att bedriva egen grundforskning av god och hög kvalitet och den del som innebär att söka medel från annat håll.

Anf. 43 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Naturligtvis säger vi inte nej till fakultetsanslagen. Det handlar om en avvägning, hur mycket som ska gå ut till vetenskapsområdena, det som vi kallar för fakultetsanslag, och hur mycket som ska gå till forskningsråd och Vetenskapsrådet. Vi har gjort den bedömningen att vi naturligtvis måste ha bra anslag ut till universiteten, och det tycker vi att vi har. Men vi vill inte när det gäller tillskottet i det här läget missa chansen att ge Vetenskapsrådet den stora delen av ökningen. Då går det till grundforskningen, som behöver få ett ökat stöd. Dessutom har vi då en konkurrens som är öppen mellan forskare och som är drivande när det gäller kvaliteten.

Vi tror alltså att det är lite bättre att låta pengarna i det här skedet, det tillskott det handlar om, hamna i det nya Vetenskapsrådet och i ämnesråden. Det är också bra när man inrättar en ny organisation att den inte har alltför knappa medel.

Basorganisationen ute på universiteten är naturligtvis viktig. Det tycker vi också. Argumentet om EU-medlen, att ta emot sådana, har jag inte sett tidigare i Kristdemokraternas skrivningar, men jag förstår tanken. Jag tror inte att den vägen för finansieringen av motprestation för EU-medel är användbar.

Anf. 44 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Det har talats mycket både i detta replikskifte och tidigare om vad som egentligen menas med fri forskning. Ordet frihet har använts av många debattörer, inte minst från samarbetspartierna och regeringspartiet.

Gunnar Goude säger att de i det här skedet inte vill öka anslaget som går direkt till universiteten och högskolorna. Det är alltså uppenbart att oavsett hur vi räknar med lönepåslag minskar andelen pengar som går direkt till det vi brukar kalla fakultetsanslag. Då sade Gunnar Goude att de i det här skedet väljer att göra så. Men det står faktiskt i propositionen att andelen anslag som går direkt till universitet och högskolor i fakultetsanslag ska minska.

Då måste jag tolka det så att Gunnar Goude och Miljöpartiet tycker att det är en bra inriktning. Då blir min fråga, som delvis ansluter till den tidigare frågan: På vilket sätt ökar detta högskolornas och forskarnas frihet, att andelen till högskolor och universitet på sikt minskar?

Anf. 45 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Det här är en trevlig debatt. Det är precis så här som debatterna ska se ut i framtiden. Det är ett gott tecken på att organisationen ligger rätt. Nu kan vi alltså diskutera hur mycket medel som ska gå till grundforskning och Vetenskapsrådet, hur mycket som ska gå till universitet och högskolor för direkt forskning, hur mycket som ska gå till de områdesinriktade forskningsråden osv. Vi kommer nog att få en fördjupad debatt i de här frågorna vartefter vi blir tränade på det hela.

Skälet till att jag tog upp detta med motprestationer i anslutning till EU-medel var att där har universitet och högskolor ett problem som vi på något sätt måste lösa. Det är alltså svårt att finansiera detta inom den egna budgeten om man plötsligt får ett mycket stort anslag. Det gäller att hitta rätt väg.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Naturligtvis tycker vi att universitet och högskolor ska ha en bra basorganisation för forskning. Vi har ju inte tänkt oss att man ska avlösa resurserna till vetenskapsområdena, självfallet inte. Där tänkte vi oss också en ökning så småningom.

Jag ser inte det här som ett problem utan som en väldigt bra diskussion. Men beskyll oss inte för att vilja minska på universitetsresurserna! Det är ju inte det som det handlar om.

Men i dagsläget bör den organisation som är satt och det vetenskapsråd som svarar för grundforskningen få en förstärkning. Det tycker vi är bra.

Anf. 46 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Oavsett hur man räknar är det andelen som jag talar om, hur stor del av de olika anslagen som går åt olika håll. Under de senaste åtta åren har den del som har gått till högskolor och universitet, till basforskningen, minskat. Nu sägs det i propositionen att denna del på sikt ska minska ytterligare.

Jag och Folkpartiet tycker att man skulle ha valt en annan väg. Då hade vi fått en jämnare balans. Men vi kan konstatera att det tycker inte Miljöpartiet.

Anf. 47 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag ska nu fördjupa mig i diskussionen om andelen och titta på vad det handlar om och vad man skulle kunna åstadkomma för stora förändringar genom att ta i anspråk en del av de pengar som går till Vetenskapsrådet och fördela dem på universitet och högskolor – 35 poster. Att detta skulle göra några väldiga skillnader kan jag inte tänka mig. Det beror också på hur man räknar. Räknas doktorandtjänsterna till forskningsdelen eller inte?

Jag tror att vi kommer att få ett förslag från regeringen till hur man ska dela upp posterna så att det blir tydligare och lättare att diskutera de olika andelarna, t.ex. om doktorandtjänsterna ska räknas till forskningsbudgeten eller inte och hur de ska redovisas. Det är också någonting som man kan diskutera nu när vi ser hur det nya systemet fungerar och den nya organisationen har satt sig och pengarna börjar strömma. Låt oss återkomma till den här diskussionen. Den är viktig, och detta ska naturligtvis uppmärksammas.

Anf. 48 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Det har varit en intressant förmiddag. Jag ska i mitt inlägg försöka att ta tag i några av de diskussioner som har förts i kammaren. Jag tror att vi kan fortsätta att vidareutveckla diskussionen om forskningens frihet, som verkligen behöver föras på djupet. Jag tror att det finns en viss förvirring just nu i kammarens uppfattning om forskningens frihet. Jag hoppas att vi kan komma lite närmare en gemensam syn under debattens gång.

Låt mig börja med att säga någonting om de senaste dagarna, som har varit fantastiska för vetenskapen. Nobelprisutdelningen är ju verkligen en hyllning till forskning och framsteg, till fria forskare som söker kunskap. Ett sådant här år då vi har en svensk nobelpristagare är ju verkligen särskilt fint.

Arvid Carlssons egen levnadshistoria som mycket framstående forskare är ju verkligen sedelärande för oss som forskningspolitiker. Det rör sig om en upptäckt som gjordes tidigt, i ett skede där den vanliga uppfattningen om hjärnans funktion var en annan än den som Arvid Carlsson m.fl. drev fram. Från början var det kanske ganska hårda motsättningar och hårda debatter om vad som egentligen är sanning. Efterhand kom det ett genombrott som fick mycket stora praktiska konsekvenser för möjligheten att lindra svåra sjukdomar. Det är ett enskilt livsöde som är väldigt sedelärande, men det innebär också en hyllning till det svenska forskningssystemet.

Vi är mycket starka i världen trots att vi är ett litet land. Vi har forskning av mycket hög klass. I alla rangordningar och studier som görs är Sverige på den absoluta toppnivån, när det gäller grundforskning som vi har en stark tradition att satsa på, när det gäller enskilda talanger som når toppnivå, när det gäller det som blir allt viktigare, dvs. förmågan att omsätta forskningsresultat i företagande och i ett nytt expansivt näringsliv. Också där är Arvid Carlsson ett exempel på en människa som driver sina upptäckter vidare i produkter och ett nytt växande näringsliv. Det är intressant och viktigt för oss.

Europeiska unionen gör studier över olika länder. Senast tittade man på: Hur ser innovationsförmågan ut i Europas olika ekonomier? Då hamnade Sverige på den absoluta topplatsen, följt av Finland. Det ska vi vara stolta över. Det har naturligtvis att göra med vår starka grundforsknings-tradition och vår öppenhet för samverkan mellan högskola och omgivande samhälle. Vi har gjort nya framsteg där under 90-talet som ger oss skäl att vara ganska förhoppningsfulla för framtiden.

Grundforskningens betydelse genomsyrar forskningspropositionen. Den genomsyrar också den här riksdagsdebatten. Det tycker jag är viktigt. Det är ett stort framsteg att vi kan vara så pass eniga över gränserna om att grundforskning är av fundamental betydelse och att det är riksdagens primära och främsta ansvar. Det är bara riksdagen som kan ställa upp med dessa resurser och med en långsiktig finansiering av det fria sökandet efter ny kunskap.

Det är ofta riskfyllt och det är ofta osäkert vad det leder till. Men som vi vet av erfarenhet är detta det bästa sättet att stödja ny kunskapsutveckling, tillsammans med forskarutbildningen som också är riksdagens primära ansvar. Vi har mycket stora utmaningar framför oss när det gäller att locka nya generationer till forskarbanan. Vi står inför ett mycket stort generationsskifte på högskolorna. Vi står inför mycket stora utmaningar när det gäller att locka ungdomar att gå vidare i utbildningssystemet, att söka sig till högre utbildning och att överväga om inte forskarutbildning vore någonting att intressera sig för. Då krävs det att vi verkligen arbetar mycket med attraktionskraften i forskarutbildningen och i forskarkarriären.

Det andra som vi sätter starkt fokus på i forskningspropositionen är unga människor, unga forskare och forskarutbildningen.

Under förmiddagen har forskningens frihet diskuterats. Jag är övertygad om att den här församlingen är grundläggande för att garantera forskningens frihet. Så är det. Det är bara vi som kan stå till tjänst med den typen av finansiering som ger en verklig frihet för forskaren.

Men diskussionen här under förmiddagen visar också att vi har väldigt olika syn på vad forskningens frihet är för någonting. För mig handlar det om forskarens frihet att söka nya kunskaper utan politiska påtryckningar och utan att behöva snegla på näringslivet, att söka efter sanning.

Hur har det sett ut under de senaste åren i fråga om hur vi definierar forskningens frihet? Enligt Per Bills parti innebär forskningens frihet att man tar undan mycket stora resurser från forskarnas eget inflytande genom att bilda stiftelser som har styrelser som utser sig själva och som forskarna är helt opåverkbara inför. Det har varit den moderata definitionen av forskningens frihet under tidigare år, när Per Unckel var utbildningsminister. Forskarna ska inte ha något inflytande, utan en liten grupp ska ha all makt.

Har det blivit bättre? Ja, Per Bill visar ju vissa insikter om betydelsen av forskningens frihet. Men vi vet samtidigt att hans gruppleddning har motionerat till riksdagen om ett inrättande av institut av olika slag som ska vara någon sorts propagandamaskineri för en viss politisk uppfattning.

Gunnar Hökmark motionerar om inrättandet av ett frihandelsforskningsinstitut som ska forska om frihandel men som han redan i motionsstadiet vet ska propagera för frihandel. Det är en märklig syn på forskningens frihet. Tänk om forskningen kommer fram till någonting annat! Jag är lika engagerad som moderaterna för frihandel, men det är en konstig syn på forskningen.

Jag har ofta svårt att förstå hur Ulf Nilssons och Folkpartiets forskningspolitiska syn hänger ihop. Ulf Nilsson påstår att forskningens frihet är fakultetsmedel. Men när forskare underifrån och upp ansöker till sina egna forskningsråd, och granskar varandras ansökningar för att ta fram dem som har högst kvalitet, är det inte en del av forskningens frihet, utan det är någon annan typ av styrning. Jag tror att de flesta forskare icke håller med om den beskrivningen.

Vi ska naturligtvis ha båda delarna. Det ska finnas en balans mellan fakultetsmedlen på universiteten och de externa medlen. Men säg inte att våra forskningsråd när de granskar forskarnas ansökningar, tittar på kvalitet och driver kvalitetsutvecklingen hotar forskningens frihet! Det är en märklig syn.

För Sofia Jonsson är forskningens frihet att man ska ta från universiteten och föra över till högskolorna. Jag tror inte att Per Bill håller med om den definitionen. Vi ser ett borgerligt forskningspolitiskt landskap som inte inger någon större respekt vad gäller samsyn eller strategi.

Forskningens frihet handlar om forskarnas inflytande och makt över forskningens inriktning. När vi nu gör en stor omorganisation av vårt forskningsfinansieringssystem är det ett grundläggande tema. Vi får ett kraftigt ökat inflytande för forskarsamhället självt över de forskningsmedel som står till förfogande. Det är för mig väldigt viktigt.

Vetenskapsrådet är ett grundforskningsråd med stark forskarmajoritet som kommer att vara väldigt viktigt för att driva kvalitetsutveckling av svensk forskning. Forskarna själva styr. Men det är klart att det blir en tuff granskning och konkurrens. Jag tror att det är bra med konkurrens i forskarvärlden, och jag kan tänka mig att öka den konkurrensen.

Vi har de två forskningsråden. Det ena är inriktat på ekologisk uthållighet med möjlighet att på bredden låta intressanta ämnesområden mötas. Forskarna får ett mycket större inflytande än tidigare över forskningsmedlen genom att också där en majoritet är utsedd av forskarna. Det andra är forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv. Också där ser vi en kraftig ökning av forskarnas inflytande och mycket intressanta samspelsmöjligheter över hela det fält som utgörs av sociala frågor och arbetsliv.

Forskarnas inflytande över forskningsmedlen ökar. Därmed får vi en stark förändring mot ökad frihet för forskningen. Men kvaliteten är viktig. Forskningens frihet handlar inte om en frihet från prioriteringar. Regeringens idé, i samverkan med samverkanspartierna, är att bygga nya institutioner styrda av forskarna själva som också stimulerar till dessa prioriteringar. Forskarna måste själva göra dem. Det behövs prioriteringar om vi ska vara världsledande, som vi nu är på flera forskningsområden. Forskningens frihet är grundläggande. Men det är inte en frihet från prioriteringar.

Vi bör bli bättre på att prioritera och profilera oss. Vi bör bli bättre på att satsa på unga forskartalanger. Vi ser också från forskningshistorien att det är oerhört viktigt att låta de unga forskarna bryta mark för sin forskning. Det måste finnas resurser avsatta för de unga forskarna att bryta igenom.

Vi ska fortsätta att öka andelen kvinnor på alla nivåer i forskarvärlden. Rekrytering till forskarutbildning och tjänster för unga forskare blir då väldigt viktigt. Positiv särbehandling är ett sätt att öka rekryteringen och locka fler kvinnor att gå vidare i forskarkarriären.

Vi måste stärka våra mest konkurrenskraftiga och dynamiska forskningsmiljöer. Vetenskapsrådet får då en mycket intressant roll att i dialog med högskolor och universitet delta i profileringen och uppbyggandet av starka forskningsmiljöer styrda av forskarna själva.

Vi ska också uppmuntra ökad rörlighet för våra forskare. Vi behöver en ökad rörlighet. Rörligheten i sig bidrar ofta till forskningens förnyelse.

Sammantaget blir forskningspropositionens inriktning med en mycket stor satsning på forskarskolor ett sätt att ge en kraftig impuls till förnyelse av forskarutbildningen. Vi behöver fortsätta att göra det för att vi ska locka de unga begåvningarna att gå vidare i en forskarbana.

Det är också en viktig signal om att vi har ett nytt högskolelandskap i Sverige. Det undrar jag om alla partier riktigt har tänkt igenom. Det är ett mycket intressant landskap.

Vi har våra traditionella universitet.

Vi har våra nya universitet, som nu är i ett mycket starkt uppbyggnadsskede och bidrar med forskarutbildning och grundforskning.

Vi har några högskolor som har fått ett eget vetenskapsområde. Det gäller högskolorna i Karlskrona/Ronneby, Kalmar och Mälardalen. De har specialiserat sig mycket kraftigt och har nu fått ansvaret att för nationen bidra med forskarutbildade inom sina områden.

Vi har en rad starka högskolor med egna fasta forskningsresurser, men inte med rätten till egen forskarutbildning.

Detta nya landskap är en enorm potential för oss. Vi kan med rätt stimulans få nya framsteg i forskningsutvecklingen i Sverige. Då är det enligt min mening viktigt att vi stärker samverkan i systemet.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Det ska vara starka högskolor med egna fasta forskningsresurser, men inte med rätten att bedriva egen forskarutbildning. Jag ser inte framtiden som så att alla högskolor ska ha egen forskarutbildning. Men de behöver kontakt med de lärosäten som har examinationsrättigheterna.

Det ska vara starka universitet med stor potential att fortsätta att bygga upp forskarutbildning. De behöver också ett inflöde av de människor med intresse för forskningen som finns som en stark resurs runtom i landet.

Det behövs en samverkan kring forskarskolorna. Universiteten och högskolorna själva får anmäla vilket intresse de har. Det gör att vi åter-skapar ett samarbete som under några år har gått bakåt. Därmed lägger vi en grund för att få tillbaka ett samarbetsklimat och att verkligen utnyttja våra resurser i det nya spännande högskolelandskapet.

Forskarskolorna blir väldigt viktiga. De finansieras med fakultetsmedel, inledningsvis med en beställning från riksdagen. Det är fakultetsmedel som efterhand kommer in i de vanliga bedömningarna på de olika lärosätena.

På motsvarande sätt är det med Vetenskapsrådets uppgift. Det ska med 110 miljoner fortsätta att stärka möjligheterna för unga forskare att strax efter forskarutbildningen verkligen kunna fortsätta sin forskarkarriär.

Postdoktorandtjänster och forskarassistenttjänster blir väldigt viktigt om vi ska klara det generationsskifte vi har framför oss. Om tio år har vi mycket stora pensionsavgångar av de människor som bär hela vår forskningsutveckling.

Jag hoppas att vi om tio år är i det läget att vi bättre förstår att locka och stimulera människor att jobba kvar med forskningen. Men vi måste också rekrytera de unga och förmå dem att fortsätta den spännande forskarkarriären. Där får Vetenskapsrådet en väldigt viktig uppgift.

Det är mycket rimligt att riksdagen är med och fattar beslut om prioriteringar, som t.ex. den biotekniska forskningssatsning vi nu gör. Den är starkt underbyggd av forskningsrådets egna forskningsstrategi och gemensamma ansökan till regeringen. Där har man också beskrivit vilket behov som finns av extra resurser till biotekniken för att Sverige ska kunna utnyttja sitt fina utgångsläge och fortsätta att vara internationellt ledande på området.

Detta är väl förankrat i forskarsamhället. Det finns naturligtvis ett starkt intresse från riksdagen att kunna svara på detta. Det är samma läge i USA. Där gör man också den typen av satsningar med mycket livligt stöd av den amerikanska kongressen. Vi ser det i en rad andra länder. Det är klart att Sverige måste kraftsamla också på det området. Här ser vi ett av de mest spännande forskningsområdena växa fram.

När vi satsar på naturvetenskap och på att bli bättre på att förstå och använda oss av kunskapen om det mänskliga genomet innebär det inte att humaniora på något vis ska hamna i bakvattnet. Jag förstår inte riktigt Yvonne Anderssons argumentation på den punkten. Man kan vara både väldigt positivt inställd till den naturvetenskapliga utvecklingen och den möjlighet vi får av den och inse vikten av humaniora och dess oerhört betydelsefulla roll i vårt samhälle.

Inte minst i ett läge där Sverige går igenom stora förändringar kulturellt, och sociala förändringar som en följd därav, är förståelsen av oss själva och vår kultur och andras kulturer grundläggande. Därför är också forskningspropositionen genomsyrd av vikten av att i tider som dessa verkligen se till att vi också stimulerar den humanistiska forskningen.

Jag utesluter inte alls att vi kan återkomma till det och fortsätta att göra satsningar. Det är viktigt att hitta en balans mellan externa finansierare och universitetens egna anslag och mellan olika vetenskapsområden. Men det får inte resultera i att vi aldrig vågar göra prioriteringar. Det tror jag är lika viktigt, och en lika viktig sanning.

Vi närmar oss om bara några veckor ett svenskt ordförandeskap i Europeiska unionen. Det är ett ordförandeskap som jag hoppas kommer att genomsyras av forskningens stora betydelse för hela Europas framtid.

Sverige kommer att leda forskningsministerråden. Det kommer att bli ett gemensamt möte mellan forsknings- och utbildningsministrar i Uppsala i mars som ska behandla just dessa frågor. Hela Europa står inför liknande demografiska förändringar. Vi har i alla länder ett stort behov av att stimulera våra barn och ungdomar till att gå vidare i förståelse av vetenskapen och vidare i utbildningsväsendet. Vi har stort behov av att locka fler unga forskare. Det är ett gemensamt intresse som det blir mycket intressant att utbyta erfarenheter kring.

Sverige kommer också att ta de första viktiga stegen när det gäller att formulera det nya ramprogrammet för forskning. Det är ett mycket stort ramprogram – den tredje största budgetposten i den europeiska unionen. Det gäller 15 miljarder ecu på fyra år. Kommissionen kommer att lägga fram sitt första förslag under våren, och Sverige kommer att driva det framåt under ordförandeskapet. Våra prioriteringar liknar mycket dem som vi har hemma: grundforskningens betydelse, unga forskare för att också förbereda generationsskiftet samt rörligheten i Europa för att stärka samhörigheten och samarbetet mellan forskare i olika europeiska länder. Vi ska driva kvalitet som den viktigaste utgångspunkten. Kvalitet i forskningen är avgörande för framtiden.

Forskningspropositionen är genomsyrd av detta: kvalitet, unga forskare och att förbereda generationsskiftet. Jag vill tacka Miljöpartiets Gunnar Goude och Vänsterpartiets Britt-Marie Danestig för ett mycket konstruktivt samarbete. Jag skulle önska att vi kunde se mer av konstruktivt samarbete från oppositionen, som hittills under denna mandatperiod inte har bidragit mycket till utvecklingen av politiken utan snarare har varit avslagsinriktade på allt vi föreslår.

Men under tiden går utvecklingen framåt. Sverige stärker sin ställning. Sveriges anseende som framstående forskningsnation stärks, och jag tror att forskningspropositionen kommer att bidra till ytterligare förstärkningar.

Anf. 49 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Man skulle kunna prata länge om de här frågorna. Jag måste dock begränsa mig till ett svar och till tre frågor.

Utbildningsministern tar upp forskningens frihet. Och visst – jag håller med om att riksdagen är en av garanterna för forskningens frihet. Men jag tror att det är där som vi sedan skiljer oss. För mig är nämligen forskningens frihet också att det finns en mångfald av finansierare. Råden är

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

viktiga, fakulteterna är viktiga, stiftelserna – som jag tror att Thomas Östros kan väldigt dåligt ifall han påstår att det aldrig har funnits någon forskare i dem – är viktiga, Cancerfonden och alla ideella organisationer är oerhört viktiga, företag är viktiga och EU är viktigt. Detta var bara några exempel på att frihet också kräver mångfald. Det är inte bara att man böjer huvud för utbildningsministern.

Låt mig ställa tre frågor.

Utbildningsministern sade att det är oerhört viktigt att prioritera och att profilera. Det kan jag verkligen skriva under på. Men min fråga är: Varför har det inte gjorts några uppföljningar av de mål som finns för forskningen? Varför finns det ingen ordentlig måluppföljning i forskningspropositionen?

Varför finns det heller inte redovisat hur mycket medel som ska gå till forskningsrådet centralt, till humaniora och samhällsvetenskap, till medicin och till naturvetenskap och teknik? Det är ändå 1,8 miljarder kronor som har lämnats oredovisade i propositionen och som bara har redovisats lite grann för 2001 i en särskild skrivelse.

Min sista fråga är: Hur stora är egentligen de här stora satsningarna? Hur stor i procent är satsningen på biovetenskap, IT, materialvetenskap, humaniora och samhällsvetenskap – för att ta några exempel?

Anf. 50 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Per Bill har en underlig definition av forskningsfrihet. Stiftelserna är i dag ordnade på sådant sätt att jag tror att vi har en samstämmighet om att de har funnit en bra plats i den svenska forskningsorganisationen.

Om man reellt hade varit intresserad av forskningens frihet när man var i beslutsställning och kunde bilda dessa stiftelser hade ju de här stora medlen förts över till forskarnas kontroll – till fakultetsmedel eller i forskningsråden. Men man valde i stället att ta dem undan forskarnas kontroll. Styrelserna utsågs en gång och skulle sedan utse sig själva. Det fanns någon forskare där, säger Per Bill. Ja, det är klart att det fanns! Men vem utsåg den forskaren? Vilket inflytande hade man som enskild forskare eller som forskarkollektiv över dessa stiftelser? Noll och intet!

Detta visar synen på forskningsfrihet. Privatisering och skydd från forskarnas inflytande – det är Moderaternas version av forskningsfrihet. Jag tror inte att Centerpartiet t.ex. skulle kunna ställa upp på den definitionen.

När det gäller Per Bills frågor tror jag att Vetenskapsrådet kan få en viktig roll också inför riksdagen i att vara en stark, forskarstyrd myndighet som också på ett mycket bra sätt kan arbeta med uppföljning och kvalitetskontroll. Rådet bör kunna rapportera till regering och riksdag hur medlen används, inte i form av ytterligare styrning av riksdagen men så att riksdag och regering får regelbundna uppföljningar av hur man arbetar med kvalitetsutvecklingen. Där kommer Vetenskapsrådet att spela en stor roll.

Medelsfördelningen i Vetenskapsrådet var tydlig redan när vi lade fram propositionen i våras. De ingående värdena är desamma, dvs. de tidigare forskningsråden som nu blir ämnesråd har i princip sina gamla resurser med sig. Den tabellen skulle naturligtvis ha varit med i forskningspropositionen, precis som Gunnar Goude säger. Det är väl bra att

man kan använda skrivelser för att rätta till den typen av mindre lapsusar – det är självklart.

Vetenskapsrådets styrelse har dels medel till förfogande där satsningar kommer att gå över ämnesrådsgränserna, dels möjlighet att agera för att stimulera tvär- och mångvetenskapliga projekt. Det måste skötas av Vetenskapsrådet självt, som ju styrs av forskarna själva. Jag tror att vi kan se en mycket intressant utveckling framöver på det området.

Anf. 51 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Tiden är alldeles för kort för att föra en längre diskussion om forskningens frihet och utnämningens styrande effekt. Vi får återkomma till detta på någon högskola eller på något universitet. Men till nästa gång vi diskuterar högre utbildning och forskning här i riksdagen: Vore det inte bra om det fanns ett ordentligt dokument där man faktiskt tittar på vilka mål som finns och hur bra dessa har uppfyllts och där man försöker hitta kriterier och försöker följa upp det hela?

Jag måste säga att jag tycker att det är en av de största bristerna i forskningspropositionen att man inte tog tillfället i akt att försöka göra en så allsidig belysning som möjligt av nuläget i Forsknings-Sverige. Det är lite extra tråkigt eftersom det väl aldrig har funnits ett så bra grundmaterial som nu med tanke på alla dokument och strategier som har kommit underifrån, från universitet och högskolor och från forskningsfinansiärer. Det hade verkligen funnits en chans att titta på vilka mål vi har satt upp, hur väl de har uppföljts, vilka slutsatser vi ska dra och hur vi ska försöka se till att få ut ännu lite mer och ännu lite bättre kvalitet för de skattepengar som vi lägger ned på högre utbildning och forskning.

Anf. 52 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Kvalitetsfrågan är en av de grundläggande frågeställningarna i forskningspropositionen. Det gäller att också fundera igenom organisationen för att se vilken typ av organisation som driver kvalitet. Jag menar att forskarnas granskningar av varandra, *peer review*-systemet, som vi använder i rådssystemet är en starkt kvalitetsdrivande faktor. Regeringen säger också med stöd av stödpartierna att den vägen kommer att vara betydelsefull i framtiden. Det handlar alltså om att rådets roll att kvalitetsgranska forskningen kommer att få ökad betydelse.

Jag delar Per Bills uppfattning om att vi kan gå mycket längre med att utforma indikatorer och instrument för att riksdag och regering ska ha bra information om läget i Forsknings-Sverige. Där kan vi också få en intressant stimulans från det europeiska samarbetet, där vi nu arbetar med att ta fram europeiska indikatorer för att kunna jämföra länder med varandra. Det tror jag kan vara en väldig stimulans också för riksdagsdiskussionen framöver. Det blir ett underlag där vi också kan se det hela i ett europeiskt perspektiv och jämföra oss med andra länder.

Vetenskapsrådet kommer att vara en stark myndighet, som kan driva den typen av frågeställningar. Där kommer att finnas en god kompetens som kommer att berika de här diskussionerna framöver.

Anf. 53 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Utbildningsministern började med att säga att han ansåg att det var stor förvirring i kammarens debatt i dag.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Jag undrar om det inte är så att förvirringen består i att utbildningsministern säger en sak och att det vi kan läsa i propositionen oftast är en annan sak.

Jag håller med utbildningsministern när han pratar om forskningens frihet och om forskarens frihet. Jag håller med om att det för forskaren i grunden är att fritt kunna söka problemen, att utgå från sitt eget problem och sedan söka kunskap.

Är det så, utbildningsministern, att friheten senare innebär, som det står i propositionen, att en allt större andel av forskningsresurserna ska fås genom externa forskningsfinansiärer? Är det så, utbildningsministern, att det är en bättre frihet för högskolorna och universiteten att andelen fasta forskningsresurser ständigt minskar? Är det så, utbildningsministern, att en ökad frihet är att regeringen tar på sig rollen som allvetare och som vetenskapsråd när man säger att Vetenskapsrådets pengar ska fördelas så här och inte enligt den möjlighet som Vetenskapsrådet självt har?

Nej, fru talman, jag håller inte riktigt med om att det är frihetens budskap som står i propositionen.

Min fråga blir slutligen om utbildningsministern anser att det ökar möjligheterna för högskolor och universitet, att det förbättrar kvaliteten och utvecklingen inom högskolor och universitet, att man ständigt och fortsättningsvis minskar andelen av de fasta forskningsresurserna.

Anf. 54 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Vi talar om en tid där forskningsresurserna ökar. Vi har ett antal år bakom oss med ökande forskningsresurser. Det innebär att fakultetsmedel kommer att öka på alla våra högskolor också de kommande åren. Det gäller alla högskolor och alla universitet. Om vi ser på fakultetsmedel i forskningspropositionen ökar de med 646 miljoner kronor. Tittar vi på Vetenskapsrådet ökar medlen med 478 miljoner kronor. Den beskrivning som Sofia Jonsson ger stämmer inte överens med den proposition som ligger på riksdagens bord.

Det är en märklig syn, som Sofia Jonsson verkar dela med Folkpartiet, att de råd som vi har haft i årtionden, där forskarna styr själva, där likar granskar likar för att ge resurser till de forskningsprojekt som de själva bedömer är av högst kvalitet, skulle vara ett hot mot forskningsfriheten. På en bra institution, en bra fakultet, sker också detta – en granskning av forskningen och en drift mot allt bättre kvalitet. Om man blir bra på det på en institution, hotar det också forskningens frihet? Det är en konstig syn på forskning.

Jag menar att forskningens frihet består av dels de resurser som finns på fakultetsnivå, dels de externa finansiärer som styrs av forskarna själva där Vetenskapsrådet blir den viktiga och grundläggande myndigheten. De resurserna ökar sammantaget mycket kraftigt de kommande åren.

Med de behov vi har på forskarutbildningens område är min bedömning att detta bara är början när det gäller att öka på forskarutbildningen. Det kommer att behövas ytterligare fakultetsmedel för att vi ska kunna nå de nivåer i forskarutbildningen som vi behöver för att klara generationsskiftet och en toppforskning i framtiden.

Då ska vi ändå komma ihåg att Sverige är det land i världen som ligger i topp när det gäller att utbilda nya forskare. Antalet disputerade i befolkningen är mycket högt.

Anf. 55 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag är fullständigt övertygad om att ger man större, inte villkorade resurser till forskare och till lärosäten är det ett av de viktigaste sätten att öka den forskarstyrda forskningen och även den akademiska friheten.

Här säger nu utbildningsminister Thomas Östros att det inte alls är så viktigt. Det är inte alls så viktigt att vi kan se till att högskolorna, universiteten och forskarna själva på plats kan välja sin egen inriktning. Där har vi en annan syn på hur vi ska fortsätta den framtida forskningspolitiken.

Min andra fråga handlar om doktorander och doktorandtjänster. Propositionen sätter ju upp ganska höga mål för den andel doktorander som man säger att man ska ha i framtiden. Men sedan följer inte riktigt resurstilldelningen med för att man ska kunna klara målen.

Anser utbildningsministern att det är viktigt framöver att se till att vi får fler doktorandtjänster på våra högskolor och universitet?

Anf. 56 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Uppriktigt sagt blir jag ibland oroad över Centerns utveckling i både forsknings- och utbildningspolitiken. Man har en syn på forskningens frihet och en retorik som gör att man försöker få regeringen att framstå som ett hot mot forskningens frihet när den i själva verket är fundamentet för vår politik. Man har i Centern en ny syn på resursfördelningen som inget parti i riksdagen skulle kunna ställa upp på. Det är ett slags automatik i resursfördelningen som inte skulle gå ihop med någon som helst ansvarsfull politik. Det har nu Centern drivit i flera år. Man har en syn på flera andra områden som är en väg bort från det som var när vi tidigare hade ett ganska gott samarbete.

Jag ser forskarutbildningen som väldigt strategisk. Jag ser också den forskarutbildningsreform som riksdagen beslutade om förra mandatperioden som mycket viktig. Den är viktig för att få en forskarutbildning som faktiskt gör att de som blir antagna får ett rimligt stöd och en rimlig handledning av goda forskare och att de får rimliga sociala villkor som gör att de faktiskt kan disputerar.

På flera institutioner har det ju tidigare med det gamla systemet varit en rovdrift på unga människors stora intresse för forskning. De har antagits till forskarutbildning utan att de har haft någon rimlig handledning eller någon rimlig finansiering.

Med reformen har vi nu möjlighet att faktiskt erbjuda finansiering, och då tycker jag att doktorandtjänster är en grundbult i det systemet. Vår satsning på forskarskolor visar vägen väldigt tydligt. Det kombinerar universitetens ansvar att ge god handledning för doktoranderna med ansvaret att ge god finansiering. Då får vi också en forskarutbildning som stiger i kvalitet. Avhandlingarna kommer att bli bättre när man har en miljö som ger kvalitet i själva handledningen och som gör att man kan koncentrera sig på sin forskning.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Anf. 57 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! I Folkpartiet har vi ju nästan en tradition av att tala om frihet när det gäller forskning, universitet och högre utbildning. Därför blir det fascinerande att plötsligt höra en socialdemokratisk utbildningsminister i sin retorik använda frihet och den fria akademien så mycket, så ofta och så värtaligt som utbildningsministern gör.

Då får man titta lite grann på vad som har hänt sedan den socialdemokratiska regeringen tog över utbildningspolitiken 1994. Vi har gått en massa steg mot ökad politisk styrning. Vi har politiskt tillsatta representer i stiftelserna, som vi tidigare inte hade. Vi har fått av regeringen tillsatta platser i de gamla forskningsråden. Regeringen utser ordföranden i högskolestyrelserna. Och i det nya vetenskapsrådet är det visserligen inte en majoritet, men viktiga nyckelposter med betydelsefulla personer är också politiskt tillsatta.

Sanningen är ju att när det gäller nivån mellan riksdagens prioriteringar av vetenskapsområden och direkta konkreta beslut om enskilda projekt har man satt in betydligt fler som är utsedda av regeringen. Där är det betydligt fler som är politiskt tillsatta. Därför blir slutsatsen att utbildningsministern måste mena något annat, när han talar om forskningens frihet, än vad vi liberaler menar.

Pluralism behövs. Därför ska vi ha både stiftelser, någon form av råd som man kan söka medel från och någon form av fasta anslag. Det tycker även vi inom Folkpartiet. Men vi tycker, som vi har sagt tidigare, att balansen i dag är fel. Det behövs en större andel fasta forskningsresurser. Vi behöver också ett vetenskapsråd som uteslutande fattar beslut utifrån vetenskapliga prioriteringar utan politiskt inflytande.

Anf. 58 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Uppriktigt sagt trodde jag före dagens debatt att frågan om stiftelserna nu var borta från riksdagens bord. Jag trodde att vi hade en borgfred kring dessa. Det är någonting som forskarvärlden verkligen skulle önska att vi kunde uppnå. Man är omskakad efter 90-talets diskussion.

Men om jag tolkar Ulf Nilsson rätt är det eftersträvansvärt med den typ av stiftelser som bildades mellan 1991 och 1994. De var totalt oät-komliga för forskarvärldens åsikter. Där satt hedervärda personer. Det är ingen tvekan om detta. Men det fanns ingen koppling till forskarvärlden genom val eller via elektorsförsamlingar.

Ska jag tolka Ulf Nilsson så att om Ulf Nilsson får inflytande över utbildningspolitiken under nästa mandatperiod kommer fler stiftelser att bildas och mer medel att tas från forskarnas kontroll? Är det verkligen en rimlig definition av forskningens frihet? Jag tycker inte det.

För mig är forskarnas inflytande det viktiga. Det inflytandet ska finnas på fakulteten med rejäla fakultetsmedel, i fakulteternas egna ämnesråd och i Vetenskapsrådet via de underifrån kommande ansökningarna, som är så oerhört viktiga. Vi lägger också en kvalitetsribba över hela landet. Forskarna granskar varandras ansökningar. Det finns också möjligheter via initiativ i Vetenskapsrådets styrelse. Där kan man ta initiativ till kraftsamling och föra en dialog med lärosätena för att bidra till profilering och ökad kraftsamling ute på lärosätena. Det ger oss ett system som förmår hantera det nya landskap som har vuxit fram.

Om Ulf Nilsson är fast i sin övertygelse om att den gamla typen av stiftelser var bra, kan jag inte tolka det som annat än att det kommer ytterligare sådana initiativ. Ett antal högskolor kommer att privatiseras. Ytterligare forskningsmedel ska dras undan forskarnas egen kontroll. Det vore att orsaka politisk strid igen i forskningspolitiken, som borde kunna vara en samlande kraft.

Anf. 59 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Vi kan säkert senare ha en givande diskussion om hur forskningsstiftelserna ska se ut. Jag ville med mina exempel tydliggöra att politiskt tillsatta personer har förts in på många nivåer där de inte fanns före 1994. Kompletterat med många andra förändringar på högskolan, som att t.ex. forskare och vetenskapsmän inte har rösträtt vid tjänstetillsättning, stärker det bilden av att utbildningsministern menar något annat med universitetens frihet än vi liberaler.

Anf. 60 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Vi har under hösten haft en livlig aktivitet kring forskarnas eget val till forskningsrådets olika styrelser. Vi har i praktiken utökat forskarnas inflytande rejält, inte minst över sektorsforskningen. Tidigare sektorsforskningsorgan var bortom forskarnas inflytande. De är numera inom forskarnas inflytande. Den politiken har mött ett mycket starkt positivt gehör i forskarsamhället. Vad forskarsamhället varnar för är att nu börja fundera på ytterligare stiftelser och initiativ som tar bort forskningsmedel från forskarnas inflytande. Det vill jag också varna för. Då orsakar ni återigen en debatt som kommer att riva upp mycket av det som nu är samlande i forskningspolitiken.

Anf. 61 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tror på samarbete, som utbildningsministern tog upp tidigt. Svensk forskning skulle må bra av långsiktighet och samarbete i vissa sakpolitiska frågor där jag tror vi är helt överens. Det finns många delar där man kan komma fram. Då ska man bereda den möjligheten, kanske t.o.m. innan frågorna kommer till kammaren.

De ord som utbildningsministern här har sagt om humaniora är sådant vi är överens om. Det står också mycket fint i propositionstexten om balans mellan samhällsvetenskap, humaniora, naturvetenskap och teknik. De ska överlappa varandra. Men när man sedan läser om organisationen och främst medelstillelningen stämmer det inte med de orden. Det stämmer inte heller om man ser på det internationellt, att vi ger så lite till humaniora och samhällsvetenskap. Vi får lyfta fram det och bearbeta det lite mera. Jag är tacksam för debatten i dag. Utbildningsministern har visat en öppenhet för att åtgärda den obalans som finns.

Det finns två begrepp som måste redas ut, en gång för alla. Det ena har utbildningsministern varit inne på. Det är frihet. Det andra är kvalitet. Vi kanske helt enkelt har olika uppfattningar om vad det står för. Friheten har för mig också att göra med formerna för utveckling av forskning. Tiden ska kunna användas till vissa delar osv. Det ska kunna beslutas på en låg nivå, så nära forskarna som möjligt. Jag tror att vi har hamnat i gränslandet. Friheten är inte gränslös. Men när övergår friheten till att bli

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

tvång och krav, på grund av en för hård styrning? Hur ser ministern på detta?

Anf. 62 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Det var två mycket relevanta frågeställningar från Yvonne Andersson, som är i högsta grad aktuella. Det handlar naturligtvis om balans, precis som jag antar att Yvonne Andersson tycker. Det handlar om balans mellan medlen ute på universiteten i form av fakultetsmedel och externa finansiärer. Jag ser Vetenskapsrådet och de två nya ämnesråden, som styrs av forskarna själva, som centrala. Den balansen måste upprätthållas. Jag ser framför mig att den fortsatta politiken kommer att präglas av det vi ser i dagens forskningsproposition. Där återfinns rejäla satsningar på Vetenskapsrådet, så att rådet kan bygga upp en kvalitetsgranskande miljö styrd av forskarna, som driver kvalitet. Där finns också fortsatta rejäla satsningar på fakultetsnivå, så att det hela tiden finns en stark institutionsmiljö där forskning verkligen bedrivs.

Det är en balansfråga som det finns anledning att återkomma till vid varje tillfälle då vi lägger fast de långsiktiga perspektiven. Enligt min mening har vi nu hittat en ganska bra balans för den treårsperiod vi resonerar om.

Det görs mycket konkreta satsningar på humaniora i forskningspropositionen, sammantaget 148 miljoner kronor direkt riktat mot humaniora. När vi efterhand kan ta fram nya resurser till forskningen måste humanioran finnas med hela vägen. Jag är den förste att hålla med om det. Det är en central del av ett lands forskningspolitik. Det är, om man så vill, alltid en strategisk uppgift för finansieringen av forskning.

Som av en händelse är 148 miljoner nästan exakt den summa som kristdemokraterna sparar i forskningspropositionen. Det är tråkigt. Det vore bra om kristdemokraterna kunde vara beredda att satsa i samma storleksordning som regeringen.

Anf. 63 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag är fullständigt övertygad om att kristdemokraterna på sikt kommer att satsa mera på forskningen, precis som vi säger att vi vill ha en långsammare och jämn utbyggnadstakt på grundutbildningar för att den goda kvaliteten ska upprätthållas.

Jag är fortfarande tveksam till att det är forskarna själva som bestämmer i Vetenskapsrådet t.ex. Enligt propositionen är det bara 30 miljoner som är fria i meningen rörliga pengar år 2003. Innan dess är alla medel intecknade.

Utbildningsministern tar upp detta med ökade medel till humaniora och samhällsvetenskap. Är det verkligen så mycket mer pengar, när man har räknat med löneökningar inom ett löneutrymme på 2,5–3 %? Då måste jag vara helt felunderrättad och ha läst helt fel. Någonstans där tror jag att det går isär för oss, hur verkligheten är beskaffad.

Jag vill också säga något om hur vi använder begreppet kvalitet. Det kanske inte alltid är så att vi i samtiden, med dagens forskare, kan bestämma vad som är kvalitet i en framtid. Det är just vad Arvid Carlsson och andra nobelpristagare har visat. De har varit bärare av en idé som har förts fram under åren. Till slut har det visat sig att den är bäraktig och kraftfull. Men det tar flera år. Det är själva grunden till att vi vill ha fri-

heten. Vi vill säkra de kanske småskaliga projekt som visar sig ha en oerhörd potential inför framtiden.

Jag tror fortfarande att debatten måste vara oerhört öppen, med frihet, kvalitet och ödmjukhet inför hur framtidens samhälle ska utvecklas, utifrån dessa delar.

Anf. 64 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Arvid Carlssons exempel visar att det finns all anledning att ha tillit till forskarsamhället. Vi har många sådana exempel. Det går att bryta sig fram med nya upptäckter. Det samhället, liksom alla andra samhällen, möter motsättningar. Vetenskapen har visat sig hantera de nya insikter man får på så sätt att de trots allt bryter igenom. Arvid Carlssons exempel är ett sådant. Den tilliten måste vi ha från riksdag och regering. Det är bara vi som har möjlighet att i praktiken se till att den tilliten resulterar i verkligt fri forskning.

Vetenskapsrådet har ingående närmare 2 miljarder kronor, helt ostyrt från regeringens sida. När riksdagen nu tar ställning till forskningspropositionen fattar man beslut om ett antal viktiga prioriterade områden under ett antal år framöver. Ta t.ex. lärarutbildningens område. Ingen, inte heller forskarvärlden, tror väl att vissa forskningsområden frivilligt kommer att dra ned på ett antal olika områden därför att det är viktigt att bygga upp forskning kopplad till lärarutbildningen. Det är rimligt att riksdagen får ha ett ord med i laget.

Vad den forskningen kommer att innehålla kan inte riksdagen ha något inflytande över. Men när det gäller att se till att freda en pott pengar för att bygga upp detta område är det rimligt att riksdagen har någonting att säga till om. På motsvarande sätt vill riksdagen ha någonting att säga till om när det gäller att humaniora ska ha en rejäl pott pengar för att kunna bedriva en bra forskning.

Det är 2 miljarder ingående – en ökning med närmare en halv miljard under de kommande åren. Det är klart att Vetenskapsrådet kommer att ha mycket stora möjligheter att arbeta, styrt av forskarna själva. Merparten är underifrån kommande ansökningar som granskas av forskare, men det är också en summa pengar för att forskarsamhället självt ska resonera kring hur man gör kraftsamlingar på olika områden och hur man ser till att stimulera profileringar ute på lärosätena.

Jag ser fram emot en mycket intressant utveckling på Vetenskapsrådets sida. Vi kommer inte att ha så mycket inflytande över den i direkta tal, för den styrs av forskarna själva.

Anf. 65 MARIA LARSSON (kd):

Fru talman! Det gläder mig att utbildningsministern är här, då jag har några frågor att rikta till ministern.

Högskolornas betydelse för den regionala utvecklingen är oomtvistad. Högskolorna står i centrum när framtida tillväxtmöjligheter diskuteras i tillväxtavtalen.

Högskolan i Jönköping är en av två stiftelsehögskolor i landet, alltså skolor som inte är statliga. De är en del av den lilla mångfald Sverige kan uppvisa, hittills, i ägarstrukturen för högre utbildning och forskning. Den mångfalden ska vi värda och värna. Därför är stiftelsehögskolorna värda

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

särskild uppmärksamhet och ett eget anförande. Här kan vi också innefatta de teologiska högskolorna.

Tyvärr har stiftelsehögskolorna ibland haft svårt att hävda sig vad gäller medelstillsättning, detta trots att man ofta har förvaltat de anslagna medlen mycket effektivt och uppvisar god kvalitet på alla områden som man anförtros. Högskolan i Jönköping har exempelvis anseende även med europeiska mått mätt när det gäller inriktningen mot entreprenörskap.

Vi kristdemokrater ser positivt på att de regionala förutsättningarna tas till vara. Jönköpings högskola ligger i det län som innehåller den region som hade högst tillväxt i Sverige under 1990-talet. Det är således ett område som är betydelsefullt för Sverige som nation. Länets invånare har en utbildningsnivå som ligger bland de lägsta i landet, och behovet av och efterfrågan på högre utbildning och forskning är omfattande. Man har både i regionen och i forskarvärlden ett stort förtroende för högskolan.

Fru talman! Det var därför med stor spänning jag väntade på såväl budgetpropositionen som forskningspropositionen. Jag kunde då konstatera att Högskolan i Jönköping var, om inte riktigt bortglömd, ganska förbisedd. Jag noterade också att Thomas Östros i sin inledande uppräknings inte alls nämnde stiftelsehögskolorna.

Det utbildningspolitiska landskapet har förändrats genom tillkomsten av vetenskapsområden. I samband med det fick flera medelstora högskolor examinationsrätt inom vetenskapsområden. Högskolan i Jönköping fick examinationsrätt redan 1995 inom samhällsvetenskapliga ämnen. Hade begreppet vetenskapsområde funnits redan då hade sannolikt också Högskolan i Jönköping fått det. Nu har regeringen i stället valt att behandla Högskolan i Jönköping som om man vore utan de aktuella rättigheterna, alltså rätten till forskarutbildning och rätten att utfärda doktorsexamina. Förslaget i budgetpropositionen för 2001 innebär att man får en uppräknings som är lägre än övriga högskolor med forskarutbildning och examinationsrättigheter får. Varför är det så, Thomas Östros?

Sedan hösten 1999 ligger en ansökan från Högskolan i Jönköping för behandling. Först låg den på Utbildningsdepartementet, och nu ligger den på Högskoleverket för prövning om man ska få vetenskapsområdet för humaniora-samhällsvetenskap. Denna s.k. prövning borde ha ansetts som en formsak, i enlighet med vad jag har angett om redan given behörighet. Det naturliga och självklara hade varit att regeringen hade gjort detta inför höstens forskningsproposition. Det gjordes inte.

Fru talman! Det är inte rimligt att stiftelsehögskolan i Jönköping näst intill fråntas tidigare erhållna behörigheter bara för att regeringen nu omorganiserar den centrala verksamheten och inför s.k. vetenskapsområden. Och anslagsgivningen från regeringens sida måste självklart ligga i paritet med övriga högskolor som har beviljats vetenskapsområden.

Läget är gott för skolan, och kvaliteten är hög. Det finns 15 professorer i dagsläget på Internationella Handelshögskolan, och 5 nya professorer är under tillsättning på Högskolan för lärarutbildning och kommunikation. Redan 1995 hade man en gemensam fakultet för hela högskolan.

Jag skulle vilja be Thomas Östros att se till att den här prövningen nu snabbt blir gjord och att medelstillsättningen därefter förändras i vårpropositionen för 2001 så att Högskolan i Jönköping inte fortsatt diskvalifi-

ceras vare sig för att regeringen har omorganiserat eller för att man är en icke-statlig högskola. Den är en nödvändig spjutspets mot framtiden i en expansiv region.

Med tanke på det förbiseende som gjordes i budgetpropositionen och i Thomas Östros uppräknings tidigare vore det bra om han tog tillfället i akt att ge ett erkännande också till stiftelsehögskolorna och bekräfta möjligheten till en god utveckling också för dessa högskolor.
(forts.)

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Meddelande om votering

Anf. 66 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill passa på att meddela att det inte blir någon votering kl. 16.00. Den voteringen är alltså inställd.

6 § (forts.) Forskningspolitik, utbildning och universitetsforskning samt studiestöd (forts. UbU6, UbU1 och UbU2)

Forskningspolitik (forts.)

Anf. 67 ANA MARIA NARTI (fp):

Fru talman! Jag ska börja med att yrka bifall till reservation 5 under mom. 4 och 9.

I denna reservation understryker Folkpartiet att den procentuellt största ökningen av anslagen bör gå till humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnesrådet. Just i denna fråga vill jag nu tala om de humanistiska ämnenas betydelse för samhället.

Vikten av denna forskning kan inte lätt omtolkas i siffror. Resultaten kan inte på ett enkelt sätt omvandlas till matematiskt säkra penningbelopp. Men vi begår ett stort misstag om vi undervärderar eller prioriterar ned denna art av kunskap. Det gäller enligt min uppfattning en gammal synd i den svenska diskussionen om kunskap.

Under mina 30 svenska år har jag sett föraktet för humaniora ta olika skepnader, samtidigt som attityden har gömt sig bakom en anständig yta genom att man har talat om nytta, nyttig kunskap. Vad ska vi göra med den kunskapen? var ett slagord på den tiden jag var engagerad i skoldebatten i slutet på 70-talet och början på 80-talet.

I raden av ämnen som jag vill tala om ingår historia, språkforskning och filosofi. Om vi ser på vad människorna visar intresse för i dag upptäcker vi att just nyfikenheten på historia, språkkunskap och filosofi har erövrat mer och mer utrymme i vardagen. Nyttan med kunskap av denna sort kan som sagt var inte räknas i pengar, men vad vi i dag ser i människornas intresse är uttryck för djupt mänskliga behov – behov som under en tid har varit rätt misshandlade och har prioriterats ned.

Det är faktiskt frågor om vår egen identitet som individer och om grupperns identitet – sociala grupper, etniska grupper och grupper med särskilda funktioner i samhället – som får svar i humanismens ständigt

pågående dialoger. Vi måste bli av med den syn som säger att sådana ämnen är ett slags lyxvaror i vetenskapens värld.

Vi talar i dag mycket ofta om upplevelseindustrin. Denna upplevelse-industri, som håller på att bli en mycket stark motor i den nya kommuni-kationen, rör sig fritt i förfluten tid, i nutid och i framtid. Denna industri skapar en marknad för spel, föreställningar, rörliga bilder, musik och dramatiska lekar – det som de unga kallar för rollspel.

Kan vi undvara forskning som studerar vad som pågår i denna nya gestaltningarnas, tankarnas och drömmarnas värld? Jag tror inte det. Jag tror att vi ständigt behöver analys kring det som händer i denna immate-riella värld.

För att illustrera den humanistiska kunskapens vikt för människan vill jag tala lite grann om den värld jag kommer ifrån. Det var totalitarismens värld. Som barn lärde jag känna fascismen, och sedan tillbringade jag en mycket stor del av mitt liv under riktig kommunism.

Bägge dessa hemska våldets samhällsstrukturer försökte manipulera och göra om humanismen. De ville göra historia och filosofi och andra sådana ämnen till redskap för indoktrinering. Men det intressanta är att det just var i oaser där denna kunskap trots allt kunde röra sig fritt som människorna hittade friheten.

I Norge, under den tyska ockupationen, fanns ett läger för folk som misstänktes kunna bli motståndsmänniskor – lägret Grini. I detta läger satt bl.a. en mycket välkänd litteraturvetare: Francis Bull. Vet ni vad han gjorde där? Han höll föreläsningar i litteraturhistoria.

Till fiskarna som var arresterade därför att deras söner hade flytt till England för att kämpa mot tyskarna talade han om Bjørnstjerne Bjørnsons fosterländska dikter.

För lärarna, som utsattes för politisk utpressning av nazisterna, berättade han om Peer Gynt och om Brand som motsatta människotyper: kompromissernas människa, som jämt flyr allt engagemang och bara tänker på sig själv, och människan som offrar allt för sin övertygelse.

Litteraturhistorien blev på Grini ett vapen.

Jag måste säga att vi som levde många år under kommunistiskt förtryck också har upplevt detta. Vi hade nästan alla bekanta och släktingar som satt i fängelse. Då och då kom bekanta och släktingar ut ur fängelset. Berättelserna om föreläsningar och studier på mycket hög nivå, som bedrevs i fängelse av mycket kunniga akademiker i stånd att vidareutveckla sin kunskap i dialog med de andra fångarna utan böcker och utan hjälpmedel, var en ständig refräng.

Jag tycker att vi måste tänka på hela den kraft som finns samlad i humaniora och i traditionen också när vi gör våra ekonomiska beräkningar för framtiden, därför att vi inte har tagit hand om denna tradition tillräckligt bestämt i vårt land.

Anf. 68 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Jag ska börja med att instämma i det som Britt-Marie Danestig sade från talarstolen tidigare. Jag ska också instämma i Ana Maria Nartis inlägg, som jag tycker var mycket viktigt. Däremot kan jag tyvärr inte yrka bifall till folkpartireservationen, för jag kan inte se att den konkret prioriterar humaniora på det sätt som jag vill göra i min motion, Ub1, som jag härmed yrkar bifall till. Jag föreslår att man på tio

års sikt graderar upp humanioras andel av anslagen inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga anslagsområdet, så att den ökar till hälften. I folkpartireservationen slår man ihop humaniora och samhällsvetenskap, och det tycker jag är djupt olyckligt.

Jag har lyssnat på denna debatt, och jag tycker att det är lite paradoxalt. Å ena sidan kan jag uppleva ett slags överdriven respekt för den fria forskningen. Det är som om forskning alltid och i alla lägen är något positivt i sig, och det gäller särskilt den fria forskningen. Å andra sidan utdelas det ifrån i princip alla partier pekpinningar på olika sätt. Man politiserar. Det gör man naturligtvis i en riksdag.

Thomas Östros har pekat på den märkliga motsättningen i den borgerliga argumentationen. Man försvarar stiftelserna. Det var verkligheten politiska konstruktioner där man skulle skydda forskningen från forskarnas egna fria val av forskning. Så talar man ändå med darr på stämman om den fria forskningen.

Moderaterna talar i reservationen också om den fria forskningen, men så vill de göra en kraftsamling vad gäller bioteknik och IT. Men forskarna får väl själva bestämma om det är så att det är IT och bioteknik som är det viktiga och som är framtiden!

I det särskilda yttrandet skriver Ulf Nilsson att man vill ha en forskning fri från politisk och kommersiell styrning. Det tycker vi väl alla i viss mening. Det är ett svårt begrepp. Vad menas med att forskningen ska vara fri från politisk styrning?

Ana Maria Narti har givit en alldeles riktig beskrivning av hur läget var i diktaturerna i öst. Jag kan ta mitt eget ämne ekonomi. Jag har läst en del läroböcker i politisk ekonomi. Det var sagolika uppvisningar i ensidiga politiska pekpinningar när det gällde vad som var rätt och vad som var fel.

Men om man tittar på de nuvarande ekonomiämnena i detta land och i många andra länder i dag ser man, påstår jag, att den s.k. ekonomiska forskningen till mycket stora delar är tankesmedjor för borgerlig ideologi och ingenting annat. Det handlar inte om fri forskning. I alla fall delar av den är ett slags propagandaverksamhet.

Det finns en nationalekonom som heter Hans Lind, som disputerade på en avhandling för några år sedan där han hade gått igenom en väldig mängd tidskriftsartiklar i internationella tidskrifter. Vad han visade var att de tjusiga teorierna ofta är en massa formler och nästan aldrig hade någonting med den verkliga problematiken att göra. Det var alltså ett slags skrivelser för skrivandets egen skull – ett slags slutna värld där man skrev abstrakta artiklar till varandra.

Det finns alltså en väldig massa meningslös och dålig forskning också.

Jag måste också medge att när jag läste om det här med att några på Handelshögskolan i Stockholm hade lyckats få ett antal kända personer att göra små ritningar som de satte upp på Moderna museet drabbades jag av tanken att man kanske skulle dra ned anslagen, inte bara till Handelshögskolan utan också till Moderna museet och låta de här ganska rika personerna betala det här själva i stället.

Det finns också annan forskning. Jag kan ta upp den pedagogiska forskningen. Det är kanske lite elakt att säga så, men jag anser att stora delar av det som har kallats pedagogisk forskning har varit ett viktigt

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

redskap när det gällde att arbetarrörelsen bytte sin gamla fina bildnings-tradition mot något slags maktmonopol för utbildningsbyråkrater. Det var ett synsätt i utbildningen som var djupt olyckligt. Det gäller inte alls all pedagogisk forskning, men stora delar av den s.k. pedagogiska forskningen har fungerat så.

Jag hävdar bestämt att det inte behövs mera pengar totalt till forskningen, utan man behöver just prioritera, som alla talar om men som ingen vågar göra. Att prioritera betyder inte bara att man ger mera pengar till vissa saker utan också att man ger mindre pengar till vissa andra saker. Och det är ingen som vågar peka ut det.

Jag har i min motion pekat på siffror som regeringen själv har tagit fram som visar att för fem år sedan gick ungefär lika mycket pengar av statsanslagen till humaniora som till samhällsvetenskaperna. Nu är det nere i 36 %. Snacka om att prioritera humaniora, Thomas Östros! Det har faktiskt minskat kraftigt, och för samhällsvetenskaperna har det ökat.

Det är stora delar av humaniora som är i ekonomisk kris. Små språkämnen har försvunnit. Finskan har försvunnit som självständigt ämne i Stockholm och Lund, för att ta ett exempel. En mängd gymnasie-lärare – jag känner några stycken själv – i litteratur och historia var doktorander. Det ligger i sakens natur att de måste hålla på länge. Om man ska klara av att kombinera det här med att doktorera med en gymnasie-lärargärning tar det många år. I och med den här doktorandreformen kan de inte längre vara knutna till en institution och ägna sig åt forskning.

Det står också i propositionen att andelen humaniora är lägre i Sverige än i Danmark och Norge. Man kan ju fråga sig vad det beror på. Jag tror att det beror på att den här bildningstraditionen har varit starkare där. Det har kanske att göra med Grundtvig i Danmark; jag vet inte. Här i Sverige har det alltid varit mera teknokratiskt och ekonomiskt. Det är liksom den typen av forskning som har prioriterats här.

Det kanske inte går att locka upp utbildningsministern. Och vill han inte komma upp kan han ju fundera på den här frågan. Thomas Östros nämnde 128 miljoner när det gällde humaniora. Det är ju inte det, utan det är humaniora plus samhällsvetenskap. Jag skulle gärna vilja veta hur det här kommer att fördelas mellan humaniora och samhällsvetenskap.

Anf. 69 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Här pratar en vänsterpartist utan samma lena tunga som den konstellation som lägger fram forskningspropositionen här. Normalt känner jag Johan Lönnroth som en, jag höll på att säga, moderat vänsterpartist. Men när det gällde högre utbildning och forskning var det ord och inga visor.

Han talade om meningslös och dålig forskning, att det är spektakel när det visas upp teckningar på Handelshögskolan osv. Man borde dra in stöd för det ena och det andra.

Är inte själva grunden i en bra forskning att det finns teser och motte-ser? I Johan Lönnroths värld tycks ljuset redan vara uppfunnet och sit-tandes vackert på den vänstra sidan, och allting annat kan avfärdas som dumheter och irrläror. Därmed kan forskningspengarna dras bort. Det här var väl ett väldigt tydligt sätt att illustrera, Johan Lönnroth, att åt-minstone Vänsterpartiet, om ni fick bestämma ännu mer, skulle ha väl-digt tydliga politiska idéer om hur forskningen ska styras.

Anf. 70 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag förmodar att Per Bill antingen inte förstod ett ord av vad jag sade eller också att han inte ville förstå det.

Vi måste ha en mångfaldig forskning. Ibland kan det inte undvikas att det finns värderingar som visar sig i forskningen. Men det ska finnas forskning och forskare med både Per Bills värderingar och mina värderingar.

Det ämne som jag använde som exempel var nationalekonomi. Det har funnits tider också här i Sverige då nästan alla professorer stod och predikade om den keynesianska finanspolitikens helighet. Man kan nog påstå att nationalekonomin i Sverige, så länge Assar Lindbeck var socialdemokrat, snarast var socialdemokratisk. Men i dag är det ingen tvekan om att 97 % av allt som skrivs av nationalekonomer är skrivet av Per Bills kompisar och handlar om den ideologiska inriktningen.

Det är en brist på mångfald. Jag hävdar inte monopol för vänsterståndpunkter, utan jag hävdar att det skulle behövas mycket mer av mångfald. Det håller på att bli ett moderat maktmonopol inom speciellt ekonomiämnet.

Anf. 71 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag har ju inte sett det här. Jag menar att det i min hemstad Uppsala finns två ganska tydliga skolor inom ekonomi. Den ena har åtminstone Thomas Östros jobbat på förut, nämligen den skola som hävdar att högre skatter är jättebra för tillväxt. Ur denna skola har det naturligtvis sprungit en motskola som försöker visa att högre skatter är hämmande för tillväxt. Det är ju här man hittar dynamiken, när man har bilden och motbilden och kan ha ordentliga diskussioner mellan dessa två ståndpunkter för att se vilken tes som är mest relevant.

Det var här som jag uppfattade Johan Lönnroth som att han trodde sig kunna se vilka av de här forskningarna som bara var propaganda – moderatpropaganda eller socialdemokratisk propaganda – och som därmed kunde tas bort. Ifall talet snarare gick ut på att det borde finnas fler fria resurser, så att det även kunde finnas någon ytterligare vänsterståndpunkt, har jag större respekt för Johan Lönnroths anförande och idéer.

Anf. 72 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Per Bill får gärna skicka den där uppsatsen där man försöker bevisa att högre skatter är bra för tillväxt. Jag har inte på mycket länge sett någon sådan text. Däremot har jag ju sett en och annan som vill vara lite mer försiktig än alla de här moderata teoretikerna och som säger att det inte är bevisat att det ökar den ekonomiska tillväxten att sänka skatter. Det har jag sett.

Ibland tycker jag att det är lite sorgligt små avstånd mellan de här olika nyanserna. Det handlar alltså om själva grundtänkandet och ideologin. Jag hävdar i likhet med vad Villy Bergström gjorde i en berömd uppsats, jag tror att det var 1977, att nationalekonomiämnet präglas av en grundläggande borgerlig filosofi.

Anf. 73 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Med den här diskussionen kan man ju fundera på inom vilka områden som Vänsterpartiet vill vara starkt när det gäller proposit-

ionen och när det gäller kunskapsområdet. Vad jag förstod av Johan Lönnroth värnade han starkt om humaniora. Det håller jag fullständigt med om; jag tycker att det är fantastiskt. Men då blir min fundering: Hur kan ni acceptera att det av alla medel som ska gå till Vetenskapsrådet endast är 12 % som går till humaniora och samhällsvetenskap? Hur har ni resonerat då för att värna alla de värden som jag förstår att Johan Lönnroth är mån om?

Anf. 74 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Huvudpoängen i min motion och i det som jag talar om är alltså inte mera resurser till vare sig forskning totalt eller till humaniora och samhällsvetenskap totalt, utan vad jag talar om är en omfördelning inom området humaniora och samhällsvetenskap. Jag ska faktiskt erkänna att det finns delar av humaniora där jag inte heller anser att det är så nödvändigt och viktigt med mera pengar.

Nu är det väl så att på de teologiska fakulteterna – Yvonne Andersson är kanske lite speciellt intresserad av dem – har det länge förekommit en massa s.k. forskning som inte har någonting alls med forskning att göra. Det har väl förhoppningsvis börjat försvinna. Men jag är inte säker på att jag skulle lägga mera pengar där om jag skulle få mera pengar till humaniora. Jag skulle vilja ha en starkare prioritering av de tunga ämnena också inom det humanistiska området. Ana Maria Narti påpekade att de har en mycket stark folklig förankring i dag. Det är ämnen som historia, litteratur och språk. Det är dessa ämnen som har fått falla undan till fördel för en massa annan dålig forskning inom framför allt vissa samhällsvetenskapliga ämnen.

Anf. 75 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Johan Lönnroth nämnde Grundtvig. Med tanke på den typen av önskvärd forskning och bildningsideologi skulle man ju kunna lyfta fram att det vore lämpligt med lite mer pengar till utbildningsvetenskap. Den har ju bara fått 1 %. Det är egentligen väldigt lite när man ska starta forskningsmiljöer på så oerhört många nämnder som det kommer att bli när det nya förslaget om lärarutbildningen ska träda i kraft. Hur har ni resonerat där? Det vore väl intressant att se över om det räcker? Någonstans finns det ju en kritisk punkt när det inte finns pengar ens till detta. Man kan inte omfördela hur länge som helst inom själva ämnesområdet om man inte tillför något.

Anf. 76 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag tror att gamle Grundtvig skulle ha vridit sig i graven om han jämfördes med den moderna s.k. utbildningsvetenskapen. Grundtvig stod ju för den fria folkbildningen och vikten av en bildningstradition. Jag tycker att mycket av det som kallas för utbildningsvetenskap har väldigt lite att göra med den bildningstraditionen. För mig är det två helt olika saker.

Anf. 77 ANA MARIA NARTI (fp) replik:

Fru talman! Ibland inträffar mycket intressanta saker under en sådan här debatt. Jag måste säga att jag upplever ett påstående som Johan

Lönnroth kom med som en sensation. Det har att göra med skolhistoria i vår tid. Han säger att en stor del av forskningen ledde till att byråkraterna tog makten över skolpolitiken och trängde undan den gamla bildnings-traditionen. Då inträffar faktiskt en liten sensation i den här plenisalen. Jag håller fullständigt med om den här beskrivningen. Jag skulle vilja att vi sätter i gång en ordentlig diskussion om skolpolitikens utveckling från slutet av 60-talet till i dag. Det skulle vara mycket intressant och oerhört viktigt för vår attityd gentemot kunskapen.

Sedan är det så att jag vill ha mera pengar till humaniora. Jag vill ha mera pengar till forskning. Jag känner folk som har tagit mycket intressanta humanistiska doktorsexamina och som går arbetslösa. På arbetsförmedlingen får de veta att de ska betrakta sina akademiska karriärer som avslutade och gå och jobba på en restaurang. Denna antiintellektualism tycker jag är fullständigt oacceptabel i ett samhälle som säger sig uppskatta kunskap.

Anf. 78 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag hoppas att jag inte gör Ana Maria Narti ännu mer chockerad när jag säger att jag helhjärtat kan instämma också i detta. Jag känner också ett flertal sådana personer. Jag anser att det finns ett gammalt förakt för humaniora i Sverige. När Jan Guillou kan samla tre fulla Skara domkyrka och tala om Svea rikes vagga är det någonting som har hänt. Det håller kanske på att hända någonting spännande och intressant. Låt oss få den här diskussionen! Vi har den diskussionen också inom Vänsterpartiet. Det finns olika åsikter. Jag kan inte tala för hela mitt parti. Detta är en fråga som jag hoppas att Britt-Marie Danestig, jag och andra kommer att fortsätta att ha en dialog om. Om folkpartister vill vara med i den diskussionen är det bara välkommet.

Anf. 79 ANA MARIA NARTI (fp) replik:

Fru talman! Jag ska passa på att spinna vidare på en liten tråd som också Johan Lönnroth tog upp. Jag tycker att det är en skandal att det finska språket nästan har försvunnit från högskole- och universitetsområdet i Sverige. Vi behandlar inte landets största minoritet på rätt sätt när detta inträffar. Det borde inte ha hänt.

Tack, Johan Lönnroth.

Anf. 80 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Näringsutskottet har beretts möjlighet att yttra sig med anledning av den proposition om forskningspolitik som vi nu debatterar, och så har också skett. Bl.a. har näringsutskottet understrukt vikten av att det skapas långsiktighet och kontinuitet beträffande systemet med de svenska industriforskningsinstituten.

Fru talman! Det är med anledning av detta som jag har begärt ordet. I samband med att staten aviserade att anslagsstiftelser var en olämplig associationsform för organisationer som fortlöpande erhöll statligt stöd utredde och konstaterade en statlig utredning 1996 att instituten lämpligen borde organiseras i aktiebolagsform. För att göra en lång historia kort bildades då bl.a. holdingbolaget Ireco. Enligt Ireco's bolagsordning och aktieägaravtal ligger omstruktureringen av bolagiseringen av instituten under Näringsdepartementet. Målet för bolagiseringen var att den skulle

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

vara genomförd vid utgången av år 2001. Men redan i början av år 2001 beräknas dock samtliga berörda institut vara bolagiserade.

Irecoinstituten har genomgått en i historisk jämförelse omfattande omstrukturering under de senaste tre åren. Ägarfrågorna har fokuserats när instituten har omvandlats från stiftelser till aktiebolag. Ett nytt strategiskt tänkande har genomsyrat instituten i en ökande omfattning. Detta har bl.a. lett till fusioner och omfattande interna omstruktureringar och förnyelse av denna viktiga verksamhet. Ett bra styrinstrument för ägaren Ireco i denna process har varit det villkorade stödet till långsiktig kompetensuppbyggnad.

Fru talman! Den positiva och snabba utveckling som har skett av de här berörda instituten under de senaste åren hade troligtvis inte kommit till stånd utan statlig offentlig medverkan genom Ireco.

Nu känns det som om det är dags att gå in i en ny fas. Det borde kanske vara så att näringslivet tar huvudansvaret för institutens verksamhet. I så fall uppstår naturligtvis frågan om industriintressenterna verkligen har tillräckligt starka incitament att driva de förändringsfrågor som syftar till att tillgodose samhällsintressena.

Det finns onekligen en hel del frågetecken att räta ut när det gäller institutens framtid och deras utveckling. Men det är också viktigt att framhålla att för verksamhetens skull är det nödvändigt att man kommer fram till ett snabbt ställningstagande i dessa frågor. Vad jag kan förstå pågår samtal mellan Näringsdepartementet, Utbildningsdepartementet och KK-stiftelsen, vilket också står i propositionen. Dessa samtal sker för att få klarhet i de långsiktiga ambitionerna när det gäller ägande och finansiering av institutens verksamhet.

Fru talman! Tiden går fort. Verksamheten är viktig, varför jag här och nu återigen tar tillfället i akt att betona vikten av att långsiktighet och kontinuitet skapas för att utveckla den viktiga verksamheten som industriforskningsinstitutet bedriver, inte minst ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Anf. 81 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Det känns angeläget att ge en direkt respons till näringsutskottet och Sylvia Lindgren när det gäller just industriforskningsinstitutet. De är en viktig del i en fortsatt reformering av den samlade politiken för forskning och utveckling. Industriforskningsinstitutet har haft en intensiv fas av förändringar i sin form, bl.a. bolagiseringar. Man har gjort mycket intressant under den tiden.

Vi arbetar nu med och planerar att lägga fram en proposition på riksdagens bord med en långsiktig inriktning av politiken för industriforskningsinstitutet som tar upp ägandefrågan som en viktig del. Staten är i dag både ägare och finansiär. Det finns anledning att föra en strategisk diskussion om det. Även frågan om hur vi ytterligare kan förstärka möjligheten att prioritera och vara flexibel i det system av industriforskningsinstitut som finns tas upp. Vidare tas frågan upp om hur vi skapar ett system som gör det möjligt att också föra in nya intressanta områden där industriforskningsinstitutet kan spela en viktig roll.

Arbetet pågår på bredden i Regeringskansliet och kommer att resultera i en proposition under nästa år.

Anf. 82 SYLVIA LINDGREN (s) replik:

Fru talman! Tack, utbildningsministern. Jag är glad för den respons vi har fått. Jag har läst igenom betänkandet, och jag har lyssnat på debatten. Det är många viktiga frågor som berör forskningen i dess helhet, men man får inte glömma den industrirelevanta forskningen och vikten av koppling inte minst mellan de nya högskolorna, näringslivet och små och medelstora företag. Det är det jag menar med det samhälleliga intresset i dessa frågor.

Anf. 83 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Jag delar helt Sylvia Lindgrens uppfattning i hennes senaste inlägg. Industriforskningsinstitutet har en viktig funktion. Vi har starka högskolor. Vi har ett antal forskningsfinansiärer, men vi har också en grupp av utförare som är dessa industriforskningsinstitut. I många fall jobbar de nära och i god samverkan med flera av våra högskolor. KK-stiftelsen har varit en viktig part i att stimulera denna samverkan. Jag tror att vi kan utveckla det vidare. Det är viktiga institut för den samlade forsknings- och utvecklingspolitiken.

Anf. 84 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Sylvia Lindgren tog upp industriforskningsinstitutets stora betydelse på ett bra sätt. Jag nämnde i mitt anförande att samarbetet mellan högskolorna, universitetet och industriforskningsinstitutet måste utvecklas. Industriforskningsinstitutet utgör en viktig brygga just mellan forskningen och fältet, har stor betydelse och kommer att få stor betydelse för tillväxten och därmed också för välfärdens utveckling i landet.

Min fråga till Sylvia Lindgren är följande. Har hon någon känsla för hur de viktiga samtalen som har påbörjats går, för att titta på basfinansieringen av industriforskningsinstitutet? Jag nästan anar att Sylvia Lindgren i det fallet inte vet mer än jag gör. Utbildningsministern klargjorde vissa av dessa saker. Jag är glad för att vi har fått den tydliga markeringen.

Anf. 85 SYLVIA LINDGREN (s) replik:

Fru talman! Tack, Britt-Marie Danestig. Jag delar uppfattningen i dess helhet. Samtalen har påbörjats och pågår. Som utbildningsministern sade kommer de att resultera i en proposition senare. Det är en viktig del.

Det som vi i näringsutskottet och jag vill trycka på är att de kommer till skott. Man måste veta vad man vill med instituten och hur utvecklingen ska ske. Det måste vara en stark ägare som kan peka med hela handen. Verksamheten är viktig, inte minst sett ur ett internationellt perspektiv och med kopplingen till små och medelstora företag.

Anf. 86 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag håller helt med om detta. Jag vill också markera hur viktigt det är att basfinansieringen blir av den storleken att den ger den trygghet och det oberoende som industriforskningsinstitutet behöver.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Anf. 87 SYLVIA LINDGREN (s) replik:

Fru talman! Jag tror att vi är helt överens, Britt-Marie Danestig, om vikten av detta och att detta för verksamhetens del får en snabb lösning och inte förhalas.

Anf. 88 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag är glad att utbildningsministern sitter kvar i kammaren. Jag hoppas att han kommer att lyssna till mig.

Jag har väckt en motion, Ub3, tillsammans med Leif Carlson. Den gäller cancerforskning och Cancerfonden.

Cancerfonden står för 75 % av all projektforskning på cancerområdet. Likaså står den för en stor del av informationen till oss alla om cancer, om förebyggande åtgärder och all total information på området. Det är inte nytt, herr utbildningsminister, att regeringen kommer med förslag om att Cancerfonden också ska drabbas av lokalhyra och omkostnadspåslag. Det förslaget kom för många år sedan när Georg Andersson var utbildningsminister.

Jag har arbetat i Cancerfonden i ett tjugotal år. Vi uppvaktade Georg Andersson och fick honom att förstå att förslaget var dåligt. Jag kommer strax fram till varför.

Sedan återkom förslaget när Per Unckel var utbildningsminister. Vi uppvaktade honom. Han förstod också att det inte var någon god idé. Förslaget drogs tillbaka.

Nu kommer förslaget igen en gång till. Tyvärr har jag inte fått någon majoritet för min motion.

När vi samlar in pengar måste vi vara trovärdiga inför allmänheten. Alla vet hur många gånger vi får veta att organisationer och fonder bekostar en omfattande administration. De insamlade pengarna går till en liten procent till det som de verkligen är avsedda för. Det här gäller inte Cancerfonden. Vi har en administration som ligger på 8–9 %. Uppåt 300 miljoner kronor går varje år till cancerforskning. Vi har en mycket välviljig, givmild allmänhet. Men risken här, herr utbildningsminister, när Cancerfonden drabbas av de stora utgifterna är att allmänheten säger, som den har gjort så många andra gånger: "Det går så mycket till administration. Det går så mycket till lokalhyra och omkostnadspåslag." Så minskar våra insamlingar i omfattning.

Detta ser jag som något mycket allvarligt. Jag hoppas verkligen – vi kan naturligtvis inte få någon ändring i dag, sådan optimist är jag inte – att vi kanske till nästa år kan få en ändring. Det här drabbar all cancerforskning i landet. Det drabbar alla de cancerpatienter som hoppas på framsteg på forskningsområdet. Det drabbar alla oss som behöver information om hur vi ska förhålla oss till miljöfaktorer, till t.ex. rökning, alkohol och mycket annat, som vi dagligen läser om i vår press.

Jag hoppas att vi i framtiden kan slippa dessa extra utgifter som riskerar att drabba Cancerfonden så att forskningen minskar. Det tror jag inte är någonting som någon av oss skulle vilja bidra till.

Anf. 89 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Jag känner ett behov av att omedelbart kommentera Elisabeth Fleetwoods inlägg. Naturligtvis spelar Cancerfonden en mycket viktig roll som forskningsfinansär. Orsaken till att riksdagens förslag till

betänkande stöder det förslag som regeringen lagt fram om en höjning av omkostnadspålägget ligger i att vi i dag har en ordning med många finansiärer av forskning vid högskolan. Men varken de statliga eller de privata finansiärerna betalar fullt ut för kostnaderna för den forskning som de finansierar. Det innebär att enskilda högskolor och enskilda universitet måste ta av sina forskningsmedel för att subventionera de externa finansiärernas projekt. Därmed minskar utrymmet för forskning ledd av forskarna själva på universiteten.

När vi nu skärper omkostnadspålägget innebär det inte att vi kommer upp i full kostnadstäckning, det skulle innebära i det närmaste en fördubbling, utan vi gör en ganska marginell skärpning. Den är marginell därför att vi har tagit hänsyn till att det finns många externa finansiärer som därmed får en något tyngre börda.

Men det handlar i grunden om forskningens frihet och att vi inte kan ha en ordning för externa finansiärer, statliga forskningsråd likaväl som privata finansiärer, som dränerar högskolorna på fria forskningsmedel. Gör man så i längden dräneras de miljöer som kan ge oss lösningen på många svåra gåtor, t.ex. inom cancerforskningens område.

Dessa pengar går inte till administration. De går till forskning. De kommer att gå till cancerforskning. Men det kommer att vara medel som slutar dräneras ut ur högskolornas egna budgetar. Därför är det en viktig åtgärd.

Anf. 90 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Får jag börja med att säga att jag är ledsen att utbildningsminister Östros inte är lika klok som Georg Andersson och Per Unckel, som förstod just – och det förstår nog Thomas Östros också – att det viktiga här just är insamlingsmöjligheten, eftersom det inte finns någon som bekostar cancerforskning i projekt så som Cancerfonden.

Om vi minskar möjligheten att få in pengar, minskar vi de totala resurserna för cancerforskning. Vi vet ju alla – om det tror jag vi är helt överens – hur katastrofala cancersjukdomarna kan vara på många håll och att de kanske också växer, vilket gör att Cancerfondens möjlighet att ställa upp med forskningsmedel är mycket viktig.

Det handlar inte om själva forskningen här. Vi forskar mer än de flesta, men det behöver jag i och för sig inte ta upp, utan det är just det här incitamentet att få människor att skänka pengar. Jag vet att talmannen har varit närvarande vid de stora s.k. galor som vi har haft, där vi har haft stor framgång med att samla in dessa medel. Det är ur den synpunkten som jag och många andra som är knutna till Cancerfonden är oroliga för detta beslut, som vi således kunde undvika både under Georg Anderssons och Per Unckels tid som utbildningsministrar.

Anf. 91 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Jag delar Elisabeth Fleetwoods engagemang för ett oerhört viktigt forskningsområde. Det som ligger bakom regeringens förslag är att vi måste se till att vi sätter stopp för det dränage av forskningsmedel som sker i högskolorna på grund av att vi har många finansiärer utifrån – statliga i form av forskningsråd, privata och olika typer av stiftelser – som betalar för forskningen vid högskolorna.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Forskningspolitik

Om man från högskolans sida måste subventionera den forskningen därför att den inte bär de fulla kostnaderna, dräneras möjligheten att bedriva forskning. Det dränaget drabbar också den cancerforskning som högskolorna själva står för. Det är ett viktigt förslag därför att det behandlar alla lika, statliga finansiärer likaväl som privata. Det finns inga möjligheter att på det sättet få en annan behandling. Men det är också väl avvägt i och med att den fulla kostnadstäckningen skulle vara mycket högre än det som nu är föreslaget. Men detta stoppar en del av det dränaget av bl.a. den viktiga cancerforskningen som kommer av att vi har så många externa finansiärer som inte betalar kostnaderna för bibliotek, lokaler och allt det som kostar för att man ska kunna bedriva forskning.

Anf. 92 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Många finansiärer hade vi även tidigare när den här frågan var uppe. Det är inte någonting nytt.

Min inställning är att det här kan leda till att vi får mindre forskningspengar totalt sett på hela cancerområdet. Det är till stor skada för den cancerforskning som jag är övertygad om att vi egentligen vill stötta.

Jag kommer naturligtvis att återkomma i olika sammanhang, för som jag ser det gör Cancerfonden sedan många år tillbaka en genomgripande insats för cancerforskningen i hela Sverige och förresten inte begränsat till Sverige. Vi har kontakter över hela Europa genom det engagemang vi har nere i Bryssel. Jag tänker nu inte på EU utan på EORTC, som är en samlad cancerforskningsresurs där nere.

Anf. 93 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 1 under mom. 5 i UbU1. Jag står självklart bakom de andra reservationerna, men för tids vinnande gör jag denna begränsning.

Fru talman! Den utbildningspolitiska debatten under denna del ska handla om vuxnas lärande. Denna debattbegränsning får inte innebära att man slutar se utbildningssystemet som en helhet, där olika delar samverkar, och där delarna är beroende av varandra när det gäller resultat och kvalitet.

Vad en del av utbildningssystemet sår, får andra delar skörda. Det framgår inte minst av de rapporter som redovisar konsekvenserna av kvalitetsbrister i både grundskola och gymnasieskola.

Utvecklingen har medfört och kommer att medföra höjda kompetenskrav. Det är därför viktigt att Sverige både organiserar utbildningssystemet och ger förutsättningar för ett kvalitativt innehåll som svarar mot den utveckling som sker.

I en nyligen framtagna ESO-rapport, *Utbildningspolitikens omvägar*, Ds 2000:58, görs gällande att alltför få ungdomar har tillräcklig utbildningsgrund för att gå vidare till de högskoleplatser som har inrättats samtidigt som studietiderna blir allt längre och examinationsfrekvenserna minskar vid universitet och högskolor. Det är illavarslande och pekar på betydelsen av åtgärder.

De moderata utbildningspolitiska förslagen syftar till att skapa de bästa möjliga förutsättningar som kan ges för att utbildningssystemet ska

leva upp till våra krav och visioner. Förslagen ger ökat utrymme för individer att välja sitt lärosäte, ställer ökade krav på bättre resultatredovisning och utvärdering. De stimulerar till mångfald, utveckling och konkurrens.

Det räcker dock inte att bara diskutera möjligheterna för vuxna att studera, vidareutbilda och utveckla sig genom att enbart göra det till en fråga för detta utgiftsområde. Men det finns i denna debatt inte utrymme för att diskutera konsekvenserna av en alltför liten utbildningspremie i skattesystemet och i löneutvecklingsmöjligheterna.

Regeringen lovade en proposition under hösten om vuxnas lärande. Den lyser fortfarande med sin frånvaro. Den finns dock listad i propositionsförteckningen för nästa år, så också en kommande proposition om kvalificerad yrkesutbildning.

Utbildningsminister Östros: Håller den här tidsplanen för en utbildningspolitiskt intressant och betydelsefull proposition eller har vi att se fram emot ytterligare väntan?

Det är min förhoppning, om vi inte måste vänta utan propositionen om vuxnas lärande kommer, att regeringen har tagit intryck av de moderata förslagen, då också förslaget om att kraftigt bygga ut KY-utbildningen. Vi förordar då att en modell liknande den i Finland ska tas fram gällande en fristående yrkesutbildning i nära samverkan med näringslivet.

Beträffande Kunskapslyftet redovisar vi i vårt förslag en snabbare utfasning, med förbehållet att de som deltar i utbildningen ska ges möjlighet att gå klart.

Vi vill med våra förslag också inrätta ett nationellt kvalitetsinstitut när det gäller högre utbildning. Förslaget syftar till att lyfta fram betydelsen av kvalitetsutveckling och resultatredovisning utanför den myndighetsstruktur som är i dag.

Vi anser också att en ökad satsning på grundutbildning vid universitet och högskolor är strategiskt viktig. Vårt förslag ger ett ökat utrymme för en särskild satsning på civilingenjörsutbildning med inriktning på IT vid de universitet och högskolor som har många köande. Den urholkning av grundutbildningsanslaget som skett måste stoppas.

Vi har dessutom en annan fördelningsprincip när det gäller anslagen till grundutbildningsplatserna. Fördelningen ska inte styras av regionalpolitiska hänsyn, utan i första hand ske så att den följer studenternas val. De lärosäten som inte får tillräckligt många sökande i relation till antalet studieplatser ska överföra ej utnyttjade resurser till det nya anslag som vi föreslår.

Mångfald ska främjas och är till nytta för utvecklingen. Därför vill vi bl.a. inrätta fler högskolor i stiftelseform, men även att regeringen ska pröva frågan om att ge Rudolf Steiner-högskolan ett särskilt uppdrag vad gäller utbildning och forskning i Waldorfpedagogik – en fråga som regeringen alltför länge väntat med att reglera.

Jag vill också framhålla att vi inte är nöjda med utskottsmajoritetens skrivning när det gäller att långsiktigt trygga finansieringen av Östersjöuniversitetet.

Avser utbildningsministern att säkerställa en långsiktig trygg finansiering, t.ex. via regleringsbrev för år 2001, som vi har efterlyst?

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

Beträffande CSN – en återkommande punkt i dessa debatter – föreslår vi att verksamheten ska konkurrensutsättas.

Fru talman! Det moderata budgetförslaget och de moderata förslagen under utgiftsområde 16 rymmer fler detaljer. Men jag har valt att begränsa mig till de principiella ställningstaganden som jag anser vara värdefullt att vi debatterar i Sveriges riksdag och som också har betydelse för verksamheten.

Dock, fru talman, vill jag till sist göra tillägget att vi beträffande konto 25:70, särskilda utgifter inom universitet och högskolor, hänvisar till andra anslag eller till den totala budgetramen för utgiftsområde 16. Vi avser att i kommande budgethantering precisera oss bättre, eftersom vi anser att bl.a. Svenska studenthemmet i Paris och andra angelägna verksamheter vilka ryms under anslagspost 25:70 ska ges goda möjligheter att bedriva verksamhet.

Anf. 94 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! Vi ska nu lyfta fram ett viktigt område, vuxnas lärande, som är en del av det livslånga lärandet.

Vi har gått in i ett kunskaps- och informationssamhälle där kunskap är nödvändig för att man ska kunna delta i samhället. Men likväl är det så att det är så tidigt som möjligt i livet som människor ska få tillgång till en god plattform för lärande. Det möjliggör det här deltagandet och en kreativ, flexibel och individuell utveckling. Därför är alltid basen för ett livslångt lärande en trygg uppväxtmiljö och en god ungdomsskola. Man ska vidare kunna realisera sina individuella studieplaner och personliga framtidsplaner genom att förutsättningar för kontinuitet finns i lärandet. Det som är samhällets uppgift är att ge möjligheter att lära hela livet. Det fria yrkesvalet innebär att kunskaper under hela livet ska vara tillgängliga för alla som har förutsättningar att tillägna sig dem.

Jag vill här lyfta fram två utgångspunkter som är väldigt viktiga när vi talar om livslångt lärande och om vuxnas lärande.

Tiden efter det att ungdomar slutar ungdomsgymnasiet finns universitetet och högskolan som en naturlig del i det livslånga lärandet. De vuxna människor som av olika anledningar inte har lyckats tillgodogöra sig utbildningen i tidigare åldrar måste ha chansen till både en grundläggande utbildning på grundskolenivå och utbildning på gymnasial nivå. Då blir också detta en del av vuxenutbildningen.

Vad är det då för utgångspunkter som Kristdemokraterna har för vuxenutbildning? Jo, att alla människor har samma värde och ska ges förutsättningar till lärande utifrån de möjligheter de har att tillgodogöra sig det. Samhället ska ansvara för att människor får dessa erbjudanden, oavsett olika begåvning och intresse.

Jag vill först lyfta fram dem som går den raka vägen från gymnasiet och som söker vidare till universitet och högskola – våra studenter i dag. De hindras ofta när de ska söka helt enkelt därför att intagningspoängen kanske är för hög på just den utbildning som de vill gå. Vi har haft köer av studenter som har klappat på porten till humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningar, och vi har haft tomma platser till teknik och naturvetenskap. Dimensioneringen har helt enkelt inte motsvarat sökbitiden. Detta är emot Kristdemokraternas idéer. Vi anser att ungdomarna ska ha en chans att göra det yrkesval som de själva vill, och då ska de

komma in på utbildningar som de är behöriga till. Vi förespråkar alltså fri dimensionering.

När studenterna väl kommer in på universitetet är det ett annat problem i dag, nämligen att studentpengen är så låg att kvaliteten på utbildningen är hotad. Därför är det väldigt viktigt att få en möjlighet till god lärarinteraktion. Men en god räkneövning visar att studentpengen, som är på drygt 28 000 kr, helt enkelt bara räcker till fem till sju veckotimmar med lärarinteraktion. På en del ställen har man varit nere i tre veckotimmar. Det förklarar man med att mycket av universitetets pengar går åt till uppsatser och den typen av handledning längre fram i studierna.

Vi kristdemokrater anser att varje dag i en students liv är viktig. Därför ska varje student ha rätt till lärarinteraktion och en god utbildning kvalitetsmässigt på universiteten. Det tror vi är väldigt viktigt. Vi ser också studenten som en helhet med en hel tillvaro. Det innebär att också sådana, som man kan tycka, kringliggande resurser som studentbostäder och annat måste ordnas i dag. Det är inte rimligt att studenter råkar illa ut och inte får tag på en bostad när de ska studera. I Linköping finns det studentbostäder till enbart 26 % av studenterna. Jag gissar att situationen är liknande på många ställen i landet, så det tror jag att vi måste ta itu med.

Vad händer då med de ungdomar som slutar gymnasieskolan med betygen Icke godkänd och inte har högskolebehörighet? För dem saknas det en rak utbildningsväg. De saknar möjligheten att få en god och rak utbildning med studiemedel.

Vi kristdemokrater vill därför ha en yrkeshögskola. Vi vill ha en högskola där man får en postgymnasial utbildning som inte nödvändigtvis kräver högskolebehörighet men som dock kan ge det. Det skulle kunna finnas möjlighet att efteråt gå vidare. Men alla har inte de intressen och den begåvning som gör det möjligt att tillägna sig högskolebehörighet.

Det är ju så att vi har olika begåvningar. Jag tycker att vi måste erkänna det. Det finns en skala över hela linjen av begåvningar. Kanske inte alla har möjlighet och tid på det sätt som anges i gymnasieskolan. Men då är det jättebra om de får utveckla den kunskap som de kanske är starkare på, den praktiska kunskapen. Vi kommer alltid att behöva svetsare, mekaniker av olika slag, taxiförare och restaurangbiträden i vårt samhälle. Vi vill ha en yrkeshögskola som tillvaratar deras intressen.

Sedan finns det också de som inte alls har den begåvning och de intressen som gör det möjligt att tillägna sig skolgång. Vi brukar kalla dem för handikappade med utvecklingsstörning. Det har jag lyft fram tidigare. Här har jag verkligen en förhoppning och en önskan. Jag får väl rikta mig till ordföranden i utbildningsutskottet Jan Björkman. Jag skulle verkligen vilja vädja om att ni beaktar detta i den proposition som jag har förstått ska komma om vuxenutbildning framöver. Jag vädjar om att man också tar vara på de medborgare i samhället som har en lägre funktion i fråga om utveckling och intellektuell förmåga.

Jag förstår inte att det ska vara så laddat. Vi tar inte bort en synskadads glasögon, och vi tar inte bort en rörelsehindrads rullstol när denne fyller 21 år. Men de som har en utvecklingsstörning får inte det pedagogiska stöd som krävs för att de ska kunna bevara den kunskap som de har fått under sin tid i särskola och i gymnasial särskola. Det här är allvarligt, för överallt i vårt land, i varenda kommun, finns det många som aldrig

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

har fått ett erbjudande om att behålla den här kunskapen. Det är ett stöd för att bevara den kunskap de har tillägnat sig och som gör det möjligt för de här människorna att leva ett socialt och välordnat liv.

Jag vill verkligen rikta uppmärksamhet på detta. Vi tycker att det är viktigt med vuxnas lärande. Men i begreppet "vuxna" ryms alla i samhället. Det gäller precis alla – oavsett vilken förmåga jag har att röra mig, se eller höra och vilken förmåga jag har att tänka. Vi måste ha ett samhälle som passar alla. Jag ser det som väldigt svårt att veta att vi har grupper i samhället som bara inte får vara som de är. De ska kämpa hela tiden.

Jag har funderat på min egen oförmåga ibland när det gäller tekniska saker. Ibland kan jag tänka på detta. Tänk om någon skulle bringa mig till att till varje pris lära mig det här på en viss tid. Då skulle jag bli oerhört frustrerad. Så tror jag att det är för väldigt många människor i dag. Vi vill inte se att vi har olika utvecklade förmågor inom olika områden. Vi erkänner inte olikheterna. Det måste vi göra, och därmed ska vuxnas lärande anpassas så att det blir möjligt med livslångt lärande för alla människor. Därmed kan detta vara en del av samhället och av samhällets utveckling.

Jag tycker också att jag vill beröra folkbildningsområdet. Det har visat sig vara en oerhört värdefull kraft i det s.k. kunskapslyftsprojektet som har genomförts och fortfarande genomförs. Det är jätteviktigt att alla har en möjlighet att möta det som de behöver. Där är folkbildningen en specifik del. Många gånger har de en internatverksamhet och en tradition. De tänker på att kunna se på människors olika behov och har också den sociala samhörigheten som en viktig bas.

Där behövs en utveckling. Det behövs också forskning både inom folkbildningsområdet och inom vuxenutbildningen generellt. Där önskar jag att regeringen på ett tydligare sätt ska lyfta fram Centrum för handikappvetenskap vid Linköpings och Örebro universitet, som har specialiserat sig på vad människor med olika handikapp behöver i sitt lärande. De har specialiserat sig på mycket, men detta är *en* del – så ska jag säga. Problemet med vuxenutbildningen har också visat sig vara att genom att inte lagstiftningen har varit tydlig har inte heller funktionshindrade haft samma möjligheter som andra.

Jag tror att det är viktigt att se att vuxenutbildningen har ett värde i sig. Den ska inte *enbart*, men väl *också*, vara en arbetsmarknadsåtgärd. Det här med arbetsmarknadsutbildning är viktigt. Den behövs för en förändrad arbetsmarknad både tekniskt och kompetensmässigt. Därför är den utbildningen väldigt viktig. Det ska vara tydligt när det är den som de vuxnas lärande handlar om. Men utbildning har ett värde i sig. Den har ett värde för varje människa. Det har visat sig ha ett värde för hela samhället när befolkningen har en hög utbildningsstandard.

Slutligen vill jag också slå ett slag för de teologiska högskolorna, som hamnade i en mycket speciell situation vid medelstilldelningen. De kan också utvecklas via det där med sökbilden. Det är mitt förslag. Det är viktigt att de får rimliga möjligheter. När vi expanderar den traditionella utbildningen i landet är det viktigt att de också får möjlighet att ta del av detta.

Jag står självklart bakom kristdemokraternas ställningstaganden i de reservationer och särskilda yttranden som gjorts i utbildningsutskottet.

Anf. 95 MARGARETA ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservation 2 under mom. 59. Vuxnas lärande heter det här avsnittet, och lusten att lära, som vi i Centerpartiets motioner ofta har skrivit om, är väldigt viktig. Det är viktigt att vi uppmuntrar barnen så att de unga fortfarande känner lust och längtan att lära sig mer. Men även vi vuxna behöver lära hela livet i det livslånga lärandet. Jag har sett exempel på gamla människor som också på sin ålders höst har tagit upp information, kunskaper och lärande. Det kan vara gamla människor som går på folkhögskolor och annat och som tycker att de äntligen har fått tid och möjlighet att lära sig saker och ting.

Det är viktigt att vi uppmuntrar detta och ser till att vi utnyttjar den kapacitet som många människor har. Framför allt är det här en väldigt viktig del i arbetslivet; att vi under den tid då vi är yrkesverksamma har möjligheter att förkovra oss. Vi som kanske slutade skolan efter sjuårig folkskola eller har en utbildning som är tjugo år gammal, vi är inte särskilt attraktiva på arbetsmarknaden om vi skulle bli arbetslösa. Därför är det viktigt att vi har en bra grundläggande utbildning och att vi sedan kan fortsätta och vidareutveckla den.

För vår del i Centerpartiet säger vi att det måste finnas en grundutbildning. Där vill vi ha en utbildningsgaranti för alla ungdomar upp till 25 år. Har man börjat i gymnasieskolan ska man ha en garanti för att man kan återvända dit tills man fyller 25 år. För dem som är lite äldre är det viktigt att komvux och Kunskapslyftet fungerar bra. Kunskapslyftet kommer förmodligen att kunna minskas. Det finns utredningar som säger detta. Men det kommer att finnas behov av den här utbildningen under ganska lång tid framöver. Vi kommer säkert att behöva förändra och anpassa den till verkligheten i framtiden, men behovet kommer inte att försvinna.

Två utbildningar som har debatterats i lite olika sammanhang är de s.k. KY-utbildningarna och YTH-utbildningarna. Det är utbildningar som inte finns riktigt etablerade i det svenska utbildningssystemet, framför allt inte kvalificerade yrkesutbildningar, KY-utbildningar. De är bra för ungdomar som känner att de vill ha en fortsättning efter gymnasieskolan men som inte vill gå till högskolan. Den är en försöksverksamhet, och jag tycker att det finns anledning för regeringspartiet att se över om man inte skulle ta och permanenta den. På samma sätt är det med YTH-utbildningarna, att man gör något av detta, så att man kan få en internationell överenskommelse om var man förlägger dessa. Det är ungefär samma nivå som många andra länders yrkeshögskolor hamnar på. För att få en jämförelse med dem är det rätt viktigt att man då har en kvalitetsbedömning av dessa utbildningar. Det kanske inte är det minst viktiga för KY-utbildningarna. Många företag tycker att det är precis den här utbildningen som behövs när man måste ha en nivåbestämning på dessa utbildningar. Det är viktigt för de små och medelstora företagen att de får denna bestämning, så att de kan få tillräckligt mycket välutbildad personal för att i konkurrens med andra länder få order. Man ska veta att per-

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

sonalen har en tillräcklig utbildning för att få kvalitetssäkring för företagen.

De små och medelstora företagen har också behov av utbildning på högskolenivå där man inte läser på helfart. Man kanske läser på deltid och arbetar på deltid. Man behöver också distansutbildning. Centerpartiet föreslår 50 miljoner extra till dessa projekt av den anledningen att de behöver finnas i alla delar av landet. Det är svårt för företagen att vara av med personalen under långa tidsperioder. Och det kan vara ett ekonomiskt vågspel för den enskilde att skaffa sig den här utbildningen.

Högskolan är ju en oerhört viktig resurs, och den ska vara tillgänglig för alla. Som det ser ut i dag har vi en ekonomisk snedrekrytering. Sofia Jonsson kommer att ta upp detta i avsnittet om studiefinansiering. Det är många som inte vågar satsa på en högskoleutbildning, och därför behöver vi se till att vi får ett nytt studiestödssystem.

Vi tycker också att det är viktigt med en kvalitetssäkring, att vi vet att det är en bra utbildning som våra ungdomar och även vuxna får. Därför tycker vi att det är viktigt att vi kan satsa mycket på lärare och kvaliteten i utbildningen, att vi har tillräckligt många högskolelärare och att vi ser till att de finns spridda på alla högskolor i hela landet.

Jag såg på Nobelfestligheterna, och en av Nobelpristagarna sade att hans prispengar skulle gå till ett stipendium som skulle delas ut till unga kvinnliga forskare. Jag tycker att det är en reaktion som är ganska typisk för många människor som har sett hur det ser ut på olika ställen i forskningsvärlden, i utbildningsvärlden. Jämställdhetslagen behöver införas på fler ställen i Sverige. Den behöver omfatta alla studerande. Den behöver omfatta högskolan likaväl som alla andra delar av det svenska samhällslivet. Jag tror att vi behöver uppmärksamma detta väldigt mycket mera. Det här är alltså en arbetsmiljöfråga för studenterna, men det är också en arbetsmiljöfråga för lärarna som finns inom högskolevärlden där vi, liksom på alla andra ställen, måste motarbeta mobbning och diskriminering av olika slag.

A-kassan för studenter kommer vi att diskutera i morgon under arbetsmarknadsavsnittet. Det är en viktig studiesocial fråga att man ska kunna fullfölja sin utbildning när man har påbörjat den och inte riskera att få hoppa av en påbörjad utbildning på grund av att man inte kan försörja sig under sommaren. Detta har speciellt gällt nu under några år när många studerande har haft väldigt svårt att få sommarjobb.

Bostadsfrågan är en annan fråga som man behöver göra något åt. Det finns alldeles för många studerande som inte har en bra bostad. Vi från Centerpartiet föreslår att man ska förenkla reglerna så att man kan bygga billiga bostäder som studenterna kan hyra.

Högskolan i Jönköping har Maria Larsson talat om, och jag håller med henne om att detta är en oerhört viktig skola för vårt län och för den här regionen i landet och för just den sortens verksamhet som finns i Jönköpings län med väldigt många små företag med en hög entreprenör-sanda. Det behövs alltså utbildning på dessa områden.

En annan högskola som finns i en liten stad som Eksjö är Konstfack. Man har en samverkan med Animationens hus som är väldigt viktig och som ger ett bra samarbete och goda möjligheter för Konstfack som är en gammal och ärevärdig institution att pröva nya verksamhetsformer. Jag anser att det är viktigt att riksdagen uppmuntrar detta, att man kan han-

tera saker och ting på ett lite annorlunda sätt, att pröva nya sätt att komma ut i verkligheten och att få nya impulser i andra delar av landet.

Fru talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att säga att utbildning för alla under hela livet är någonting som vi måste värdesätta och understödja på alla sätt.

Anf. 96 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Målet för all utbildningspolitik, både för barn och för vuxna, måste vara att den enskilda människan kan få utveckla sig inom de intresseområden där hon vill och har förutsättningar. Dessutom märker vi att det krävs allt högre utbildning inom alltfler arbeten. I dag läser fler än någonsin på högskolan efter gymnasiet, och det är bra. Vi liberaler vill att fler människor ska gå vidare till högre studier och att alla studenter ska få en grundutbildning av god kvalitet med kvalificerade lärare.

Det är naturligtvis viktigt att den utbildning som alltfler söker efter gymnasiet håller hög kvalitet. Inte minst för en studerande som efter stor tvekan kanske lånar pengar för att satsa på en lång utbildning är det viktigt att inga terminer blir bortkastade. Inom den högre utbildningen har tyvärr regeringens politik under många år inriktat sig mycket på kvantitet men alldeles för lite på kvalitet. Antalet studentplatser har verkligen ökat kraftigt, men de anslagna pengarna för varje studentplats har minskat. Antalet forskarutbildade lärare i förhållande till studenter har minskat, så att närmare hälften av lärarna inte har den forskarutbildning som de borde ha. Studenterna har rätt att förvänta sig att på alla högskolor få kontakt med forskare och rätt att få en bra handledning av sina lärare. Högskolorna har på många håll tilldelats platser i naturvetenskap och teknik för att råda bot på bristen inom dessa områden i Sverige, men samtidigt läser inte tillräckligt många naturvetenskap och teknik på gymnasiet, så därför gapar alltfler platser på högskolan tomma.

Kvaliteten i grundutbildningen riskerar att urholkas när den snabba expansionen inte tar hänsyn till behovet av utbildade lärare, behovet av lokaler, behovet av bostäder, m.m. Dessutom blir det allt svårare att fylla platserna inom vissa ämnesområden på olika håll. Ingemar Linds utredning *Högskolans styrning* visar att resurserna i pengar räknat minskat kraftigt under de senaste åren. Om man räknar med utgifter för löneökningar och andra saker så har priset per student minskat med minst 20 %. Han föreslår därför i sin utredning att pengar förs över till humaniora som drabbats särskilt hårt. Det har också kommit en hel del andra uppgifter som visar att undervisningens kvalitet riskerar att urholkas på högskolor och universitet eller i värsta fall redan har urholkats. Riksdagens revisorer konstaterar t.ex. att antalet lärartimmar har minskat drastiskt på många håll. Från Linköpings universitet rapporteras det att studenterna inom samhällsvetenskap och humaniora bara får tre–fyra timmars undervisning i veckan. Ett annat exempel som Riksdagens revisorer nämner är biologi på A-nivå vid Stockholms universitet. Där har antalet lärartimmar minskat från 8,3 till 6,4 timmar i veckan på mindre än tio år.

Därför föreslår nu Folkpartiet att priset per student ökar. I vårt budgetförslag tillförs högskolorna redan nästa år 200 miljoner till studenternas grundutbildning och året därpå 400 miljoner. Samtidigt föreslår Folkpartiet, som jag har sagt tidigare, en ökning av anslagen till forskning och forskarutbildning med 500 miljoner om året.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

Det här förslaget från oss är rakt igenom finansierat. I vårt förslag minskar utbyggnadstakten beträffande nya platser, men även med vårt förslag kommer flera tusen nya platser att tillkomma varje år. Vi anser helt enkelt att gränsen nu är nådd för när antalet platser måste vägas mot den kvalitet som studenterna erbjuds. Bl.a. den ESO-rapport som kom i höstas visar att svenska studenter tar mycket lång tid på sig för att komma igenom utbildningssystemet jämfört med hur det är i andra europeiska länder.

Långa studietider är dyrt för studenterna och oekonomiskt för samhället. Om man stirrar sig blind på enbart antalet studieplatser och glömmer bort kvaliteten gör man på sikt studenterna en otjänst. Jag tror att fler studenter på sikt kommer att genomföra en lyckad utbildning om kvaliteten på undervisningen höjs. På senare tid har Högskoleverket börjat dra in examensrättigheter för högskoleutbildningar som inte lever upp till högskolemässig kvalitet. Det är mycket bra att en sådan kontroll sker, men det är också viktigt att studenten hålls skadeslös. I dag får en student som påbörjat en utbildning avlägga examen fastän Högskoleverket sagt att utbildningen inte är högskolemässig. Det är naturligtvis inte roligt för en student att få en utbildning som kan komma att betraktas som mindre värd. I stället borde en garanti ges för att studenten ska få läsa färdigt vid en annan högskola och vid behov också läsa om kurser. Utbildningsministern har fått flera frågor om detta under det senaste året, men något riktigt svar har vi inte fått. Kanske får vi det i dag.

Fru talman! Studenterna måste få mera makt över sina studier, anser vi i Folkpartiet. En mycket större del av resurserna ska därför föras till de platser som studenterna söker sig till. På det sättet blir det studenterna som är med och bestämmer var den högre utbildningen ska byggas ut. De högskolor som många studenter söker sig till måste få fler platser. Högskolan är inte i första hand till för att driva regionalpolitik. I vårt budgetförslag för vi över 120 miljoner kronor till högskolor med högt sökandetryck. Det innebär t.ex. att Stockholmsområdet, men också Malmö, Lund, Göteborg, Linköping och många fler platser, får en ökad utbyggnad med Folkpartiets förslag.

Vi vill ändra dagens mönster där alltför många studenter inte kommer in på utbildningar där de vill läsa och där köerna på vissa högskolor är långa, medan platser gapar tomma på andra.

Vi liberaler anser också att kursutbudet i mycket större utsträckning ska anpassas efter studenternas val. Det är bättre att en student kommer in på sitt förstahandsval och avslutar sin utbildning med goda resultat än att han eller hon kommer in på sitt tredjehandsval och sedan hoppar av utbildningen. Det är i och för sig bra att regeringen nu har sagt att högskolor som inte kan fylla en del studieplatser får använda pengarna till annan utbildning, men det räcker inte. I mycket större utsträckning borde resurserna fördelas efter studentens förstahandsval. Finns det ett samhällsintresse för att öka antalet utbildade inom ett visst område är det bättre att skapa intresse för den utbildningen än att skapa platser som studenterna inte är intresserade av.

En annan frihetsfråga som återkommer år efter år är frågan om att införa föreningsfrihet även för studenter. Dagens kårobligatorium stimulerar inte till demokratisk aktivitet. Valdeltagandet är lågt, och det bryter mot principen om föreningsfrihet.

Fru talman! Över huvud taget är självständigheten för högskolorna viktig. Stiftelsedrivna högskolor som Jönköpings högskola och Chalmers i Göteborg är en bra organisationsform och minskar risken för kortsiktiga politiska beslut. Enligt Folkpartiet bör staten medverka till att fler stiftelsedrivna högskolor växer fram.

Det är också viktigt att de få fria utbildningar som finns får trygghet genom likvärdiga resurser. Rudolf Steiner-högskolans lärarutbildning är fortfarande utan tillräckligt ekonomiskt stöd. De frikyrkliga teologiska högskolorna har fortfarande inte statsbidrag enligt samma villkor som statliga högskolor.

Många högskolor önskar också ha ett större lokalt inflytande över antagningssystemet. Folkpartiet anser att högskolorna skulle ges en mycket större frihet än de i dag har när det gäller att utforma egna regler, antagningstest osv. Enligt svensk högskoletradition ser kurserna olika ut på olika högskolor. Det är på den lokala högskolan som man bäst vet vilka förkunskaper som krävs.

Med studentexamen som grundbehörighet för högskolestudier borde de olika högskolorna sedan själva kunna utforma test, intervjuer m.m. om platserna inte räcker till. Den rapport som kom i maj om antagningen till högskolan innebär en svidande kritik av dagens centraliserade antagningssystem. I rapporten konstateras att antagningssystemet innebär misshushållning med mänskliga resurser. Det finns ingen garanti för en rättvis behandling. Sökandes förutsättningar för studier tas inte till vara. Den sociala snedrekryteringen motverkas inte. De som söker kommer inte in där de vill, och de som kommer in börjar inte – så kan man något karikerat sammanfatta rapporten.

För Folkpartiet är det också viktigt att människor i alla åldrar ska kunna studera och bredda sin kompetens. Det finns många människor i vårt land som med kompletterande studier skulle kunna börja en ny inriktning i sitt yrkesliv. Därför anser vi liberaler att vuxenutbildning är viktig. Inte minst de många avhoppet från gymnasieskolan gör det nödvändigt att ge alla möjligheter att som vuxna läsa och komplettera.

Satsningen Kunskapslyftet har haft både goda och dåliga sidor. Framför allt har den varit av tillfällig karaktär; i mångt och mycket tänkt som en arbetsmarknadsåtgärd. Nu väntar vi med mycket stor spänning på regeringens proposition om den framtida vuxenutbildningen. Vi i Folkpartiet tycker att det är dags att utforma ett system som är långsiktigt och som inte är konjunkturberoende. Det är också viktigt att vi snart får en reform för kvalificerad yrkesutbildning. Det finns ett behov av eftergymnasiala studier som inte hör hemma i traditionell högskoleutbildning.

Vidare tycker vi att den specialkompetens som finns på folkhögskolor och hos privata vuxenutbildare kan utnyttjas mycket bättre. Men fortfarande finns det ingen lagstiftning inom vuxenutbildningen som garanterar mångfald. I Kunskapslyftet är det kommunen, inte den studerande, som bestämmer om en alternativ utbildning ska kunna väljas. En del av Folkpartiets satsningar inom utbildningspolitiken finansierar vi förvisso genom att minska anslagen till Kunskapslyftet; det är en del av helheten i vår arbetsmarknadspolitik som syftar till färre åtgärder och fler jobb. Folkpartiet har flera gånger under tidigare år fått kritik av regeringspartiet för detta, men det är också väldigt intressant att se att även regeringen under de senaste två åren kraftigt har minskat anslagen till Kunskaps-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

lyftet. Skillnaden är väl egentligen att vi har gjort bedömningen att besparingen gått att göra ett år tidigare än vad regeringen har gjort.

Fru talman! Det är dags att flytta över mycket mera makt över viktiga beslut till studenterna och de vuxenstuderande – till människorna själva. Vi i Folkpartiet har lagt fram en rad förslag till åtgärder som skulle stärka individens ställning i utbildningssystemet, och vi kommer att fortsätta att driva den debatten.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till Folkpartiets reservation 3 under mom. 6, som visserligen gäller nästa debatt men som finns i samma betänkande, och till Folkpartiets reservation 7 under mom. 23.

Anf. 97 JAN BJÖRKMAN (s):

Fru talman! Låt mig börja med att konstatera att många av de utbildningssatsningar som under det gångna årtiondet gjorts i vårt land har varit ägnade att stärka Sverige i perspektivet av livslångt lärande och därmed också stärka Sverige som kunskapsnation.

Som flera här har varit inne på vet vi att det ställs allt större krav på kunskap och kompetens. Det som tidigare räckte både för att skaffa sig en plats på arbetsmarknaden och för att behålla den räcker ofta inte längre. Därför blir också möjligheterna till återkommande utbildning allt viktigare för den enskilde liksom för samhället och arbetslivet.

Den här delen av budgetdebatten handlar ju om vuxnas lärande, och då gärna med Margareta Anderssons och Centerpartiets underrubrik om lusten att lära. Lusten att lära blir ju allt viktigare i perspektivet av ett livslångt lärande.

Jag kommer därför i huvudsak att i mitt anförande uppehålla mig vid tre delar – dels Kunskapslyftet, dels den kvalificerade eftergymnasiala utbildningen, den s.k. KY-utbildningen, dels den högre utbildningen. Låt mig börja med Kunskapslyftet.

Sverige har flera decenniers erfarenhet av framgångsrika satsningar på vuxenutbildning. De här satsningarna har förstärkts under 1990-talets andra hälft. Kunskapslyftet har under sin försöksperiod gett kanske en trekvarts miljon svenskar möjlighet till en ny gymnasiekompetens.

Jag tror inte att vi i dag kan överblicka och rätt värdera den kraft som ligger i att alla dessa individer har gett sig själva bättre möjligheter till personlig utveckling, till aktivt samhällsdeltagande och en bättre plattform på arbetsmarknaden liksom förutsättningar att ta sig vidare till högre studier. Det sistnämnda är nämligen en erfarenhet som vi har från Kunskapslyftet, dvs. att en större andel av de vuxenstuderande än tidigare söker sig till högre utbildning.

Kunskapslyftet har bidragit och bidrar till att arbetslivet nu i högkonjunktur får det lättare att hitta ny kompetens än vad som annars skulle ha varit fallet. Satsningen på Kunskapslyftet har på ett tydligare sätt än tidigare satt individen och individens behov i centrum. Vi har gått från ett utbudsorienterat system till ett mer efterfrågestyrt system. Att vuxenstuderande har uppskattat detta visar sig inte minst i att bortåt 90 % av alla deltagande i Kunskapslyftet har förklarat sig nöjda med den utbildning de fått inom ramen för Kunskapslyftet.

Kunskapslyftet har därmed utöver att ge individen nya möjligheter också bidragit till att förnya vuxenutbildningen som utbildningsform. Uppslutningen i den här kammaren kring den här satsningen har varit

stark, och den är stark, med två undantag, dvs. Moderaterna och Folkpartiet. De här båda partierna gör ganska brutala besparingar på vuxnas möjligheter att skaffa sig gymnasiekompetens. Det är trist, även om det inte är särskilt överraskande. Det följer ett ideologiskt och fördelningspolitiskt mönster som vi är ganska vana vid att se.

När Moderaterna talar om att avveckla den här formen av kompetensutveckling ställer man väldigt många vuxna utanför möjligheten att förnya sina kunskaper. Det finns därför all anledning att ställa frågan till Moderaterna och Folkpartiet: Vad vill ni när det gäller vuxnas lärande? Hur ser vuxnas möjligheter ut i Moderaternas och Folkpartiets Sverige? Vi vet vad ni är emot, men vad är det som ni är för?

En annan viktig satsning är den kvalificerade eftergymnasiala yrkesutbildningen, den s.k. KY-utbildningen. Den här utbildningsformen har visat sig vara väldigt framgångsrik. I dag omfattar den som försöksverksamhet 12 000 studenter och uppskattas inte bara av studenterna utan också av anordnarna och avnämarna. Att arbetslivet har ställt sig positivt visas inte minst av det faktum att cirka en tredjedel av utbildningstiden kunnat förläggas som s.k. lärande i arbete ute i arbetslivet i stort sett utan problem. Ska man se något problem med den här utbildningen är det närmast att studenterna har varit så attraktiva på arbetsmarknaden att många arbetsgivare har velat rycka dem innan utbildningen är slutförd.

Den här försöksperioden närmar sig nu sitt slut, och regeringen aviserar en proposition om KY-utbildningen i närtid, dvs. i början av nästa år.

Det tredje området gäller utbyggnaden av den högre utbildningen. Den utbyggnaden fortsätter för det kommande året 2001 med ytterligare 10 500 platser. Den här utbyggnaden är viktig och angelägen. Allt fler behöver högre utbildning både i form av långa utbildningar som leder till examen och i form av kortare utbildningar och studieperioder för att komplettera sina tidigare studier. Ett viktigt mål är att ge hälften av en årskull möjlighet till högskolestudier vid 25 års ålder. Satsningarna i årets budget är ett viktigt led i detta arbete.

När det gäller utbyggnaden föreslår Kristdemokraterna och Folkpartiet, som vi har hört, en lägre utbyggnadstakt än regeringen. Det, kan man stillsamt konstatera, är inget nytt. Så har det varit tidigare, dvs. att nästa år kommer Kristdemokraterna och Folkpartiet att acceptera årets utbyggnadstakt men tycker att nästa år ska den takten vara lite lägre. Ni har de senaste åren haft den modellen för utbyggnaden. Ni tycker som Socialdemokraterna, som regeringen och samarbetspartierna, men med ett års fördröjning. Det tror jag att vi andra kan leva med.

När det gäller grundutbildningen i övrigt utöver ökningen i volymen sker en rad saker som hänger ihop med en del av de frågor som har tagits upp tidigare i debatten. Det gäller förstärkt studentinflytande som ett led i ett aktivt kvalitetsarbete på högskolorna. Det gäller mer regelbundet återkommande kvalitetsutvärderingar och därmed också en förstärkning av Högskoleverket för att klara detta utökade uppdrag. Det gäller arbetet för att bredda rekryteringen för att uppnå en större social och etnisk mångfald i den högre utbildningen. Och det bedrivs också ett arbete för att få fram lagregler som skyddar studenter mot olika typer av diskriminering på grund av kön, sexuell läggning, funktionshinder eller etnisk tillhörighet.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

Höskolans styrning har också nyligen fått en ordentlig genomlysning, och den pedagogiska utvecklingen och det pedagogiska förnyelsearbetet inom den högre utbildningen utreds för närvarande. De här utredningsarbetena tillsammans med det övriga arbetet bildar naturligtvis underlag för nya och kommande ställningstaganden.

Sammantaget tycker jag att det är lätt att konstatera att en rad åtgärder vidtas för att bidra till att nå målet för utbildningspolitiken, nämligen att Sverige ska vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa.

Med detta ber jag, fru talman, avslutningsvis att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande 1 i dess helhet och avslag på de reservationer som hänger ihop med detta betänkande. Jag vill också passa på att yrka avslag på Johan Lönnroths tidigare yrkande om bifall till sin motion.

Anf. 98 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jan Björkmans genomgång, som på många sätt var saklig men som samtidigt redovisade åsiktsskillnader, innehöll ett sakfel, och det var att Folkpartiet på något sätt skulle ha varit emot satsning på utbildning för vuxna. Långt innan Kunskapslyftet var uppfunnet motionerade Folkpartiet i riksdagen om en utbildningsbank för vuxna som ger garanti att komplettera med en utbildning som man inte har fått i ungdomen. Vi har också röstat för satsningen på Kunskapslyftet när det började. Däremot har vi haft en annan bedömning av vilken budget man ska anslå för denna tillfälliga arbetsmarknadssatsning, vilket den faktiskt var när den kom mycket hastigt.

Jan Björkman redovisar hur andra partier ändrar sig år från år. Jag skulle vilja kontra med att säga att sedan jag kom in i riksdagen 1998 har Socialdemokraterna varje år skällt på Folkpartiet för att vi vill anslå mindre pengar till Kunskapslyftet och har sedan från nästa år själva dragit ned. Där kan man säga att Socialdemokraterna har legat ett år efter oss.

Det handlar bara om en bedömning av arbetsmarknaden, av möjligheterna att få jobb och av vad man ska prioritera. Men det handlar inte om något motstånd, det vill jag bestämt säga. Det är ett sakfel helt enkelt. Då hade vi inte anslagit så många miljarder till Kunskapslyftet som också vi gör i vår budget, om vi på något sätt hade varit främmande för utbildningen.

Jag vill fråga Jan Björkman: Kommer det något förslag som på något sätt skapar ett system som ger människor möjlighet att vidareutbilda sig som vuxna, oavsett om de är arbetslösa eller inte, oavsett om de har en viss utbildning tidigare eller inte? Det handlar alltså helt enkelt om en rätt till vidare utbildning. Hela bidragssystemet när det gäller Kunskapslyftet har ju varit upplagt på det sättet att det framför allt har gynnat människor som har a-kassa och blivit av med sitt arbete.

Anf. 99 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Ulf Nilsson knyter an till det som Folkpartiet har tyckt i utbildningsfrågor i ett tidigare skede, det tycker jag är intressant. Jag håller gärna med Ulf Nilsson om att Folkpartiet tidigare har haft en mer progressiv framtoning i skolfrågor än vad man har haft efter valet 1998.

Det ideologiskt förändrade stämmningsläget i Folkpartiet märks över hela utbildningsfältet, och det kan jag bara beklaga. Just i den här debatten är det väldigt tydligt att omsvängningen också har drabbat Kunskapslyftet.

Oavsett vad Ulf Nilsson säger framgår det väldigt tydligt av Folkpartiets budgetmotion och reservation att det anslås 1 000 miljoner kronor mindre till vuxnas lärande. Det är därför som jag ställer frågan: Hur ser Folkpartiet långsiktigt på vuxnas lärande?

Om man har samma syn på behovet av vuxnas lärande som Socialdemokraterna, som regeringen, som samarbetspartierna och som de andra partierna i den här kammaren – exklusive Moderaterna – som står bakom dagens förslag, varför anslår då Folkpartiet 1 miljard mindre? Jag tycker att det talar sitt tydliga språk om att Folkpartiet faktiskt gör en annan bedömning när det gäller förutsättningarna för de enskilda att skaffa sig en kompletterande kompetens som vi vet att många utifrån perspektivet om ett livslångt lärande verkligen behöver.

Folkpartiet har gjort prioriteringen att man lägger dessa pengar på andra områden och prioriterar ned vuxnas lärande, och det beklagar jag.

Anf. 100 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Om man ställer en sådan fråga som Jan Björkman ställer, kan man ställa motfrågan: Om Socialdemokraterna tycker att högre forskning är viktig, varför lägger då Socialdemokraterna 500 miljoner mindre på forskning än vad Folkpartiet gör? Man får ju se en budget som en helhet.

Vuxenutbildning ska inte ses som ett massprojekt där alla vuxna ska utbildas på samma sätt. Det är inte självklart att alla vuxna har behov av en gymnasieutbildning. En del kanske har behov av kompletterande yrkesbildning, en del har behov av en annan inriktning på utbildningen.

Framför allt är – och det vill jag betona – en stor del av satsningen på Kunskapslyftet, som alltså ligger utanför basorganisationen av vuxenutbildningen i kommunerna, i första hand en ren arbetsmarknadsåtgärd som är kopplad till att hjälpa människor som har haft turen att få a-kassa och som därför kan få utbildningen betald. Vi menar att dessa pengar mycket hellre borde satsas på sådant som ger bra jobb för framtiden, jobb som man kan räkna med finns kvar även när konjunkturen går ned.

Det handlar om att sänka arbetsgivaravgifter och vidta andra stimulansåtgärder som gör att det blir ett bättre företagsklimat i landet. Vi har helt enkelt olika sätt att se på hur man ska bedriva arbetsmarknadspolitik. Socialdemokraterna vill ha mera åtgärder, vi vill ha mera stimulans och flera morötter. Men det har ingenting med utbildningsfientlighet att göra, tvärtom.

Som avslutning vill jag fråga Jan Björkman: Vad är Jan Björkmans vision för framtiden när det gäller ett vuxenutbildningssystem? Ska vuxna själva få välja vilken typ av vuxenutbildning de ska gå, eller är det kommunen som ska bestämma det? Ska en vuxen få välja folkhögskola eller privat utbildningsanordnare, eller ska kommunen genom entreprenad ha monopol på vilken vuxenutbildning som ska erbjudas?

Anf. 101 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Med anledning av de stora besparingar som Folkpartiet gör på vuxnas lärande knutet till Ulf Nilssons avslutande fråga om vad

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

detta innebär för mångfalden när det gäller anordnarna, vill jag säga att med så lite resurser tror jag att utrymmet för mångfald på anordnarsidan blir betydligt mindre med Folkpartiets förslag än med det förslag som de flesta partier här står bakom.

Sedan säger Ulf Nilsson å ena sidan att Socialdemokraterna är för mycket åtgärder och att Folkpartiet står för någonting annat. Å andra sidan säger Ulf Nilsson att ett skäl till besparingarna på Kunskapslyftet är att Folkpartiet ser den här satsningen som en del av arbetsmarknadspolitiken. Där kan jag inte dra någon annan slutsats än att Ulf Nilsson ser dessa utbildningssatsningar som åtgärder inom ramen för arbetsmarknadspolitiken. Därmed är han tillbaka i sitt eget ursprungliga argument.

För mig är satsningarna på Kunskapslyftet viktiga för arbetslivet. Det är ett sätt att rusta människor att vara beredda att ta de jobb som finns när det är högkonjunktur eller i övrigt konkurrera om jobben. Men det är också ett sätt att stärka sig som samhällsmedborgare, att få utökat utrymme för en demokratisk aktivitet. Men det är även ett sätt att jobba med sin egen personliga utveckling, att få rätt till en bra gymnasieutbildning, en rätt som vi tycker är självklar för alla ungdomar. Den ska vara precis lika viktig för de vuxna.

Där ligger också grundsvaret på Ulf Nilssons fråga om hur jag ser på vuxnas lärande framöver. För mig är det ett massprojekt att utbilda en befolkning, för Ulf Nilsson är det tydligen inte det.

Anf. 102 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Jan Björkman tar i sitt inlägg upp Moderaternas syn på Kunskapslyftet. Det är väl därför på sin plats att jag bemöter den negativa syn som han gör gällande att vi har när det gäller vuxnas lärande, för så är inte fallet. Det framgår om man studerar riksdagens protokoll och utskottets handlingar att vi har valt andra lösningar för att skapa möjligheter för vuxna att utbilda sig, att lära sig.

Vi ska ju inte glömma att när förslaget om Kunskapslyftet fördes fram var det ett tidsbegränsat projekt, precis som Ulf Nilsson har sagt och som också jag instämmer i. Vi har däremot konsekvent drivit frågan om en utbyggnad av KY-platserna som vi har sett som väsentliga och viktiga. Där har regeringen i stället bromsat och inte gått oss till mötes.

Nu signalerar Jan Björkman att man i någon form avser att fortsätta med det tidsbegränsade projektet som Kunskapslyftet var. Låt oss då se när den propositionen kommer. Betydelsen av att ge vuxna möjligheter till ett ständigt lärande står vi också bakom.

Anf. 103 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Det är ett obestridligt faktum att Moderaterna har prioriterat ned vuxenutbildningen. Det framgår precis lika klart som i fallet Folkpartiet.

Sedan har Moderaterna, vilket Tomas Högström mycket riktigt påpekat, en större anslagsvolym för den kvalificerade yrkesutbildningen. Det gör att Moderaternas besparingar på vuxnas lärande inte ser lika drastiska ut, men i praktiken är de ju större än Folkpartiets. Ni vill avveckla projektet med kunskapslyftet. Skälet till detta är, säger Tomas Högström, att det var ett tidsbegränsat projekt från början.

När det gäller den kvalificerade yrkesutbildningen säger han samma sak, att denna är ett tidsbegränsat projekt och en försöksverksamhet och att man därför vill bygga ut den. Jag tycker inte riktigt att dessa slutsatser går ihop.

Vi kan vara överens om att KY-platserna är väsentliga. Skillnaden mellan majoritetens ställningstagande och Moderaternas är att vi tycker att det är viktigt att man funderar igenom detta och att regeringen kommer med en proposition om hur verksamheten långsiktigt ska se ut innan man ger sig på att fundera över en utökad volym.

Jag blev lite förvånad över det Tomas Högström sade sitt anförande. En av de stora punkterna för att betala en del av utökningarna på högskolesidan är besparingarna på särskilda utgifter inom universitet och högskolor. Det är drygt 360 miljoner.

Nu uppfattade jag, vilket var oerhört förvånande, att Tomas Högström sade att Moderaterna inte står bakom den besparingen. Den har kanske kommit till lite hastigt, och det får täckas på andra sätt.

Jag skulle gärna vilja att Tomas Högström utvecklar det. Det finns en mängd angelägna punkter inom ramen för de 362 miljoner som enligt moderaternas budgetförslag ska prutas bort.

Anf. 104 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Faktum kvarstår, Jan Björkman, när det gäller vuxnas lärande. Kunskapslyftet var ett tidsbegränsat projekt när det lades fram. Utifrån det har vi formulerat våra förslag. Vi har också lagt fram och redovisat våra alternativ här i kammaren och i utskottet.

Våra förslag beträffande vuxnas lärande rymmer utbildningskonton. Vi för t.ex. diskussioner om möjligheter att söka sin gymnasiekompetens när som helst under ett yrkesverksamt liv. Vi har också sagt att KY-platserna ska byggas ut.

Vi vill inte gå till väga på det sätt som regeringen gör när man fastställer ett arbetsmarknadspolitiskt paket, gör utbildningsfrågan enbart till det och sätter tidsgränser för det.

Nu har regeringen samtidigt aviserat att man kommer med en proposition. Låt oss då ha en konstruktiv diskussion i samband med att propositionen behandlas. Det välkomnar jag, och det välkomnar Moderata samlingspartiet.

När det sedan gäller min precisering i mitt anförande sade jag beträffande konto 25:70 att vi ska precisera oss närmare i kommande budgethantering. Jag anser att vi hade haft ett behov av att göra det i årets budgetförslag. Det är vad jag har redovisat.

Anf. 105 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är en bra invit från Moderaterna att de vill vara med och diskutera hur vi ska forma KY-utbildningen vad gäller organisation, innehåll och verksamhet framöver. Den diskussionen utgår jag från att vi kommer att konstruktivt kunna föra med även fler partier.

När det sedan gäller de vuxnas lärande må det så vara att Kunskapslyftet beskrevs som ett femårigt projekt där vi ska ta till vara de erfarenheter som vi får inom ramen för det. Men då ska man komma ihåg att vi har en lång tradition för vuxnas lärande i Sverige.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

Många av oss i kammaren och på andra håll tyckte att det var dags att fundera över ett mer flexibelt lärande, ett mer individanpassat lärande och en mer flexibel organisation än hittills. Det var utgångspunkten för att utveckla Kunskapslyftet utöver att ge de enskilda individerna möjligheter att skaffa sig en ny kompetens.

Kunskapslyftet har inom ramen för detta och utifrån dessa utgångspunkter gett oss viktig information. Därför menar jag att det är dags att fatta nya beslut och ta nya steg. Det är inte den slutsats som Moderaterna drar, nämligen att det nu är dags att lägga ned projektet om vuxnas lärande och vuxnas möjligheter att skaffa sig ny kompetens.

När det gäller den sista delen om besparingen på 362 miljoner blev jag inte mycket klokare av det som Tomas Högström sade. Jag utgår från att de besparingarna – som t.ex. gäller forskarskolan i teleinformatik, de statliga ålderspensionsavgifterna, forskningsanknyttningen av lärarutbildningen osv. – inte var seriöst menade, utan att man kommer att ompröva dem framöver.

Är detta innehållet i Tomas Högströms svar är det en bra utgångspunkt. Men det stämmer inte med det budgetalternativ som Moderaterna har lagt fram.

Anf. 106 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tycker att Jan Björkman har rätt i att vi kristdemokrater ligger en fas efter när det gäller utbyggnaden av högskoleplatser. Det har faktiskt sin förklaring i att vi har valt en annan inriktning.

När regeringen väljer att i första hand satsa på kvantitet för att sedan, som man säger, ta tag i kvalitetsaspekterna har vi valt en annan inriktning. Vi vill först och främst satsa på kvalitet och försöka att bygga ut i en jämnare takt. Vi kanske kommer ifatt en vacker dag.

Jag hoppas att vi då har en gemensam god kvalitet. De villkor som vi erbjuder studenterna i dag, de rättigheter och de villkor som personalen får leva under på våra lärosäten är inte tillrädligt inom vissa ämnen.

Resursbristen gör att många går in i väggen. Antalet sjukskrivningar har ökat, och allt färre orkar vara kvar. Vi står inför en oerhört stor brist på lärare inom en tioårsperiod, där ungefär hälften går i pension.

Det är intressant att veta hur ni har diskuterat kring den stora pensionsavgången och hur man inom lärosätena bygger upp läraryrket som ett attraktivt yrke för människor att söka sig till.

Anf. 107 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Vi behöver inte strida så mycket om utbyggnadstakten för högskolan. Jag har respekt för att kristdemokraterna vill ha ett års fördröjning innan man accepterar den socialdemokratiska volymen.

Jag sade också i mitt huvudanförande att vi kan leva med att ni året efter tycker att det socialdemokraterna föreslog förra året nu är klokt och högsta visdom. Men om nu kristdemokraterna vill bygga ut i en långsam och jämnare takt tycker jag ändå på något vis att man i all avspändhet ska ställa sig frågan: Hur många studenter går det att utbilda i kristdemokraternas Sverige med bibehållen kvalitet?

Vad gäller bristen på lärare och andra kompetenser inom såväl högskolan som skolan handlade mycket av den diskussion som var i kammaren på förmiddagen om att lägga en grund för en kompetensförsörjning

både i högskolan och i andra delar av vårt samhällsliv. Där gäller det att satsa på den högre utbildningen och forskningen och den vägen öka kvalitetsuppbyggnaden och tillgången på kompetens inom såväl den högre utbildningen som arbetslivet.

Anf. 108 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Det rätt att vi är kritiska. Kvaliteten är i dag inte vad den borde vara. Det vill jag sluta med att säga. Det är inte så att vi om ett år accepterar socialdemokraternas utbyggnad som högsta vishet. Vi vill att ni samtidigt ska satsa på kvaliteten.

Jag vill fråga om en helt annan sak. Det gäller de ungdomar, eller helt enkelt de människor, som inte har möjlighet att lära sig till högskolekompetens. Vi har olika förmåga. Jag nämnde det i mitt huvudanförande. Det gäller de människor som har en utvecklingsstörning. Vad händer med dem som vuxna? Hur tänker ni från er sida ge dem rättighet att behandlas som alla andra vuxna?

Jag tänker också på dem som inte behöver särskoleverksamhet men som inte är tillräcklig duktiga för att klara av eller har intresse för en högskoleutbildning. Vad har ni för utbildningsväg för dem så att de kan känna sig nöjda och hitta en del i livet som de behöver?

Måste man i socialdemokraternas Sverige bli vuxen och gå arbetslös ett antal år för att sedan få ett slags arbetsmarknadsutbildning till praktiska yrkesuppgifter? Eller kan man hitta en rak väg för dessa människor, så att vi alla får känna vår uppgift i samhället redan som unga?

Anf. 109 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Den sista frågan tycker jag är intressant. Hur hittar man vägen genom livet och bra utbildningar för att möta de krav som ställs? Jag kan mycket kort säga att olika regeringar under 90-talet har rustat det svenska utbildningsväsendet för att möta kraven i det livslånga lärandet.

Det har vi gjort alltifrån förskolan, som har fått en förändrad roll, till högskolan och forskningen och alla skolformer däremellan. Det finns ingen som har varit undantagen från förändringsarbetet för att möta kraven i det livslånga lärandet.

Jag tycker att vi med gemensamma ansträngningar, ibland i politisk oenighet men oftast också med gemensamma ingångar, har försökt att möta de här kraven.

Som jag försökte beskriva i mitt huvudanförande räknar vi med att 50 % av en årskull ska ha möjligheter till en högskoleutbildning. Det innebär också att vi tror att 50 % kanske inte behöver en högskoleutbildning, men på andra sätt behöver en kvalificerad yrkesutbildning. Den behöver inte alltid vara på eftergymnasial nivå. Den kan ibland vara på gymnasial nivå.

Det behövs gott om duktiga yrkesmänniskor. Nu när vi nu pratar om högskola och den högre utbildningen är det viktigt att slå fast att det också finns andra behov som är viktiga. Jag tror att alla behövs på den arbetsmarknad som vi ser framför oss.

Jag uppskattar frågan om särvux och dem som kanske har behov av den utbildningsformen. Jag tror att vi har ett gemensamt intresse av detta, inte minst utifrån det arbete som gjordes i Kunskapslyftskommittén. Vi ska se till att vi får bra förslag och fattar bra beslut när vi här i riksdagen

Prot. 2000/01:45

12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

så småningom tar ställning till propositionen om vuxnas lärande, där jag utgår från att denna fråga kommer att hanteras på ett klokt och bra sätt.

Anf. 110 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag har ett par frågor som jag skulle vilja ställa till Jan Björkman.

Den ena gäller hur man ska samordna Kunskapslyftet och komvux. Det är lite olika finansieringsformer för de här, och det kan upplevas som ganska orättvist av människor som inte kommer i åtnjutande av Kunskapslyftet med a-kassefinansieringen att de själva får finansiera det hela via komvux. Här kommer också kompetenskonton in. De behöver finnas för människor över huvud taget.

Jag har också en fråga om KY-utbildningen. Jag välkomnar om det kommer en proposition till våren så att de här utbildningarna kan bli permanenta och vi kan få fastställda utbildningsmål. Som det ser ut i dag är det lite problem med valideringen. Det finns företag som inte kan visa att deras personal har den utbildning som krävs av utländska företag t.ex. om den har en KY-utbildning. Hur ser Jan Björkman på den frågan?

Anf. 111 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! När det gäller Kunskapslyftet, kommunal vuxenutbildning och studiefinansiering så har vi levt med en situation nu under försöksperioden som vi är på väg att avsluta. Jag tror att vi får en bättre och mer rimlig diskussion om vi väntar med de detaljerna till dess att vi har sett propositionen om vuxnas lärande. Då får vi också se förutsättningarna både för studiedelen och för studiestödsdelen.

Frågan om den kvalificerade yrkesutbildningen och valideringen av kunskaper är viktig för KY-utbildningarna, men den är också viktig på andra områden. Vi vet att det har gjorts en del arbete redan. Vi vet att det finns en särskilt utredare som tittar på valideringsfrågan just nu. Vi vet också att många av de fackliga organisationerna gör ett bra jobb för att hjälpa till med att hitta bra former för validering. Det är klart att det är ett slöseri med såväl enskildas som samhällets kunskaper, tid och pengar att inte ta till vara den kompetens som man kanske inte har på papper men mycket väl skulle kunna visa i praktiken att man har.

Därför tror jag att den fråga som Margareta Andersson tar upp är oerhört viktig. Den handlade om hur vi validerar kunskaper i olika sammanhang, och inte bara utifrån KY-utbildningarnas behov. Det är naturligtvis viktigt, men detta gäller också i ett större sammanhang.

Anf. 112 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror att vi kan komma långt i de samtal som ska föras framöver om KY-utbildningarna. Jag hoppas att vi ska få fram detta.

Jag har en fråga om kvaliteten i utbildningen. Jan Björkman trycker mycket på kvalitetsutvärderingen av de högre utbildningarna. Kommer det att räcka till för att vi ska ha den utbildningskvalitet som våra studenter har rätt att kräva?

Från Centerpartiets sida har vi sagt att vi behöver satsa mer resurser både på utvärderingen av utbildningarna och på att se till att de platser som finns kommer att fyllas med studenter som anser att de har råd att studera och som också känner att de får lön för mödan så småningom.

Anf. 113 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Fru talman! Låt mig först säga att jag i långa stycken tycker att vi har en bra högskola i Sverige. Det görs mycket bra arbete på den svenska högskolan. Samtidigt kan man säga att 90-talet har varit kärvt. Som flera har beskrivit här så har resurserna krympt – av skäl som vi kanske inte behöver gå in på nu.

När det gäller frågan om huruvida alla kommer att få en tillräckligt bra kvalitet så är ett bra tillfälle för oss att diskutera det när regeringen tar ställning till den utredning som har gjorts om högskolans styrning. Den har bl.a. också diskuterat kvalitetsaspekter utifrån den ekonomi som står till buds för högskolorna. Då har vi chansen att se helheten i detta.

När Centerpartiet pratar om att det är viktigt med utbildningskvalitet och ställer det i motsättning till volymen utbildning i grundutbildningen har jag – utan att vara alltför polemisk – lite svårt att se vad det är som är Centerpartiets slutsats i frågan. Är det att inte fortsätta bygga ut högskolan? Centern har ju varit en ivrig anhängare av att bygga ut inte minst de mindre och medelstora högskolorna – i varje fall fram till förra året. Eller finns det ett perspektivskifte inom Centerpartiet när det gäller synen på grundutbildningens utbyggnad?

Jag har inte kunnat läsa ut detta ur de handlingar som står till buds inför dagens diskussion. Jag medger att det inte finns någon neddragning i ekonomin på området. Men samtidigt bygger man upp den här motsättningen mellan kvalitet och grundutbildning. Det är en motsättning som man inte skulle bygga upp på något annat område inom utbildningspolitiken än just det här. Jag har inte sett det draget så tydligt hos Centerpartiet tidigare som just i den här budgeten.

Anf. 114 TALMANNEN:

Innan jag ajournerar kammaren vill jag informera om att det finns ytterligare ungefär fyra timmars anmäld talartid plus repliker. Det kommer alltså att bli en lång kväll, och det kommer att finnas tjänstgörande talman så länge det behövs. Skulle vi till äventyrs ändå inte bli färdiga i dag finns det inget utrymme i morgon eller på torsdag att fortsätta den här debatten. Då får vi överväga fredag eftermiddag eller kväll efter alla andra ärenden.
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 16.27 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 18.00.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 18.00.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

Anf. 115 BRITT-MARIE DANESTIG (v):

Fru talman! Med tanke på att vi uppenbarligen lider brist på tid ska jag försöka att fatta mig så kort som möjligt.

Den här omgången i debatten ska handla om vuxenutbildning, inberäknat Kunskapslyftet och KY. Det ska också handla om grundutbildning på högskolor och universitet.

Jag skulle vilja instämma i mycket av det som Jan Björkman tidigare sade om Kunskapslyftet och den stora betydelse det har haft för väldigt många människor i det här landet. Men det har också haft stor betydelse för samhället. Kunskapslyftet har ju faktiskt inneburit en rejäl höjning av kunskapsnivån i landet. Det innebär att många nu står betydligt bättre rustade att möta arbetsmarknadens behov. Många går ut i jobb och mycket intressantare jobb än vad de har haft möjlighet till tidigare.

Dessutom har Kunskapslyftet inneburit att fler icke traditionella studenter finns på våra högskolor i dag. Det tror jag personligen har en kvalitetshöjande effekt på utbildningen på högskolan. Men det kanske viktigaste som har hänt, och det tror jag hänger ihop med attityder till studier hos många vuxna, är att det har blivit naturligt och viktigt för många att delta i vuxenutbildningen. Det tycker jag ger goda förutsättningar för det livslånga kontinuerliga lärandet. Det måste också positivt påverka människors villighet och intresse när det gäller att senare gå in i ett individuellt kompetenssparande som vi tror att vi kommer att få ett förslag om så småningom.

Jag ska inte säga så mycket mer om Kunskapslyftet. Det kommer snart en proposition som regeringen har aviserat kring vuxnas lärande. Det enda jag vill trycka på när det gäller den är vikten av att vi verkligen tar upp till diskussion det så viktiga integrationsarbetet. Utbildning är absolut det viktigaste verktyget vi har. Vi har inte så många verktyg utom utbildning när det gäller integration av våra invandrare. Därför hoppas jag att vi får kraftfulla förslag i den riktningen.

När det gäller KY vill jag bara säga att det har varit spännande att följa den. Det är ju roligt att på försök få se en utbildning där man har haft betydligt friare former än tidigare. Vi har kunnat studera en försöksverksamhet som verkligen har varit experimenterande med både innehåll och form. Vi har lärt oss väldigt mycket av KY. Det är kunskaper som jag nu hoppas att man tar hänsyn till och överför i det nya förslag som så småningom kommer.

Grundutbildningen på universitet och högskola har ju expanderat. Antalet utbildningsplatser har ökat kraftigt under senare år. Det är en utveckling som Vänsterpartiet hela tiden har glatt sig åt och ställt sig bakom. Glädjande nog är det ju så att trots den stora expansionen av antalet studieplatser har antalet sökande inte minskat. Antalet studieplatser kan fortfarande inte hålla jämna steg med ökningen av antalet sökande. Och det är jättebra, tycker vi.

Hösten 1999 var det knappt 46 % av de sökande som fick erbjudande om en studieplats, och det trots att årskullarna nu har minskat och ar-

betsmarknadssituationen också ser annorlunda ut än vad den gjorde tidigare.

Tittar vi på vilka som kommer in på universitet och högskolor är det nu en skillnad mot tidigare. Det är flera som är i 30–35-årsåldern, och det är färre som kommer direkt från gymnasieskolan till universitetsutbildning.

Jag tror inte att det är någon direkt fara med det. Jag tror att unga människor ibland behöver ha en period, ett moratorium, där man funderar lite grann över vad det är man vill, vad man vill av livet och vad man önskar av framtiden. Det är inte alls dåligt att jobba några år, att resa eller att göra andra saker. Den ibland överdrivna, tycker jag, farhågan för att vi inte får en snabb genomströmningstakt delar inte jag.

Rekryteringssituationen ser ganska olika ut mellan lärosäten men också mellan vissa kurser och utbildningar. Framför allt har det varit svårt och är svårt att rekrytera studenter till lärarutbildningar med inriktning mot matematik och naturvetenskap, men också till vissa kortare ingenjörsutbildningar.

Det här är en allvarlig fråga. Jag vet att jag har tagit upp det här i kammaren tidigare. Särskilt allvarligt måste vi se på att vi får en brist på lärare i de här ämnena. Det kan ju knappast vara så att obehöriga eller lärare utan pedagogisk utbildning på något sätt bättre skulle kunna stimulera ungdomar att intressera sig för just de här ämnena i grundskolan eller gymnasiet. Det tror inte jag.

Nu står inte utbildningsplatserna tomma i högskolan, Ulf Nilsson. Det lät nästan så när Folkpartiet pratade här. Fr.o.m. höstterminen har man ju fått möjlighet att minska antalet studenter på naturvetenskapliga och tekniska utbildningar och i stället öka kapaciteten inom humaniora, samhällsvetenskap och juridik där söktrycket är stort.

Men trots det kvarstår det grundläggande problemet. Eftersom vi inte enbart har brist på lärare inom de här ämnena utan också på tekniker, läkare och psykologer är det ett jätteproblem att inte fler ungdomar väljer att läsa det naturvetenskapliga programmet i gymnasieskolan. Det är därför, tycker jag, oerhört viktigt att den nyligen tillsatta Gymnasieskolekommittén kan ena sig om att lägga fram ett antal konstruktiva, djärva förslag för att förbättra den här situationen.

Själv tror jag när jag har pratat med en del elever på gymnasieskolan att NV-programmet är så målinriktat och förutsägbart i dag. Många ungdomar är inte så inställda på att bli något. De vill bli *någon*. De söker sig fram i livet. Och det ska man göra, tycker jag. Det utrymmet ska finnas. Jag tror att man skulle tjäna på att kombinera studier i matte och naturvetenskapliga ämnen med skapande verksamhet, med funderingar kring livskunskap och vad det innebär, kring relationer, kring frågor som tangerar filosofi och psykologi. Man skulle också tjäna på att förlägga en större del av utbildningen än nu till arbetsplatser. Det har ju gått bra för de utbildningar som har haft konkreta inriktningar. Jag tänker på naturvetenskap där man har läst tillsammans och fått kunskaper om Räddningsverket och Räddningsverkets arbetsuppgifter.

Det är också ett problem med att så många ungdomar väljer taktiskt i gymnasieskolan. Tack vare att de väljer så taktiskt är det många som finns på komvux för konkurrenskomplettering eller behörighetskomplet-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

tering. Det förväntar jag mig också att regeringen kommer att ta upp i den kommande propositionen om rekryteringsfrågor.

Hur ska man då lösa problemet med bristen på lärare? När det gäller de här ämnena skulle jag kunna tänka mig – för att vi inte ska hamna i ett fullständigt hopplöst läge – att man gav ett erbjudande om att läsa med förhöjd bidragsnivå i studiemedlet.

När det gäller den sociala och etniska snedrekryteringen till högre studier kan vi glädjas åt en liten ökning av studenter från arbetarhem. Glädjande är också att det har skett en ökning med ca 10 procentenheter av studenter från de yrkesförberedande programmen inom högre utbildning. Men det är inte nog. Krafttag måste till för att motverka både social och etnisk snedrekrytering. Vi hoppas att regeringen återkommer med förslag i den proposition som ska handla om just rekrytering till universitet och högskola.

Någon av debbörerna förut – jag tror att det var Ulf Nilsson – tog upp balansen i prislappssystemet. Det gäller naturvetenskapliga-tekniska utbildningar och humaniora-samhällsvetenskap. Det finns ett problem här. När man kommer ned till två tre lärarledda utbildningstimmar per vecka, som man gör på sina håll när det gäller humaniora, tror jag att vi med fog kan vara rädda för att kvaliteten är i fara. Man kan inte garantera kvaliteten längre. Jag har sökt men inte funnit några rapporter från Högskoleverket som stöder den teorin. Men det verkar som om det skulle kunna vara så. Det är viktigt att man ser över prislappssystemet. Egentligen skulle det behövas 500 miljoner kronor, om man ska leva upp till de ambitioner man en gång hade i Grundbulten. Där sades att 8–9 timmar skulle vara ett golv.

Man kan fundera över sättet att betrakta högre utbildning och forskning. I dag betraktar vi det som kostnader för samhället. I stället skulle vi betrakta det som investeringar för framtiden. När vi nu befinner oss i en högkonjunktur skulle man kanske kunna tänka sig att just för detta utgiftsområde, forskning och högre utbildning, höja utgiftstaket något för att investera för en kommande lågkonjunktur, som ju alltid kommer efter en högkonjunktur.

Med detta vill jag yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande.

Anf. 116 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Att vi nu ägnar så stort intresse åt vuxnas lärande beror på att vi har ett perspektiv på utbildningen där vi talar om det livslånga lärandet. För dem som nu är barn eller unga och går i grundskolan eller gymnasiet betyder det livslånga lärandet möjligheten att när man har gått ut gymnasiet fortsätta med utbildningar av olika slag under resten av livet. Man får återkommande möjligheter att komplettera den yrkesutbildning man kanske har påbörjat i gymnasiet. Man kan starta på en yrkesutbildning, gå in på högskolan eller gå ut och arbeta och sedan komma tillbaka för att läsa på en folkhögskola. Hela denna syn på lärandet är ny för det moderna samhället. Den passar i ett samhälle som har en relativt snabb förändringstakt.

Det är också en fråga om livskvalitet, möjligheten att ta ledigt en tid när man har varit ute i förvärvslivet och läsa, studera, bygga på sin kunskap. Man kan läsa något man tycker är trevligt – språk, estetiska ämnen

– eller förbättra sina yrkeskunskaper för att klara arbetet bättre. Det är också en viktig del när det gäller möjligheten att få hela befolkningen aktiv. Det handlar om den demokratiska delen av samhället. Man ska kunna ta del i och förstå beslutsfattandet och samhällets utveckling.

Samma sak ska gälla för dem som är lite äldre och har skoltiden bakom sig. Det är viktigt med möjligheten till återkommande lärande under hela livet. En del i den gruppen hade dessutom inte chansen att gå på gymnasiet. Det var färre som gick på gymnasiet för 10–15 år sedan. De som är lite äldre har kanske också brister när det gäller grundskolan.

Flera grupper i samhället måste få möjlighet att komplettera de studier som de unga i dag får i grundskola och gymnasium. De måste fångas upp. Därför är det viktigt att Kunskapslyftet får fortsätta och får en uppsökande karaktär, så att vi får med alla. Ingen ska vara utanför möjligheten att ta del av det livslånga lärandet.

Det finns speciella grupper som ska uppmärksammas särskilt. Det gäller t.ex. invandrare som ännu inte har lärt sig svenska. Svenska för invandrare måste få en kvalitetshöjning, så att vi inte får en grupp som inte kan ta del av utbildningssystemet i fortsättningen.

Vi måste också med en viss sorg i hjärtat konstatera att möjligheterna för människor med funktionshinder av olika slag att studera inte är så goda som de borde vara i Sverige. Där bör man också satsa extra. Man bör se till att fånga upp dem och ge dem samma möjligheter som övriga medborgare.

Högskolan kommer att få en allt större uppgift i detta sammanhang. Man brukar säga att 50 % av dem som lämnar gymnasiet ska ha börjat högskoleutbildningen när de är 25 år, inom en relativt snar framtid. Det är en högt ställd målsättning. Det betyder också en radikal förändring av högskolans arbete.

Högskolan har flera uppgifter i det livslånga lärandet. Den viktigaste är kanske bildningen – att förse svenska folket med bildning, allmänkunskap.

Yrkesutbildningen ligger nu till stor del på högskolan. De yrkesutbildningarna måste knytas ordentligt till praktikmöjligheter, till det som händer ute i näringslivet och den offentliga sektorn.

Fortbildningen kommer att bli allt viktigare. Där har högskolan ännu inte anpassat sig till det behov som finns av fortbildning. Det är relativt litet intresse från universitet och högskolor att förse samhället med bra fortbildningsmöjligheter.

Forskarutbildningen är den fjärde delen som är viktig. Den är naturligtvis extra viktig i en period när vi har en så pass stor avgång bland lärare och forskare, på grund av ålder. Vi har redan en brist på lärare. Vi måste få i gång en forskarutbildning. Den bör ha hög kvalitet. Den ska ändra karaktär efter de behov som växer fram i det moderna samhället. Inte minst internationaliseringen gör att vi kanske får tänka om och vidga forskarutbildningen, så att vi låter våra forskarstuderande lägga en del av sin utbildning vid ett forskningsinstitut utanför Sveriges gränser.

Läro- och lärarutbildningen är en nyckelutbildning i sammanhanget. Vi har egentligen inte någon vuxenpedagogisk utbildning i landet. Det är en brist, om man ska ha ett livslångt lärande med en så stor och omfattande vuxenutbildning under hela livet. Min förhoppning är att den nya läro- och lärarutbildningen, som ligger på universitet och högskolor, relativt snart ska

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

vidga sitt utbildningsuppdrag till att gälla också vuxenpedagogisk verksamhet.

Mycket av det som jag har nämnt är sådant som är under utredning. Vi väntar propositioner efter jul redan. Det gäller KY-utbildningen och den stora propositionen om vuxnas lärande som också kommer att omfatta svenska för invandrare. Vi vet att en utredning ska komma med förslag om förbättrade studiemöjligheter för människor med funktionshinder. Vi får skäl att återkomma till det när det finns fler utformade förslag.

Anf. 117 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Utbildning och utbildningspolitiken spelar en allt större roll för våra samhällen. Det råder inget tvivel om det. Det finns en bred samstämmighet och ett brett intresse i kammaren för utbildningspolitikens framtida roll. Så är det också i Europapolitiken. Fastän den självklara utgångspunkten är att varje land bestämmer över sin egen utbildningspolitik, spelar den europeiska diskussionen en roll för oss. Vi påverkas av varandra. Också där är utbildningspolitiken allt viktigare.

Det är inte konstigt. I vår typ av samhällsutveckling spelar utbildning den allra största rollen för individerna och deras strävan efter att skapa ett gott liv. Den spelar en allt större roll också för fördelningspolitiken. Den spelar en roll ända från barnets första steg i förskolan till forskarutbildning och unga forskare. Därmed är det viktigt att utbildningspolitiken hålls samman.

Sverige är ett gott exempel i den meningen. Vi gör rejäla satsningar på utbildningspolitiken, alltifrån den allmänna förskolan och maxtaxan via grund- och gymnasieskolan med extra medel som kommer under de kommande åren, med vuxenutbildningen som har varit i fokus under ett stort antal år men inte minst under de senaste åren till expansionen av högskolan. Vi har all anledning att vara stolta över att vi bedriver en utbildningspolitik som verkligen bidrar till förnyelsen av Sverige.

Forskningspolitiken som vi diskuterade för några timmar sedan är intimt kopplad till utbildningsfrågorna. Det är klart att kvaliteten i högre utbildning är väldigt beroende av forskning och att lärarna är aktiva i forskning. Också där är det viktigt att vi ser forskningspolitiken i ett utbildningspolitiskt perspektiv. Vi kommer att behöva rekrytera många lärare till våra högskolor framöver. Det innebär att vi behöver också locka fler till forskningen och forskarutbildningen. Den diskussion vi hade tidigare i dag om satsningar på 1,3 miljarder till grundforskning och forskarutbildning är också en av de grundläggande satsningar man kan göra när det gäller kvaliteten i grundutbildningen.

Det har varit en intensiv tvåårsperiod för riksdagen när det gäller reformer och propositioner på den högre utbildningens område. Ett antal viktiga steg har tagits som kommer att påverka de kommande åren mycket. Flera av initiativen kommer att realiseras under det kommande året.

Det är naturligtvis det nya studiestödet. Det kommer att debatteras ytterligare en gång i kammaren i kväll. Det spelar en stor roll när det gäller att rekrytera nya grupper till högre utbildning. Högre bidragsdel, pensionsgrundande studiemedel. Det är unikt om vi tittar i ett internationellt

perspektiv. Ett nästan fördubblat fribelopp. Det gör att vi får en grund för att rekrytera nya grupper.

Vi har lagt fram förslag och fått riksdagens stöd för en ny lärarutbildning. Det är en lärarutbildning som bygger på ett antal viktiga grundfundament.

Först och främst: Att äntligen få till stånd en forskningskoppling i lärarutbildningen som gör att lärarutbildningen utvecklas allt starkare på vetenskaplig grund. Allt fler av lärarstudenterna ska se en möjlighet att gå vidare i forskarutbildning. Detta i sig blir en viktig injektion till kvalitetsutvecklingen i grund- och gymnasieskolan.

Naturligtvis ska djupa ämneskunskaper vara den viktiga grunden för lärargärningen. Det framgår tydligt i lärarutbildningspropositionen. Men det ska också vara en förstärkning av den gemensamma utbildningsvetenskapliga grunden. Alla våra lärare ska få rejäla kunskaper i barns och ungdomars utveckling och i specialpedagogikens landvinningar. Det är viktigt om vi ska höja kvaliteten rakt över utbildningssystemet. Det har varit en viktig proposition som kammaren har diskuterat och som ska genomföras nästa år.

Nästa viktiga del har varit hela kvalitetsdiskussionen, om hur vi ska sätta i sjön ett system som verkligen garanterar att vi utvärderar de mycket stora resurser som vi nu satsar på högre utbildning. All utbildning, alla ämnen och alla program, ska regelmässigt utvärderas. Högskoleverket ska vara ansvarig oberoende myndighet. Det ska se till att likar bedömer likar, att studenter och lärare deltar i bedömningarna. Vi ska sätta en kvalitetsribba på högre utbildning som vi ständigt ska utvärdera mot och som ska driva på kvalitetsutvecklingen. Det är kopplat till att Högskoleverket naturligtvis ska få sanktionsmöjligheter i de fall där utbildningen inte når den kvalitet vi vill att den ska nå. I sista hand ska det vara möjligt att dra in examinationsrättigheterna om kvaliteten inte förbättras. Då sjsätter vi ett av de absolut mest ambitiösa kvalitetsutvärderingssystemen i Europa.

Högskoleverket fick i budgetpropositionen särskilda medel för att nu kunna bygga upp denna kvalitetsutvärdering. Det är ett viktigt steg kopplat till ett aktivt arbete från riksdag via lagstiftning och regering via förordningar men framför allt genom att driva på de enskilda högskolorna att aktivera studenterna i kvalitetsarbetet. Det blir drivkraften inifrån, att ständigt utvärdera, att ständigt förnya, att ständigt diskutera utbildningens upplägg och innehåll. På så vis kan vi se till att de stora resurser som nu satsas också ständigt utvärderas i en konstruktiv process. Det var också en viktig proposition, och den sjsätts under de kommande åren.

Bakom allt detta ligger själva grundprojektet som vi har jobbat med under de senare åren på 90-talet och nu i inledningen på 2000-talet, dvs. demokratiseringen av den högre utbildningen. Våra högskolor har öppnats upp för nya grupper, för fler människor. Vi vet att högskoleutbildning så starkt bidrar till att människor via den bildning de får, via den yrkesutbildning de får, också kan skapa bättre liv för sig själva. Vi vet också att det är intimt förknippat med Sveriges framtid som ett välutvecklat land.

När vi nu ser att ekonomin är stark och att det rör sig positivt i stora delar av Sverige, är det nästan alltid förknippat med utbildning och forskning. Demokratiseringen av högskolan har varit en av de viktiga

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

politiska projekten. Då har utbyggnaden i botten, 100 000 platser, fullt finansierade, sammantaget gett ett resurstillskott till högskolan och via studiemedel på 6 ½ miljarder kronor. Det är någonting alldeles unikt i svensk utbildningspolitisk historia. Det är viktigt att vi kan göra det. Det är klart att det innebär att vi också får mycket starka och positiva effekter för enskilda människor och för hela vårt samhälle.

Diskussionen om kvalitet är viktig. Den diskussion som nu också pågår om resurser per student är viktig. Det är inget tvivel om att 90-talet, inte minst från de första åren till 1996–1997, var mycket tuffa år för all statlig verksamhet. Alla fick spara. Så var det naturligtvis. Orsaken var att en tredjedel av kostnaderna lånades upp på en internationell kapitalmarknad. Det gick inte att upprätthålla, varken i högskolan eller i någon annan statlig verksamhet. Men sedan 1997, när vår utbyggnad har tagit fart, när varje plats är fullt finansierad, ser vi också en tydlig vändning i resurser per student. Besparingarna finns där från 1991, 1992, 1993 och framåt till 1997, men också vändningen från 1997 där resurserna per student ökar igen.

Här finns naturligtvis flera förklaringar. En av dem som är viktig är att före 1997 tog högskolorna in fler studenter än vad de fick betalt för. Den s.k. överproduktionen i tekniska termer, som handlade om att man tog in fler studenter än vad riksdagen hade avsatt resurser för, är nu i det närmaste borta. Det överintaget kostade 1 miljard kronor, dvs. när man inte längre har överintaget, tack vare utbyggnaden, och får betalt för de studenter som finns, har vi därigenom under de senaste åren fått en kvalitetsförstärkning.

Men besparingarna märks fortfarande. De kom och var rejäla under 90-talets inledande år. De kom sig av ofinansierade utbyggnader under Unckels tid. De kom sig av besparingar under vår tid. Där delar vi ansvaret. Men knäcken i kurvan finns där.

Detta är en viktig diskussion att föra framöver. På vilket sätt kan vi fortsätta att förstärka kvaliteten, kontrollen och de inre drivkrafterna men också naturligtvis resursfrågan?

Vi har i dag fått resultatet av den senaste antagningsomgången till högskolan. Det visar att intresset för högre utbildning är oförändrat väldigt starkt. Ungefär hälften kommer inte in. När kammaren börjar diskutera om vi ska dra ned på utbildningssatsningarna för att i stället använda resurserna till dem som har kommit in, börjar man en diskussion som naturligtvis inte blir helt lätt att hantera inför hälften av dem som vill börja på högskolan men som nu inte kommer in.

Jag menar att demokratiseringen av högskolan måste fortsätta. Vi börjar få en knäck när vi ser att allt större andelar kommer in. Från 46 % av de sökande förra året till 52 % i år. Men 52 % är ändå bara hälften av dem som söker.

Vi ser också en ganska rejäl ökning bland dem som söker som är under 25 år och kommer in. Det är en ökning på 6 % i år jämfört med förra året. Därmed ser vi också att vi börjar röra oss mot de mål som regering och riksdag har satt upp gemensamt, att hälften av en årskull bör komma till högskolan innan man har fyllt 25 år. Det skulle göra att vi verkligen kom i ett läge där vi kan visa att Sverige också vid en internationell jämförelse har en hög andel unga människor i högskolan.

Sökandetrycket inför våren är fortfarande ganska starkt. Det kom uppgifter tidigare i höst som sade att det var en rejäl minskning. Men de har senare reviderats när man tittar närmare på både enskilda kurser och program. Det är viktigt att riksdagen också i våra diskussioner är väl medveten om att trots mycket bra arbetsmarknad, trots minskande ungdomskullar är det fortfarande köer utanför våra högskolor.

Framöver kommer vårt arbete att inriktas mycket på hur vi stärker rekryteringen. Det handlar naturligtvis om allt, från antagningen, som är viktig, till mottagandet, som är viktigt, till miljön på högskolorna som är viktig, till hur vi aktivt bedriver mångfaldsarbete på våra universitet och högskolor. Det blir nästa steg tillsammans med ett fortsatt kvalitetsarbete. Jag räknar med att komma tillbaka till riksdagen nästa år med propositioner med den inriktningen.

Bland de borgerliga förslagen till högskolepolitik finns i år ett antal förslag som det är värt att höja på ögonbrynen för. Särskilt tänker jag på moderaterna, som både i forskningsdiskussionen och senare i dag har slagit sig för bröstet och sagt att de höjer kvaliteten i högskolan genom att göra nya satsningar. Men tittar man närmare på budgetförslaget ser man att moderaterna har plockat bort 422 miljoner från grundutbildningen, utan att direkt fundera på vad de pengarna används till och kommer ifrån.

En av budgetposterna ligger på 362 miljoner, en annan är Distum, som man lägger ned. Det är också ett stöd i grundutbildningen där Centern skulle vilja satsa mer, så vi ser att det kan bli lite svårigheter i de borgerliga diskussionerna.

Men de 362 miljoner som man helt sonika tar bort innehåller väldigt viktiga saker för att grundutbildningen ska fungera. Där finns pensionspengar till våra doktorander, som går på utbildningsbidrag. Där finns studenthemmet i Paris, som antagligen måste läggas ned om moderaterna ska driva den här politiken. Moderaterna vill lägga ned en forskarskola i teleinformatik, där bl.a. Karlskrona/Ronneby är involverad. Här finns forskningsanknytningen till lärarutbildningen som ska klippas bort omedelbart. Här finns också satsningen på utökningen av sjuksköterskeprogrammen för att uppfylla Vårdkommissionens mål om att öka sjuksköterskeutbildningen och mycket annat.

Det visar lite grann hur politiken svajar på den borgerliga sidan. Att använda detta till en kvalitetsförstärkning låter sig kanske göras på papper. Men det innebär dramatik under nästa budgetår.

Jag vill helt enkelt ställa frågan till moderaterna: Kommer ni innan omröstningen att lägga fram ett nytt förslag? Var ska ni i så fall hämta de pengar som ni nu drar in från högskolan?

På motsvarande sätt är det med Centerpartiet som nu öppnar för en neddragning av antalet platser på våra högskolor under förespeglingen att det inte finns studenter som vill söka. Jag har visat att det är fel. Men man kommer ju med sitt förslag till studiemedelssystem att se till att väldigt få kommer att vara intresserade av att söka, eftersom man har infört en ny gräns på åtta terminer för studiemedel. Man säger: Nej, ingen ska begränsas av åtta terminer, utan man ska få fortsätta till tolv och även efter det. Men Centern har med åtta terminer räknat in en besparing på 600 miljoner kronor. Det innebär att 20 000 studenter måste sluta efter åtta terminer för att finansiera Centerpartiets förslag på studiemedelsidan.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

Det visar också på en tråkig utveckling, där det blir ett moras i budgethanteringen som inte väcker respekt.

Vi har under de senaste åren haft en stark utveckling på utbildningspolitikens område, både i form av resurser, som ökar i en omfattning vi inte har sett på mycket länge, och i form av en sammanhållen syn på utbildningen från förskolan upp till högre utbildning och forskarutbildningar. Jag hoppas att kammaren framöver också kan behålla en samsyn i de här frågorna. Det är viktigt. Utbildnings- och forskningspolitiken bör ha ett brett stöd i kammaren. Jag räknar med att det finns partier i kammaren som är beredda att ställa upp på huvuddragen i en sådan utbildningspolitik för att förnya Sverige.

Anf. 118 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Med anledning av utbildningsministerns kommentarer till det moderata budgetförslaget vill jag svara på de frågor som framfördes av utbildningsministern. Låt mig för förtydligandets skull säga att vi inte har för avsikt att lägga ned det svenska studenthemmet i Paris eller andra angelägna verksamheter.

Jag ställde i min tur två frågor till statsrådet Östros. Den ena var: Håller den nya tidsplanen vad gäller propositionen om vuxnas lärande? Det har tidigare ställts i utsikt att vi skulle få den under det här året. Eller har vi att se fram emot en ny tid av väntan på en angelägen proposition, så att vi får möjligheter att på ett konstruktivt sätt ta ett totalgrepp över vuxnas lärande, som vi ägnar så mycket tid, utrymme och ekonomiska resurser åt?

Jag ställde också frågan: Hur tänker utbildningsministern trygga en långsiktig finansiering av det s.k. Östersjöuniversitetet? Jag vet att det pågår diskussioner i Utrikesdepartementet. Jag vet att Sida har varit inblandat tidigare, men vi efterlyser besked när det gäller den långsiktiga finansieringen.

Anf. 119 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Det är ändå en väldigt stor budgetpost, Tomas Högström. Det är 362 miljoner kronor som vi talar om, förutom att ni vill lägga ned Distum och därmed slå undan benen för distansutbildningen. Det var ändå bara 60 miljoner i sammanhanget.

Men hur ska ni lösa detta? De pengarna har ni ju använt till det ni påstår vara kvalitetsförstärkningar. Men netto satsar ni mindre på högskolans grundutbildning än regeringen. Det går inte att bara säga: Det där löser vi. Det budgetförslag som ni lägger fram skulle om ni satt i regering ha varit verklighet den 1 januari. Då kommer de konsekvenser som jag har beskrivit.

Östersjöuniversitetet är en mycket fin verksamhet, som har finansierats av Utrikesdepartementet. Det pågår diskussioner mellan den förläggning Östersjöuniversitetet har i Uppsala och Utrikesdepartementet. Jag hoppas verkligen att det resulterar i en bra överenskommelse som gör att verksamheten kan fortsätta. Det är en fin verksamhet, som har betytt mycket och som jag tror på många sätt kan ha framtiden för sig.

Ingegerd Wärnersson, skolministern, kommer att delta i efterföljande debatt. Då har Tomas Högström närmare möjlighet att utröna hennes arbete med propositioner och vilka datum de kommer att läggas fram.

Anf. 120 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! När det gäller Östersjöuniversitetet har statsrådet också möjlighet att via regleringsbrev gå in och styra upp verksamheten. Det är också en möjlighet som statsrådet äger inom ramen för sitt departement, om jag har förstått tågordningen rätt.

När det gäller satsningarna på grundutbildningsanslag och annat hävdar jag fortfarande att moderaterna ligger över det regeringen föreslår.

Anf. 121 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Tomas Högström var nog inte med när vi diskuterade högskolornas frihet och forskningens frihet tidigare i dag, när nu Tomas Högström föreslår att det bara är att ta till regleringsbrevet så får vi exakt den verksamhet som vi vill ha. Jag känner till den möjligheten. Men jag tycker kanske inte att det är den som man oftast ska använda i utbildningspolitiken och i relationen till högskolorna. Men jag kan försäkra att det pågår seriösa diskussioner om Östersjöuniversitetets framtid.

Jag kan också säga, Tomas Högström, att jag inte är nöjd med den beskrivning som Tomas Högström har gjort av varifrån de 362 miljoner som ni drar undan från högre utbildning kommer och hur de ska ersättas. Ni har tagit dem från den budgetpost som finansierar de angelägna områden som jag nyss har beskrivit. Det har ni satt på kvaliteten i grundutbildningen. Det är väl hedervärt i sig. Ni har då talat om att ni lägger ned ett antal verksamheter. Stå för det i så fall!

Anf. 122 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag skulle ändå vilja fråga en gång till hur utbildningsministern ser på den urholkning av prislappen som ju är uppenbar nu med Ingemar Linds utredning, med Riksdagens revisorer och med andra rapporter. Ingemar Lind förelår i sin utredning att 400–500 miljoner ska föras över till humaniora. Då kommer det att tas från andra områden. Jag tycker att utbildningsministern går lite för enkelt förbi det här att resurserna till grundutbildningen har minskat med ungefär 20 %. Då är vi i ett läge där vi måste börja diskutera hur kvantiteten förhåller sig till kvaliteten. Vilka förslag kommer för att lyfta upp grundutbildningen till en rimlig nivå? Det är inte minst viktigt för att de nya studerandegrupperna ska mötas av en högskola som kan ta väl hand om dem.

Sedan har jag en fråga till, fru talman. Det är bra att Högskoleverket drar in examensrättigheterna om man inte lever upp till det här med kvaliteten. Men vi måste också få ett system där vi tar hand om de studenter som drabbas så att de inte går ut med en utbildning som räknas som mindre värd. Utbildningsministern har fått flera frågor om det här tidigare och har också sagt att han ska komma tillbaka. Finns det några förslag för att skapa större rättssäkerhet för de studenter som läser grundutbildningar som visar sig inte hålla högskolemässig kvalitet?

Anf. 123 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Med det förslag till kvalitetsutvärderingssystem som nu kommer att gälla framöver får studenterna en rättssäkerhet som jag inte tror att det går att hitta en jämförelse till. Det vanliga är ju att om en utbildning inte håller tillräckligt hög kvalitet fortgår det i det tysta. Det är inte så att studenterna får en möjlighet till rättelse. Vi inför nu ett system

Prot. 2000/01:45

12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

där kvalitetsutvärderingen blir väldigt tydlig. Den blir offentlig. Högskoleverket har till uppgift att också sprida resultaten av värderingarna. Det är också så att om man kommer i det läget att man trots diskussioner och utvärderingar med möjlighet att rätta inte lyckas höja kvaliteten riskerar man att få examensrätten indragen för nyintagna studenter.

Det innebär också i samma ögonblick att man har en explicit skyldighet på högskolan att se till att de studenter som går utbildningen får den kvalitet i utbildningen som de har rätt till. Det måste man göra genom att sluta kontrakt med andra högskolor för att se till att få över lärare, om man så behöver, med den kompetens som krävs. Man kan också erbjuda studenterna att fortsätta utbildningen vid någon annan högskola. Det blir ett system som studenten kan använda sig av som inte liknar något annat system, med en stark rättssäkerhet i botten i stället för att bara låta dålig kvalitet passera.

Folkpartiet har ju en annan idé, som är mycket mindre skarp när det gäller kvalitetsutvärdering. Man vill inrätta ett oberoende kvalitetsinstitut – helst flera, säger man – som ska göra lite olika utvärderingar. Det är ungefär det som Moderna Tider gör i dag. Det är ju intressant att titta på, men de kan aldrig ha någon kraft bakom sin utvärdering annat än att det blir en intressant rapport. Vi kan ju inte ge ett privat kvalitetsinstitut makt över examensrättigheter i den svenska högskolan. Det är det som är den stora bristen i Folkpartiets kvalitetsutvärderingssystem och som gör att det inte alls håller ihop och inte alls får den kraft som det system vi nu sätter får. Det tycker jag är lite grann av en besvikelse.

Anf. 124 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Det är sant att Folkpartiet också vill införa oberoende kvalitetsinstitut med olika typer av helt oberoende granskning. Men det innebär inte, utbildningsministern har tydligen missförstått oss där, att vi på något sätt vill avskaffa Högskoleverkets myndighetsutövning. Tvärtom ska naturligtvis Högskoleverket även med Folkpartiets modell ha stor makt att dra in utbildningar och ha en myndighetsutövning. På den punkten stöder jag Thomas Östros och regeringen. Högskoleverket ska ha den makten. Men det är mycket viktigt att studenterna får rättssäkerhet, och hittills har det som Thomas Östros beskrev inte fungerat. Jag har blivit uppringd av ett antal studenter som känner sig förtvivlade över att de går ut med en examen som kommer att betraktas som mindre värd. Börjar det fungera är det bra.

Jag fick inget svar på om Thomas Östros har några första funderingar om hur vi ganska snabbt ska komma i kapp med resurstilldelningen till grundutbildningen. Folkpartiet föreslog att vi ska öka den till priset av en något minskad utbyggnadstakt. Har utbildningsministern några andra förslag?

Anf. 125 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Folkpartiet har inte riktigt tänkt igenom sitt kvalitetsutvärderingssystem. Om Högskoleverket naturligtvis ska ha sin myndighetsutövning – ska de inte då ha en egen kvalitetsutvärderingsorganisation? Ska de när Moderna Tider säger att Uppsala universitet har undermålig kvalitet agera på den grunden? Det är inte genomtänkt och det är inte logiskt. Det skulle inte få den trovärdighet som en kvalitetsutvärde-

ring måste få. Jag hoppas att det under mandatperioden ändå är så att vi kan närma oss varandra på den punkten.

Kvaliteten i grundutbildningen är ju en fråga av yttersta vikt. Det viktiga är att först och främst inse vilka besparingar som har varit. Där tvekar jag inte ett dugg att peka på den historiska utvecklingen. Stora delar av 90-talet innebar besparingar på all statlig verksamhet. För högskolans del började det 1991. Sedan dess föll resurserna per student fram till 1997.

Efter 1997 finns en vändning. Det beror på att det är då regeringen börjar med den stora expansionen. Då hade man starkt stöd av riksdagen. Den stora expansionen innebar till en början att man kunde ta bort en del av de ofinansierade studentplatser man hade. Man fick alltså resurser för de studenter man tidigare inte fick resurser för. Det har lett till en viss förbättring. Också jag skulle vilja se en fortsatt utveckling med en ökning av resurserna per student. Det är klart att det blir en viktig fråga att resonera omkring även i framtiden. Men besparingsperioden är förbi och vi har gått in i ett annat läge. Det är viktigt.

Vi hade innan besparingsperioden började någonstans 1991 5–7 timmar per student. I dag ligger det på 4–6 timmar per student i fråga om humanioran. Det är klart att det tydligt visar att det har skett en besparing. Men nu vänder systemet.

Jag vill säga att jag tycker att det är viktigt att det inte ska ske någon omfördelning av resurser från humaniora och samhällsvetenskap till naturvetenskap och teknik. Finns det högskolor som ägnar sig åt detta tycker jag att man ska ta sig en rejäl funderare på hur man ska ändra på det i framtiden.

Anf. 126 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag är också inne på det här med balansen mellan kvalitet och kvantitet. Vi hade den här ordväxlingen tidigare när jag påtalade att vi från kristdemokraterna hade valt en annan inriktning med kvaliteten i första hand och kvantiteten i andra. Regeringen har däremot valt kvantiteten först.

Det har visat sig vid forskning att det finns en kritisk nivå när man inte kan ta ned antalet timmar, alltså i tid räknat med lärarinteraktion för studenterna, utan att deras möjlighet att lära sig och att tillgodogöra sig undervisningen förbrukas.

När Grundbulten kom för några år sedan visade det sig att vi låg någonstans runt 8–9 timmar. Nu är det alltså nere i, precis som ministern säger, 5–6 i bästa fall. På sina håll ligger det ännu lägre eftersom mycket av tiden går åt till C- och D-uppsatser i grundutbildningen som behöver extra tillförsel.

En fråga är: Är ministern beredd att ompröva samhällsvetarnas och humaniorans peng kanske i likhet med vad Ingemar Lind skriver i sin utredning? Det bör dock ske utan att man behöver ta från naturvetarna och teknikerna, för jag tror inte riktigt på den omfördelningen. Är man beredd på den förändringen? Det är den ena frågan.

Jag har också en andra fråga. Vi tar upp mycket tid med att diskutera hur de så småningom förhoppningsvis 50 % av alla som slutar gymnasieskolan ska ha det i sina fortsatta studier. Men de andra, de 50 % som inte har möjlighet att gå vidare, vad finns det för högre utbildning för dem

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

inom de ämnen där de kan gå vidare? Varför ligger spärren för högskolebehörighet på samtliga kunskapsområden i stället för att kanske rikta in sig på gesällprov eller annat?

Anf. 127 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Det är väldigt viktigt att vi har samma verklighetsbild av hur det har sett ut med lärartimmar per student över tiden. Det har inte i modern tid varit 8–9 timmar. Grundbulten hade det som ett önskemål och en vision, men där var vi aldrig i närheten – inte ens när jag gick i högskolan på 80-talet. Situationen är ganska lik den situation som var när jag gick i högskolan i slutet av 80-talet. Då var det 5–6 timmar. Nu är det i vissa fall någon timme lägre. Det är klart att det är en mycket relevant diskussion om detta räcker. Jag tror inte att vi ska ha ett system där man sätter något slags nationellt golv på högre utbildning och säger exakt hur många timmar man har rätt till. Det stämmer nämligen inte alls överens med hur högre utbildning ska organiseras. Det beror ju alldeles på vad man har för typ av ämne, vilket stadium man är i, om det är mycket självständigt arbete just då eller om man behöver extra stöd. Men det är klart att kvalitetsdiskussionen i sig är högst relevant.

Då är det tillfredsställande att notera att besparingarna är förbi. Vi har ett läge med ökande resurser per student. Det är klart att jag också tycker att det vore önskvärt att komma tillbaka till den situation som var innan besparingarna började. Det är ett mål värt att sträva efter. Och den diskussionen får vi ta framöver också. Men gör det inte så lätt för er genom att säga att sökandetrycket nu är så lågt att vi kan minska utbyggnaden av högskolan. Hälften av dem som söker kommer nämligen inte in. Och det handlar om tiotusentals människor som gärna vill in på utbildningarna.

Nu öppnar vi dessutom för en bredare expansion i högskolan där humaniora och samhällsvetenskap kommer att bli alltmera betydelsefulla, likaså vård och omsorg, om inte Moderaternas politik går igenom där man tar undan dessa pengar. Men då har vi också möjlighet att ta emot fler studenter i högskolan där sökandetrycket finns. Säg inte att det inte är viktigt att bygga ut högskolan, för det är det. Det tycker inte minst de tiotusentals människor som står utanför högskolan.

När det gäller den andra viktiga frågan, om vi kan utforma utbildningar också på ett annat sätt än i dag, så ber jag att få återkomma, eftersom min talartid nu är slut.

Anf. 128 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag ska också återkomma.

Jag tycker att detta är en oerhört viktig diskussion. Jag håller inte riktigt med om Thomas Östros verklighetsbild. Jag har undervisat för länge själv för att veta att nivån har varit så här låg, och det beror nog framför allt på beräkningssystemen när det gäller den lilla andelen som faktiskt finns kvar till studenterna. Jag talar inte om studentpengen. Den är i och för sig ointressant. Det intressanta är vad studenterna får del av. Och jag vet inte att nivån har varit så låg under de senaste 20 åren. Men det är ju bra om det blir en ökning. Det är det enda som jag vill åstadkomma med denna diskussion. Så då kan vi sluta med den.

Men det är en annan del som har blivit mer och mer viktig ju fler människor som har tagit kontakt med mig, och det handlar om kravet på

att det ska finnas ett slags kompetens som gäller för alla därför att vi i systemet inte ser till att det finns möjligheter för dem som har en lite annorlunda uppsättning av kompetens, en annan mix av kompetens. De kanske är oerhört praktiska och estetiska och skulle kunna gå in på en högskoleutbildning utifrån dessa ämnen. Men då finns denna spärr, högskolebehörigheten på gymnasieskolan. Och jag menar att det är en fara om vi missar dessa resurser som på sina områden kan vara riktigt bra. Därför skulle jag önska att vi hittade något sätt, t.ex. med validering, för att åstadkomma något annorlunda.

Anf. 129 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik:

Fru talman! Det är en mycket intressant frågeställning som Yvonne Andersson tar upp. Jag menar att en kvalificerad yrkesutbildning är ett sätt att skapa nya typer av utbildningsprogram som ju ligger nära högskolan, och i många fall med mycket aktiva högskolor som deltagare, men också mycket nära en arbetsmarknad och ett näringsliv som har visat sig kunna locka nya grupper, inte minst pojkar från arbetarhem, och erbjuda mycket kvalificerad utbildning och som i bästa fall också erbjuder en öppen dörr in till högskolan för senare studier. Jag skulle gärna se att högskolan också funderar mer i dessa termer.

Det är naturligtvis ett huvuduppdrag att erbjuda de långa högskoleutbildningarna. Vi har ju sett en mycket stark utveckling när det gäller examinationen på de långa högskoleutbildningarna, och det är bra. Men man får inte förlora värdet i de kortare yrkesinriktade högskoleutbildningarna. Detta kan nämligen också vara ett sätt att öppna dörren för ett livslångt lärande, där man kan locka nya grupper som kommer in och får sina första poäng i högskolan, som sedan går vidare till ett arbetsliv men som det sedan också är möjligt att locka tillbaka senare under yrkeslivet. Det kommer vi att se ett stort behov av att människor kan göra framöver.

Detta ska man koppla till Mona Sahlins mycket spännande arbete med utbildningskonton där arbetstagare, arbetsgivare och stat tillsammans i ett trepartsförhållande stimulerar ett sparande till egen individuell kompetensutveckling, vilket naturligtvis kommer att innebära att en ny grupp blir intresserad av högskolan lite senare i livet. Och högskolan måste förbereda sig på de speciella krav och behov som dessa människor har när det gäller fort- och vidareutbildning och kanske också när det gäller bildning mitt i livet.

Anf. 130 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Vi har en kraftig utbyggnad av landets högskolor. Det är värdefullt, och det känns särskilt angeläget att vi kan nå presumtiva studenter som tidigare har haft svårt att komma i fråga för en högre utbildning. Det finns ett antal fristående högskolor som har inordnats i det statliga budgetarbetet och som fått i princip stöd för sin verksamhet i likhet med vad som gäller för den allmänna högskolan.

I debatten tidigare i dag uppmärksammades stiftelsehögskolorna, att de delvis är på undantag. T.ex. Jönköpings högskola har verkat i ett dynamiskt skede. Den är verksam i ett län med ett näringsliv som är mycket framåt men som har samma behov som näringslivet i stort i landet, nämligen behov av förnyelse och innovationer. Där skulle en kreativ forsk-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

ning kunna bana väg för svenska företagsframgångar. Men då är det viktigt att goda ekonomiska och andra förutsättningar ges och att de ges likvärdigt.

Det finns dock ett ännu mer besvärande undantag. Det gäller de frikyrkliga teologiska högskolorna. De är relativt unga skolor. Bara något tiotal år har man haft examensbehörighet från 80 till 140 poängs nivå. Man har skolor i Lidingö i Stockholm, Uppsala och Örebro. Flertalet frikyrkliga samfund står bakom som huvudmän. Intressant har varit det intresse som skolorna har väckt, såväl hos dem som kan räknas till samfundens egen intressesfär men också hos andra kyrkor, inte minst Svenska kyrkan har många blivande präster som också tillgodogör sig utbildning vid dessa tre högskolor.

Under senare år har företrädare från den borgerliga oppositionen och från Vänsterpartiet och Miljöpartiet motionerat om att eftersträva rättvisa. Redan från starten fick dessa högskolor en betydligt mindre tilldelning av statliga medel för sin högskoleutbildning, och det har sedan hängt kvar, trots att vi har gjort flera framstötter varje år. I årets motion har vi påmint om att så gott som halva riksdagen stödde dessa propåer redan i fjol, och i år har mönstret upprepats. Utskottsmajoriteten, där också Miljöpartiets och Vänsterpartiets företrädare stött regeringens negativa linje, hänvisar till att man lever med gamla avtal, underförstått att man får vänta i flera år då man möjligen gör ett nytt avtal.

Det som vi motionärer krävt är att skolorna i statsfinansiellt sammanhang skulle få en justering som innebär att man rättvist kan ge dessa skolor stöd. Det vore rimligt att grundbidraget för helårsstudenter räknades likvärdigt, att lokalbidragen sågs över i enlighet med vad som sker på andra håll och att reduktionen på ungefär 5 000 kr per helårsstudent justerades.

Utbildningsministern talade ju nyss om att det satsas mer än 6 miljarder kronor, 6 500 miljoner kronor skulle komma i fråga, och då känns det lite konstigt att man förvägrar några små högskolor rättvisa villkor. Det känns faktiskt ovärdigt.

Egentligen är det ju en orimlig ordning att staten förutsätter att allmänna och öppna högskolor ska finansieras med medel som till stor del utgörs av frivilliga bidrag från huvudmännens organisationer, deras medlemmar och sympatisörer. Det kan knappast vara okänt för regeringen och utskottsmajoriteten att det rör sig om en huvudmannagrupp, inte särskilt stor till antalet, men som med fullt ut skattade pengar får samla in flera miljoner kronor varje år, detta för att skolorna ska fungera för sina av statsmakten ålagda högskoleuppdag. Vi har också i motionen pekat på att andra huvudmän som står bakom fristående högskolor inte avkrävs personliga offerinsatser för att rätta till det som staten har försummat. Det må vara kommuner, industrier, banker eller andra intressenter. Det framstår därför som horribelt när det gäller de enskilda högskolorna med främst teologisk utbildning men också de som är engagerade i t.ex. högskolekurser för mänskliga rättigheter, för att nu nämna en disciplin som blivit mycket uppmärksammas och där sökande tidvis stått i kö för att få delta.

Vi lever, fru talman, i en tid då samhällsdebatten i stort också har tagit upp mer av s.k. mjuka frågor, inte sällan också av existentiell art. Det är uppenbart att såväl folkliga som vetenskapliga studier kring värdefrå-

gorna är grundläggande för hela samhället. Att detta behöver ges utrymme såväl i samhällsdebatten som i vetenskaplig forskning torde alla vara överens om. Därför framstår utskottets nonchalanta avfärdande av motionskravet som högst stötande.

När jag berättade om detta förhållande för en känd högskoleman undslapp han sig kommentaren: Denna orättvisa är av sådan art att den borde väcka intresse hos Diskrimineringsombudsmannen.

Fru talman! Utbildningsministern hyllade stödpartiernas beredvillighet att stödja regeringen och det må vara honom obetaget – de är inte bara stödjande utan också lydiga. Statsrådet Östros påstår att oppositionen varit ”på tvären” och att man ”stoppat och sagt nej”.

För Folkpartiets del gör vi nu en satsning på humanområdet inom högskolan och föreslår förbättringar och nu ges nya pengar till stora belopp.

Det är viktigt och högst rimligt att också nå rättvisa och ett utrymme för en rimlig expansion där det finns ett efterfrågetryck – t.ex. när det gäller de nya högskolorna med frikyrkan som huvudman. Från motionsärens sida har vi inte mycket mer att mobilisera än argument för rättvisa. Jag vill påstå att det är förvånande att utskottsmajoriteten med Socialdemokraterna i spetsen så hårdnackat bjuder motstånd. Men det synes ingå i ett mönster att det är lättare att nonchalera grupper som inte är särskilt påstridiga eller högljudda. Detta bildar något av ett mönster för hur socialister ser på enskild ideell verksamhet. I en del fall hjälper det inte ens att det är fråga om erkänt hög akademisk kvalitet.

Den fråga som kan ställas till såväl utbildningsministern och Socialdemokraterna som deras stödpartier är om man är nöjd med situationen att år efter år behandla små men högt kvalificerade högskolor orättvist.

Besparingsperioden är förbi, förkunnar statsrådet Östros. Han upprepar det flera gånger. Men åtstramningens svängrem sätts på några små nya högskolor. Jag frågar återigen: Är Vänsterpartiet och Miljöpartiet nöjda med en sådan ordning? Är er uppgivenhet i denna rättvisefråga ett offer i budgetbehandlingen eller är det fråga om ideologiska motiv?

Fru talman! Jag väddar om att man också från partier vars företrädare ingår i den avslagsyrkande majoriteten gör ett undantag och biträder de yrkanden som förs fram i reservation 5 under mom. 29, som jag ber att få yrka bifall till.

Anf. 131 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! Jag har begärt ordet för att uttrycka missnöje över att motionen om Östersjöuniversitetet inte har fått en positiv behandling.

Vad är då Östersjöuniversitetet? Jo, 160 universitet och högskolor har bildat ett nätverk runt Östersjön. Det nätverket har som främsta uppgift och syfte att sprida kunskaper om Östersjöproblemen.

Sedan 1974 har Sverige varit med om att bygga upp Helsingforskommissionens arbete för att bevara Östersjöns marina miljö. Sverige har undertecknat – det skedde 1992 – 1992 års konvention som trädde i kraft i januari i år och som innebär juridiskt bindande överenskommelser om att bl.a. upphöra med dumpning till sjöss. Överenskommelsen gäller också övergödningen och användandet av miljöfarliga ämnen.

En av Sveriges största insatser för att sprida kunskaper på det här området är att samordna när det gäller Östersjöuniversitetet. Genom kurser,

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Vuxnas lärande

organiserade av Östersjöuniversitetet, har ett mycket stort antal studenter inom t.ex. biologi, teknik, statsvetenskap, ekonomi och lärarutbildningar fått kunskaper om frågor som rör Östersjöns miljö; detta i ett biologiskt, ekonomiskt och politiskt perspektiv. Östersjöuniversitetet är beroende av finansiellt stöd från andra källor än den akademiska världen. Men den största finansiären, Sida, tänker upphöra med att stödja verksamheten.

Därför menar jag och Folkpartiet att Sverige borde ta sitt utlovade ansvar för Östersjöns natur och miljö och fortsätta att administrera Östersjöuniversitetet, även om det sker på annat sätt än genom Sida. Och visst vore det något att visa upp nästa år då vi har vårt EU-ordförandeskap!

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 9.

Barns och ungdomars lärande

Anf. 132 BEATRICE ASK (m):

Fru talman! Med hänvisning till kammarens arbetsbelastning har jag kortat ned mitt anförande rätt rejält, så jag ber om ursäkt om det inte är lika nyanserat som det brukar vara. Jag vill också säga att jag kommer att undvika att ta repliker, även om jag älskar att debattera. Jag lovar dock inte att jag lyckas med att hålla denna ambition.

Det budgetförslag som den socialdemokratiska regeringen har lagt fram när det gäller barns och ungdomars lärande är ett, enligt min mening, sorgligt aktstycke. Om det övergripande målet för politikområdet – denna nya uppfinning – ska gälla, dvs. att Sverige ska vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet, verkar det i varje fall inte gälla grundskolan och gymnasiet. Det saknas krafttag för att komma till rätta med de otillräckliga resultat i grundskolan och gymnasiet som vi får så många rapporter om.

Kammaren har nyligen debatterat maxtaxan. Jag ska inte upprepa vår kritik av förslaget i ett familjepolitiskt perspektiv. Men som utbildnings-satsning är sänkta avgifter inom barnomsorgen knappast lösningen på några problem. Tre timmar allmän förskola kommer inte heller att rätta till förhållandet att tusentals elever lämnar grundskolan utan att kunna läsa, skriva och räkna ordentligt. Ingen forskning visar att det är just avsaknaden av pedagogisk förskoleverksamhet för ytterligare några procent barn som är orsaken till att grundskolan har fått allt större problem.

Vi moderater tror att förskoleverksamheten kan utvecklas. Med ett gediget pedagogiskt innehåll finns det mycket att vinna när det gäller att ta vara på de mindre barnens förmåga att lära. Därför lade vi förslaget om utveckling av en frivillig barnskola. Några pedagogiska idéer eller ambitioner när det gäller den allmänna förskolan har regeringen inte presenterat. Ofta får man dessutom höra om förskolan att verksamheten inte får bli för ”skollik”. Förskoleklasserna har t.o.m. kritiserats för att vara det. Man säger i stället att barn måste få leka. Jag undrar vad regeringen och andra tror att barn gör om de inte är i förskolan.

Vad jag vill komma fram till är att vi inte behöver vare sig förskolan eller skolan för att barn ska leka. Förskola och skola har ett annat syfte, nämligen att med hjälp av pedagogiskt utbildad personal, professionella, ge barn vad ingen annan kan förmedla eller locka fram. Förskolan och skolan ska dessutom vara en miljö som uppmuntrar nyfikenheten och viljan att lära mer och som bidrar till elevernas fostran.

Vi moderater värnar om skolan som en professionell institution för lärande och en stimulerande miljö för varje barns personliga utveckling och kunskapsväxt. I det perspektivet är lärarbristen ett stort bekymmer, men också bristande lärarkunskaper. Vår uppfattning leder fram till att skolan måste moderniseras som arbetsplats. Det handlar om skolklimatet men också om nödvändigheten av fortsatt och stärkt satsning på IT i skolan.

IT i skolan är så mycket mer än datorer och grundutbildning för lärare. Det handlar om pedagogisk utveckling, om behovet av att arbeta mer systematiskt med elevernas förmåga till kritisk granskning.

Jag tror att när många ser ITIS-satsningen som något avklarat har vi bara börjat. Den moderna informationstekniken omvandlar samhället på ett så genomgripande sätt att det tvingar inte minst skolan att tänka om och tänka nytt.

Det är svårt för många barn i skolan i dag. Mobbning och allmän oordning finns på många håll. Fakta belägger allvaret när det gäller skolans inre arbetsmiljö. En hel del framkom i debatten om mobbning här i kammaren nyligen. Ett annat exempel som jag bara vill nämna är ljudnivån. En undersökning från Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg visar att 13 % av 7-åringarna i dag har eller har haft känningar av susningar och andra ljud i öronen, dvs. tinnitus. De har en kronisk hörselskada. Var fjärde person som drabbas av svår tinnitus, det är ett stort bekymmer, är lärare. Oväsendet överstiger alla normer och är ibland direkt skadligt. Det här finns det konkreta rapporter om.

Socialdemokraternas svar på skolans bekymmer är ett nytt statsbidrag för fler vuxna i skolan. Smaka på orden "fler vuxna". Här krävs minsann inga högskolestudier eller examina, nej, extrapengar kan man få bara man anställer vuxna. Vilka signaler skickar det? Måste man också ha mer pengar för att få tyst i klassen?

Vi moderater anser inte det. Skolan har för många anställda som saknar utbildning för det arbete de ska utföra. Det behövs inte fler vuxna i största allmänhet, men väl fler riktigt utbildade lärare och andra. Det behövs ledarskap och ett fungerande samarbete med hemmen.

Intressant med förslaget är dock att regeringen nu anser att staten måste gå in med riktade pengar till skolan. Vi håller med om det. Men i stället för att göra som socialdemokraterna och styra innehållet och göra projekt, vill vi moderater värna skolornas egenmakt. Det är ute i de enskilda skolorna man kan bedöma hur resurserna bäst används. Det ska inte vara förmåga att fylla i projektansökningar och gulla med departementet som ska avgöra var pengar hamnar. Vi moderater föreslår raka rör direkt till skolorna, utan pekpinnar. Vårt förslag innebär en förstärkning av anslaget till skolan. Dessutom tycker vi att huvuddelen av resurserna till skolorna ska gå just den vägen, dvs. att det inte bara är ett riktat bidrag.

För oss moderater är kärnan i de reformer vi vill se att värna utbildningens kvalitet genom att ge elever och föräldrar rätt att välja skola och rektorer, lärare och andra i skolorna ökad frihet att finna vägar att nå bättre resultat.

Statens uppgift är att ange målen och se till resultaten. Därför krävs förändringar när det gäller myndighetsstrukturen. Vi föreslår att Skolverket och SIH slås samman och att ett nytt fristående utvärderingsinstitut

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

byggs upp. Ett skolverk vars generaldirektör skriver debattartiklar med ministern har inte den självständighet och det oväld som krävs. Tänk om Riksrevisionsverkets motsvarighet skulle göra gemensam sak med Bosse Ringholm!

I vår vision kan elever och föräldrar få besked om de egna resultaten i förhållande till undervisningens mål men också vilken kvalitet olika skolor erbjuder. I vår vision kan fristående utvärderingar tjäna som underlag för sakliga debatter om de svårigheter och möjligheter som utbildning ständigt möter.

Till skillnad från socialdemokraterna är vi moderater inte fixerade vid vem som driver skolor. Vår utgångspunkt är att varje barn måste kunna få den bästa utbildningen, och vi tror att det kräver mångfald.

Vi tycker inte heller att man ska experimentera för mycket med sådant som fungerar bra. Ett exempel på politisk klåfingrighet var beslutet att stänga specialskolorna. Ekeskolan och Hällsboskolan ska bli resurscenter. Så långt är allt väl. Men att handikappade barn bara undantagsvis och under kortare perioder ska kunna få undervisning av de specialutbildade pedagoger som finns i dessa skolor säger vi nej till. Vi lägger pengar för att slippa den här utvecklingen.

Vi moderater ser också de svenska utlandsskolorna som en resurs. Internationaliseringen tilltar. Vi moderater har tidigare avvisat de åtstramningar socialdemokraterna gjort, och vi föreslår även i år extra medel. Vi vill att svenskar som tar jobb utomlands ska komma hem så småningom och tycka att det känns bra. Därför är det en god sak att se till att deras barn kan gå i svensk skola om de önskar. Dessutom gör de svenska skolorna utomlands mycket reklam för vår syn och vårt sätt att arbeta med undervisning.

Fru talman! Gymnasieskolan är ett sorgebarn på många sätt. Resultaten är mediokra, och många ungdomar slås ut direkt. Med socialdemokratisk retorik kallas det höjda ambitioner. Men att en av tre elever i årskurs 3 1998/99 lämnade gymnasieskolan utan behörighet för högskolestudier kan också, som ESO-rapporten påpekat, ses som ett uttryck för ineffektivitet. Rapporten påpekar att elever väljer att inte ta ut betyg för att vara säkra på att få möjlighet att förbättra betygen på komvux. Man frågar också om det i gymnasiet inte finns inneboende kvalitetsproblem.

Färre elever i dag än för tio år sedan går igenom ett traditionellt studieförberedande program. De potentiella NT-studenterna räcker bara till att fylla en tredjedel av högskoleplatserna till ingenjörs- och naturvetarutbildningar. Bland eleverna som gått ett yrkesförberedande program var det bara varannan som jobbade eller studerade ett och ett halvt år senare.

Jag tycker att det är bra att regeringen ökar antalet timmar i gymnasieskolan, men det behövs mer genomgripande förändringar. ESO-rapporten pekar på att kostnaderna för de problem jag nämnt och en hel del andra är väldigt stora. Tänk vad vi skulle kunna göra med 20 miljarder om vi i stället fick satsa dem på ökad kvalitet i skolan, på speciallärare, böcker och mycket annat. I en sådan jämförelse är regeringens förslag om särskilt statsbidrag litet och priset för den förda skolpolitiken alldeles för högt.

Anf. 133 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Det är en stor och allvarlig uppgift att här i kammaren få vara med och debattera den svenska skolan. Här finns alla möjligheter. Skolan möter barnen, följer deras inhämtande av kunskaper, ser deras utveckling och har en stor påverkansroll. Tyvärr har senare tidens medie-debatt inte så mycket handlat om de möjligheter som skolan har utan hur usel den är. Den senaste tiden har varit mycket resultatfixerad. Givetvis är det bra med fixering på resultat, men kvalitetsuppföljningen är det viktigaste.

Det stora problemet med den svenska skolan är dock de stora olikheterna i landet. Att komma till en bra skola är som att vinna högsta vinsten i ett lotteri. Och det finns de som drar nitlotten vid val av skola. Det är detta som är vår politiska uppgift att lösa. Där regeringen misslyckas måste vi från oppositionen gå in och visa på alternativ. Det är dock förödande för seriösa, välmeriterade, mycket kompetenta lärare som lägger sin själ och sin kraft i skolan att ständigt mötas av epitetet en misslyckad skola. Jag vill verkligen önska lärarna lycka till i de pågående löneförhandlingarna.

Först några ord om förskolan.

Debatten om den allmänna förskolan har förts av Gunilla Tjernberg här i kammaren den 23 november. Jag ska dock återigen beröra några delar.

Regeringens förslag om maxtaxa kommer att leda till att barnen vistas längre tid på dagis och får mindre tid med sina föräldrar. En färsk undersökning säger dessutom att det är stressen som gör att så få barn föds i Sverige i dag. Ett stort antal kommuner kommer att få ökade kostnader för barnomsorgen även med den statliga subventionen inräknad. Det kan komma att beskära skolans budget. Denna styrning av barnomsorgsform är ytterligare ett slag mot den kommunala självstyrelsen och visar på en smysocialisering utan like.

Förslagets vinnare är högavlönade föräldrar och förlorarna barnen. Maxtaxan innebär att familjer med höga inkomster kan få en avgifts-sänkning i storleksordningen 25 000 kr per år. För en ensamstående undersköterska däremot blir förändringen högst marginell. Regeringen står för en likriktning som strider mot socialismens tanke att ge extra stöd till svaga och utsatta grupper. Regeringen ger till dem som redan har.

Det största problemet kommer dock att bli de stora barngrupperna, med personal som blir allt mer stressad och sliten. Förslaget om maxtaxa är således kontraproduktivt, då den troliga effekten blir neddragningar av förskoleverksamhet i form av större barngrupper. Jag har själv haft mina fyra barn på dagis och upplevt det mycket positivt. Det var under den tid då det fanns gränser för hur många barn som kunde finnas på varje avdelning. Nu är de gränserna försvunna för länge sedan. Regeringen har över huvud taget inte tänkt på att den lägre taxan också leder till en större efterfrågan. Jag ska inte stanna längre vid detta eftersom detta är en skoldebatt, men jag är mycket rädd att skolans budget kommer att beskåras genom detta. Vi kristdemokrater har dragit bort regeringens 150 miljoner för att ge ökade resurser inom ett annat anslag för att öka valfriheten för föräldrarna och för att få ett bättre familjepolitiskt förslag som innehåller ett barnomsorgskonto, avdragsrätt för barnomsorgskostnader och fri etableringsrätt.

Prot. 2000/01:45

12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

Man skulle man få mer för pengarna och större rättvisa. Därför yrkar jag redan nu bifall till reservation 5, den del som avser mom. 15.

Fru talman! Kristdemokraterna förstod tidigt behovet av en värdegrund som vilar på den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism. Det har haft och har stor betydelse att denna värdegrund är inskriven i våra läroplaner.

Det värdegrundsarbete som skolministern sedan byggt på med har varit mycket värdefullt och har betydelse för skolans demokratiska fostran. Det är dock viktigt att värdegrunden står fast vid den kristna etiken för att inte framstå som ett flummigt budskap som kan stå för vad som helst. Det är nämligen värdegrunden som är garanten för att man ska slippa främlingsfientlighet, rasism och mobbning i skolan.

Om detta hade vi en debatt, där Erling Wälivaara framförde behovet av en landsomfattande kampanj mot mobbning för att ingen enda ska kunna känna sig nedvärderad och kränkt. Denna debatt begärdes av Kristdemokraterna.

I går såg jag filmen *Scary Movie* på bio. Med 30-årig lärarerfarenhet är jag mycket bekymrad över att sjuåringar kan se filmen om de har sällskap med någon som fyllt 15 år. Elvaåringar kan själva se den. En film med parodierade våldtäkter, misshandel, stympningar och sexuellt övervåld kan inte försvaras, även om argumentet är att det är en parodi som driver med våldsinslag i andra filmer.

Filmen var mycket sjuk och det är inte rimligt att förutsätta att elvaåringar ska kunna avgöra vad som är parodi. I filmen fick man se allt från ett avhugget bröst till ett avskuret huvud som slängs i en papperskorg.

De sexuella inslagen är perversa med inslag där könshåret först körs av med en motorsåg för att förbereda samlaget. Språket innehåller allt från att "de sexuellt utsvulna väntar på lammkött" till att någon ska strimlas och hackas till tärningar. Också de religiösa värdena nedvärderas genom att uttryck som "onanera med ett krucifix" används.

När jag började undersöka mera fick jag veta att denna film har ungdomar redan laddat ned på sin dator. Vi kristdemokrater anser att det är oacceptabelt att samhället på detta sätt ska motverka det arbete med demokrati, etik och jämställdhet som skolan har ansvaret att bygga upp. Det leder till ytterligare arbetsuppgifter på en redan knäande skola. Jag yrkar bifall till reservation nummer 4, den del som avser mom. 12.

Fru talman! Vi kristdemokrater har i motioner och reservationer pekat på Skolverkets bristande tillsynsverksamhet. Skolverket måste inom ett år klara en kvalitetshöjning på sitt arbete, för att vara kvar i sin nuvarande roll. Vi har också pekat på vikten av att nya forskningsresurser till skolområdet möjliggör för lärare att forska.

Det är därför positivt att resurser avsätts till forskning inom skolväsendet. Dessa medel måste komma lärarkåren till del. Den pedagogiska forskningen måste utvecklas i anslutning till skolans vardag. Det har hittills varit ett för långt avstånd mellan den vetenskapliga forskningen och skolgolvet. Varje enskild lärare har fått uppfinna hjulet ett antal gånger, i stället för att ta vara på den kvalitet som gemensamma initiativ kan medföra.

Vi har också i motioner pekat på vikten av att personalen i skolan ges goda möjligheter till vidare utbildning och kompetenshöjning. I det samhälle vi lever, när hela etablissemangen talar om den nya ekonomin kan

inte lärarna stanna kvar i den gamla ekonomin av brist på resurser för kompetenshöjning. Kanske är det också viktigt att få ut pedagoger på arenan för att förklara vad egentligen den nya ekonomin innebär.

Jag tror också mycket på mötet mellan generationer i skolan. Betydelsen av klassmormor eller klassmorfar kan inte underskattas, i synnerhet inte i vårt samhälle där avståndet till släkten kan vara långt. I det snabbt accelererande samhället har barnen nytta av att få träffa äldre i skolan och personer som inte är deras lärare.

Jag har själv erfarenhet av att ha skrivit ett områdes historia tillsammans med elever och pensionärer – jag har boken här ifall någon vill se den. Jag glömmer heller aldrig niorna som med häpnad och beundran lyssnade på Lisa, 90 år, i katedern och som brevväxlade med äldre personer. Förutom kunskap om historien bakåt sprider det trygghet och harmoni för skolans elever.

Det är ett misslyckande från regeringens sida att en minister behöver rycka ut med specialdestinerade statliga bidrag till skolan, s.k. Wärnerssonpengar. Skollag, läroplaner, skolplaner och kursplaner ska vara de styrdokument som behövs. Regeringen måste ha tilltro till att kommunpolitikerna löser de uppgifter de blivit ålagda.

Med denna typ av styrning kommer kommunpolitiker att först invänta regeringen före egen satsning. Så har skett ifråga om de lokala investeringsmedlen för ekologisk utveckling. Kommuner har satt sig att vänta på lotteriet och lagt det viktiga arbetet på basnivå, nämligen Agenda 21-arbetet, åt sidan. Detta är inte kommunpolitikernas fel. Jag menar att det ytterst är regeringens som går ut med dubbla budskap.

Kristdemokraterna ger kommunerna mer resurser än regeringen men pekpinnestyr dem inte. Vi har 3 miljarder för år 2001 till skola, vård, omsorg och miljö. Regeringen börjar med 500 miljoner, mindre än 500 kr per elev i grundskolan.

Fru talman! Jag vill rikta resten av mitt anförande mot gymnasieskolan. Den 4 december var jag på en liten, mysig gymnasieskola i Hjo i Skaraborg. Här hade fyra företag gått samman och bildat ett aktiebolag, varifrån Hjo kommun köpte praktisk utbildning. Bolaget sponsrade också skolan med maskiner.

Det var intressant att se den lust eleverna hade till sina studier och det sätt på vilket de presenterade sin skola. Redan från första gymnasieåret är eleverna ute på arbetsplatser två dagar i veckan. Också elever som hade matte A utspritt på två år menade att de skulle vilja ha mera teori. Varför? De kände motivationen. Alla dessa elever har fått arbete efteråt. Det största bekymmer nu som man har som industritekniskt gymnasium är att rekrytera fler tjejer.

En rapport från SAF gällande samverkan mellan skola och näringsliv visar från en uppföljning av skolplaner i 219 kommuner att det bara är 15 % av skolplanerna som har tydliga och konkreta målbeskrivningar för samverkan mellan skola och näringsliv. Endast 14 % av skolplanerna innehåller en målbeskrivning för elevens kontakt med näringslivet. 31 % av skolplanerna saknar formuleringar om hur skolan ska tillvarata näringslivet i skolans arbete. I 64 % saknas mål för skolan att uppnå i sin samverkan med arbetslivet. Mål som eleverna ska uppnå i sin kontakt med arbetslivet saknas i nästan 65 % av de kommunala skolplanerna.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

Läringsutbildningen fungerar inte heller bra, därför att kärnämnesstudier inte kan anpassas efter behov av sammanhållen tid för praktiken på företagen.

I dag redovisades ett TT-meddelande som visar att antalet gymnasieelever i Malmö som har svårigheter med svenska språket har mer än fördubblats på fem år. Gymnasiekommitté 2000 är inne i en mycket viktig fas, att lägga upp strukturen för den kommande gymnasieskolan. Den ska ta hänsyn till elevernas önskemål, arbetsmarknadens behov och att 50 % ska kunna gå vidare till högskolan. Den får dock inte lägga ytterligare börda på lärarna som nyss upplevt en reform, där vissa t.o.m. har haft tre parallella betygssystem under en övergångsperiod.

Denna gång måste personalen få möjligheter till bättre förberedelse och inte hunsas med från statsmakternas sida. Det är också viktigt att en ny struktur för gymnasieskolan får med sig betygshanteringen. Tyvärr har metoden med betyg efter varje kurs lett till en stor stress i gymnasieskolan. Den har också lett till att samverkan mellan ämnen och kurser försvårats.

Vid träffar med gymnasieelever framkommer det alltid att de vill ha flera betygsslag för att uppmuntras att utnyttja sin potential. Taktikläsningen på komvux för att man ska höja sina betyg har fått oanade följder. Detta är inte försvarbart vare sig ur rättvisaspekt eller när det gäller ekonomiskt samhällsansvar. Det är också viktigt att Gymnasiekommitté 2000 får uppgiften att hantera gymnasieexamen.

Fru talman! Slutligen: Valfriheten måste öka, så att elever kan söka sig utanför kommunens gränser. Elever måste fostras och tränas till eget ansvarstagande. Det är ytterst märkligt att elevmedverkan i skolan inte utvecklats bättre under alla år. Visst, det finns positiva exempel att visa på. Men varför är det så att lärare i trean, femman, sjuan, nian och vid gymnasiestarten har exakt samma budskap, att elevmedverkan ska öka?

Hur ska elevmedverkan öka, vad ska den innehålla, och vid vilken mognadsgrad ska eleven klara det ena eller det andra? Varför finns det inte strävans- och uppnåendemål för elevinflytande och elevdemokrati? Skolverket bör få i uppgift att utarbeta sådana planer som kan följas upp och utvärderas.

Skolverkets inspektörer anser dessutom att kommunerna tydligare bör formulera studieväglärdarnas uppdrag. I dag ägnas för stor del av deras arbete till att administrera valen och räkna poäng. Samtalen om valet inför gymnasiet börjar ofta först i årskurs åtta. Praktiktiden som en brygga mellan skola och arbetsliv redan under högstadietiden måste tas mera på allvar, så att det inte handlar om kompisval eller ett avbrott i skolarbetet.

Med lust att lära och leva är Kristdemokraternas rubrik för gymnasietiden. Det gäller upprättade studieplaner för individen, med möjlighet till praktiskt lärande för dem som ser praktiken som viktig tillsammans med teoretiska kunskaper. Det bygger på att eleverna ska kunna ta studieuppehåll för att arbeta och komma tillbaka för att ta gymnasieexamen t.o.m. 25 års ålder.

Fru talman! Hade jag haft tid skulle jag gärna ha gått in på rektors uppgifter. En mycket viktig del i skolan är att rektors roll förstärks och uppvärderas så att rektor inte är så bakbunden av skolstyrelse och skollnämnder. Men det får vi ta en annan gång.

Fru talman! Lusten att lära är det absolut viktigaste i skolan. Det ska finnas en nyfikenhet och en lust att lära någonting mer. Varje elev ska ha den utgångspunkten och ges de möjligheterna.

Fru talman! Jag är helt övertygad om att kunskap är det absolut viktigaste och den enda hållbara vägen till verklig social utjämning och lika möjligheter för alla människor. Det den absolut viktigaste välfärdsfrågan.

I den här kammaren har vi diskuterat skolan, och speciellt grundskolan, väldigt många gånger det senaste året. Vi har tagit upp problemen. Vi vet att de finns. Ungefär en tiondel av alla elever som går ut skolan har inte tillräckliga kunskaper. Ungefär var femte elev kan inte läsa en dagstidning, förstå och ta till sig innehållet ordentligt.

Lika många gånger när vi har diskuterat skolan har vi tagit fram de positiva exemplen. Vi har kunnat visa på att det finns skolor som trots att man inte har tillräckliga resurser, och trots att man tidigare inte har fått någon uppmuntran, verkligen bryr sig om eleven och utformar en skola som ger den absoluta lusten att lära.

Det ska vi ta till oss här. Det är de skolorna och deras redskap och kunskaper som vi ska ta till oss och formulera till vår skolpolitik. Tyvärr har det inte blivit så, och tyvärr kommer nog debatterna om skolpolitiken och skolan att fortsätta. Vi har nämligen inte fått se några stora krafttag från regeringens sida. Vi har efterfrågat en handlingsplan, men den har inte kommit på bordet, så tyvärr måste debatterna fortsätta.

Jag skulle vilja ta upp ett positivt exempel. Det gäller Lekebergsskolan utanför Örebro. Det är en högstadieskola. Trots de knappa resurserna har man genomfört en underbar uppgift. Man har tagit fram eleverna och lyft dem med hjälp av individuella studieplaner och en pedagogisk verksamhet. Det har gjort att eleverna har fått den kunskap som de så väl har ett behov av.

Fru talman! Tyvärr finns det en ganska tydlig ideologisk skillnad i den här kammaren. Det finns några som säger: Visst kan alla elever lära, och alla elever vill lära. Centerpartiet har den utgångspunkten. Men det finns också de som säger: Vi kan sätta några på undantag. Några kan få gå en annan väg. De som inte riktigt passar in i likhetsideologin i skolan är en stor kostnad, och de får vara i ett utanförskap. Den ideologin kommer jag aldrig någonsin att hålla med om. Vi ska ge möjligheter för alla elever. Vi ska ge resurser och använda en pedagogik så att de kan få lusten att lära och rätten till godkända kunskaper.

Jag förstår inte den politik som förs fram om ett likriktat, centraliserat, sätt att arbeta. Någon talade här om att ta fram pekpinningar. Vissa tror att man kan lösa saker genom att ge pengar till Skolverket. Andra tror att det går jättebra att införa en nationell skolpeng, och så har vi löst problemet.

Centerpartiet säger tvärtom. Vi vill decentralisera ut pengarna och resurserna direkt till dem som har kunskaperna. Kunskaperna är en rättighet för alla. Det är inte tiden som är det absolut viktigaste, utan det är kunskaperna i sig. Elevernas kunskaper är en rättighet. De ska kunna ta med sig någonting och gå vidare ut i livet. Kunskap är makt. Det är vi alla överens om. Då måste vi ge eleverna chansen och möjligheten.

För att kunna klara en kunskapsskola med rätten till kunskap har vi tagit fram ett par saker. Vi vill ha individuella studieplaner för varje elev

i grundskolan. Vi vill slopa timplanen. Vi vill inrätta ett kvalitetsinstitut. Vi vill också stärka läs- och skrivutvecklingen. Jag tror att det är oerhört viktigt.

Det finns många väldigt goda projekt som har dragit i gång. Vi kunde se Bornholmsprojektet för ett antal år sedan. Det visar att elever som börjar med läs- och skrivutvecklingen från en tidig ålder hamnar på en mer jämlik nivå. Man ger dem makten och rättigheten att fortsätta med en bra utbildning och ha ett bra kunnande i hela livet. Centerpartiet har föreslagit mer pengar, nämligen 200 miljoner, för ett läs- och skrivprojekt. De pengarna ska gå direkt ut till de skolor som har behov.

Den allmänna förskolan är också viktig som en bra grund. Jag ser det som en viktig del i det livslånga lärandet. Det är också viktigt att det finns en etableringsfrihet. Men det är inte själva organisationsformen som är det viktigaste, utan den pedagogiska verksamheten ska vara i fokus. Vad gäller grundskolan har jag tidigare visat på vår inriktning. Det är kunskapen och inte tiden som är det absolut viktigaste.

Jag ska också säga några korta ord om gymnasieskolan. Vi ställde oss positiva till den reform som kom för några år sedan. Det visade sig att den gymnasieskola som var tidigare hade fastnat i en stelbent organisation. Den passade inte för nutidens kunskapssökande och framtidens behov av den kunskap vi kan ge studenter och elever.

Mycket måste förändras. Det är bra att vi har en gymnasieutredning som har tagit till sig många delar och att man får en bred parlamentarisk diskussion om betygssystem och andra saker. Vi måste få en plattform och en gymnasieskola som är hållbar i flera år framöver så att vi inte får en ryckig politisk diskussion fram och tillbaka.

Det behövs lugn och ro i skolan. Det gäller inte bara grundskolan utan också gymnasieskolan. Både elever och lärare måste känna att reformen nu kommer att hålla i flera år framöver.

Någon tidigare talare tog här i talarstolen upp frågan om lärlingsutbildningen. Den är också väldigt viktig. Den försöksverksamhet som pågår just nu är ingenting som man direkt kan hurra för. De resurser som har satsats och de målformuleringar som finns kring den är inte alls godtagbara. Här borde man satsa mer resurser. Vad är det egentligen för utbildning vi ska ha under provverksamheten? Vilka mål ska vi ha? Hur kan vi forma lärlingsutbildningen i framtiden?

Sist till gymnasieskolan. Här finns också en tydlig delning bland riksdagens partier. Det finns de som säger: Vi kan sätta vissa elever på undantag. Gå tillbaka till den gamla tvååriga utbildningen, och låt dem gå där. Okej, vi delar in eleverna i två lag. Vi kan ha några som är mer in-tresserade av skolan och utvecklingsarbetet där.

Det är fruktansvärt att det synsättet fortfarande finns i dagens kunskapssamhälle! Det ska finnas en rättighet för varje elev att få en så god grundutbildning som möjligt för att de ska kunna klara sig i det fortsatta livet.

Fru talman! Jag vill slutligen yrka bifall till Centerpartiets reservation 2 under mom. 9. Den handlar om just läs- och skrivutvecklingen. Det ser jag som en av de absolut viktigaste delarna vad gäller grundskolan.

Anf. 135 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Skolan ska vara till för alla elever, och ge alla elever en chans utifrån deras egna förutsättningar. Det är vi nog alla överens om. Men är det så?

Den svenska skolan har naturligtvis många goda inslag. Det ser vi om vi tittar oss runtomkring. Det finns många exempel på engagerade lärare och nyfikna, kunskapssökande elever. Men den svenska skolan lämnar fortfarande alltför många elever utanför och ger alltför många elever små chanser att få riktig glädje av sin skolgång. Både de elever som behöver mer tid och lugnare takt och de elever som är mycket studieintresserade blir ofta dåligt stimulerade i skolan. Det beror framför allt på att likriktning fortfarande är ett honnörsord i svensk skolpolitik. I grundskolan styr timplanen så att de som skulle behöva mer tid inte får det. I gymnasiet måste alla läsa samma kurser i teoretiska kärnämnen oavsett om de har intresse och ork för det eller inte.

Folkpartiet föreslår en hel del förändringar i skolan. Det är förändringar som skulle sätta individen i centrum och ge varje elev en chans.

Vi vill ha en grundskola där elever kan gå nio eller tio år beroende på om hon eller han har kunskaper att gå vidare till gymnasieskolan, en grundskola där de som behöver mer hjälp i matte och svenska vissa timmar får annan undervisning och en grundskola där speciallärarna har kommit tillbaka så att undervisningen också kan ske enskilt eller i mindre grupp.

Vi vill ha en gymnasieskola där de som vill kan få lärlingsutbildning med halva tiden på ett företag, och där även de skoltrötta kan få en meningsfull undervisning i kärnämnen utan att hela tiden behöva kämpa för att bli högskolebehöriga.

Fru talman! Det individuella programmet i gymnasieskolan används i dag för att hjälpa elever som inte klarar kunskapskraven på de vanliga nationella programmen. Eleven får repetera grundskolekurser i t.ex. svenska och matte medan de läser gymnasiekurser i t.ex. samhällskunskap och naturkunskap. Det är klart att det är väldigt svårt att klara andra ämnen om man inte förstår språket i läroböckerna. Jag har sett många skolor där lärarna gör fantastiska insatser på det individuella programmet. Men själva målet – att få eleven att gå över på ett nationellt program – misslyckas. Bara 16 % av eleverna på det individuella programmet klarar av en gymnasiekompetens.

Folkpartiet föreslår därför att det individuella programmet avskaffas, och att resurserna förs över till grundskolan för att hjälpa elever tidigare med speciallärare och med fler undervisningstimmar. Att använda det individuella programmet för att läsa in grundskolekurser är ingen bra metod. Jag brukar säga att det är både billigare och mänskligare att lära en elev läsa tidigt i grundskolan än att göra det i gymnasiet.

Själva grundtanken att alla elever ska läsa samma sak under en stor del av studietiden är feltänkt. Sverige lär fortfarande vara det enda land i världen – skulle jag våga säga – där 100 % av gymnasieeleverna ska uppnå högskolekompetens. Efter fem år har endast 62 % av eleverna lyckats uppnå gymnasieskolans mål – allmän högskolebehörighet.

Vi liberaler anser att det är dags att se verkligheten och låta eleverna välja mellan både mer studieinriktad utbildning och mer yrkesinriktad. Vi föreslår därför att det som ett positivt alternativ utarbetas ett lärlings-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

system där skolan och arbetslivet ansvarar för halva tiden var. Utbildningen ska avslutas med en lärlingsexamen, och naturligtvis också innehålla undervisning – bra undervisning i svenska, engelska och matte m.fl. ämnen.

Sverige är också ett undantagsland i Europa genom att inte använda begreppet examen. Naturligtvis borde det finnas en klart definierad examen som ger besked om att studenten har kunskaper för att gå vidare till högskolan. Sverige behöver helt enkelt en studentexamen. Enligt Folkpartiet borde en studentexamen utformas så att den är internationellt gångbar i högskolevärlden. En studentexamen ska utformas så att det blir tydliga krav på förmåga till kritiskt och självständigt arbete och precisering av vilka olika inriktningar den ska kunna bestå av.

Fru talman! Under många år avfärdades den kritik av skolan som jag nu har fört fram som borgerlig eller konservativ. Men under den senaste tiden har bl.a. skolministern erkänt och instämt i att det individuella programmet fått en omfattning som ingen hade önskat. Hon har också medgett att det är ett problem att så många elever inte uppnår målen. Därför hoppas jag att regeringspartiet kommer att visa sig berett att förutsättningslöst diskutera förändringar när det blir alltmer uppenbart att dagens skola inte räcker till för alla elever. Men då måste regeringen slakta vissa heliga kor: tanken att alla ska läsa samma kärnämneskurser och rädslan för att ibland låta grundskoleelever läsa olika kurser i samma ämne. Vänsterpartiets och Miljöpartiets rädsla för betyg hör inte heller hemma i en modern skola, där utvärdering av målen är en förutsättning för goda resultat.

I årets budget anslår regeringen extra pengar till, som det heter, ”fler vuxna i skolan”. Folkpartiet säger ja till pengarna, men vi vänder oss mot otydligheten i vad pengarna ska användas till. Det är faktiskt inte så, fru talman, att det är likgiltigt vilka vuxna som kommer till skolan. Skolan behöver inte minst, och framför allt, utbildade lärare. Det stora problemet är att alltför få vill bli lärare i dag. Om några år fattas det över 20 000 lärare. Vi liberaler menar att de här pengarna i första hand skulle användas till att öka andelen utbildade lärare, bl.a. genom att användas i lönepotten.

Begreppet ordning och reda har ibland avfärdats som någonting gammaldags och larvigt. Men det har fått en ny innebörd med det senaste årets rapporter om mobbning. Det har fått en djupare, allvarigare och mer tragisk innebörd. Sedan den senaste mobbningsdebatten har vi i Folkpartiet gått in i Skolverkets tillsynsdatas och undersökt 42 enskilda fall av mobbning som finns där. Det gäller alltså kränkande behandling av kamrater. Det visade sig att i 38 % av mobbningsfallen har den mobbade eleven inte fått den undervisning som hon eller han har rätt till. Det visade sig också att 21 % av eleverna inte har fått det stöd de har rätt till. Verkligheten är alltså att fyra av tio mobbade elever får mindre undervisning än vad en elev har rätt att få. Därför kvarstår den fråga som skolministern inte har velat svara tydligt på den senaste månaden: Om man blir tvungen att välja – vem ska flytta från skolan, mobbaren eller den som mobbas?

Det förslag om allmän förskola som redan beslutats om och debatterats i kammaren är också otydligt när det gäller det pedagogiska innehållet. 4–5-årsåldern är en ålder när barnen är oerhört nyfikna och kan ut-

vecklas väldigt fort. Grunden för en lyckad skolgång läggs ofta i den åldern. Därför är det viktigt att den nya allmänna förskolan inte bara blir en kostnadsfri barnomsorg, utan att förskolan innehåller tydliga mål för verksamheten och att utbildade förskollärare leder den.

Det finns barn som hela tiden är utanför i skolan eftersom de aldrig fått en chans att komma upp till kamraternas nivå när det gäller att läsa, skriva och räkna. De glöms ofta bort, om de inte bråkar eller märks på något annat sätt. Många barn med stora problem i skolan skulle få det mycket lättare om de hade blivit upptäckta tidigare. Därför måste den kanske viktigaste uppgiften för förskolan vara att upptäcka barn som behöver extra stöd och stimulans. Här har nog den allmänna förskolan sin viktigaste uppgift. Men då måste också förskolan sätta upp tydliga mål för vad barnen ska uppnå under åren i förskolan. För Folkpartiet är det viktigt att en pedagogisk allmän förskola har tydliga mål för verksamheten.

Fru talman! Folkpartiet tror på en kunskapsskola. Skolans huvuduppgift är att hjälpa eleverna att skaffa sig en kunskapsbas att gå vidare från. Om skolan ska klara den uppgiften måste den ha tydliga mål och bra metoder att utvärdera hur målen uppfylls. Det är väldigt många som har åsikter om vad som är viktigt i skolan. Vi liberaler tror inte att skolan alltid är så bra på att lösa alla problem. Men skolan har en mycket speciell kompetens, och det är utbildning. Jag är övertygad om att många av problemen med mobbning och bristande respekt för medmänniskor i skolan har att göra med att skolan är för otydlig i sin roll. Låt skolan i första hand verkligen vara skola!

Fru talman! Jag har redan yrkat när det gäller detta betänkande så jag upprepar inte det.

Anf. 136 TORGNY DANIELSSON (s):

Fru talman! Målet för utbildningspolitiken är att Sverige ska vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa. Det är de övergripande politiska målen för det som ryms under utgiftsområde 16 i budgetpropositionen. Den läsning som finns där gör mig glad. Utgiftsområde 16 gör mig glad. Det är en expansiv budget. Vi satsar mer på utbildning och forskning i år och de kommande åren, och vi kan också genomföra reformer.

Det tillhör inte vardagen för den generation som jag tillhör som kom in i riksdagen i början av 1990-talet att kunna stå här och vara med om att ha en expansiv budget som också vilar på en stabil ekonomi. Tidigare handlade det mycket om neddragningar och svängremspolitik, så det här gör mig glad.

Jag är också glad över det samarbete vi har tillsammans med Vänster och Miljöpartiet i utbildningsutskottet och den enighet vi kan skapa när det gäller den politiska inriktningen. Däremot kan jag inte se någon egentlig enig opposition när det gäller de här frågorna. Vi har inget trovärdigt regeringsalternativ i Sverige i dag.

Fru talman! Utbildning för alla av hög kvalitet återkommande genom livet är en av de fördelningspolitiskt viktigaste frågorna, detta främst för att utbildning bidrar till personlig utveckling och höjd livskvalitet för varje människa. Utbildning är också en av de viktigaste faktorerna för att

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

skapa utveckling i samhället, för att skapa tillväxt och för att slå vakt om och utveckla välfärden.

Vidare är utbildning ett av de mest verkningsfulla instrumenten för att utveckla och fördjupa demokratin. Ser vi det i ett globalt perspektiv handlar det om att skapa fred och förståelse mellan folk. Detsamma gäller också när det handlar om att bekämpa miljöförstöring och ohälsa i ett globalt perspektiv. Vi kan ta exempel som hiv/aids och malaria. Det enskilt mest verkningsfulla instrumentet när det gäller de frågorna är utbildning.

De senaste problemområdena som jag tar upp är något av det som det svenska Unescorådet är engagerat i. Det är också del av den här budgetpropositionen under utgiftsområde 16 som ju även finansierar Unescorådet. Inom ramen för FN:s arbete att ge alla människor rätt till utbildning och att bekämpa analfabetismen i världssamfundet finns det ett aktivt arbete som bedrivs inom det svenska Unescorådet.

Fru talman! Utbildning är en investering inför framtiden. Därför är det så viktigt att sätta fokus på kvaliteten i vardagsarbetet. Grunden för det livslånga lärandet läggs i förskoleåldern. Förskolan ska förvalta och utveckla den naturliga nyfikenheten och iveren att lära som barn har. Rätt bemötande ger just det som många har pratat om i dag, den livslånga lusten för lärande.

Kvalitet handlar om att sätta varje enskilt barn i centrum och kunna erbjuda en bra miljö och ett innehåll som är anpassat till just den lilla människan så att den ges självförtroende och möjlighet att växa. I de tidigaste åren blir stimulansen av barnets språkutveckling speciellt viktig. Det är språket som är ett av de viktigaste verktygen i utbildningens verktygslåda.

Men det är även i de unga åren som vi lägger grunden för att utveckla ett undersökande och forskande arbetssätt, lust att upptäcka tekniska och naturvetenskapliga samband och respekt för vår gemensamma miljö. I de unga åren grundläggs också ett positivt förhållningssätt till våra medmänniskor, respekten för alla människors lika värde och förståelse för olikheter människor emellan.

Förskolan med dess pedagogiska och personlighetsutvecklande innehåll har en stor betydelse för barnens fortsatta utveckling och skolgång. Men tyvärr har inte alla barn tillgång till förskola. I dag får ofta de barn som mer än andra skulle behöva förskola inte ta del av den. Det kan vara barn i socialt utsatta områden, barn med utlandsfödda föräldrar eller barn till arbetslösa.

Det är mot denna bakgrund som vi nu här i riksdagen redan har beslutat om att införa en avgiftsfri allmän förskola för fyra- och femåringar. Vi har beslutat om maxtaxa inom förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Vi har också beslutat att barn till arbetslösa eller föräldralediga föräldrar ska ha rätt till en plats i förskola, i fritidshem eller i familjedaghem.

Detta barnperspektiv i politiken gör det möjligt för alla barn att få rätt till en plats i förskola utan att vara beroende av om föräldrarna har råd eller inte. Det omdöme som den svenska förskolan har fått i en OECD-rapport visar ju att kvalitet och innehåll i vår förskola håller mycket hög klass. Man konstaterar att förskolan verkligen är anpassad för barn och att det bedrivs verksamhet där som utgår från barns behov och som sker

på barns villkor. Det är ett mycket högt betyg totalt sett, men med en anmärkning i kanten. Den är inte tillgänglig för alla, bl.a. på grund av det avgiftssystem vi har i dag. Det kommer vi nu att rätta till med de nya reformer som vi redan har ställt oss bakom.

Fru talman! Den svenska skolan hävdar sig över lag mycket bra i en internationell jämförelse, detta trots 90-talets ekonomiska kriser och trots att vi samtidigt under 90-talet hade en ökning av barnkullarna och en ökning av antalet anländande flyktingbarn.

Men vi kan inte vara nöjda så länge som alla barn inte når kunskapsmålen. Även om det är kommunerna som nu har ansvaret för att analysera sina resultat och vidta åtgärder kan staten också göra en hel del. Staten kan ge stöd för skolutveckling och öka kommunernas förutsättningar att höja kvaliteten i skolan. Ett riktat statsbidrag för personalförstärkning och kompetensutveckling av personalen är en av många åtgärder som regeringen föreslår och som utskottets majoritet har ställt sig bakom. Totalt handlar det om 17,5 miljarder kronor under åren 2001 till 2006.

Samtidigt pågår en successiv upptrappning av det generella statsbidraget, de s.k. Perssonpengarna. Samtidigt sker också i de flesta kommunerna en ökning vad gäller skattekraftsutvecklingen på grund av den ökade tillväxten.

Det här tillsammans gör att möjligheterna för att på ett påtagligt sätt förbättra och utveckla kvaliteten i skolan ökar. Det gäller över huvud taget kommunal verksamhet. Men det handlar främst om det vi pratar om här i dag, förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen.

Men det handlar inte bara om att få förbättrade ekonomiska förutsättningar. Vissa kommuner och vissa skolor har svårare utgångsläge och behöver mer gedigna åtgärdspaket. Det handlar om såväl organisation och pedagogisk kompetens som bra ledarskap. Det gäller att skapa en väl fungerande helhet. Fungerar inte detta är det framför allt de elever som har behov av särskilda stödinsatser som blir lidande.

För att klara detta behöver vi bl.a. fler utbildade specialpedagoger i skolan. Det är därför glädjande att det nu avsätts speciella medel för att anordna utbildningar för redan utbildade lärare i specialpedagogiska kunskaper. Det är också bra att det här uppdraget ges till lärarutbildningarna och att det formuleras så att dessa kurser kan bedrivas såväl på deltid som på distans.

Avslutningsvis vill jag också säga att jag är glad över att vi nu kan lyfta fram frågan om forskningen inom utbildningsområdet. I enlighet med propositionen om en ny lärarutbildning kommer det nu en kraftig ökning av forskningsanslagen för utbildningsvetenskaplig forskning. Dessutom kommer det två nya forskarskolor med utbildningsvetenskaplig inriktning. Det ska bli spännande att se vad forskningen inom detta område kan göra inte minst för att utveckla skolans organisation, läromiljö, arbetsmetoder och specialutformad pedagogik för att stärka förutsättningarna för funktionshindrade barn, ungdomar och vuxna med behov av särskilt stöd i undervisningen.

Fru talman! Jag har anledning att vara glad i dag, även om jag naturligtvis inte kan vara helt nöjd. Vi ska arbeta vidare med att utveckla skolan utifrån ett tydligt barnperspektiv. Alla barn ska kunna känna sig

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

trygga och välkomnade i skolan samtidigt som de ska kunna ha roligt och känna att de växer och utvecklas.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet UbU1 i dess helhet.

Anf. 137 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd) replik:

Fru talman! Torgny Danielsson känner sig glad över att Socialdemokraterna, Vänstern och Miljöpartiet blir alltmer likriktade och ser tydligare inte den spänst som finns i borgerlighetens förslag. Ni smyger runt och socialiserar och riktar bidrag i stället.

Jag skulle vilja säga att det inom borgerligheten finns en stor samstämmighet både vad gäller barnomsorg, den allmänna förskolan, skolan, möjlighet till friskola, varvad teori och praktik inom gymnasieskolan osv.

Vad jag skulle vilja fråga är varför inte Torgny Danielsson vågar tro på kommunernas möjligheter att få mer generella bidrag och slippa de riktade bidragen och i stället skapa bättre utvärderingsinstrument för att följa upp kommunernas verksamhet.

Torgny Danielsson talar väl om förskolans roll osv. Vi har reserverat oss till förmån för den öppna förskolan. Den skulle vara ett stöd för barn och föräldrar i utsatta delar. Varför har inte socialdemokraterna ställt upp för den?

Anf. 138 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är överraskad över att vi kan se så olika på i vilken utsträckning det finns ett enat borgerligt alternativ till de förslag vi lägger fram.

Naturligtvis tror jag på kommunernas möjligheter att ta det ansvar de har. Det pågår mycket bra verksamheter ute i kommunerna. Men vissa kommuner har stora svårigheter att klara detta. Därför är det viktigt att vi kan spela en kompensatorisk roll. Vi ska se till barnens bästa. Ett barn som råkar befinna sig i en kommun där många barn har behov av särskilt stöd ska inte behöva stå tillbaka. Resurserna ska fördelas efter behov. Olika elever och olika skolor har olika behov. En del behöver mera insatser.

Det är ett helt annat synsätt än i det borgerliga förslaget om nationell skolpeng. Det ger en generell fördelning av pengarna som inte tar hänsyn till olika behov.

Jag ser positivt på den öppna förskolan. Öppen förskola ryms inom det vi kallar för förskoleverksamhet. Det kan mycket väl vara ett bra sätt att möta behov hos familjer med en arbetslös förälder. Man kan ge service till den arbetslöse föräldern samtidigt som barnen ges möjlighet till stimulerande pedagogisk verksamhet.

Anf. 139 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd) replik:

Fru talman! Torgny Danielsson kan ändå inte komma ifrån att regeringen styr mycket. Den allmänna förskolan är styrd. Kommunens frihet är inte stor. Maxtaxan är inte för barnens bästa, som Torgny Danielsson sade, utan den är till för att föräldrarna ska kunna arbeta mer. Det kommer att leda till större grupper. Det är orättvist, eftersom de som redan har får mera.

Jag har hört om kommuner som skulle vilja stödja ekonomiskt svaga och föra över mer resurser till dem. Men då får de inte del av maxtaxans regeringsresurser. Det får inte ändras en punkt eller ett komma i reglerna. Då är friheten inte så stor.

Anf. 140 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Jag lade märke till att Ulla-Britt Hagström nämnde i sitt huvudanförande att hon själv har haft fyra barn inom barnomsorgen eller förskolan och att hon var mycket nöjd med det. Jag förstår inte varför Ulla-Britt Hagström och kristdemokraterna skulle vilja förneka eller försvåra för andra att få del av den pedagogiska verksamhet som förskolan utgör.

Maxtaxan är ett erbjudande till kommunerna som har sin utgångspunkt i att barn ska ha möjlighet till förskola och pedagogisk verksamhet oberoende av föräldrarnas ekonomi. Det gör att det blir tryggare för barnen i och med att det inte behöver vara en ekonomisk fråga. Det vi kommer till rätta med är att en hel del föräldrar känner sig stressade och på olika sätt försöker pussla ihop tillsyn för barnen som går ut på att äldre syskon eller någon annan anhörig ska stå för omsorgen.

I likhet med all annan generell välfärd är maxtaxans utgångspunkt att avgiften inte ska vara avgörande. Verksamheten har man betalt genom skattdebiteringen. Det är en reform som på ett klart sätt stärker barnfamiljernas ekonomi. Det ger möjligheter och valfrihet att jobba mindre, såsom Ulla-Britt Hagström efterlyser.

Anf. 141 LENNART GUSTAVSSON (v):

Fru talman! Först vill jag yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande nr 1.

De frågor som vi nu diskuterar rör förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Sammantaget vill vi från Vänsterpartiet uttrycka vår tillfredsställelse över att vi nu kraftfullt börjar åtgärda konsekvenserna av 1990-talets svåra ekonomiska situation, en situation som har betytt mycket negativt för skolans område. Samtidigt som de ekonomiska resurserna minskade ökade barnkullarna och flyktinginvandringen.

Jag tänker lyfta fram några av de saker som jag tror kommer att ha stor betydelse för att vi bättre ska kunna arbeta mot visionerna om en skola för alla och om en möjlighet till livslångt lärande för alla. Förutom utbildningens betydelse för hela samhällets utveckling har utbildning och kunskapsnivå en central betydelse för demokratin och människors delaktighet i samhället.

För det första: En kraftfull satsning på förskolan behövs. Att förskolan i likhet med skolan, föräldraförsäkringen, barnbidraget och hälso- och sjukvården ska vara en del av den generella välfärden och erbjudas alla barn och barnfamiljer är en självklarhet för oss i Vänsterpartiet. I budgetpropositionen anges att målet är en avgiftsfri förskola, något som vi från Vänsterpartiet länge har hävdat.

Införandet av den allmänna förskolan för fyra- och femåringar, rätten till förskoleverksamhet för barn till arbetslösa eller föräldralediga samt en maxtaxa i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg är alla steg i en riktning som ligger väl i linje med Vänsterpartiets politik. Frågan om maxtaxan är en av de få frågor där det tycks finnas någon form av bor-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

gerlig enighet. Jag måste instämma med Torgny Danielsson. I övrigt måste jag säga att jag saknar ett tydligt borgerligt alternativ. Det är i och för sig ganska talande att den borgerliga enigheten vänder sig mot ett förslag som handlar om att utveckla den generella välfärden.

För det andra: Det behövs mer personal inom förskola och skola. I våras lanserade Vänsterpartiet tanken om skolmiljarden. Detta gjorde vi väl medvetna om att elevgruppernas storlek under 90-talet ökat. Mer personal inom skolan är en av förutsättningarna för att kunna nå målen. Därför är det naturligtvis bra att regeringen inom ramen för budgetsamarbetet prioriterar en satsning initierad av Vänsterpartiet – en satsning på skolan.

Ur elevsynpunkt och med tanke på bl.a. den senaste tidens mobbningsdebatt är bristen på elevvårdspersonal en av de verksamheter som behöver förstärkning. Nu finns i budgeten en femårig satsning som innebär att ungdomsskolan och fritidshemmen tillförs resurser motsvarande en nivåhöjning på 5 miljarder. Bidraget är riktat till utökning av personal. Kritik har ibland framförts att detta riktade bidrag skulle utgöra ett allvarligt intrång i det kommunala självstyret. Vänsterpartiet menar att en kraftsamling för att öka personaltätheten är av yttersta vikt och att det är viktigt att vi faktiskt vågar rikta resurserna. Den femåriga satsning vi nu inleder kommer att ha stor betydelse för skolans viktigaste ingrediens, nämligen eleverna.

För det tredje: Elevinflytandet måste öka! Ska eleverna kunna uppnå både kunskapsmålen och de demokratiska målen måste eleverna göras mer delaktiga i vad som händer i skolan. Det är bra att regeringen uppmärksammar och utvärderar försöksverksamheterna med lokala styrelser med elevmajoritet inom gymnasieskolan. Den översyn av elevernas möjligheter att påverka sin arbetsmiljö som regeringen avser att göra är naturligtvis också viktig. Delaktighet, inflytande och ansvar är några av nyckelorden när det gäller elevinflytande.

För det fjärde: Satsa på barn och ungdomar med utländsk bakgrund! Stortadssatsningen är en viktig del i ansträngningarna att förbättra situationen i storstädernas utsatta områden. Även om satsningen som sådan inte i grunden ändrar förutsättningarna för att komma åt segregationen är en särskild utbildningssatsning i samverkan med andra insatser viktig.

För det femte: Arbetet med jämställdheten måste intensifieras! Av budgetpropositionen framgår att regeringen överväger fortsatta insatser inom värdegrundsområdet, t.ex. genom att sprida kunskap och lärande exempel särskilt beträffande jämställdhet och sex och samlevnad.

Här tycker jag att det kan vara på sin plats med ett tydliggörande från skolministern. Hur länge tänker regeringen överväga? Kan vi se fram emot en fortsatt och intensifierad satsning på jämställdhetsarbetet i skolan?

Fru talman! Avslutningsvis skulle jag vilja lyfta fram en annan fråga. Jag tycker att det är dags att på allvar resonera om ett av hindren att uppnå läroplanernas mål, nämligen betygssystemet. I övergången mellan grundskola och gymnasieskola spelar betygen en allt mindre roll. Framsynta kommuner lyfter fram frågan om försöksverksamhet med betygsfri grundskola. Försöksverksamhet med slopande av timplaner pågår. En försöksverksamhet med en betygsfri grundskola vore på sin plats som ett led i att utveckla arbetet med att förverkliga läroplanerna. Det vore in-

tressant om skolministern kunde ta en liten stund av sitt anförande för att tala om ifall hon är beredd att medverka till att få till stånd någonstans i landet en försöksverksamhet med betygsfri grundskola.

Anf. 142 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Det här är en debatt som förs med anledning av den budget som har lagts fram för finansieringen av skolan. De problem som har diskuterats berör mycket det pedagogiska arbetet i skolorna. Jag tror att det är allmänt känt och accepterat att de problem vi ser i form av att elever lämnar skolan utan att ha godkänt i kärnämnen eller behörighet att gå gymnasiet nationella program kommer som en följd av de nedskärningar i resurserna som skolorna hade i början av 90-talet under den ekonomiska krisen. 20 % av personalen, lärare, skolpedagoger, kuratorer, specialpedagoger osv. fick lämna skolan.

De som fick betala priset var elever med behov av särskilt stöd. De kunde inte få det stödet med de resurser som skolan hade. Nu har skolan levt med problemen under en relativt lång period. Jag trodde att vi var överens om att det viktiga var att få tillbaka resurserna så att skolan återigen kan börja erbjuda eleverna det stöd de enligt skollag och läroplan är berättigade till.

Det låter inte som om de borgerliga partierna har tagit problemet på allvar. Ingen kan väl tro att problemet skulle lösas för dessa elever med läs- och skrivsvårigheter, sociala problem, lättare funktionsstörningar osv. om man införde mera fingeraderade betyg. Jag kan inte tänka mig att ett mer fingeraderat betyg skulle vara till någon hjälp för de eleverna – inte heller om man ökar rätten att flytta elever. Jag kan inte heller förstå hur det skulle bli lättare för den som nu går ett individuellt program på gymnasiet och får en individuellt anpassad hjälp för att kunna komma över på ett nationellt program om det individuella programmet tas bort. Det är knappast stödåtgärder som finns. Effekterna är obegripliga. Ni tycks prata om ett helt annat problem än vad vi andra talar om.

Nåväl. Nu handlar det om en budget. Jag kan, precis som Torgny Danielsson, uttrycka en viss glädje över budgeten. Nu kommer äntligen pengarna. Bl.a. har kommunernas ekonomi förbättrats. Skatteunderlaget är bättre på grund av minskad arbetslöshet och minskade socialbidrag. Dessutom kommer det en satsning som är utan jämförelse rätt långt bakåt i tiden.

Det är första året 500 miljoner till skolorna. Nästa år är det 1 miljard. Det är ytterligare 1 miljard året därpå, tills vi har kommit fram till år 2006 med en höjning på 5 miljarder kronor till skolorna. Det betyder ungefär 7 000 kr per elev. Det är klart att det kan ge väldigt stora effekter när det gäller att få in de resurser som behövs för att även klara elever med behov av särskilt stöd.

Det är lite grann av islossning och känsla av vår. Jag tror att det pirrar lite grann av glädje ute i kommunerna av att nu kunna sätta i gång med det arbete som både läroplan och kursplaner har lagt grunden för, dvs. den decentraliserade skolan. Det finns den kommunala skolplanen och sedan arbetsplaner för varje skola. De kan utarbeta sin egen pedagogiska profil efter de resurser, förutsättningar och behov som finns i skolan. Det är en typ av skolverksamhet som vi i Miljöpartiet med glädje ser kommer

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

att utvecklas tillsammans med de fristående skolorna – mångfald och individualisering.

Centerpartiet uppmärksammar behovet av att få individualiserad undervisning, vilket möjliggörs om resurserna kommer tillbaka till skolan, så att vi får en skola inte bara för alla utan en skola för envar. Varje elev i skolan ska känna att det här är min skola. Man ska vara trygg i skolan och känna glädje. Självklart ska varje elev trivas i skolan och få en bra skolgång.

Jag tror att man ute i kommunerna kommer att kavla upp ärmarna och sätta i gång med det arbete som man har längtat efter att få göra, att få in resurserna och anställa fler och organisera arbetet på skolorna. Det har varit slitsamt under många år. Både lärare och elever är väl värda att få arbeta under betydligt gynnsammare förhållanden framöver.

Anf. 143 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Trots den sena timmen vill jag helt kort bemöta Gunnar Goude, eftersom han valde att räkna upp några av de förslag till förändringar som jag tog upp, men som Gunnar Goude menar inte skulle hjälpa elever i behov av stöd. Av någon anledning valde Gunnar Goude att inte räkna upp en del andra förslag, som jag också nämnde: en flexibel grundskola med möjlighet att gå tio år för dem som behöver längre tid på sig av en eller annan anledning, speciallärare tillbaka, undervisning i mindre grupp eller enskilt, lärlingsutbildning på gymnasieskolan för elever som är mer yrkesinriktade.

Det finns en hel rad åtgärder i Folkpartiets förslag som skulle leda till att just elever med behov av stöd och hjälp skulle få det mycket lättare i skolan.

Anf. 144 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Specialpedagogerna behövs. Det är helt klart. Därför ska resurserna dit. Det är de förändringarna som nu kommer. I den mån Folkpartiet tycker att de förändringarna är bra – okej, visst.

Men i det borgerliga förslaget betonar man de andra, för oss lite främmande aspekterna. Jag har hört väldigt mycket tal om ordning och reda. Betygsfrågan tar en väldigt stor plats. Det går inte att komma ifrån att detta är viktiga centrala frågor i er politik. Det gäller gemensamt för kristdemokrater, moderater och folkpartister.

Anf. 145 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Ordning och reda handlar bl.a. om att vi ska förbättra statistiken så att även mobbade elever får den undervisning och det stöd de har rätt att få.

Betyg är en del i den viktiga utvärderingen och uppföljningen av måluppfyllelsen i skolan, som fungerar dåligt i dag. Det förlorar också de elever på som skickas vidare med godkänt betyg fast de egentligen i stället skulle ha fått stöd och mer hjälp.

Anf. 146 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Undersökningen om de mobbade eleverna tror jag att man kan invända mot på många sätt. Men framför allt tror jag att man

ska närma sig problemet på ett lite annat sätt och se till att elever inte mobbas. Det är väl där problemet ligger. Kopplingen till att de inte får den undervisning som de är berättigade till förstår jag inte. Det är väl självklart att en mobbad elev inte kan tillgodogöra sig undervisningen. Men det är mobbningen som är problemet i det fallet.

Anf. 147 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Detta är barnens och ungdomarnas budget. Vi kan se ökad föräldraförsäkring, kontaktdagarna kommer tillbaka, mer pengar i barnbidraget, en maxtaxa med utjämnande avgifter, lika bidrag för föräldrarna över landet, en allmän förskola för fyra- och femåringar, fler vuxna i skolan och ett nytt studiestödssystem.

Många gånger frågar människor ute i samhället: Vad gör ni för barnen och ungdomarna? Denna gång har vi gett ett tydligt besked. Vi kan också se det i åtskilliga miljarder.

Skolan är en del i denna stora miljardsatsning. Vi fortsätter tidigare gjorda satsningar med avsikten att se till att fler barn och ungdomar ges förutsättningar att nå målen. Vår handlingsplan är nu i gång. Äntligen, får jag väl säga till Sofia Jonsson.

Jag kommer att nämna några av de punkter som finns i handlingsplanen.

En av punkterna är en aktivare roll för Skolverket. En annan punkt är att förstärka basfärdigheterna läsa, skriva och räkna. Ytterligare punkter är fler vuxna i skolan och på fritis samt forskning.

Låt mig börja med att nämna något om Skolverkets nya roll för skolutveckling.

Uppdraget till Skolverket innebär att man aktivt ska omorientera sitt arbete så att stöd ska riktas dit där behoven är störst med syfte att åstadkomma ökad måluppfyllelse. Medlen för lokal utveckling ska alltså mer fördelas till följd av uppsökande verksamhet och i mindre utsträckning efter ansökan.

Stödinsatserna ska utformas i samråd med de verksamhetsansvariga utifrån ett grundligt klarlagt lokalt behov. Dialogen ska föras från olika utgångspunkter. Det kan vara bra att utgå från en aktuell kvalitetsredovisning och därmed utgå från huvudmannens egen bild av verksamheten. Men det finns också andra specifika problem som kan utgöra grund för en utvecklingsdialog, t.ex. en hög andel studieavbrott inom gymnasieskolan. Preliminärt tänker sig Skolverket att arbeta aktivt med en utvecklingsdialog med 50–70 kommuner.

En viktig utgångspunkt för Skolverkets arbete blir att hävda målen att sträva mot i våra läroplaner och kursplaner. En annan utgångspunkt blir att involvera elever och personal i själva utvecklingsarbetet.

Skolverket har under våren genomfört dialoger med sex kommuner med utgångspunkt från kommunernas kvalitetsredovisningar. Erfarenheten när man har prövat den här dialogen visar att såväl Skolverket som de enskilda kommunerna är mycket nöjda. Jag ser därför fram mot det fortsatta arbetet som nu kommer att ske i mellan 50 och 70 kommuner.

Låt mig också få kommentera den förstärkning vi gör på basfärdigheterna läsa, skriva och räkna. Det är viktigt att sätta in åtgärderna tidigt. Av det skälet bör även förskoleklassen ingå och ibland, när så är lämp-

Prot. 2000/01:45

12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

ligt, även förskolan. Men orsakerna till bristande måluppfyllelse måste ibland också sökas högre upp i åldrarna.

Lärande i basfärdigheter måste omfatta hela skolarbetet. Satsningen får inte leda till en trivialiserad syn med risk för förenkling och mekanisering av undervisningen. Forskning visar att barn och ungdomar med svårigheter inte utvecklas positivt genom ensidig färdighetsträning.

Basfärdigheter är i stället ett ansvar för hela skolan. Det innebär att skolans alla ämnen och verksamheter har del i elevernas utveckling när det gäller att läsa, skriva och räkna. Det innebär också att annan personal än den som traditionellt ser och möter de här eleverna – lärare och specialpedagoger – också måste komma till nytta, t.ex. kommer skolbiblioteken och skolbibliotekarierna att ha ett stort ansvar i detta arbete.

Lärande, demokratisk kompetens och hälsa samspelar och påverkar varandra. En skolas problem med att utveckla elevernas basfärdigheter kan bestå i att värdegrunden sviktar. Utvecklingen av demokratisk kompetens är en inlärningsprocess i sig, samtidigt som den också främjar lärande i stort.

För att skapa bättre förutsättningar att lyckas krävs det också kompetensutveckling. Vi syftar nu också till att höja den specialpedagogiska kompetensen hos redan verksamma lärare. Utbildningen ska ske i samverkan med högskolor och kommuner, omfatta kurser om 5–10 poäng samt eventuellt påbyggnadskurser upp till 20 poäng. De ska kunna genomföras såväl på deltid som på distans. Forskningen ska in i skolans vardag och bli en naturlig del av lärares utveckling.

Den tredje uppgiften är satsningen på fler vuxna i skolan. Alltför många barn och ungdomar får i dag inte det stöd de behöver och som de har rätt till. Det handlar om stöd för att nå kunskapsmålen, men det handlar också om stöd för att nå övergripande målsättningar som handlar om värderingar. Mobbning är som många sagt ett exempel på detta.

Kommunerna ökar medlen till skolan igen och det är bra. Men det räcker inte. En stor del av kommunernas satsningar har hittills gått åt till att öka lärarnas löner. Det behövs. Men det behövs också fler ögon som ser vad som händer barnen, och det behövs fler som kan stötta eleverna på olika sätt. Det är därför vi vill göra denna satsning med ett riktat bidrag till skolsektorn.

Många har frågat hur bidraget kommer att utformas. Därför kommer jag att mer detaljerat gå in på det.

Det riktade statsbidraget utgår första gången med 500 miljoner kronor höstterminen 2001. Bidraget ökar därefter successivt med 1 miljard kronor per år tills nivån 5 miljarder uppnås.

För 2002 avsätts alltså 1 ½ miljard kronor, för 2003 avsätts 2 ½ miljard kronor osv.

Totalt innebär det att skolsektorn tillförs 17 ½ miljard kronor under en femårsperiod. Dessa pengar räcker till ungefär 15 000 nya tjänster. Det blir 15 000 fler vuxna som kan finnas i skolan för att möta elevernas behov av stöd, stimulans, tröst, uppmuntran och samtal – 15 000 fler vuxna som kan se den enskilda individen och vad som händer runt omkring henne eller honom.

Det särskilda statsbidraget är främst avsett för förskoleklass, grundskola, särskola och fritidshem. Det är viktigt med insatser tidigt i åldrar-

na. Det är då självförtroendet byggs upp. Det är då grunden till det livslånga lärandet läggs.

Det får också användas till gymnasieskolan om man i kommunen bedömer att behoven är störst där. Bidraget är frivilligt. Det är kommunerna som väljer om de vill få del av det. Medlen ska dock användas till personalförstärkning. Kommunen bestämmer själv vilka personalkategorier som man vill använda dessa medel för. Det kan vara lärare som behövs. Men det kan också vara andra personalgrupper.

Jag har i olika sammanhang exemplifierat med specialpedagog, talpedagog, kurator och fritidspedagog. Det kan också vara skolledare eller psykologer som behövs. Egentligen vill jag inte exemplifiera. Risken finns att någon grupp därmed uppfattas som utesluten. Men det är kommunen som avgör. Personal ska anställas med den kompetens som behövs just utifrån de lokala förutsättningarna. Jag förväntar mig att dialog kommer att föras mellan alla berörda – elever, föräldrar, personal och politiker – om hur pengarna ska användas på bästa sätt.

Kvalitetsredovisningen kan vara ett utmärkt underlag i den här dialogen. När kommunen rekviderar pengarna ska man redovisa hur man tänker använda dem. Skolverket får i uppdrag att betala ut och följa upp statsbidraget. I Skolverkets uppdrag ligger också att publicera samtliga kommuners åtaganden på Internet där det är lätt för föräldrar, elever och personal att ta reda på vad den egna kommunen har åtagit sig att använda pengarna till.

Regeringen kommer att presentera förordningen under januari månad. Då går vi in med ytterligare detaljer. Fördelningen av pengarna mellan kommunerna beräknas på antalet elever i åldersgruppen 6–16 år. Det kommer att finnas uträknat och utlagt på nätet hur mycket pengar det rör sig om för varje kommun.

Fru talman! Det är ett viktigt beslut som riksdagen kommer att fatta i morgon. Det är ett beslut för barnens och ungdomarnas bästa som handlar om att förbättra deras vardag. Det är barnen och ungdomarna som står för framtiden. Låt oss också visa det i morgondagens beslut.

Anf. 148 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! Jag blev glad av att höra att Ingegerd Wärnersson så starkt och intensivt går in i en diskussion och talar om läs- och skrivutveckling – läsa, skriva och räkna – och hur vi kan agera för att detta ska komma in så tidigt som möjligt i skolan.

Men jag tänkte ta upp en sak som jag inte nämnde i mitt anförande. Det gäller specialskolorna, och då bl.a. Ekeskolan. Under den sista tiden har det visat sig att trycket, alltså antalet elever som har sökt till Ekeskolan, har ökat. Det är ju så att det nu fram till sommaren finns möjlighet för barn att komma in på skolan. Styrelsen har sagt att: Tyvärr, vi har inte tillräckligt med resurser för att kunna ta emot dem. Tänker skolminister Ingegerd Wärnersson arbeta för, och stötta, Ekeskolan så att de här barnen får möjlighet att gå på skolan?

Anf. 149 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi håller just nu på att arbeta med vårt regleringsbrev. I regleringsbrevet står det om det här. Jag kan inte exakt säga hur formuleringen kommer att bli, men andemeningen är att SIH ska utveckla dialo-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

gen med Ekeskolan för att se vad som pågår. Det gäller också uppföljning och utvärdering.

Jag är medveten om den utveckling som har skett på Ekeskolan. In-
tagningsstoppet kommer inte att råda förrän till nästa sommar, så vi har
ytterligare ett halvår. Vi måste då göra en helhetsbedömning.

Anf. 150 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det krävs ju också att de här insatserna görs snabbt. De
här eleverna står på kö, och vi ser framöver att det kan röra sig om ett
tiotal eller tjugotal elever som vill komma in på skolan innan den nu ska
stängas till sommaren. Så jag hoppas att skolministern tar det här till sitt
hjärta och snabbt agerar så att vi kan få se en lösning på problemet.

Anf. 151 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Det är så att det är SIH som har uppgiften att fördela
medlen till de olika specialskolorna. De är redan fördelade enligt lig-
gande budget. Men det finns också möjlighet att använda medel som SIH
har till sitt förfogande för att beakta den uppkomna situationen på Eke-
skolan. Jag kan alltså inte som minister gå in direkt i styrningen, men
denna möjlighet finns.

Anf. 152 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag kan börja med att hänga på Sofia Jonssons frågor.
Kristdemokraterna är nog det enda parti som har lagt extra pengar i nytt
anslag till Ekeskolan och Hällsboskolan på 5 miljoner kronor i budgeten.
Så jag hoppas verkligen också att det som Sofia Jonsson har framfört blir
verklighet.

Det är ju lite svårt att i ett och samma sammanhang tala om åldrarna
från fyra år till arton eller tjugo. Jag håller med skolministern om det här
med att läsa, skriva och räkna. Jag skulle vilja lägga till basteknologi. Det
är bra med utvecklingen av flera specialpedagoger, med forskningen i
skolan och med fler vuxna i skolan. Ändå finns det ett bekymmer. Det
föds så lite barn. Och det verkar ändå som att det är mycket annat än
pengar som är viktigt.

Jag skulle först vilja fråga ministern en sak med anledning av att vi
hade den här mobbningsdiskussionen. Hur blir det med mobbningskam-
panjen? Nu har vi ju också förstått att skolledare inte riktigt vet om att
arbetsmiljölagen gäller för elever och att man ska anmäla till Yrkesin-
spektionen. Det var min ena fråga.

Den andra frågan gäller hur skolministern ser på SAF:s redovisning,
som jag tog upp i mitt anförande, om samverkan mellan skola och nä-
ringsliv, alltså den här undersökningen och att det är så lite uttalat i våra
skolplaner.

Anf. 153 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Arbetet med mobbningskampanjen pågår. Det kommer
att bli en sådan. Där kommer jag att återkomma, men inte förrän kanske
någon gång en bit fram på våren. Det tar tid att hitta formerna för en
sådan kampanj.

Det andra som Ulla-Britt Hagström tog upp tycker jag var oerhört viktigt. Samtidigt är det mycket skrämmande att vi såg det här resultatet i skolplanerna. Det har ju funnits en arbetsgrupp på departementet som har haft i uppgift att titta just på samverkan mellan skola och arbetsliv. Den har nu lämnat ifrån sig en promemoria som ska gå ut på remiss.

Ett av de förslag som finns från den här arbetsgruppen är just, jag läser: "att kommunen även bör redovisa skolans samverkan med arbetslivet vid den årliga kvalitetsredovisning, som varje kommun och skola är skyldig att upprätta". Man kan alltid diskutera om man ska använda skolplanen eller kvalitetsredovisningen. Men naturligt borde vara att om vi sätter kravet på t.ex. att det ska finnas i kvalitetsredovisningen så bör kommunen också kunna uttrycka i en skolplan hur man ska kunna nå de mål som man sedan kommer att redovisa.

Vi är helt överens om att det här måste bli mycket bättre. Jag tycker över huvud taget att samverkan ska starta redan på grundskolan. Vi har tidigare markerat att vi vill att eleverna på gymnasieskolan ska ha arbetsplatsförlagd praktik på alla program och inte bara på de yrkesinriktade.

Anf. 154 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd) replik:

Fru talman! Vi kristdemokrater börjar bli stressade här. Vi hade velat att den här satsningen skulle komma i gång betydligt tidigare. Nästa år blir det bara 500 miljoner i regeringens budget. Vi har ju en generell satsning på tre miljarder som kommunerna kan använda till skola, vård, omsorg, miljö och vad de vill. Det här blir ju en ganska svag start. Men vi får hoppas på framtiden och de stora siffror som då målas upp.

Det är naturligt att en skolplan ska göras. Den ska utvärderas och därifrån ska sedan kvalitetsutvärderingen komma. Jag funderar lite på rektors roll. Är det inte dags att ge rektor lite friare ställning så att rektor inte bara ska styra bakbunden av skolstyrelse och skolnämnder? Jag tänker också på den utbildning som ges för rektorer och att vi skulle behöva en kvalitetsutvärdering även där.

Anf. 155 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Rektors framtida roll är ju det som vi tittar på i den grupp, den expertgrupp, som tittar över uppdragen för skolledarna i framtiden. Den kommer vi att komma tillbaka till nu under våren när gruppen redovisar sina synpunkter. Också den kommitté som ser över skollagen har vi att beakta. Det gäller förhållandet mellan stat och kommun. Den grupp som ser över den framtida läroplanen kommer också att titta på rektors roll. Så vi kommer att få svaret på detta.

Kompetensutveckling av skolledarna är viktigt. Det har vi också markerat i budgeten. Vi säger också att den ska finnas framöver. De områden vi kanske har tryckt speciellt på när det gäller kompetensutvecklingen ligger ju med värdegrunden som bas. Det handlar också mycket om elevinflytande och andra områden, vilket vi nu redovisar i vårt regleringsbrev. Vi kommer att fatta beslut om detta inom en snar framtid i regeringen.

Givetvis är det så när det gäller arbetet med omvärld, arbetsliv och samhället runt omkring att rektor har ett stort ansvar för att se till att det fungerar.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

Jag är inte nöjd med hur det ser ut i dag i vare sig grundskolan eller gymnasieskolan. Jag tror att detta är ett område där jag måste återkomma till riksdagen för att vi ska kunna förtydliga oss när det gäller hur vi vill ha det i framtiden. Riksdagen var ju själv med om att plocka bort detaljstyrningen när det gällde gamla prao. Nu har vi kunnat följa upp vad som har skett under några år, och jag tycker inte att det blev den positiva utveckling som vi förväntade oss när vi ålade rektor att ha ansvaret. Jag kommer därför att återkomma.

Anf. 156 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Det finns många saker som jag skulle vilja fråga skolministern om i dag. Jag tog i mitt anförande upp mobbningen och den diskussion som har förts om att skärpa regler och förordningar när det gäller möjligheterna att skilja mobbare och mobboffer åt. Skolministern tog inte upp det, men hon har möjlighet att göra det som svar på min replik.

Jag skulle vilja fråga om just satsningen på fler vuxna i skolan. Där har Folkpartiet sagt ja till regeringens pengar. Det finns med i vårt budgetförslag också. Men vi är oroliga för innehållet. Ingegerd Wärnersson säger nästan alltid att det handlar om fler vuxna i skolan. I nio fall av tio har jag hört henne säga det. Sedan kom det också i hennes inlägg att det kan vara fråga om olika yrkesgrupper. Men Ingegerd Wärnersson vill inte precisera vilka för att inte glömma någon osv.

Folkpartiet anser att det i första hand är fler utbildade lärare som behövs och kanske vissa andra grupper, t.ex. specialpedagoger osv. Därför blir min fråga, för att få ett förtydligande: Handlar det om vuxna i största allmänhet, eller handlar det om utbildade personer, lärare eller personer med annan utbildning för skolverksamhet? Jag skulle vara tacksam om jag fick ett förtydligande från Ingegerd Wärnersson om detta.

Anf. 157 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Denna satsning har kommit till för att vi ska nå måluppfyllelsen i skolan, alltså de mål som finns i våra läroplaner och i våra kursplaner. När man säger att man ska nå denna måluppfyllelse måste man fundera över vilka personalgrupper som det gäller. Det är ju riktat på någonting. Det handlar ju inte bara allmänt om att man ska ha trevligt i skolan utan om att nå en måluppfyllelse. Då vet vi att det ser väldigt olika ut i olika skolor. Därför har vi valt att inte säga enbart lärare.

Vi ska fram till våren behandla ett betänkande om elevhälsa. Där konstaterar man att det finns grupper som det tidigare fanns fler av, t.ex. kuratorer och psykologer. De har minskat i antal. De är oerhört viktiga för att hela eleven ska må bra. De har en annan kompetens än den som finns hos lärarna. Därför behövs dessa grupper. En annan grupp som har minskat oerhört mycket i antal är talpedagogerna. Hur ska vi kunna möta dessa behov? Det är därför som jag och regeringen inte har valt att tala om vem det ska vara. Men vi har ju möjligheten att följa upp detta via Skolverket. Vi kommer att titta på vilken utveckling som sker. Men här tycker jag att det är kommunerna, skola, personal, elever och föräldrar som har en möjlighet att delta i denna dialog och komma fram till vad som passar just i den enskilda skolan.

Sedan vi aviserade att detta skulle komma i budgeten har jag varit i väldigt många skolor, och det uppskattas att vi från regeringens sida inte

detaljstyr vilka vuxna som det ska handla om, eftersom skillnaderna är så stora.

Prot. 2000/01:45
12 december

Anf. 158 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Det låter ju som om Ingegerd Wärnersson i första hand ändå tänker sig någon form av utbildad personal. Men själva formuleringen, flera vuxna i skolan, är ju väldigt missvisande. Om det råder brist på sjukhuspersonal på en barnavdelning så kanske man inte i första hand säger att man vill ha fler vuxna till sjukhuset, utan man säger att man vill ha mer personal, fler anställda. Det är ändå en stor otydlighet i denna formulering. Och vi som tycker att det är angeläget att vi har inte minst betydligt fler utbildade lärare i skolan skulle ha varit tacksamma för en mycket skarpare formulering här än att man bara talar om vuxna i största allmänhet. Men jag får upprepa frågan en gång till och kanske få ett svar. Handlar det i alla fall om utbildade personer för skolverksamhet i någon form?

Sedan vill jag upprepa min fråga om mobbning. Naturligtvis är det viktigast att mobbning inte uppstår. Och naturligtvis kan skolan förhindra det bl.a. genom att spela en tydlig roll med klara krav när det gäller hur man ska bete sig i skolan med respekt för varandra. Men om nu mobbning inträffar, ska skolorna då ha rätt att för mobbningsoffrets skull flytta på den som mobbar till en annan skola eller någon annan form av verksamhet?

Anf. 159 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förutsätter att kommunen utbildar all sin personal. Det var svaret på fråga ett.

Fråga två gällde mobbningen. Den lagstiftning som vi har gäller för alla elever. Det är väldigt viktigt att understryka det. Och återigen måste det vara den enskilda skolan som beslutar om hur man ska göra i en sådan svår situation som när mobbning har uppstått. Det är inte jag, och jag tycker inte heller att det är någon av riksdagens ledamöter, som ska säga vem som man ska flytta på. Att flytta på någon är det sista steget som man ska vidta. Det gäller såväl en elev som är mobbad som en som mobbar, om vi talar om mobbningen. Den lagstiftning som vi har ger alltså möjligheter när det gäller alla elever. Om vi däremot måste stärka elevernas rättssäkerhet, då ska det göras. Och det är det direktiv som vi har gett Skollagskommittén. Då är jag helt beredd att göra förändringar. Det är därför som vi har gett direktiven. Nuvarande lagstiftning gäller alla, mobbade och mobbare.

Anf. 160 LENNART GUSTAVSSON (v):

Fru talman! Jag ska citera från ett TT-telegram från den 24 november.

”Jönköping kan bli först i landet med att slopa betygen. Socialdemokraterna vill att Jönköping blir försökskommun för betygslösa skolor, rapporterar Ekot och Sveriges Radio Jönköping.

Betygsförespråkarna vill ge betyg tidigare än i årskurs 8, som gäller i dag, medan kritikerna hävdar att det är ett omodernt system som skapar utslagning. Redan nu har några kommuner i Mellansverige slopat betygssintagningen till gymnasiet.

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

Socialdemokraterna i Jönköping vill gå ett steg längre och på försök helt ta bort betygen vid några skolor och ersätta dem med utvecklings-samtal eller omdömen. För det krävs dock dispens från regeringen.”

Min fråga är: Hur ser ministern på att medge dispens och att eventuellt utveckla detta vidare mot ett större försök med en betygsfri grundskola?

Anf. 161 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag kommer att träffa företrädare för några kommuner som har aviserat att de skulle kunna tänka sig att ha betygsfri intagning till gymnasieskolan, alltså att låta eleverna få sina förstahandsval tillgodosedda. Vid detta möte ska jag också be dem att redovisa hur man hanterar betygen för övrigt. Precis som Lennart Gustavsson sade så kan man alltså inte slopa betygen utan att ha dispens från regeringen. Jag kommer att ha detta samtal och lyssna till deras upplägg och också lyssna till deras tankar om vad som händer om en elev t.ex. inte vill gå i gymnasiet i den kommun som man kanske hade tänkt från början utan gå någon annanstans, osv. Vi har inte tagit ställning till detta. Ärendet om dispens i Jönköpings kommun har inte funnits för formell behandling.

Anf. 162 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att svaret ändå andades en försiktig optimism om att vi kan utveckla synsättet inom skolan även när det gäller betygen. Jag förstår att skolministern inte kan diskutera hur man formellt ska hantera detta ärende. Men det vore intressant att höra skolministerns åsikt som skolminister i fråga om möjligheten att initiera försök med en betygsfri grundskola. Det vore ju synd om landets socialdemokratiska skolminister blev fränkörd av socialdemokraterna i Jönköping.

Anf. 163 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik:

Fru talman! Det vore ju en poäng till jönköpingsborna. Det är ett spännande perspektiv som Lennart Gustavsson lyfter fram. Och vi har ju, det har jag tidigare svarat på denna fråga, en försöksverksamhet med en slopad timplan i grundskolan. Jag tror att denna försöksverksamhet kommer att ge upphov till frågor till oss i regeringen och till riksdagen om hur man vill utforma den framtida grundskolan. Man kommer här att utveckla det som Sofia Jonsson tidigare har nämnt, nämligen de individuella studieplanerna. Det är oerhört positivt. Man kommer att arbeta över ämnesgränserna. Man kommer att uppfinna nya ämnen. Man kommer att hitta system för att utveckla dialogen mellan lärare, elev och förälder att ge ordentlig bekräftelse på var eleven befinner sig i förhållande till de mål som man tillsammans har satt upp. Denna försöksverksamhet ska pågå under fem år. Vi ska göra ett ordentligt avstamp efter tre år.

I den verksamheten ser jag givetvis att betygen också kommer att ha en roll, även om de inte är direkt utformade i uppdragen. Det är min övertygelse att de kommer att bli en fråga för riksdagen i det här sammanhanget.

Anf. 164 BEATRICE ASK (m):

Fru talman! Vi lär få anledning att återkomma till det där med betygen. Det är ju ett skrämmande perspektiv om elever ska fråntas rätten att få en korrekt bedömning av hur de kunskapsmässigt står i förhållande till målen och om föräldrar i Jönköping eller någon annanstans ska förmenas den typen av information. Det är mycket viktigare med den rättssäkerhet som det här handlar om än att kunna hitta på lattjo experiment vad gäller antagningen.

Men det var inte därför som jag bad att få ordet, utan jag begärde ordet därför att jag måste få fråga: Är det rätt uppfattat att statsbidraget för rekrytering av vuxna bara kan rekvireras från Skolverket, att det liksom inte ska vara någon prövning av ansökningarna? I så fall är det väldigt intressant, för det innebär att Socialdemokraterna tar ett första steg mot ett generellt statsbidrag igen. Där är vi i så fall helt överens med regeringen – nämligen om att det krävs ett statligt ansvar för kvaliteten vad gäller grundskolan. Det vore alltså intressant att få veta om det verkligen är så att det är ett generellt statsbidrag som vi här ser början till.

Det andra som jag tyckte var spännande och intressant var – för att spara tid – detta med de förstärkta satsningarna på måluppfyllelse. Skolministern sade att det gällde bl.a. arbetet med läs- och skrivträning, även i den allmänna förskolan. Detta är väldigt intressant. Det är första gången som jag hör att man har en ambition med den här satsningen. Hur kommer detta nytänkande med tydliga kunskapsmål för arbetet i den allmänna förskolan i så fall att implementeras?

Anf. 165 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! När det gäller det här bidraget kommer det, som jag tidigare sade, att vara så att varje kommun får veta hur mycket medel som finns, uträknat på antalet elever i åldern 6–16 år. Man går in och rekvirerar detta bidrag och redovisar sedan när man rekvirerar vilken personal som man avser att anställa i kommunen. Därefter sker vanlig uppföljning och utvärdering av Skolverket. Eftersom det här återkommer kan man se hur kommunen har lagt sin utvecklingsprofil när det gäller att anställa olika personalkategorier.

Detaljerna i förordningen återkommer vi till i januari. Den är nu under utformande, så jag kan i nuet inte ge mer detaljerade besked, men detta är den inriktning som vi arbetar efter.

När det gäller målen för den allmänna förskolan för fyra- och femåringar är det de mål som vi har lagt fast i läroplanen för förskolan som kommer att gälla. Det är också de som vi kommer att följa upp och utvärdera.

Anf. 166 BEATRICE ASK (m):

Fru talman! Man rekvirerar alltså de här pengarna. Sedan blir det en uppföljning och utvärdering. Det blir lite jobbigt för Skolverket, såvitt jag förstår, när det gäller den förändrade arbetsuppgift som man delvis får. Det handlar mycket om att man ska jobba med skolor som har bekymmer och allt möjligt annat. Med tanke på de begränsningar som finns redan i dag vad gäller uppföljning och utvärdering kan det bli lite svårt.

Det hela verkar alltså lite vagt men det är väl bra att regeringen återkommer med besked här. Vad man vill veta är ju inte om 40 fritidspeda-

Prot. 2000/01:45

12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

*Barns och ungdomars
lärande*

goger eller 8 historielärare anställts, utan vad vi borde vilja veta vad gäller en sådan satsning – det är ju trots allt mycket pengar ni vill lägga på detta – är väl om eleverna lär sig mer historia eller slutar mobba – eller vad det kan vara. Det kräver en ganska kraftfull och målmedveten utvärdering.

Jag vidhåller att jag tror att vår tanke på ett fristående utvärderingsinstitut som får jobba mycket mer med detta behövs i framtiden om man vill ha den decentralisering som vi har och samtidigt vill höja målen.

Skolministern backar dock helt plötsligt när det gäller vad man kan använda den allmänna förskolan till. Det beklagar jag. Detta vore ju väldigt spännande. Dessutom är det intressant med den ökade satsningen på skolforskningen. Kanske skulle man ändå kunna formulera lite tydligare krav eller ambitioner vad gäller den allmänna förskolan. Om syftet här ska vara att öka måluppfyllelsen måste det faktiskt handla om att vi vill att fler barn ska lära sig att läsa och att fler barn ska kunna tala, skriva etc. Det är möjligt att det är en bra idé att börja så tidigt men det finns alltså, om jag nu tolkar ministern rätt, inga planer på att förstärka arbetet på det området. Det beklagar jag, men vi får säkert återkomma till detta.

Anf. 167 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! En sådan här förändrad uppgift för Skolverket kräver givetvis också att Skolverkets egen personal får möjlighet till kompetensutveckling, metodutveckling och ett förändrat arbetssätt, och det ligger också i det här uppdraget där det redovisas hur man tänker göra detta. Det här är också något som kommer att pågå i flera år eftersom det faktiskt är en väldigt stor förändring i förhållande till var Skolverkets uppdrag tidigare har legat. Det handlar ju om att aktivt kunna arbeta just för att skolorna ska nå den här bättre måluppfyllelsen. Tiden medger inte att jag går in på detaljerna, men de finns tydligt utformade.

När det gäller måluppfyllelsen för förskolan kan jag säga att i den proposition som vi lade fram för riksdagen när det handlade om läroplanen för förskolan tog vi även upp vikten av att man i förskolan också kunde ha andra personalkompetenser än de som funnits tidigare och som av tradition gällt barnskötare, förskollärare och fritidspedagoger. Vidare kan man ha t.ex. specialpedagoger, just därför att de elever som behöver ett bättre stöd ska ha en möjlighet att få detta redan i förskolan.

Fru talman! Det här är väl mitt sista debattinlägg för i dag. Därför vill jag önska fru talmannen, riksdagens tjänstemän och alla ledamöter en härlig god jul. Jag ser fram emot alla friska debatter till våren.

Studiestöd

Anf. 168 ANDERS SJÖLUND (m):

Fru talman! Först ska jag fatta mig helt kort om CSN, Centrala studiestödsnämnden, som jag tycker är ett stort problem. Jag tror att alla svenska studenter känner igen sig i den beskrivningen. Vi tycker att CSN helt enkelt inte håller måttet. Tyvärr finns det i praktiken inget alternativ till CSN för flertalet av våra studenter. Detta är självklart en brist som vi tycker måste åtgärdas. Vi moderater förespråkar därför, som ni alla

Studiestöd

kanske vet, att CSN sätts under konkurrens, just för att kunna höja servicenivån och för att minska kostnaderna.

CSN har säkert stora ambitioner och har som mål att kunna svara på 90 % av inkomna samtal, sägs det. I verkligheten kan man bara ta emot omkring 10 %. Man frågar sig vilka kunder som accepterar sådana villkor. Det här är naturligtvis ingen kritik mot CSN:s personal i sig utan mer mot den struktur som studiemedlen via CSN:s monopol utgör.

I våras kommenterade CSN:s generaldirektör Björn Mårtensson ett annat problem, nämligen den alltför långsamma hanteringen av återkraven av studiemedel. Han säger: "Det måste bli bättre, men vi jobbar med nästippen ovanför vattenytan och försöker med små resurser hantera enorma volymer." Ja, detta hjälper inte studenter som på grund av CSN tvingas försöka leva och studera med näsan *under* vattenytan snarare än över.

Jag har också förstått att samma organisation på grund av resursbrist – hör och häpna! – valt att inte följa upp uppgifter som man får in om studenter som överskrider fribeloppet. Däremot minskar man studiemedlen för studenter som själva uppger en för hög inkomst. Ärlighet bestraffas alltså, kan man säga. Dessutom kan man undra om det är någon mening med att över huvud taget ha kvar taket på fribeloppet när det ändå är satt relativt högt. Jag frågar: Varför vill regeringen inte löpa linan ut på den punkten?

Kort sagt: CSN klarar inte uppgiften utan kan snarare beskrivas som en koloss på lerfötter.

Fru talman! I betänkandet står det att "studiestödet skall verka rekryterande och därmed bidra till högt deltagande i utbildningen samt ha en utjämnande verkan mellan individer och grupper – – – och därmed bidra till ökad social rättvisa". Är det på det sättet? Har vårt studiemedelssystem bidragit till att ändra den s.k. snedrekryteringen till högskolan? Det ser inte ut att vara så. I varje fall har ingen förbättring skett under de senaste decennierna.

Studiefinansieringssystemets utformning med inkomstrelaterad återbetalningstakt och avskrivning av återstående studieskulder vid pensionsåldern minskar incitamentet för individerna att utbilda sig i unga år. Det här försvåras ytterligare av ett progressivt skattesystem som gör att ökade inkomster snabbt äts upp av högre beskattning. För individen betyder en sen studiestart inte särskilt mycket och har ingen större inverkan på livsinkomsten men för nationen som helhet betyder vårt system att Sverige går miste om många begåvningar som hade kunnat bidra till att stärka vår tillväxt och därmed välståndet.

På ett konkret område har regeringen närmast sig vår syn, nämligen vad gäller det s.k. fribeloppet i studiemedelssystemet. Vi välkomnar den förbättring som nu föreslås men menar att vi måste gå fullt ut. Fribeloppet bör med andra ord avskaffas i sin helhet. Dessutom tycker vi att räntorna på studielånen ska bli avdragsgilla i beskattningen.

Fru talman! Om man tittar närmare på systemet med ett begränsat fribelopp ser man att dagens system, där statens villkor för lånedelen bygger på den studerandes inkomst, sänder helt fel signaler till den studerande. De signaler som sänds är nämligen "Arbete lönar sig inte".

När detta blev klart för min egen dotter Sara som tänker starta sina universitetsstudier i vår blev hon väldigt upprörd. Hon frågade sig: Var-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

för lägger sig staten i om jag vill jobba och tjäna pengar och dessutom sköter studierna? För mig är det obegripligt, säger hon. Då får det faktiskt bli svartjobb, var hennes besked.

Jag kan bara hålla med henne. Ungdomar och studenter är inte dumma, de ser sambanden. Konsekvensen blir att lånedelen minskar, och den studerandes inkomst förbättras inte, trots att man anstränger sig. Det är dessutom ur andra än ekonomiska aspekter viktigt att unga studenter ges tillfälle att pröva de arbetstillfällen som trots allt står till buds. Ingen ska straffas ekonomiskt för en ambition att arbeta.

Studiestödssystemet är generellt, varför den enskilde själv måste få avgöra om han eller hon vill ta ut ett fullt lånebelopp med det återbetalningsansvar som följer med detta. En motsvarande inkomstprövning finns dessutom inte i svux- och svuxasystemen, utan där görs en reducering endast för dem som har pension, livränta eller annan liknande ersättning.

Fru talman! Tidigare förslag om att slopa fribeloppet har avslagits mot bakgrund av att studenterna inte bör uppmuntras till förvärvsarbete utöver en viss gräns, eftersom heltidsstudier normalt är en krävande sysselsättning som kräver en heltidsinsats. Vi menar att detta avgörande måste studenten själv få att klara ut. Kopplingen mellan den studerandes inkomst och möjligheten att låna i studiestödssystemet måste helt tas bort, helt avskaffas vad gäller fribeloppsgränsen.

Fru talman! När det gäller den eniga uppslutningen kring att ge studiemedel till studerande vid Naprapathögskolan och Svenska kiropraktorhögskolan gläds vi åt att ni i majoriteten nu har anslutit er till den moderata linjen. Vi tycker att det är självklart att utbildningar som leder till legitimerade yrken inom vården, med stor betydelse för tusentals människor med krämpor av olika slag, ska få tillgång till det svenska studiemedelssystemet.

En annan viktig del av studiestödet är att det helst ska räcka så att studenterna kan avsluta sina utbildningar, även om de är långa. Regeringens förslag om att den maximala tiden för studiehjälp ska sättas till tolv terminer tycker vi är olyckligt. Som regeringen säkert blivit uppmärksam på under debatten om det reformerade studiestödet finns det faktiskt utbildningar som ofta tar mer än tolv terminer att avsluta. Genomgående i kritiken mot de nya studiestödsreglerna är att de leder till en social snedrekrytering där endast studenter med rika föräldrar klarar långa utbildningar. Det tycker vi är klart olämpligt.

En berättigad oro finns för att systemet leder till att endast strömlinjeformade studenter utan livserfarenhet och mognad klarar att ta examen på de långa utbildningarna. Man går rakt igenom systemet.

Man kan fråga sig hur studenter som inte har möjlighet att vidga sina vyer och skaffa sig olika erfarenheter ska kunna möta patienter när sedan studenten t.ex. är färdigutbildad läkare? Jag har förstått att Karolinska Institutet t.ex. premierar studenter som har läst andra ämnen när de söker till läkarutbildningen, och många studenter går andra slags vårdutbildningar för att se om de passar inom vården. Som alla fyra borgerliga partier konstaterar i en gemensam reservation vore det mycket olyckligt om denna möjlighet skulle försvinna i praktiken.

Majoriteten föreslår att det ska krävas *synnerliga* skäl för att studiemedel ska kunna beviljas för längre tid än tolv terminer. Då frågar man

sig: Hur ser dessa synnerliga skäl ut? Vi menar att det finns en klar anledning att göra en översyn av studiestödslagen så att skälen som kan ligga till grund för dispenser kan bestämmas så att man vet vad som gäller, att det inte är godtycke eller bara förhoppningar som ska gälla.

Hela studiestödssystemet måste vara så utformat, tillsammans med skattesystemet, att det uppmuntrar till långa utbildningar. Utbildning måste alltid löna sig – både för individen och för samhället.

Jag avslutar med att säga att jag självfallet ställer mig bakom våra reservationer och särskilda yttrande men nöjer mig här med att yrka bifall till reservation nr 1 under mom. 1.

Anf. 169 KALLE LARSSON (v):

Fru talman! Vänsterpartiets principiella uppfattning är att studier i så stor utsträckning som det är rimligt ska likställas med arbete. Vi menar att det samhälle vi lever i ställer, och kommer i ökande grad i framtiden att ställa, krav på ett livslångt varvande av arbete och studier. Därför är det för oss naturligt att sträva efter att det ska vara möjligt att växla mellan arbete och studier i en ständigt ökande utsträckning. Därför är det för oss naturligt att eftersträva studielön.

Fru talman! Den sociala snedrekryteringen måste också brytas. Fortfarande studerar arbetarklassens barn vidare på universitet och högskolor i betydligt mindre utsträckning än andra. Ett av de viktigaste verktygen för att åstadkomma en jämn social rekrytering till vidare studier är ett generöst studiestödssystem. Därför är det för oss naturligt att arbeta för studielön.

Fru talman! Hur ett lands framtida välfärd och ekonomiska utveckling ser ut är i stor utsträckning beroende av dess utbildningsnivå. Tidigare i dagens debatt har Britt-Marie Danestig och Lennart Gustavsson för Vänsterpartiets räkning berättat hur vi ser på utbildningsväsendet och forskningspolitiken i stort. Utbildning – också det studiestöd vi nu diskuterar – är en investering för såväl den enskilde som samhället. Inte minst därför är det för oss naturligt att kämpa för studielön.

Fru talman! Så försöker jag med konststycket att i debatt om ett betänkande som inte kommer i närheten av Vänsterpartiets långsiktiga målsättning ändå argumentera för huvuddragen i det. För Vänsterpartiets del innebär det nya studiestödssystem som gäller fr.o.m. första halvåret nästa år ett steg i rätt riktning mot ett mer sammanhållet och rekryterande system. Det innebär en höjd bidragsdel, och det blir en rejäl höjning för de studerande som läser på grundskole- och gymnasienivå och är över 25 år. Det innebär också ett kraftigt höjt fribelopp. Visserligen skärps återbetalningsreglerna, och möjligheten att få dispens för långa studier minskas något, men sammantaget får vi ett system med en god struktur. Därför inriktar vi från Vänsterpartiets sida nu kraften under de kommande åren för att höja nivåerna i systemet. Vi ser med tillfredsställelse att det i betänkandet anges att utskottet utgår från att regeringen kommer att överväga möjligheterna att höja bidragsdelen när detta bedöms, som det sägs, statsfinansiellt möjligt. Höj bidraget när det är läge för det alltså, när det finns pengar.

Man bör då ha i åtanke att det läget egentligen redan är här, att det finns pengar, vilket vi från Vänsterpartiets sida åtskilliga gånger också påpekat. Men så länge samtliga andra partier envisas med att hålla fast

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

vid en budgetprocess som omöjliggör att vi använder de pengar vi får in till statskassan till det som vi vill, låses ekonomin fast i en smått absurd situation av ständigt minskande offentlig sektor i andel av BNP. Självfallet skulle en statsbudget skriven av Vänsterpartiet ensamt också innehålla prioriteringar och vara begränsad till de pengar som faktiskt finns, men möjligheterna att driva en än mer offensiv utbildningspolitik skulle öka. Med detta sagt står vi bakom dagens betänkande när det gäller anslaget till utgiftsområde 15, studiestöd. I en kompromiss finns både det man gillar och det man inte gillar. Det är fullt naturligt att det är så.

Till de positiva saker som vi gärna räknar hem hör att studiebidraget inom studiehjälpssystemet liksom barnbidraget höjs med 100 kr om mindre än en månad. Barnfamiljer och ungdomar hör till de stora förlorarna under 90-talets nedskärningsår, och det är utmärkt om den kurvan kan brytas. Höjningen av studie- och barnbidraget är ett tillskott till detta.

Fru talman! Jag skulle kunna ägna en stund åt också de borgerliga reservationerna och de särskilda yttranden som man avlämnat i anslutning till dagens betänkande. Men med tanke dels på den sena timmen, dels på hur dessa yttranden och reservationer spretar åt alla håll är det svårt att ens resonera om en gemensam riktning, och kanske inte heller så fruktsamt.

Det enda som man verkar vara överens om är att det inte är bra som det är i dag och inte heller som det kommer att bli med det nya studiestödssystemet. Sedan skiljer man sig åt mer än vad man liknar varandra. Jag har inga problem med det, men nog förtar det kraften i de borgerliga argumenten att man i första hand är oense. Märkligast är som vanligt moderaterna som inte vill höja studiebidraget och dessutom vill skära ned Kunskapslyftet drastiskt.

Fru talman! I vår reservation till dagens betänkande föreslår vi att en studiesocial utredning tillsätts för att se över studenternas och de vuxenstuderandes situation i förhållande till andra förmånssystem än studiestödet. Vi har mött många studenter och vuxenstuderande som befinner sig i komplicerade situationer, hängande mellan olika system.

Vi har mött de som tecknar egen sjukförsäkring och vi har mött de som inte har råd att göra det. Vi har mött de som, enligt egen utsägo, studerar meningslösa sommarkurser för att över huvud taget överleva sommaren. Och vi har mött de som längtar efter semester på sommaren eftersom de studerar resten av året.

Utskottsmajoriteten hänvisar vid besvarandet av våra motioner i dessa frågor till utredningen om de ekonomiska familjestöden. Det är bara det att den utredningen ju enligt nuvarande direktiv har andra uppgifter än att se över studenters och vuxenstuderandes speciella situation. Och om man hade velat se över just det som vi anför som ett problem – gråzoner och ingenmansland mellan olika system för just studenter och vuxenstuderande – hur svårt hade det då varit att antingen bifalla våra motioner eller att ge den sittande utredningen tilläggsdirektiv?

Avslutningsvis: Men tanke på att flera partier har motionerat i samma riktning under de senaste åren hyser vi fortfarande visst hopp om att tillräckligt många i kammaren inser det rimliga i vår reservation och gör den till riksdagens mening. Märkligare saker har trots allt hänt.

Jag yrkar bifall till reservation 6 vid mom. 11.

Anf. 170 ERLING WÄLIVAARA (kd):

Fru talman! Kristdemokraterna har under flera år krävt att ett helhetsgrepp måste tas när det gäller studiefinansiering. Men regeringen har konsekvent under lång tid valt att dra frågan i en långbänk.

När regeringen under förra året äntligen kom med ett nytt förslag till studiestöd blev det bara en ytterst marginell förbättring för studenterna. Fortfarande efterlyser vi kristdemokrater tillsammans men landets studenter ett heltäckande studiestödssystem som tar hänsyn till studenternas hela livssituation.

Enligt vår mening måste studiefinansieringssystemet vara långsiktigt, hållbart och överblickbart både för den enskilde studenten och för samhället. Det ska också motverka social snedrekrytering och locka till studier.

Systemet måste vara rättvist. Delar av regeringens system som ska införas nästa halvår är fortfarande ett först-till-kvarn-system. En studerande som har fått besked om att hon eller han antagits till en utbildning riskerar att mötas av beskedet: Tyvärr, pengarna är slut. Du kan inte få något studiestöd. Det menar vi kristdemokrater är helt oacceptabelt.

Men det finns vissa saker som också är bra i det här betänkandet, t.ex. att man nu från utskottet har öppnat möjligheten för naprapat- och kiropraktikerutbildningen att också omfattas av det nya studiestödssystemet.

Kristdemokraterna vill att alla ungdomar i gymnasial utbildning, såväl de som går i gymnasiesärskola som de som går i den vanliga gymnasieskolan, ska omfattas av samma studiestödssystem och garanteras rätt till tre års gymnasiestudier som eleven får förlägga som han eller hon själv vill mellan 16 och 25 års ålder.

Med dagens system kan nämligen en särskoleelev i värsta fall få nästan 5 000 kr mindre per år jämfört med den som går i den vanliga gymnasieskolan. Detta är djupt orättvist.

Med det kristdemokratiska alternativet ska dagens bidrag på 850 kr i månaden under nio månader om året höjas till 1 350 kr per månad i tio månader per år, och detta ska börja gälla från den 1 juli 2002.

För dem som saknar grundskolekompetens eller gymnasiekompetens vill vi successivt avveckla det nuvarande vuxenstudiestödet och i stället successivt införa ett nytt vuxenutbildningsstöd från den 1 juli nästa år, 2001.

De studerande ska erbjudas det gällande totalbeloppet i studiemedelsystemet i form av ett 100-procentigt skattefritt bidrag, vilket ska kunna kompletteras med lån upp till 3 000 kr per månad. Räntan på lånet ska vara avdragsgill. Det får inte vara ekonomiska svårigheter som hindrar människor från att läsa in grundläggande kompetens. Med vårt system har de som börjar studera sent i livet en god ekonomisk möjlighet.

Vi delar inte heller regeringens syn på att studenternas speciella behov tillgodoses inom ramen för andra förmånssystem. Principen att summan av bidrag och lån är lika för alla studerande måste därför sättas i relation till övriga system.

Det här gäller speciellt studerande med barn som är en mycket ekonomiskt utsatt grupp. Regeringens förslag tillgodoser inte på något sätt deras behov. Vilka ytterligare förbättringar har utbildningsministern och socialdemokraterna att erbjuda denna grupp studenter? Vi vill ha en snabb översyn av de ekonomiska villkoren för studerande med barn.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

Fru talman! I dag är det få människor med fast arbete som ser det som ekonomiskt möjligt att ta ledigt för studier. Därför vill vi kristdemokrater införa ett individuellt utbildningskonto. Jag ska inte nu fördjupa mig i den delen, eftersom timmen är sen. Jag avser att återkomma i frågan när Mona Sahlin har lagt fram sitt förslag om kompetenskonto på riksdagens bord någon gång under våren nästa år.

Fru talman! Det ska vara en självklarhet att den som ska börja studera ska kunna planera sin ekonomi. Dagens system präglas av oklara gränsdragningar mellan arbetsmarknadspolitik och utbildningspolitik. Det drabbar på ett orättvist sätt den enskilde. Vi anser att reglerna kring studiefinansieringen måste vara tydliga när det gäller var gränsen går för hur stort bidrag den enskilde kan få av staten, hur länge dessa ska betalas ut och att återbetalningskraven när det gäller studielånen inte blir orimliga.

Vi kräver också att studiefinansieringssystemet ska vara förutsägbart. De regler som gäller när den enskilde beslutar att börja studera får inte försämrats under studietidens gång. Studiestödssystemet måste konstrueras så att många attraheras till högre studier. Därför vill vi att bidragsdelen höjs till 40 % av totalbeloppet från höstterminen 2002. På längre sikt ska målsättningen vara hälften bidrag, hälften lån.

Likasa när det gäller fribeloppsgränsen vill vi från kristdemokraterna att inkomsttaket ska tas bort. Det ska vara fritt för studenter att komplettera bidragsdelen med eget arbete utan att den påverkas, eftersom ett högre bidrag kombinerat med borttaget inkomsttak ger möjlighet till studier utan stora lån som följd. Detta gynnar såväl den enskilde studenten som staten.

Regeringen föreslår däremot endast en höjning av dagens gräns från 54 000 kr till 91 000 kr. Det menar vi kristdemokrater är en otillräcklig höjning. CSN:s upplåning hos Riksgälden är en tickande bomb. I år eller fr.o.m. nästa år når den upp till 103,2 miljarder kronor per år.

Grunden i det nya studiestödssystemet som regeringen föreslår är att det inte spelar någon roll hur mycket låntagaren tjänar. Återbetalningen beror i stället på hur mycket som har lånats ut. Lånet är tänkt att betalas tillbaka på 25 år.

I praktiken innebär detta att det lägsta beloppet som CSN i dag tar ut av låntagare i ett slag femdubblas. Detta är helt orimligt. De skärpta kraven på återbetalning av studielånen utgör ett allvarligt hot mot det livslånga lärandet och slår särskilt hårt mot äldre studerande och deltidsarbetande kvinnor.

Vi anser att återbetalningsreglerna omedelbart måste ses över. Att tala om det nya systemet som generösare och enklare är rent ut sagt skamligt när deltidsarbetande kvinnor med en årslön på 95 000 kr kan tvingas att betala tillbaka över 5 000 kr om året.

Reglerna måste ses över innan det nya systemet träder i kraft så att inte de äldre studerande låginkomsttagarna sätts i en omöjlig ekonomisk situation.

Regeringen föreslår också en skärpning av dispensvillkoren för hur länge studiestöd kan erhållas, maximalt för sex års studier. I dag finns möjlighet att få dispens från CSN för att slutföra den utbildning som påbörjats.

Vi kristdemokrater vill att denna möjlighet ska kvarstå. Ett flertal utbildningar tar i princip alla studiemedelsterminer i anspråk. Har studen-

ten tidigare påbörjat en utbildning men bestämt sig för att bli exempelvis läkare finns det med regeringens förslag inga möjligheter att ta examen.

Att stå utan studiestöd med två terminer kvar till examen är en för-
tvivlad situation om dispens inte medges. Är det bara barn med egna
tillgångar – jag vill återupprepa det speciellt för Vänsterpartiet – eller
rika föräldrar som ska ha råd att välja fel eller att förkovra sig ytterligare
under sin studietid?

Den socialdemokratiska regeringen talar gärna om ett klasslöst sam-
hälle, och det finns andra partier som också gör det, med lika möjlighet
för alla. Men det förslag om nytt studiestödssystem som regeringen nu
lagt fram talar ett helt annat språk.

Fru talman! Självklart står jag bakom samtliga kristdemokratiska re-
servationer och särskilda yttranden. Men för tids vinnande nöjer jag mig
med att yrka bifall till reservation 2 under mom. 3.

Anf. 171 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Det är som vanligt märkligt att höra kristdemokrater tala
om att de bättre än Vänstern, Socialdemokraterna och Miljöpartiet vill
anstränga sig för att minska klassklyftorna.

Att man så drastiskt vill dra ned, och länge har velat dra ned, på Kun-
skapslyftet talar i mina öron sitt tydliga språk. Det är möjligen fagert tal
men intet annat från Erling Wälivaara och Kristdemokraterna.

Erling Wälivaara redogör för de regler som gäller för återbetalningen
i studiestödssystemet. Jag måste få fråga varifrån uppgifterna egentligen
kommer.

Är Erling Wälivaara medveten om att det finns trygghetsregler? Man
kan få betala tillbaka maximalt 5 % av sin inkomst upp till 50 års ålder
och därefter 7 % av inkomsten per år i återbetalning i studiestödet.

Är Erling Wälivaara medveten om detta, eller har han missat den in-
formationen?

Anf. 172 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Nej, Kalle Larsson. Jag är mycket väl medveten om
detta. Uppgiften kommer från CSN, som själv har räknat ut att det drab-
bar lågavlönade och kvinnor mycket orättfärdigt.

Det förvånar mig att Kalle Larsson och Vänsterpartiet inte vill att
kvinnor ska studera. Det blir effekten av er överenskommelse. Nu sade
Kalle Larsson här att han inte står bakom alltihop i betänkandet. Men
likafullt kommer ni i alla fall att rösta ja för det.

Det innebär att lågavlönade kvinnor, och speciellt äldre kvinnor, dis-
krimineras och utesluts från möjligheten att läsa i det livslånga lärandet.

Anf. 173 KALLE LARSSON (v) replik:

Fru talman! Det kan knappast vara främmande för Erling Wälivaara
att det finns saker man gillar och sådant man inte gillar i en kompromiss.
Om Erling Wälivaara någon gång – vilket Gud förbjude – får ingå i ett
regeringsunderlag lär han bli varse den insikten.

Jag fick inget svar, vilket jag märker väl, på varför kristdemokraterna
vill skära ned på Kunskapslyftet. Det är kanske den enstaka satsning de
senaste åren som bäst har förmått att lyfta just lågutbildade och många
kvinnor på arbetsmarknaden ur en vanmäktig situation av lågutbildning.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

Jag märker också att Erling Wälivaara har tagit del av en i mina ögon felaktig information om hur trygghetssystemen i återbetalningarna egentligen ser ut. De fakta Erling Wälivaara nu får med fanns möjligen publicerade i Finanstidningen men knappast i den proposition och i det betänkande som riksdagen fattade beslut om när den tog ställning till studiestödssystemet.

Det finns trygghetsregler som innebär att man betalar 5 % upp till 50 års ålder och 7 % åren därefter av den inkomst man har. Det är också den maximala summa man ska behöva återbetala. Jag säger inte att detta är det perfekta återbetalningssystemet. Som Erling Wälivaara väl kunde höra i mitt anförande talade jag om att vi kommer att fortsätta att förbättra systemet.

Jag vidhåller att strukturen nu ser bättre ut i systemet än vad den gjorde förut. Sedan kan vi kristdemokrater, vänsterpartister och andra som är intresserade av det se till att förbättra nivåerna i det systemet.

Anf. 174 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag vill bara säga följande till Kalle Larsson: Välkommen i morgon att rösta på det kristdemokratiska systemet! Det innebär för universitetsstuderande 40 % i bidrag och 60 % i lån. Det är faktiskt skillnad på det jämfört med era 34,5 %.

När det gäller återbetalningsreglerna är det märkligt att Kalle Larsson har undgått att läsa pressmeddelandet från CSN. Där talar man just om att det blir orimligt för speciellt äldre kvinnor. Det slår oerhört hårt mot äldre kvinnor. Jag ser att Tomas Eneroth viftar med pressmeddelandet. Nog om det, Kalle Larsson.

Anslut er gärna till vårt förslag! Då får vi direkt ett bättre studiefinansieringssystem.

Anf. 175 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! Centerpartiet vill skapa ett kunskapssamhälle där utbildningen ska nå hela landet, hela folket och under hela livet. Trist nog, men sant, verkar det målet ligga långt fram i tiden.

Det är faktiskt inte de signalerna som regeringen sänder ut med sitt förslag till studiemedelssystem som kommer att träda i kraft i sommar. Som jag ser det når man bara halvvägs i sitt försök att reformera studiemedelssystemet.

Bidragdelen höjs marginellt. Återbetalningen stramas upp. Återbetalningstakten höjs, trots den diskussion som var här alldeles innan jag kom upp i debatten. Skuldbördan kommer att vara i stort sett lika stor som i det nuvarande systemet.

Ett år efter det beslut vi fattade kommer telefonsamtalen. Nu kommer funderingarna framkrypande. Man säger: Vad var det egentligen som ni fattade beslut om? Var det detta system som höjdes till skyarna?

Man sade: Nu ska vi reformera studiemedelssystemet. Nu ska vi se till att den sociala snedrekryteringen bryts och att det blir möjligt för alla människor oavsett ekonomisk bakgrund att studera i den högre utbildningen vid högskolor och universitet.

Hur kan man å ena sidan stå och diskutera någonting sådant och använda de vackra orden och å andra sidan lägga fram ett förslag som inte

ens kommer i närheten av dessa vackra ord? Det är med en kluven tunga som man har diskuterat ett nytt förslag till studiemedelssystem.

Centerpartiet har lagt fram ett fullt finansierat förslag om en 50–50-princip, dvs. en 50-procentig bidragsdel och en 50-procentig lånedel. Detta skulle innebära en ungefärlig 30-procentig lägre skuldsättning för studenterna. Detta skulle, tillsammans med vårt förslag om höjt fribe-
lopp, underlätta för många studenter. Det skulle underlätta för många oroliga människor som går och funderar på om de verkligen har råd att sätta av tre fyra fem år till studier mitt i livet eller i början på livet, eller om de är tvingade att gå ut i arbetslivet direkt och inte uppfylla de drömmar som de har om den högre utbildningen.

Man kan säga att vårt förslag om 50–50-principen har tre grundprin-
ciper.

Den första är att minska skuldbördan efter studietiden. Flera under-
sökningar har visat att den största faktorn som gör att vi kan minska den sociala snedrekryteringen är just att det finns en god och hög bidragsdel i studiefinansieringssystemet. Den första delen är alltså att minska skuld-
bördan efter studiemedelssystemet.

Den andra är att systemet ska vara enkelt och överskådligt. Man ska
lätt kunna överblicka sin skuldsättning, och det ska inte finnas något gömt bakom någon framtida återbetalning.

Den tredje delen är att systemet ska konstrueras så att subventionerna
blir tydliga. Här har vi med vår stora bidragsdel en tydlig del där studen-
terna kan se vilket bidrag de har att röra sig med i stället för det som
regeringen och majoriteten föreslår, nämligen dolda räntor och subvent-
ioner.

Fru talman! Som jag sade har det visat sig att när det gäller den soci-
ala snedrekryteringen så är det studiemedelssystemet och de ekonomiska
möjligheterna för studenterna som är det absolut viktigaste att komma till
rätta med. Alla människor ska ha möjlighet och lika rättighet att läsa vid
högre utbildning. Tyvärr löser man inte detta med det nya studiemedels-
system som föreligger.

Ministern har flera gånger från den här talarstolen sagt att nu äntligen
ska den sociala snedrekryteringen brytas. När kommer de kraftfulla för-
slagen? När ska vi se att dessa ord träder i kraft i handling?

Det som förvånar mig mycket, framför allt efter det att Kalle Larsson
var uppe i talarstolen, är att både Vänsterpartiet och Miljöpartiet säger
sig stå bakom förslaget. De säger: Det här är ju ett tydligt första steg. Nu
kan vi gå vidare!

Men hur länge ska man gå vid sidan av de partiprogram och de för-
slag som man egentligen vill lägga fram? Hur lång tid ska man gå hand i
hand med regeringen och säga: Okej, nu tar vi och samarbetar lite grann
här! Hur lång tid kan man låta sina egna förslag släpa efter?

Fru talman! Det är många enskilda beslut som vi har fattat här i
kammaren som berör studenter. Det kan handla om bostäder, det kan
handla om barnfamiljer och familjebidrag och det kan handla om arbets-
marknadsfrågor. Tyvärr har det inte funnits någon helhet när man disku-
terar studenter. Studenterna är ju ingen homogen grupp, men det måste
finnas något sätt för oss att säga: Studenternas situation ser ut så här. Nu
måste vi hitta ett gemensamt system som kan gälla för alla.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

Därför har vi i många år föreslagit en studiesocial utredning. Vi kommer att kräva det fortsättningsvis också. Jag hoppas att den kommer att komma fram här. Det är ju inte märkligt att man blir orolig och känner en otrygghet som student när man på den ena myndigheten sägs vara student i tio månader och på den andra myndigheten sägs vara det i tolv månader. Det är en väldigt märklig uppdelning. Ska vi komma till rätta med detta så att fler kan känna sig trygga och fler får möjligheter till högre utbildning så måste en sådan översyn göras.

En annan sak jag vill ta upp gäller CSN. Det har varit mycket problem där. Många studenter har haft svårighet att komma fram till CSN, och knappt gjort det. När de väl har gjort det efter ett bra tag har CSN sagt: Din utredning här tar minst ett par veckor. Då har man fått vänta, och kanske vänta med att säga ja till att komma in på en utbildning.

Denna organisation måste ses över och göras om. Nu pågår diskussioner, och CSN själv har sagt att det kanske ska införas en *front desk*, dvs. en serviceenhet för studenterna. Det behöver inte ens vara CSN själv som står för den. Man kan lägga ut den på entreprenad, vilket skulle kunna vara en god idé för att öka studenternas service. Det skulle vara intressant att höra vad Socialdemokraterna och Tomas Eneroth säger om detta.

Slutligen vill jag bara säga att det förslag som föreligger från Centerpartiet om en 50–50-princip är helt finansierat. Jag ser det som ett gott steg på vägen för att minska den sociala snedrekryteringen.

Jag yrkar bifall till reservation 4 under mom. 6.

Anf. 176 LENNART DEGERLIDEN (fp):

Fru talman! Även om vi har ett nytt studiestödssystem som snart går i gång så tycker vi att vi ska höja totalbeloppet. Det är Folkpartiets förslag.

Studenternas ökade kostnader under 90-talet har inte motsvarats av en motsvarande höjning av studiemedlen. Inte minst behovet av egen dator har kraftigt ökat de ekonomiska påfrestningarna för de studerande. Dessutom har böckerna gått upp i pris. Vi i Folkpartiet hade därför i vår budget föreslagit att totalbeloppet ska höjas för alla studerande med 200 kr per månad. Därefter ska en uppräknings tillägg vidare ske i förhållande till prisbasbeloppet. Det skulle innebära att studiemedlet skulle öka till 65 682 kr från 63 882 kr, dvs. med drygt 2 000 kr per år.

Det är i och för sig positivt att man har höjt bidragsdelen för studerande över 25 år med låg utbildningsbakgrund. För människor som studerar på motsvarande grundskolenivå är en bidragsdel på runt 80 % av studiemedlet rimlig. Däremot anser Folkpartiet att den högre bidragsnivån för gymnasiestudier bör sättas till högst 60 % av studiemedlet. Med tanke på de avskrivningsmöjligheter som finns kan en högre lånedel accepteras för dessa studerande.

Det särskilda vuxenstudiestödet vid vissa andra utbildningar bör ersättas med studiemedel. Det är viktigt att vuxna studerande behandlas lika. Det är orimligt att två vuxenstuderande på samma utbildning har olika regler. Den ene måste kanske låna, medan den andre kan studera med 100-procentigt bidrag. Alla vuxenstuderande bör i stället omfattas av det allmänna studiestödssystemet, där möjlighet till högre bidragsdel finns vid gymnasiestudier och grundläggande studier. Folkpartiet föreslår i stället att totalbeloppet höjs med 200 kr per månad för alla studerande.

Fru talman! Studenter som vill och kan dryga ut sina studiemedel genom arbete ska inte straffas genom en lägre bidragsdel. Arbete måste alltid löna sig. Det är en gammal folkpartislogon. Även för studenter måste det vara så. Folkpartiet anser därför att fribeloppsgränserna på sikt ska tas bort helt. Till att börja med bör gränsen för vad en student får tjäna innan studiemedlet skärs ned höjas till 300 % av basbeloppet. Det motsvarar med dagens penningvärde 109 200 kr.

Med det nya studiemedelssystemet kommer studenter bara att kunna få studiemedel i tolv terminer. Enligt vad CSN själv säger blir det omöjligt att bevilja förlängning annat än vid sjukdom. Följden av detta blir att en sjuksköterska inte kan få lån när hon vill vidareutbilda sig till läkare. Vi tycker inte att Sverige har råd att undvara den kompetens som utbildningen skulle innebära för den sjuksköterska som vill gå vidare, som ett exempel.

Därför föreslår vi från Folkpartiets sida att det ska bli möjligt att i vissa fall få studiestöd under en längre period än tolv terminer.

Fru talman! Ett helt nytt system med individuella utbildningskonton behövs för att människor ska få bättre möjlighet att klara sin försörjning vid vuxenstudier. Människor måste få större frihet att bestämma själva om och när de ska vidareutbilda sig under sin yrkesverksamma tid. Yrkesarbetande måste ha möjlighet att förbereda sig på kommande yrkesavbrott för att inte vara helt beroende av arbetsgivarens eller statens välvilja. En anställd måste få möjlighet till utbildning även om arbetsgivaren inte är beredd att räkna den som personalutbildning.

Det nuvarande avdragsgilla pensionssparandet ska därför kunna breddas till ett pensions- och utvecklingssparande, där individer får göra skattebefriade avsättningar som senare kan användas för att bekosta studier. En utredning föreslår nu att den här möjligheten införs. Folkpartiet förutsätter att regeringen trots tidigare tveksamhet nu kommer att öppna möjligheterna för kompetenssparande. Folkpartiet vill att människor ska ges en möjlighet att spara själva till sin utbildning på gynnsamma villkor, men också förmånligt kunna låna pengar för att vidareutbilda sig. Därför föreslår vi att det ska bli möjligt för människor mellan 30 och 55 år att upp till en viss gräns låna av det allmänna pensionssystemet för att finansiera utbildning.

Om de fackliga organisationerna vill bredda avtalspensionerna på samma sätt ska det möjliggöras genom regeländringar. Förslagsvis kan man få ut 60 % av sin årslön. I gengäld reduceras då individens ålderspension med motsvarande belopp. Den som tagit ut ett pensionsår i förväg kan återvinna denna pensionsrätt genom sparande, exempelvis i en privat pensionsförsäkring, annat privat sparande eller genom att gå i pension något senare.

Det är glädjande att utskottet i sitt yttrande har konstaterat att naprapatutbildningen och andra utbildningar som inte tidigare har varit studiemedelsberättigade ska bli det. Det är naturligtvis förmätet av riksdagen och utskottet att uppdra till regeringen att på det sättet anvisa att vissa utbildningar ska bli studiestödsberättigade. Den principiella frågan handlar naturligtvis om rätt till studiemedel för enskilda utbildningar. Därför borde regeringen snabbt utreda frågan principiellt, även om utskottet har tagit upp två exempel på utbildningar där det står att det bara är marginella kostnader förenade med det här.

Fru talman! Många svenska ungdomar som har arbetat utomlands under några år har tvingats skriva sig i det land där de bott. För att de ska få arbetstillstånd krävs ofta av det mottagande landet, t.ex. Frankrike, att de är skrivna och betalar skatt i det land där de arbetar.

Om en sådan ungdom sedan vill börja studera efter arbetets avslutande finns ingen möjlighet att få studiemedel genom CSN med motiveringen att hon eller han inte är skriven i Sverige. Det bör finnas möjlighet för svenska medborgare att få dispens från en sådan regel, i synnerhet som det ofta är omöjligt att få studielån i ett annat land.

När vi gick med i EU uppfattade många, särskilt ungdomar som ännu inte hunnit binda sig i Sverige, det som en öppning som gav större möjligheter att bo, arbeta och studera i ett annat land. Då är det inte rimligt att vi sätter stränga regler som de facto lägger hinder i vägen för en sådan rörlighet.

Fru talman! Nu har jag kortat mitt anförande med minst fyra minuter. Jag yrkar bifall till Folkpartiets förslag, reservation 3 under mom. 5 och reservation 5 under moment 10.

Anf. 177 TOMAS ENEROTH (s):

Fru talman! Jag ska försöka att likt övriga debattörer korta ned mitt inlägg. Timmen är sen. Men vi kan ju ändå inledningsvis konstatera att det var ungefär ett år sedan vi senast debatterade studiestödsfrågor ordentligt här i kammaren. Då tog vi beslut om ett nytt reformerat studiestödssystem som ändå, uppfattar vi, anpassats för att möta det ökade behovet av utbildning under livets olika skeden.

Det är ett studiestöd som ska understödja de övergripande utbildningspolitiska målen. Varje medborgare oavsett kön eller socioekonomisk bakgrund ska ha goda möjligheter till utbildning. Det är något som dessutom blir allt viktigare i ett samhälle som alltmer antar karaktären av ett informations- och kunskapssamhälle.

För oss socialdemokrater är det klart att studiestödet blir en väg för att motverka klyftor i samhället, en väg för att ge fler möjligheten att komplettera tidigare studier, lära nytt eller omskola sig efter ett antal år i arbetslivet.

För många har den här politiken varit ytterst påtaglig under de senaste åren. I stället för långtidsarbetslöshet och utslagning från arbetsmarknaden blev 90-talet för många ett kunskapslyft i ordets rätta bemärkelse. Det blev en möjlighet att förverkliga de drömmar om vidare studier som man tidigare haft men inte riktigt vågat förverkliga. Det blev också för många en chans att genom yrkesutbildning kunna komma tillbaka på arbetsmarknaden, men nu bättre rustade än när man blev arbetslös.

Jag möter själv regelbundet människor som säger att Kunskapslyftet var det bästa som hänt dem. Det gav dem en chans och de är oerhört tacksamma för att den möjligheten fanns. Vårt vuxenstudiestöd, inte minst det särskilda utbildningsbidraget, gav dem en fantastisk möjlighet till en ny chans i livet.

Jag brukar då ibland påminna om hur det lät när vi skulle införa Kunskapslyftet, om hur oppositionen först sade: Det där kommer aldrig att gå. Ni kommer aldrig att kunna fylla alla platser. Så småningom när det gick hävdade man: Det här är ju bara för att gömma de arbetslösa. Det var för övrigt något man aldrig sade när det gällde att utöka platserna på

KTH eller Handelshögskolan. Då gömde vi inte arbetslösa. Synen på vuxenutbildningen visas här tydligt hos många borgerliga debattörer. Det var att gömma människor när de fick en chans att i stället för att vara långtidsarbetslösa kunna läsa in gymnasiekompetensen.

Nu vet vi ju effekten av kunskapslyftssatsningen. Det blev en succé. Över 750 000 människor fick en möjlighet till fortsatt lärande. Vikten av studiestöd har bevisats i både forskarrapporter och Kunskapslyftskommitténs betänkande.

Den studiestödsreformering vi beslutade om förra året syftade till att förbättra detta och att skapa ett sammanhållet och mer hållbart studiestödssystem. Det var fem punkter som vi särskilt lade vikt vid.

Det första var att vi lade ihop de olika stödformerna till en mer enhetlig modell. Vi får en tydligare och större överblick för dem som ska studera. Vi undviker, vilket någon tidigare nämnde här i talarstolen, dagens situation där man i samma klass i komvux kan ha tre eller fyra olika studiefinansieringssystem. Här får man i stället ett enhetligt och tydligare system där man ser vilka förutsättningar som finns.

Det andra var att vi höjde bidragsdelen till 34,5 %. Dessutom fick vi en särskild bidragsdel på 82 % för särskilda målgrupper. Det här innebär att skuldsättningen minskar. Det innebär att den samhälleliga subventionen görs i nutid i stället för i 65-årsåldern. I det gamla systemet låg den stora samhälleliga subventionen av studier efter 65 års ålder genom gigantiska avskrivningar. Dessa flyttar vi nu i nutid genom att höja bidragsdelen.

Det tredje var att vi såg till att bidragsdelen blev pensionsgrundande, en nog så viktig reform i ett läge med det pensionssystem som numera gäller i Sverige.

Det fjärde var att vi kombinerade detta med att nära nog fördubbla fribeloppet så att det i stället för, tror jag, 54 700 kr blev 91 000 kr. Det var ett länge efterlängt beslut för många studenter.

Avslutningsvis det femte: Vi reformerar återbetalningssystemet med skärpta krav på återbetalning, dessutom av den lägre skuld som man i det nya systemet ändå drar på sig. Det finns också tydliga trygghetsregler för dem med lägre inkomster. Man betalar inte mer än 5 % av årsinkomsten.

Det som Erling Wälivaara tidigare påpekade att jag viftade med i debatten var inte det tidigare pressmeddelandet från CSN eller artikeln i Finanstidningen. Det var den korrigering som sedan kommenterades från CSN. Man sade att man hade gått ut med felaktiga uppgifter. Man sade vidare att artikeln i Finanstidningen är ofullständig och inte speglar de nya förhållandena för återbetalningsreglerna i det nya studiestödssystemet som träder i kraft. I det nya studiestödssystemet kommer i storleksordningen 10 % fler låntagare att få avgiftsfrihet än i dag, säger Björn Mårtensson, generaldirektör på CSN.

Även om det budgetmässigt innebar att vi sköt till 4,4 miljarder kronor för den här reformeringen och även om det fanns en samverkan mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet fanns det ändå en relativt bred uppslutning kring principerna bakom reformeringen av studiestödet. Det tyckte jag var glädjande.

Jag vill minnas att jag markerade det när vi hade debatten här i kammaren. Då utgjordes undantaget möjligtvis av moderaterna. De mälde ju redan tidigt ut sig i Studiestödsutredningen när det gällde tankarna om att

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

ändå ha ett samhälleligt och allmänt studiestödssystem. I stället förespråkade man en överföring av studiestödet till banker och sade att det var privatpersoners egen uppgift att faktiskt ta hand om sitt studiestöd. Det är i förenkling den marknadsmodell som moderaterna redan för fyra fem år sedan skisserade och som Anders Sjölund i sitt inlägg till viss del bekräftade genom sin fantastiska kritik av CSN.

I denna budgetomgång är tongångarna liknande. De flesta sluter upp bakom principerna men gör i detta betänkande ändå ett antal markeringar som är fascinerande och som jag tänker kommentera. Jag yrkar för övrigt nu bifall, fru talman, till hemställan i dess helhet i det här betänkandet.

För det första: Innan det nya studiestödssystemet ens börjar gälla – det börjar faktiskt inte gälla förrän 1 juli 2001 – framförs här och i motioner ett antal önskemål om ytterligare höjd bidragsdel, borttaget fribelopp eller andra förbättringar. Mycket av detta är självklart populära önskningar, angelägna satsningar, saker som vi själva kommer att ta ställning till så småningom. Men precis som förra året är finansieringen från oppositionen minst sagt skral.

Även om Centerpartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet denna gång är beredda att faktiskt öka anslaget till studiemedel står den marginella ökningen knappast i relation till de önskemål som anges i motionerna. För att vara tydlig: Centerns miljard räcker knappast till att öka bidragsdelen till 50 %. Kom ihåg att varje procents ökning av bidragsdelen kostar 250 miljoner kronor. Kom ihåg att ett borttagande av fribeloppet rimligtvis också innebär kraftigt ökade kostnader i studiestödssystemet. Det är något att notera för de partier som har tagit med det i sina krav och inte finansierat det.

Det som kanske är allvarligast är att det sker genom brutala besparingar på vuxenstudiestödet. Min andra kommentar om detta betänkande har att göra med just vuxenstudiestödet.

Jag är medveten om att regeringen kommer med en proposition till riksdagen om vuxnas lärande och efterföljaren till det särskilda utbildningsbidraget. Jag är också medveten om att det kommer olika varianter av kompetenskonton som byggs upp successivt genom förslag från regeringen ihop med arbetsmarknadens parter. Men det är väl ändå märkligt att så pass stora besparingar på vuxenstudiestödet aviseras från de fyra oppositionspartierna. Min fråga till Centern, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna är naturligtvis: Tycker ni att möjligheterna för vuxna att studera i dag är för generösa?

Jag lever i uppfattningen att behovet av vuxenutbildning är strukturellt, inte konjunkturrellt. Av det skälet är jag angelägen om att vi ska ha fortsatt höga ambitioner, med höga utbildningsvolymerna och höga vuxenstudiestöd. Delar ni inte den uppfattningen?

Vi återkommer med förslag i propositionen om vuxnas lärande, med förslag till efterföljare av det särskilda utbildningsbidraget. Men de fyra borgerliga partierna drar ned miljarder och åter miljarder på vuxenstudiestödet.

Min tredje kommentar rör reservationen mot den s.k. tolvterminsregeln, en reservation som är lite annorlunda. Erling Wälivaara kritiserade förslaget i sitt anförande. Men det är redan beslutat av denna riksdag. Jag kan också kommentera att det inte var så många partier som reserverade sig mot det. Vi kan ändå notera att effekterna av tolvterminsregeln har

uppmärksammas i medierna, inte minst från medicinstuderande. Utbildningsminister Thomas Östros har själv redovisat att det kan bli aktuellt att göra en översyn av dispensreglerna.

Låt mig samtidigt påminna om skälet till att vi gör den typen av begränsningar. Det är för att förhindra en alltför stor skuldsättning och en situation där vi återkommande får stora studieskulder för de flesta som studerar och därefter stora avskrivningar. I studiestödsutredningen fanns t.o.m. stor uppslutning kring tio terminers generell rätt till studiestöd. I Centerpartiets motion tror jag att man fortfarande förespråkar åtta terminers generell rätt till studiestöd.

Tanken med terminsbegränsning är naturligtvis inte att förhindra att man ska kunna fullfölja läkarutbildningen. Men jag tror att samtliga ledamöter i Sveriges riksdag inser att vi inte kan hamna i ett läge med generell rätt till studiestöd hur länge som helst. Däremot är det, inte minst mot bakgrund av att vi har 50 000 behöriga sökande till högskolan som inte kommer in, angeläget att se till att fler än i dag avslutar sin utbildning. Det ska man också ha i beaktande när man funderar på hur länge man ska ha generell rätt till studiestöd.

För det fjärde kan jag kort kommentera att det är glädjande att vi har kunnat nå enighet kring en finansiering för de studerande på Naprapathögskolan och Kiropraktorhögskolan. Det är också angeläget. Det är utbildningar som ger legitimation och efterfrågas. Det finns en efterfrågan på utbildad arbetskraft. Det känns skönt att vi kan fatta det beslutet i bred enighet i morgon i Sveriges riksdag.

Avslutningsvis vill jag säga att det hör till politikens vardag att oppositionen har ytterligare önskemål eller påpekar brister utan att man för den skull behöver finansiera sina lösningar fullt ut. Det kan vi leva med. Men ibland låter det som om man beklagar att vi faktiskt tillför 4,4 miljarder kronor i förbättringar och förstärkningar av studiestödssystemet. Jag tycker att det är glädjande att samtliga här har höga ambitioner med studiestödssystemet och vill mer. Men samtidigt kan vi konstatera att det inte finns några andra partier som har mer pengar än regeringen och samarbetspartierna när det gäller utgiftsområde 15. Det är nog så viktigt att komma ihåg.

Jag ser fram emot genomförandet av det nya studiestödssystemet. Jag förutspår att vi kommer att få glädjen att debattera det ett flertal gånger till här i kammaren under denna mandatperiod.

Anf. 178 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Härömmorgonen kunde vi höra Ingela Thalén i en TV-soffa i en diskussion med en representant för en studentorganisation säga att man nog får planera barn och familj. Går du på universitet eller högskola får du tänka på att du måste ta ditt ansvar och vänta med att föda barn eller bilda familj.

Jag skulle vilja höra om Tomas Eneroth håller med Ingela Thalén om att det är socialdemokratisk politik att utbildning inte riktigt går ihop med att bilda familj.

Anf. 179 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Jag såg inte programmet och intervjun med Ingela Thalén. En av finesserna med det svenska studiestödssystemet, till skillnad

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

från nästan alla andra studiestödssystem i världen, är att man som student räknas som självständig och myndig. Man ska ha förutsättningar att kunna klara sig själv. Jag tror inte heller att det uppfattas som ett stort hinder att vara familjeförsörjare. Däremot är det viktigt att vi ställer upp bakom den princip som även Centerpartiet accepterade när vi antog det nya studiestödssystemet, att vi inte inom ramen för studiestödssystemet ska ha särskilda barntillägg, bostadssystem, handikappersättningar eller annat. Varför inte det då? Jo, vi accepterar en framtid där man är student flera gånger i livet. Hur skulle det se ut om vi byter socialförsäkringssystem ett antal gånger? Snarare måste vi se till att andra delar av försäkringssystemen fungerar på rätt sätt.

När jag nu får möjlighet att replikera på Sofia Jonsson vill jag höra Centerpartiets kommentar till åttaterminsregeln. Thomas Östros tog i sitt anförande upp att den besparing ni gör på 600 miljoner kronor för att klara av åttaterminsbegränsningen skulle innebära att motsvarande 20 000 heltidsstudenter skulle få lämna högskolan. Är det verkligen meningen med åttaterminsbegränsningen, att se till att 20 000 studenter lämnar högskolan i dag? Hur rimmar det med den reservation som Sofia Jonsson och Centerpartiet ställer upp på, där man ondgör sig över tolkningen av tolvtermensgränsen?

Vilka grupper är det som ska lämna högskolan efter åtta terminer? Det är ändå en besparing på 600 miljoner kronor Centern har lovat att kamma hem.

Anf. 180 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag fick inget direkt svar av Tomas Eneroth om Ingela Thaléns uttalande, vilket jag tycker är oerhört märkligt. När man kopplar ihop föräldraförsäkring med studenter har socialdemokraterna inte varit speciellt framåtsyftande i sin politik. Centerpartiet föreslår t.ex. en höjning av föräldraförsäkringen till 200 kr i ett första steg. Vi säger också att vi vill ha en studiesocial utredning för att se över hur man kan koppla ihop utbildning med att bilda familj, hur man kan fixa en bostad osv. Men socialdemokraterna har gång på gång sagt att vi inte behöver någon studiesocial utredning. Studenterna har det så oerhört bra i dag och systemen fungerar väldigt bra för alla dem som går på högskolor och universitet. Jag håller inte med om det.

Jag ställde en fråga i mitt anförande till Eneroth om CSN. CSN kom för ett tag sedan fram med ett eget förslag om att bilda en s.k. *front desk*. Jag vet att man håller på att diskutera i de olika departementen om Utbildningsdepartementet skulle kunna skjuta till lite pengar till en *front desk* och om det skulle kunna ligga på entreprenad. Anser Tomas Eneroth att det skulle kunna vara en god idé, för att öka servicen för Sveriges studenter?

Anf. 181 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Det är anmärkningsvärt att Sofia Jonsson väljer att i repliken ta upp tid med att diskutera huruvida CSN ska få ha en *front desk* eller inte och om den ska läggas ut på entreprenad. Samtidigt undviker hon att kommentera det faktum att 20 000 studenter ska lämna högskolan, med Centerens förslag till terminsbegränsning. Det borde åtminstone kunna kommenteras i talarstolen. Det blir faktiskt effekten.

Jag vet att Sofia Jonsson inte har möjlighet att replikera nu. Jag hoppas att det får komma vid andra tillfällen. Det blir effekten av det besparingsförslag på 600 miljoner kronor som Centern har i sin motion. I så fall skulle 20 000 studenter få lämna högskolan. Jag får det inte att gå ihop.

Jag kunde inte kommentera Ingela Thalén, eftersom jag inte hade sett henne. Jag vill inte gärna kommentera på hörsägen. Däremot vill jag ändå lite försynt påstå att förslag om kraftigt sänkta barnomsorgsavgifter, s.k. maxtaxor, eller kraftigt höjda barnbidrag som vi nu genomför för andra året i rad i någon mening måste påverka situationen även för de småbarnsföräldrar som studerar.

Anf. 182 ANDERS SJÖLUND (m) replik:

Fru talman! Det är kul när majoriteten i utskottet för en gångs skull lyssnar på minoriteten. Jag tänker på naprapatutbildningen. Det är bra. Sådana grepp vill vi gärna se mer av, Tomas Eneroth.

Jag ska faktiskt svara på frågan om vår neddragning av studiestödsplatser för vuxenutbildning. Med en annan arbetsmarknad som nu enligt regeringen är blomstrande minskar behovet av studiestödsplatser, vilket betyder att man kan minska på pengarna för densamma.

Jag måste fråga Tomas Eneroth om CSN. Jag är inte kritisk mot CSN. Jag är budbärare för alla de tusentals studenter som är kritiska mot CSN:s sätt att bedriva sin verksamhet. Delar inte Tomas Eneroth den kritiken från de tusentals studenterna? Är det någonting som de har fått helt om bakfoten?

Sedan var det översynen av tolvterminersreglerna. Har utbildningsministern för avsikt att göra en översyn och definiera vad som menas med synnerliga skäl? Det var så jag uppfattade Tomas Eneroth. Jag kanske kan få det bekräftat?

Anf. 183 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! När det gäller Kunskapslyftet är det fascinerande att konstatera att moderaterna nu använder argumentet att det är högkonjunktur. Därför gör de kraftiga besparingar och vill inte ha kunskapslyft eller något särskilt utbildningsstöd för vuxna. När det var hög arbetslöshet använde man det som argument, dvs. att inte gömma arbetslösa utan i stället ha incitament genom a-kassan. Alltså ska a-kassan försämrats och arbetslösa ska tvingas till att ta jobb till en lägre lön.

När i moderaternas värld är det lämpligt att höja volymen för vuxenutbildningen? Det verkar varken fungera i låg- eller högkonjunktur. Jag har uppfattningen att behovet av utbildning av vuxna är strukturellt, inte konjunkturellt. Jag tycker därför att det är bra att det finns en bredare majoritet i riksdagen för att ha fortsatt höga ambitioner i vuxenutbildningen.

Sedan var det naprapaterna. Jag är, precis som Anders Sjölund, nöjd med detta. Det har varit glädjande att ta ställning till den socialdemokratiska motion som finns om att ge de studerande vid naprapatutbildningarna och kiropaktorutbildningarna en möjlighet att få studiestöd.

Däremot blir jag fundersam när Anders Sjölund gör sig till tolk för tusentals studenter som klagar på CSN och säger att moderaterna vill lösa detta genom att göra besparingar på CSN på 30 miljoner kronor. På vil-

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

ket sätt kommer CSN att kunna ge studenterna en bättre service med en besparing på 30 miljoner kronor?

Anf. 184 ANDERS SJÖLUND (m) replik:

Fru talman! Vår uppfattning är att CSN inte klarar sin uppgift på grund av rådande struktur. Precis som alla andra verksamheter mår CSN bra av att konkurrensutsättas. För övrigt finns det andra varianter av verksamheter. Det finns ett fungerande banksystem i det här landet som mycket väl skulle kunna arbeta med de här frågorna, dvs. att bistå med studiehjälp.

Fru talman! Slutligen var det frågan om fribeloppet. Jag skulle vilja veta vad skälet är till att regeringen inte tar bort det fullt ut. Det är dessbättre höjt till en ganska hygglig nivå, men ändå inte fullt ut. Det kan inte vara särskilt många studenter i det här landet som går över det beloppet. Då är de nästan heltidsarbetande. Det bortfall som Tomas Eneroth beskriver måste vara mycket marginellt. Däremot är den signal som skickas till studenterna inte marginell, dvs. att det inte lönar sig att arbeta. Det är en farligare signal än att det kostar några fattiga miljoner i statskassan.

Vad är bakgrunden till att ni inte vill ta bort fribeloppet fullt ut?

Anf. 185 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Jag börjar med det sista. Nu får moderaterna fundera över vilken argumentation de väljer. Å ena sidan har de under årtal argumenterat, ibland med indignationsretorik, över att det är viktigt att ta bort fribeloppet. Samtidigt säger Anders Sjölund att det inte är särskilt många studenter som kan tänkas omfattas av detta. Då blir de nästan heltidsarbetande. Om det inte är så många som omfattas, förstår jag inte varför man har gjort det till ett paradnummer i flera debatter under flera år.

Om jag tycker att det inte är rimligt att jag eller Anders Sjölund med de inkomster vi har ska ha möjlighet att ta ut studiebidrag och studiemedel, kanske frågan blir tydligare. Det tycker jag är ett rimligt skäl till att vi inte ska avskaffa fribeloppet. Jag tycker att vi med våra inkomster på 40 000 kr i månaden inte behöver ta studiemedel eller studiebidrag. Någonstans måste det vara en inkomstbegränsning.

Jag noterar att Anders Sjölund och moderaterna inte har något svar när det gäller frågan om hur CSN:s service gentemot de studerande kommer att bli bättre med besparingar på 30 miljoner kronor. Jag är angelägen om att CSN förbättrar sin service. Jag är angelägen om att CSN möter de krav som nya grupper av studenter har att ställa på en studiestödsmyndighet. Men jag är alldeles säkert förvissad om att man inte fullgör denna uppgift bättre om man får 30 miljoner kronor mindre om året att röra sig med.

Anf. 186 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Dagens vuxenstudiestödssystem är mer eller mindre en djungel. Det är inte så enkelt för den som ska börja studera att förstå systemet. Vi föreslår att det ska ersättas successivt. Det ska inte ske på en gång. Vi vet att det finns de som har ubs, svux och svuxa i dag, och de måste få gå färdigt. Ingen ska behöva möta argumentet att det inte finns några pengar så att de kan fortsätta att studera.

Anser Tomas Eneroth att först-till-kvarn-systemet i dag är tillfredsställande? En människa som har kommit in på en utbildning möts av att tyvärr är pengarna slut och att man inte kan få ett studiestöd. Avser socialdemokraterna att vidta någon åtgärd för att det inte ska drabba den enskilde som vill börja studera?

Anf. 187 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Vi avser att vidta åtgärder så till vida att vi redan i riksdagen har beslutat om ett nytt studiestödssystem. Jag tycker att stora delar av de effekterna röjs undan.

Däremot måste jag påstå att först-till-kvarn-systemet kan komma att bli en verklighet om Erling Wälivaaras och kristdemokraternas förslag skulle genomföras. Jag hittar ingen finansiering för detta. Kan Erling Wälivaara klargöra detta vore jag tacksam. Det står att man vill genomföra ett studiemedelssystem för alla vuxna mellan 25 och 55 år fr.o.m. den 1 juli 2001. Man ska få 7 100 kr i hundraprocentigt bidrag. Därefter ska finnas möjligheten att låna 3 000 kr där räntan ska bli avdragsgill. Det är mycket generöst. Jag hittar ingen finansiering! Jag hittar i stället en besparing på vuxenstudiestöd på över 3 miljarder kronor. Jag vore tacksam om kristdemokraterna kunde upplysa kammaren om var man i så fall ska finansiera detta. Kan man inte göra det får man verkligen vänta eller ett först-till-kvarn-system.

Jag vill passa på att skicka med en fråga. Kristdemokraterna föreslår, inte i lika stor utsträckning som moderaterna, men ändå, besparingar på CSN med 15 miljoner kronor årligen. Jag ställer samma fråga till Erling Wälivaara som till Anders Sjölund. På vilket sätt ökar CSN:s möjligheter att ge en bättre service till studenterna om man har 15 miljoner kronor mindre årligen att röra sig med?

Anf. 188 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag vill först svara Tomas Eneroth på frågan. Han säger att pengarna är slut för de studerande. Han säger att det inte finns någon finansiering. Nej, självklart inte. Om Tomas Eneroth läser vidare står det att det ska börja gälla den 7 januari 2002. Det berör inte dagens budget.

Sedan var det frågan om 100 % bidrag och 3 000 kr i lån. Det börjar gälla den 1 juli 2001. Men det gäller de studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens. Om Tomas Eneroth läser betänkandet lite mer noggrant kan han förstå det.

Jag vill ställa ytterligare en fråga till Tomas Eneroth: Anser Tomas Eneroth att det är riktigt att särskolans gymnasieelever ska kunna förlora upp till 5 000 kr jämfört med övriga gymnasieelever på grund av att de inte omfattas av studiestödssystemet? Anser Tomas Eneroth att det är riktigt?

Återigen ställer socialdemokraterna, vilket är obegripligt för mig som kristdemokrat, de svagaste grupperna i strykklasse. De får icke det extra tillägget, som kan vara upp till 855 kr i månaden. De omfattas inte av det tillägget.

Anf. 189 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Till skillnad från Erling Wälivaara tänker jag svara på frågorna. På den sista frågan svarar jag nej. Jag tycker att det är bra att

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

det pågår en översyn inom Regeringskansliet om detta så att vi får möjligheter att utreda om det ska vara studiestöd även för dessa grupper.

När det gäller klargörandet om finansieringen blir jag faktiskt inte klokare av det Erling Wälivaara säger. Om man fr.o.m. den 1 juli 2001 ska ge ett hundra procentigt bidrag – jag läser direkt ur er text – och det ska vara studiemedel i stället för de nuvarande vuxentstudiestöden, förstår inte jag hur det ska kunna finansieras med besparingar på över 3 miljarder kronor i vuxenstudiestöd. Jag tror att det blir obegripligt för många som läser betänkandet hur kristdemokraterna har tänkt finansiera detta.

Däremot noterar jag att Erling Wälivaara likt Anders Sjölund inte svarade på frågan hur 15 miljoner kronor mindre i anslag till CSN förbättrar servicen för studenterna. Det är beklagligt att kammaren inte får de här svaren. Men vi får väl se till att klämma fram dem vid ett senare tillfälle.

Jag har fortfarande uppfattningen att vi behöver tillskjuta mer resurser till CSN. Man behöver också förändra sin organisation och sitt arbetssätt för att möta nya grupper av studenter. Det gör vi genom att stärka och stödja myndigheten, inte genom att ta ifrån den de resurser man har i dag.

Anf. 190 LENNART DEGERLIDEN (fp) replik:

Fru talman! Anledningen till att vi i Folkpartiet vill att det särskilda vuxenstudiestödet ska gå in i det allmänna studiestödssystemet är ju rättvisefrågorna. Det sade jag också i mitt anförande. Det är knepigt att man om man har gått och stämplat kan få 100 %, men om man har varit arbetslös omfattas man inte av det gamla stödet. Det är skälet.

Vi har finansierat hela vårt system. Det är en omfördelning mellan 60 % och 80 %. Det fanns särskilda skäl för det. Jag tycker att jag klargjorde det ganska bra i mitt anförande.

När det sedan gäller tolvterminssystemet är det väl alldeles uppenbart att de tolkningar som har lagts fram är betydligt mer rigida än det som var aktuellt när själva systemet togs fram. Dessutom förbehåller vi oss rent allmänt rätten, även om ett system inte har trätt i kraft, att fortsätta att driva de frågor vi drev redan då. Det måste vara fullt möjligt.

Men vi har finansierat systemet och är inte heller främmande för att när det här väl har kommit i gång kanske skaka fram några fler kronor, därför att vi i Folkpartiet liberalerna betraktar just studiestöd till studenter som oerhört viktigt.

Anf. 191 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Tack, Lennart Degerliden, för ett bra svar. Jag tycker att det känns bra att höra att Folkpartiet är berett att framgent göra satsningar på studiestödet. Under de senaste åren har man ändå ständigt förespråkats besparingar.

Låt mig bara ta upp en sak. Det låter trevligt och bra när man säger att vi ska ha lika studiestöd för alla. Men om man tar bort det särskilda utbildningsbidraget – vi tar det som ett exempel – och säger att alla nu ska få studiemedel med 60 % bidragsdel säger man först och främst att man måste låna för att kunna genomföra studier och att alla måste göra det.

Då vet vi, reservation ett, att det faktiskt finns väldigt många i det här samhället som är livrädda för att låna och därför avstår från studier.

Vi vet också att ett inkomstbaserat studiestödssystem kan vara nog så viktigt för att rekrytera vissa grupper. All erfarenhet i samband med utvärdering av Kunskapslyftet visar på detta. Frågan är hur en nyligen arbetslös metallare ska kunna förmås att studera med 3 600 kr i månaden som bidrag.

Här tror jag att det är viktigt att konstatera att det inte räcker att säga att alla ska ha ett 60-procentigt bidrag och att det är enhetligt och lika för alla. Vi har olika grundförutsättningar utifrån hur vårt tidigare liv har varit. Just därför har det i Kunskapslyftet varit angeläget att ha ett studiestöd som utgår från den standardsituation man har haft tidigare, ett inkomstbaserat studiestöd som det särskilda utbildningsbidraget har varit. Hade det inte funnits visar all forskning och alla erfarenheter från Kunskapslyftet på att många av de grupper som nu kom in i Kunskapslyftet inte hade haft den möjligheten eller vågat ta det steget, utan i stället riskerat att bli långtidsarbetslösa, utslagna och att nu inte vara tillgängliga på arbetsmarknaden.

Anf. 192 LENNART DEGERLIDEN (fp) replik:

Fru talman! Nu har ju Kunskapslyftet varit i gång ett par år i alla fall. Framtidsvyn måste ändå vara att alla tror på det generella studiestödssystem som är beslutat och att man av den anledningen förstår hur det här är upplagt, finansierat och hur man jobbar med det.

Jag tillhör dem som på 60-talet satt med i SFS styrelse och slogs med Olof Palme om studiestödssystemet. Jag ville öka det redan då. Jag fullföljer bara min egen tradition.

Anf. 193 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Tack för det! Jag hoppas verkligen att det finns fler i Folkpartiet liberalerna som fortsätter att arbeta och även att referera till Olof Palme. Det tycker jag känns tryggt att höra. Hoppas att det får genomslag i Folkpartiets studiestödspolitik framöver. Det vore ett välkommet tillskott till debatten i kammaren.

Anf. 194 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Miljöpartiet står bakom det studiemedelssystem som vi har antagit och finansieringen av det, som vi kommer att besluta om.

Jag vill ändå göra några kommentarer, och det har kommit några frågor. Sofia Jonsson frågade t.ex. varför vi inte har fått igenom det som står i vårt partiprogram och hur lång tid det tar innan det kommer. Jag förmodar att hon tänker på det som vi har gemensamt med Vänstern, nämligen att vi vill ha ett studielönssystem.

Skälet till att vi vill ha det är att vi har ett socialförsäkringssystem som är kopplat till lönearbete. Det är också en sak som vi diskuterar. Men om vi nu har det systemet ser vi en fördel med att man betraktar studier som arbete och har studielön. Det skulle lösa det problemet.

I Miljöpartiet vill vi gärna se ett socialförsäkringssystem som inte är så hårt kopplat till lönearbete, utan har en grundtrygghet för alla. Vi vill ha en möjlighet för människor att välja att ta ett friår, som också skulle underlätta möjligheten att studera.

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och universitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

Den här visionen vi har är naturligtvis inte möjlig att genomföra i år eller nästa år. Där är siktet långt fram. Att införa studielön i dagsläget skulle såvitt jag kan bedöma vara ekonomiskt fullständigt omöjligt, om man ska behålla systemet som det är för övrigt.

Vi sade i valrörelsen också att vi när ekonomin så tillåter skulle arbeta för att få upp bidragsdelen till 50 % av studiemedlen. Det är mycket dyrt att föra upp bidragsdelen. Det fanns inte ekonomiskt utrymme för detta. Den bedömningen gjorde vi också redan i valrörelsen. Vi har alltså inte lovat mer än vi har kunnat hålla.

Fribeloppet ligger på 2 ½ basbelopp, ungefär 92 000 kr. Det är samma sak där. Det är klart att jag lite slarvigt personligt kan säga att jag tycker att staten inte ska lägga sig i vad man gör, om man arbetar eller inte. Det är ju lätt att säga. Men när man sedan sitter i situationen att detta ska betalas och vägas mot andra utgifter och prioriteringar inom olika områden inser man kanske att borttagandet av fribeloppet inte är någonting som har en hög prioritet, om man tittar närmare på den grupp som i så fall skulle gynnas och sätter det mot andra behov som vi har t.ex. inom grundskola, gymnasium och på andra sätt.

Det studiemedelssystem vi har nu är generöst. Det är bra att det är uppdelat i två nivåer. Det är bl.a. bra med tanke på den sociala snedrekryteringen. Det ger en möjlighet för dem som inte har en gymnasieutbildning i botten att starta upp med att tillgodogöra sig gymnasiestudierna först och sedan gå in i den andra delen av systemet. Då kan de läsa på en högskola och dessutom räkna av terminer vartefter de läser. Man har alltså en relativt generös möjlighet att läsa vidare.

När det gäller CSN tycker jag att man är lite orättvis. Det var alltså så att CSN fick en väldigt snabbt växande uppgift när Kunskapslyftet genomfördes. Det var en väldig ökning av arbetsbördan där. Nu har man kommit en bra bit på väg. Man har fått en förstärkning i tilläggsbudgeten i år på 20 miljoner. Det finns alla skäl att tro att man nu kommer att komma till rätta med det här. Det gäller också det nya datasystem som man arbetar in. Det kommer att underlätta deras arbete.

Jag vet inte riktigt *vad* Anders Sjölund representerade när han talade om att han representerar tiotusentals studenter som varit kritiska mot CSN. I stället hävdade han att man skulle utnyttja bankväsendet och ta lån där. Jag tror inte att de där tiotusentals studenterna skulle följa med honom till banken.

När det gäller Naprapathögskolan och Kiropraktorhögskolan tycker jag väl att vi får dela på äran i utskottet. Det är många partier som har arbetat för att de studerande vid dessa högskolor skulle få studiemedel. Vi har också gemensamt fattat beslutet i utskottet. Jag märker att det är några som vill ta åt sig äran lite speciellt, och jag tror inte att det är en riktigt bra verklighetsbeskrivning.

Vi står alltså bakom det här studiemedelssystemet och vi tror att det är ett bra steg framåt. Sedan ser vi också att det kommer att behöva kompletteras när det gäller vuxnas lärande, det livslånga lärandet. Det här är ett studiemedelssystem som har utformats som en förbättring av det studiemedelssystem som vi har för ordinära högskolestudier, skulle jag vilja säga. Det livslånga lärandet kommer däremot att kräva att man kompletterar systemet på olika sätt. Det kommer väl att dyka upp i kommande proposition.

Anf. 195 ERLING WÄLIVAARA (kd):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till Gunnar Goude. Hur ställer sig Miljöpartiet till att återinföra det s.k. barntillägget i studiemedlen? Jag vet bl.a. att ett av Miljöpartiets språkrör har skrivit om detta i en motion för den här budgetperioden. Det skulle vara roligt att få höra Gunnar Goudes syn på det här och få ett klargörande av om ni står fast vid att barntillägget i studiestödet ska återinföras.

Anf. 196 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Jag tycker väl att Tomas Eneroth har givit en del av svaret. Det är alltså så att vi nu har fått en höjning av barnbidraget. Vi har också fått en sänkning av avgifterna i barnomsorgen. Det är ett steg i rätt riktning. Allting kostar pengar, och finansieringen av det här är en fråga som man måste ta hänsyn till. Jag tror också att det kan vara bra att man försöker få ett studiemedelssystem som är fritt från de sociala bitarna och sedan löser dem vid sidan av. Men det är en konstruktionsfråga som man kan diskutera vidare.

Naturligtvis skulle jag gärna se att vi fick det här om det var gratis. Men jag tycker att man måste ha en finansiering. Det är en prioriteringsfråga, och där har vi inte kommit ända fram. Jag vågar inte, som Erling Wälivaara, säga att jag lägger fram det till 2002 för då behöver jag inte finansiera det.

Anf. 197 ERLING WÄLIVAARA (kd):

Fru talman! Det är bra att barnbidraget är höjt. Kristdemokraterna har ingenting emot det, utan vi tycker att det är bra. Utbildningsminister Thomas Östros sade i dag att vi vill ha kvinnor in i forskningen. Många kvinnor får barn under sin högskoleutbildningstid och hoppar också av sina studier på grund av att deras möjlighet att få ersättning eller stöd när de får barn inte är tillgodosedd. Miljöpartiets språkrör Matz Hammarström har ju skrivit en motion där han vill återinföra barntillägget i studiemedlen. Jag tror att det är oerhört viktigt om vi vill få in fler kvinnor i forskningen, i högskolan, i den högre utbildningen och i arbetslivet att vi också tillgodoser deras möjlighet att studera.

Anf. 198 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Det är en angelägen fråga. Den berör de familjesociala frågorna, som vi är villiga att diskutera och där det finns problem som behöver lösas. Det är självklart. När det gäller kvinnors möjlighet att studera på jämställd grund återstår mycket att göra. Det finns en hel del som man kan göra via lagstiftning och regelverk. Det gäller meritvärdering, möjlighet att vara frånvarande från studier men ändå få komma in i systemet med full meritförteckning osv. Det har med det att göra. Det behöver ses över. Jag har inget enkelt svar på frågan nu. Det är en ekonomisk fråga, men det handlar också naturligtvis om en vilja att prioritera de här områdena.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 december.)

Prot. 2000/01:45
12 december

*Forskningspolitik,
utbildning och univer-
sitetsforskning samt
studiestöd*

Studiestöd

7 § Lag om järnvägssystemet för höghastighetståg

Föredrogs
trafikutskottets betänkande 2000/01:TU7
Lag om järnvägssystemet för höghastighetståg (prop. 2000/01:29).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 13 december.)

8 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Proposition
2000/01:50 Kreditupplysningslagen och dataskyddsdirektivet

Skatteutskottets betänkanden
2000/01:SkU7 Sänkt mervärdesskatt på tillträde till djurparker, m.m.
2000/01:SkU8 Skattereduktion för utgifter för vissa anslutningar för
data- och telekommunikationer
2000/01:SkU9 Anpassningar på företagsskatteområdet till EG-fördraget,
m.m.
2000/01:SkU10 Inkomstskatteregler vid ändrad skattskyldighet till mer-
värdesskatt
2000/01:SkU11 Vissa förmögenhets- och punktskattefrågor
2000/01:SkU12 Kontroll av postförsändelser

Näringsutskottets betänkanden
2000/01:NU3 Utgiftsområde 21 Energi
2000/01:NU1 Utgiftsområde 24 Näringsliv
2000/01:NU5 Redogörelse för företag med statligt ägande

Konstitutionsutskottets betänkande
2000/01:KU8 Riksdagen och den statliga revisionen

9 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 12 december

2000/01:179 av *Margareta Cederfelt* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Negativ föreningsrätt
2000/01:180 av *Lennart Kollmats* (fp) till kulturminister Marita Ulvskog
Filmgranskningsärenden i kammarrätten

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabb-
protokoll tisdagen den 16 januari 2001.

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framstälts

den 11 december

2000/01:416 av *Inga Berggren* (m) till statsrådet Ingela Thalén
Rehabiliteringskostnader

2000/01:417 av *Inga Berggren* (m) till statsrådet Ingela Thalén
Sjuklönekostnader

2000/01:418 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till miljöminister
Kjell Larsson
Valfångst

2000/01:419 av *Chatrine Pålsson* (kd) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Uppehållstillstånd till följd av sjukdom

2000/01:420 av *Mikael Oscarsson* (kd) till justitieminister Thomas Bod-
ström

Raoul Wallenbergs dag

2000/01:421 av *Ewa Larsson* (mp) till justitieminister Thomas Bodström
Skydd för kvinnor

2000/01:422 av *Rolf Gunnarsson* (m) till näringsminister Björn Rosen-
gren
Riksväg 70 Västmanland–Dalarna

den 12 december

2000/01:423 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Funktionshindrade barns skola

2000/01:424 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Ekeskolans specialskola

2000/01:425 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Skolsituationen för barn med funktionshinder

2000/01:426 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Kortidsplacering av barn vid Ekeskolan

2000/01:427 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Söktrycket till Ekeskolan

2000/01:428 av *Gun Hellsvik* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Ungdomskriminalitet

2000/01:429 av *Rolf Gunnarsson* (m) till justitieminister Thomas Bod-
ström

Situationen vid polisen i Borlänge

2000/01:430 av *Rolf Gunnarsson* (m) till näringsminister Björn Rosen-
gren

Luftfartsverkets nya avgiftstariff

2000/01:431 av *Claes-Göran Brandin* (s) till socialminister Lars Eng-
qvist

Kronofogdemyndighetens undersökningsregister

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 16 januari 2001.

11 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 12 december

2000/01:342 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Mobbning

2000/01:371 av *Laila Bjurling* (s) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Register över skolor

2000/01:388 av *Lena Sandlin-Hedman* (s) till statsrådet Mona Sahlin
Svenska för invandrare

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 16 januari 2001.

12 § Kammaren åtskildes kl. 22.27.

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 6 § anf. 14
(delvis),

av förste vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 11.43,

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 90 (delvis),

av talmannen därefter till ajourneringen kl. 16.27,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 137 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 184 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Anmälan om inkomna faktapromemorior om förslag från Europeiska kommissionen, m.m.	1
3 § Förnyad bordläggning	1
4 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 8 december	2
SfU1 Anslag inom socialförsäkringsområdet (utgiftsområdena 10, 11 och 12)	2
SfU6 Vissa ålderspensionsfrågor, m.m.	7
SfU7 Underhållsstöd vid växelvis boende	7
FiU14 Ändring i riksbankslagen	8
5 § Beslut om utskottsbetänkande som slutdebatterats den 11 december	8
SoU1 Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	8
6 § Forskningspolitik, utbildning och universitetsforskning samt studiestöd	11
Utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU6	11
Utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU1	11
Utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU2	11
<i>Forskningspolitik.....</i>	<i>11</i>
Anf. 1 PER BILL (m)	11
Anf. 2 BRITT-MARIE DANESTIG (v)	13
Anf. 3 PER BILL (m) replik	16
Anf. 4 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	16
Anf. 5 PER BILL (m) replik	16
Anf. 6 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	16
Anf. 7 YVONNE ANDERSSON (kd)	17
Anf. 8 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	20
Anf. 9 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	20
Anf. 10 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	21
Anf. 11 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	21
Anf. 12 SOFIA JONSSON (c)	21
Anf. 13 ULF NILSSON (fp)	24
Anf. 14 INGER LUNDBERG (s)	26
Anf. 15 PER BILL (m) replik	30
Anf. 16 INGER LUNDBERG (s) replik	30
Anf. 17 PER BILL (m) replik	30
Anf. 18 INGER LUNDBERG (s) replik	31
Anf. 19 SOFIA JONSSON (c) replik	31
Anf. 20 INGER LUNDBERG (s) replik	31
Anf. 21 SOFIA JONSSON (c) replik	32
Anf. 22 INGER LUNDBERG (s) replik	32
Anf. 23 ULF NILSSON (fp) replik	32
Anf. 24 INGER LUNDBERG (s) replik	33

Anf. 25 ULF NILSSON (fp) replik	33
Anf. 26 INGER LUNDBERG (s) replik	34
Anf. 27 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	34
Anf. 28 INGER LUNDBERG (s) replik	34
Anf. 29 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	35
Anf. 30 INGER LUNDBERG (s) replik	35
Anf. 31 GUNNAR GOUDE (mp)	35
(forts.)	38
Ajournering	38
Återupptagna förhandlingar	38
6 § (forts.) Forskningspolitik, utbildning och	
universitetsforskning samt studiestöd (forts. UbU6, UbU1	
och UbU2)	38
<i>Forskningspolitik (forts.)</i>	<i>38</i>
Anf. 32 PER BILL (m) replik	38
Anf. 33 GUNNAR GOUDE (mp) replik	39
Anf. 34 PER BILL (m) replik	39
Anf. 35 GUNNAR GOUDE (mp) replik	40
Anf. 36 SOFIA JONSSON (c) replik	40
Anf. 37 GUNNAR GOUDE (mp) replik	40
Anf. 38 SOFIA JONSSON (c) replik	41
Anf. 39 GUNNAR GOUDE (mp) replik	41
Anf. 40 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	41
Anf. 41 GUNNAR GOUDE (mp) replik	42
Anf. 42 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	42
Anf. 43 GUNNAR GOUDE (mp) replik	43
Anf. 44 ULF NILSSON (fp) replik	43
Anf. 45 GUNNAR GOUDE (mp) replik	43
Anf. 46 ULF NILSSON (fp) replik	44
Anf. 47 GUNNAR GOUDE (mp) replik	44
Anf. 48 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	44
Anf. 49 PER BILL (m) replik	49
Anf. 50 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	50
Anf. 51 PER BILL (m) replik	51
Anf. 52 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	51
Anf. 53 SOFIA JONSSON (c) replik	52
Anf. 54 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	52
Anf. 55 SOFIA JONSSON (c) replik	53
Anf. 56 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	53
Anf. 57 ULF NILSSON (fp) replik	54
Anf. 58 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	54
Anf. 59 ULF NILSSON (fp) replik	55
Anf. 60 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	55

Anf. 61 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	55
Anf. 62 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik.....	56
Anf. 63 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	56
Anf. 64 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik.....	57
Anf. 65 MARIA LARSSON (kd).....	57
(forts.).....	59
Meddelande om votering.....	59
Anf. 66 TREDJE VICE TALMANNEN	59
6 § (forts.) Forskningspolitik, utbildning och universitetsforskning samt studiestöd (forts. UbU6, UbU1 och UbU2).....	59
<i>Forskningspolitik (forts.).....</i>	<i>59</i>
Anf. 67 ANA MARIA NARTI (fp).....	59
Anf. 68 JOHAN LÖNNROTH (v)	60
Anf. 69 PER BILL (m) replik.....	62
Anf. 70 JOHAN LÖNNROTH (v) replik	63
Anf. 71 PER BILL (m) replik.....	63
Anf. 72 JOHAN LÖNNROTH (v) replik	63
Anf. 73 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	63
Anf. 74 JOHAN LÖNNROTH (v) replik	64
Anf. 75 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	64
Anf. 76 JOHAN LÖNNROTH (v) replik	64
Anf. 77 ANA MARIA NARTI (fp) replik.....	64
Anf. 78 JOHAN LÖNNROTH (v) replik	65
Anf. 79 ANA MARIA NARTI (fp) replik.....	65
Anf. 80 SYLVIA LINDGREN (s).....	65
Anf. 81 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik.....	66
Anf. 82 SYLVIA LINDGREN (s) replik	67
Anf. 83 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s) replik.....	67
Anf. 84 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	67
Anf. 85 SYLVIA LINDGREN (s) replik	67
Anf. 86 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	67
Anf. 87 SYLVIA LINDGREN (s) replik	68
Anf. 88 ELISABETH FLEETWOOD (m).....	68
Anf. 89 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	68
Anf. 90 ELISABETH FLEETWOOD (m).....	69
Anf. 91 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	69
Anf. 92 ELISABETH FLEETWOOD (m)	70
<i>Vuxnas lärande.....</i>	<i>70</i>
Anf. 93 TOMAS HÖGSTRÖM (m).....	70
Anf. 94 YVONNE ANDERSSON (kd).....	72
Anf. 95 MARGARETA ANDERSSON (c)	75
Anf. 96 ULF NILSSON (fp).....	77
Anf. 97 JAN BJÖRKMAN (s)	80
Anf. 98 ULF NILSSON (fp) replik	82

Anf. 99 JAN BJÖRKMAN (s) replik	82
Anf. 100 ULF NILSSON (fp) replik	83
Anf. 101 JAN BJÖRKMAN (s) replik	83
Anf. 102 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	84
Anf. 103 JAN BJÖRKMAN (s) replik	84
Anf. 104 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	85
Anf. 105 JAN BJÖRKMAN (s) replik	85
Anf. 106 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	86
Anf. 107 JAN BJÖRKMAN (s) replik	86
Anf. 108 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	87
Anf. 109 JAN BJÖRKMAN (s) replik	87
Anf. 110 MARGARETA ANDERSSON (c) replik	88
Anf. 111 JAN BJÖRKMAN (s) replik	88
Anf. 112 MARGARETA ANDERSSON (c) replik	88
Anf. 113 JAN BJÖRKMAN (s) replik	89
Anf. 114 TALMANNEN	89
(forts.)	89
Ajournering	89
Återupptagna förhandlingar	89
6 § (forts.) Forskningspolitik, utbildning och	
universitetsforskning samt studiestöd (forts. UbU6, UbU1	
och UbU2)	90
<i>Vuxnas lärande (forts.)</i>	<i>90</i>
Anf. 115 BRITT-MARIE DANESTIG (v)	90
Anf. 116 GUNNAR GOUDE (mp)	92
Anf. 117 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	94
Anf. 118 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	98
Anf. 119 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	98
Anf. 120 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	99
Anf. 121 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	99
Anf. 122 ULF NILSSON (fp) replik	99
Anf. 123 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	99
Anf. 124 ULF NILSSON (fp) replik	100
Anf. 125 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	100
Anf. 126 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	101
Anf. 127 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	102
Anf. 128 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	102
Anf. 129 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	
replik	103
Anf. 130 ELVER JONSSON (fp)	103
Anf. 131 HARALD NORDLUND (fp)	105
<i>Barns och ungdomars lärande</i>	<i>106</i>
Anf. 132 BEATRICE ASK (m)	106
Anf. 133 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	109

Anf. 134	SOFIA JONSSON (c)	113
Anf. 135	ULF NILSSON (fp)	115
Anf. 136	TORGNY DANIELSSON (s)	117
Anf. 137	ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd) replik	120
Anf. 138	TORGNY DANIELSSON (s) replik	120
Anf. 139	ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd) replik	120
Anf. 140	TORGNY DANIELSSON (s) replik	121
Anf. 141	LENNART GUSTAVSSON (v)	121
Anf. 142	GUNNAR GOUDE (mp)	123
Anf. 143	ULF NILSSON (fp) replik	124
Anf. 144	GUNNAR GOUDE (mp) replik	124
Anf. 145	ULF NILSSON (fp) replik	124
Anf. 146	GUNNAR GOUDE (mp) replik	124
Anf. 147	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	125
Anf. 148	SOFIA JONSSON (c)	127
Anf. 149	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	127
Anf. 150	SOFIA JONSSON (c) replik	128
Anf. 151	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	128
Anf. 152	ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	128
Anf. 153	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	128
Anf. 154	ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd) replik	129
Anf. 155	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	129
Anf. 156	ULF NILSSON (fp)	130
Anf. 157	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	130
Anf. 158	ULF NILSSON (fp) replik	131
Anf. 159	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	131
Anf. 160	LENNART GUSTAVSSON (v)	131
Anf. 161	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	132
Anf. 162	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	132
Anf. 163	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s) replik	132
Anf. 164	BEATRICE ASK (m)	132
Anf. 165	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	133
Anf. 166	BEATRICE ASK (m)	133
Anf. 167	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	134
<i>Studiestöd</i>		134
Anf. 168	ANDERS SJÖLUND (m)	134
Anf. 169	KALLE LARSSON (v)	137
Anf. 170	ERLING WÄLIVAARA (kd)	138
Anf. 171	KALLE LARSSON (v) replik	141
Anf. 172	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik	141
Anf. 173	KALLE LARSSON (v) replik	141

Anf. 174	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	142
Anf. 175	SOFIA JONSSON (c)	142
Anf. 176	LENNART DEGERLIDEN (fp).....	144
Anf. 177	TOMAS ENEROTH (s).....	146
Anf. 178	SOFIA JONSSON (c) replik.....	149
Anf. 179	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	149
Anf. 180	SOFIA JONSSON (c) replik.....	150
Anf. 181	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	150
Anf. 182	ANDERS SJÖLUND (m) replik.....	151
Anf. 183	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	151
Anf. 184	ANDERS SJÖLUND (m) replik.....	152
Anf. 185	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	152
Anf. 186	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	152
Anf. 187	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	153
Anf. 188	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	153
Anf. 189	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	153
Anf. 190	LENNART DEGERLIDEN (fp) replik.....	154
Anf. 191	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	154
Anf. 192	LENNART DEGERLIDEN (fp) replik.....	155
Anf. 193	TOMAS ENEROTH (s) replik.....	155
Anf. 194	GUNNAR GOUDE (mp).....	155
Anf. 195	ERLING WÄLIVAARA (kd).....	157
Anf. 196	GUNNAR GOUDE (mp).....	157
Anf. 197	ERLING WÄLIVAARA (kd).....	157
Anf. 198	GUNNAR GOUDE (mp).....	157
	(Beslut skulle fattas den 13 december.).....	157
7 §	Lag om järnvägssystemet för höghastighetståg	158
	Trafikutskottets betänkande 2000/01:TU7	158
	(Beslut skulle fattas den 13 december.).....	158
8 §	Bordläggning.....	158
9 §	Anmälan om interpellationer	158
10 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	159
11 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor	160
12 §	Kammaren åtskildes kl. 22.27.	160

Elanders Gotab, Stockholm 2001